
3 1761 08225331 1

A'

KELET NÉPE.

1 8 4 1.

MÁSODIK KIADÁS.

POZSONYBAN.
NYOMTATTA WIGAND KÁROLY FRIDRIK.
1841.

»Jo hazafinak lenni nehéz, de nem lehetetlen.« [1])

Virág Benedek.

Kik emberi méltóságuk' érzetében anyagi kéjek elibe teszik a' lélek' gyönyörit és inkább ezek után szomjadoznak, lehetetlen, hogy visszaemlékezvén nemzetünk' 15 — 20 évvel ezelőtti létére, örömrivalgásra ne fakadjanak! Igen földiek! — Élünk még, nem vagyunk holt nemzetnek szerencsétlen rothadt tagjai, nem «Élő szobor» leirhatlan kinok közt. Becsületesen vívtunk; kicsi. nagy, tehetsége szerint. 'S lám azon kevesek is, kik lelkesedésünket fel nem fogák, nyelvünket érteni nem birták, 's nem sejditvén, hogy embernek édesb eledele is lehet, mint a' mindennapi kenyér, szorgalminkban nem osztoztak, sőt utainkat állották, ezen kevesek is mindinkább olvadoznak hazafiságra. Megmentettünk egy uj családot, egy lelkes nemzetet az emberiségnek; — 's hála! «Annyi sziv hiában nem ónta vért, 's keservben annyi hű kebel hiában nem szakadt meg a' honért». Honunkra hajnal derűl, 's akár mi legyen is sorsa a' magyarnak ezentúl, rút önfertőztetés, gyáva lelki öngyilkolás által állatként veszni nem fog többé. Kivívtuk a' nagy természetbeni állásunkat, 's annak salakjához már nem tartozunk. 'S bár mi legyen sorsunk — oh az érzéseknek legédesebbje! — a' jövő kor, és magasb, az istenekhez közelb álló lények nem fognak undorodással emlékezetünknél elfordulni, nem; mert mint bár parányi 's felette szerencsétlen de derék nép még a' halál' küszöbén is erőt leltünk magunkban. a' tökéletes megsemmisedés ellen

szegülnünk, és a' nagy egyetembeni pályánk' keresztül futására nemesen indulánk meg.

Ha a' bátorlétet, a' tulajdonnak szentségét, 's általában a' kifejlettebb, felmagasúlt polgárisodás' kisérőit, mint például, a' családi viszonyok' nemesb elrendezését, 's mind azon anyagi javakat és kéjeket kellő méltánylatra akarjuk venni, mellyek az emberiség' legmagasb fokán álló nemzeteknek sajátai, 's mellyeket kellőleg nem méltánylani buta állatiság, vagy hiú cynismus; akkor mint becsületes emberek nem tagadhatjuk, hogy a' régi zavarhoz képest, ujabb 's kivált az 1760 és 1790-iki időkben kimondhatlan előmenetelt tön Magyarország' lakosa. 'S ha elfogultság és altatás nélkül vesszük régibb és ujabb honi állásunkat fontolóra, vagy más szavakkal: ha sem állatként nem csuszunk örökleg, mint egyedüli porragasztvány, sem levegőben nem nyargalódzunk szünet nélkül, mint testetlen lény, de e' kettő közt valamelly egyensulyt tartunk, meg kell vallanunk, mikép ujabb időkben csakugyan növekedett Magyarországban a' megelégülhetésnek 's szerencsének tömege. — Távul vagyok ennél fogva, az akkori vezető egyesek, vagy az akkori kormányok ellen legkisebb keserűséget érezni. Nem vagyok illy hangulatban, tudja Isten, nem, sőt azt hiszem, 's erősen hiszem, hogy az, ki most fejledező körülményeink közt — midőn a' legkisebb keseredés is tökéletes elszakadásnak lehet oka — «keserű'» az bizony vagy nem tudja, mit mível, vagy ha tudja, az mit elérni akar, rá nézve tán igen is jó, honunkra bizonyosan nem hoz áldást. Nem keserűséggel de háladattal emlékezem tehát mind azokra, kik vagy a' kereszténység' szelidebb érzelmit terjeszték anyaföldünkön, vagy erős karukkal magasbra emelék a' magyarnak hadi hir- 's nevét, vagy kik bölcs eszközléseik által türhetőbbekké tették a' pór és hatalmasb közti viszonyokat, 's igy tovább. Hála és

béke hamvaiknak! Mert Isten és ember előtt az ország' becsét emelték, a' Duna Tisza és Dráva Száva — közti tért lakhatóbbá tevék. Annyi azonban bizonyos, hogy alkotmányunknak, vagy inkább minden alkotmánynak 's képviseleti rendszernek alapköve *nihil de nobis sine nobis* már már ki vala forgatva sarkaibul, nemzeti életünk pedig, vagy jobban mondva: nemzetünk, mintha a' nagy végórán már túl, csontmeredségben, hideg marasmusban fekütt, elannyira, mikép néhány lelkes barátimmal én legalább, tökéletesen holtnak, és semmi által többé fel nem éleszthetőnek tartám a' nemzeti testet.

Azóta mind alkotmány mind nemzetiség mennyire fejledezett, mennyire virult, mindenki előtt ismeretes, úgy hogy akármilly érdemei lehetének eldődinknek hazánk körül — mit tagadni vagy kérdésbe venni nem akarunk — azon szerencse — hogy ne mondjam «dicsőség» — még is nekünk ujabbaknak jutott, hazánk' állását magasb szempontbul fogni fel; mihezképest mí, jóllehet anyagi kifejtéseket is elkerülhetlen szükségeseknek tartunk, és azokban már becsületesen fáradozánk, nemzeti jóllétünket még sem állitjuk anyagi sarkalatokra, nem; mert nemzeti jóllétünknek t. i. olly jóllétnek, mellyre a' lelkes magyar képes, egyedül nemzeti ujjászületésünk, azaz alkotmányunknak tökéletes kiképzése, 's mindenek előtt: nemzetiségünk megmentése és jövendő biztositása szolgálhatnak alapul. Vagy más szavakkal: ámbár mí felette magasra állitjuk mind azt, mi az embernek legsürgetőbb szükségeit pótolja, és ekkép legelhatárzottabb pártolói vagyunk az anyagi kifejtésnek; ezen felül azt is felette jól tudjuk, milly szerencsés hatása van sokszor az anyagi kifejlésnek a' szellemi kifejlés' előmozditására: mí még is. nemzeti jellemünkhez. állásunkhoz és egyéb körülményeinkhez képest — mennyire mí vagyunk képesek a' dolgok' mélyibe hatni —

csak ugy remélünk ránk és utódainkra nézve üdvöt, ha szellemi alapon nyugszik jelenünk és jövendőnk, ha szellemi alapokon emelkedik anyagi kiképzésünk; és nem viszont.

Sokan ezen különböztetést nem fogják fel, mert általában nem egészen könnyü, a' nemzeti élet' szövevényes és néha felette egybebonyolitott gombolagábul kiszemelni és felvenni a' fonál' valódi végét, és világosan kitudni, mi a' hatás, mi a' következmény, és elhatározni, mikép 's mennyire hat, és hat vissza egyik a' másikra; ezen felül valamint különböznek egyesek' sajátsági, úgy száz meg száz árnyéklatban mutatkoznak előttünk külön nemzetek' hajlami és végirányai, minélfogva némellyekben az a' legfőbb vágy, mi másoknál kisebb 's csak mellékes tekintet, 's viszont. Igy például, a' franczia népnek — bármilly nagyon áltassa is e' részben szüntelen magát — nem alkotmányos rendszer, nem szabadság, legfőbb vágya, nem, én legalább nem hiszem, és gondolom, még sokáig sem lesz, de ez csak mellékes tekintet; mert ám adjad kezébe csak a' dicsőség' templomának kulcsát, 's öntsed egyszermind a' közvéleménybe azon biztos hiedelmet, hogy ő e' szent lakot fel is birja nyitni, és a' két kamara rögtön két, négy-fal közti, lelketlen teremmé alacsonyul le. Rázzad viszont fel például a' nyugalmas törököt; irtsad ki belőle az anyatejjel beszitt praedestinatio szellemét és ebbül folyó lelki csendét, 's megint innen származó komoly elhatározottságát; ültesd viszont charybdis és scylla, vagy máskép mondva: a' kormányi csábok és nép-kecsek 's fenyegetések közti alkotmányos bárkára — *nihil de nobis sine nobis* — minden apály-és dagályival, 's a' szegény törököt a' nevetség' szinpadára állitod! — Igy van minden nemzetnek — valamint egyesnek — bizonyos eleme. Vedd el egynek becsületét, 's nem élhet: másik

nélküle is jól van, csak pénzét ne bántsa senki. Egy harmadik a' multkornak isméti eljátszását tüzi ki magának életpályául, és ez eleme; mig a' negyedik vissza soha nem tekint, sőt a' jelent is gázolván, csak a' jövőben keresi a' hajnalfakadást. 'S igy tovább.

«Az élet' külön szakához, a' nemzetek' kifejlési lépcsőjéhez van ez kötve; miszerint régi népnek fő vágya nem lehet gyermek népnek főiránya, valamint az ifjuságtul pezsgő sem osztozhatik az érettebb vagy túlérett kor' hajlamiban». Igy okoskodnak a' fentebbiekrül sokan; de nem helyesen, sőt felette kártékonyan; és azért hozom azt itt közbevetőleg fel, mert fertelmes csalképzet lappang okoskodásukban, 's elannyira, hogy alig van axioma-fényben járó képtelenség — 's pedig fájdalom, ebben jár — melly több keserű kinoknak volna kutfeje, minthogy itt ágzik el a' népek' boldogságát eldöntő, czélszerű vagy oktalan hatás. Ugyanis a' népek' boldogságát ábrándozó theoreticusok, nem különben a' népeket erővel boldogitani akaró hatalmasok' legtöbbjei annyira bizván ezen themának helyességében, mint önmagukban, valamint egyeseknél úgy nemzeteknél egyedül az életszakokat, egyedül a' nemzeti kifejlésnek lépcsőit veszik tanácsaik' és eszközléseik' alapjául, a' helyett hogy egyesek- és nemzeteknek — ha azok boldogitására már csakugyan hivatást éreznek magukban — sajátságait iparkodnának kitanulni, és ügyes orvosként a' baj' gyökérokai mellett az illetőnek még idiosyncrasiai negédjeibe — ha igy lehet mondani — is hatni elég philosophiával birnának. — Az érintett csalképzetnek ösvényén indulva, egy nemzet már érett ingatlan-birhatásra, másik még nem; az egyik felfogni már képes a' szabadságot, a' másik nem; az egynek adhatni már befolyást maga dolgaiba, a' másiktul még el kell tiltani azt: 's igy tovább a' képtelenségek' csor-

dultáig. Boldog Isten! Teremtésednek milliárdnyi meg milliárdnyi számát, egyikét a' másiktul olly különbözőt, 's egymáshoz még is annyira hasonlót, ezernyi külön formáik- és vágyaikkal — melly kimondhatlan változatidban, emberi felfogásunk szerint, legbámulatosb vagy, és elősejdíteni engeded, hogy kimerithetlen különböző alakokban, tudva, nem tudva minden a' nagy egyetemben csak egy czélnak indúl — illy kimérhetlen különbözőségben ember embert, mind egy formába önteni butakodik!

Lehetnek ennélfogva zagyvalék népek, minden nemzeti jellem és alkotmányos formák nelkül igen boldogok. Hiszen a' kormányban rendszeres részesülés — a' nélkül hogy az országos erőműv elveszítné egyensulyát, 's vagy fejetlenségre vagy önkényre dülne, mint a' régi görög és középkori ebbéli kisérleteknél szünet nélkül történt — 's mi nem egyéb, mint a' képviseleti rendszer, csak később kori, néhány századdal ezelőtti találmány. 'S hogy illy rendszer alatt nem létező ember az előtt ne lehetett volna, vagy teljességgel ne lehessen boldog, az képtelenség 's egyátalában nem áll. — Sőt vannak népek — 's illy kevessé függ a' nemzeti kifejlődés' lépcsőivel össze az alkotmányok' 's nemzetiség' kifejtése iránti hajlam — kik vén korra és a' polgárisodás' magasb fokára jutottak, és az emberi jóllét' sulya — ha azt mázsálni lehetne — náluk felette nagy, a' nélkül még is, hogy nemzeti kifejlődést és a' kormányban részesülést boldogságuk' feltételéül tüzték volna ki; midőn viszont látunk népeket, korántsem legkifejlettebb népeket, kik alkotmány 's független állás nélkül, bár mennyire fejtse úruk anyagi jóllétüket ki, még is csak hamuszinben látják a' természet' minden csudáit, és ekkép leirhatlan belső epedések és kinok közt élik le hosszú és izetlen napjaikat.

Minden népnek valamint meg van geniusa, úgy meg van saját eleme is, mellybül ha kiesik, vagy mellybül ha kiveszed, kette törik azon költői zománcz, melly nélkül «rideg pálya a' hosszú élet», és melly varázsnak megsemmisitésével szárnya szegetik a' bátor felemelkedésnek, és az emberi kebelben rejtező isteni szikra, álom-kórságba sülyed.

Mineknk magyaroknak elemünk — 's itt van ideje, hogy végre bajaink' legmélyebb gyökérokaiba ereszkedjünk — nem kereskedési elsőbbség, vagy dics-és hírvágy, sem vallásosságbul eredő elmélkedési szenv vagy a' szép művészetek' köre, vagy a' magasb és fellengző tudományokbani buvárkodás, 's efféle, jóllehet végirányunkban ez is mind ki van tüzve, de azért nem elemünk, mellynek emlitésénél vérünket forrni, szivünket dobogni, idegeinket mint-egy villany által érintve lenni éreznők; mert illyes valami, szavakkal le sem is irható csak akkor megyen bennünk végbe, 's csak akkor emelkedünk földi erőnkön tul, és érezzük keblünket isteni tűztül hevülni, mikor alkotmányos szabadságunkrul, nemzetiségünk' fertőztetlenségérül van szó, mikor ezeket fenyegeti veszély, midőn ezeknek megmentése körül eped keblünk.

Alkotmányos szabadság, felemelkedett nemzetiség a' mí elemünk, ez azon kutfő, mellybül mindennek folyni kell. — Ismerjük meg végkép palladiumunkat, 's szünjünk meg örökleg csak keringeni életünk' ezen egyedüli kutforrása körül, mellyet vagy mindig másutt kerestünk, vagy eléggé becsülni és vele józanul élni nem tudánk. 'S hogy ezt eddigelé — kivéve a' nemzet' lelkesbjeit, kik szinte csak sejditék — a' nagyobb rész egy lélekkel egy akarattal el nem ismeré, 's mindig tétovázván, részint korlátlan függetlenségben keresé szabadságát, részint nemzeti életének mind nagyobb és

nemesb kifejtése helyett, idegen elemekben kalandozott, 's idegen vért szíva ereibe, mint például a' latinságot és germanismust, maga magát tapodta öröökleg — okozá, mikép már bizony a' lélekharang' pillanatára jutott a' magyar, 's rá nézve a' koporsón kivűl nem volt egyéb hátra, mint egy szégyenteli elbukásnak emléke.

Oh milly sokszor látám még mint gyenge fiú szegény atyámat búba merűlve, 's már akkor villant lelkemen keresztül, hogy magasbnak, valami sokkal nagyobb érdekünek kell hatni rá, mint családi vagy házéleti bajak' keserűségeinek. Mert Epictetos' elveivel megbarátkozott keresztény férfiú, mint ő vala, illyféle gyötrelmeket mosolylyal türt. Akkor nem birtam felfogni bánatait. Beh nagyok lehettek azok! Később tudám 's most tudom, hogy nemzetünk' alacsony létét gyászolta. A' magyarnak naprul napra mélyebbre sülyedése, és azon reménynélküli nézet, miszerint nem sokára és elkerűlhetlenül fogna éltünk' végórája ütni, okozá olly sokszori keserű epedésit. Felfogá-e, hogy ránk nézve csak ugy lehet még üdv, ha nemzetiségünk' megmentését még alkotmányunk' szeplőtlensége elibe tesszük. nem tudom. Tán nem tulajdonitott a' mind inkább lankadó testnek elég erőt 's életet halálos álmaibul kibontakozhatnia. 'S mióta annyi polgári erényekkel fénylő atyám, mint «magyar» reménytelen szállott sirjába, azóta meg nem szünőleg hasonlitgatám más nemzetek' életjeleit a' magyarnak életfonalával össze; mikép küismernérn: van-e még feltámadása körűl remény vagy nincs-e többé. Életem' legmélyebb feladása ez vala. 'S mindenben tapasztalám. hogy e' keleti rajnak de éppen virága — mert salakja e' nemzetnek mint a' legnemesbnek is van — már már kétségbe esik. 's búban 's mely melancholiában eped mindig valami után. mi előtte is ismeretlen. Míg más nemzetek a' jelenben látszanak élni.

's jellemzetük megelégedés és jó kedv, mintha már elérték volna a' nagy természetbeni állásukat, osztályrészüknek már birtokában volnának; a' magyar — kinek egész létét olly sötét titok fedi — vagy nem remél többé semmit, 's a' multban hiszi örökre eltemetve hir- 's nevét, vagy a' nagy idők' folyamátul vár lelki sebeire írt, 's néha de csak átfutó csillámként, a' messze jövendőben sejti nemzeti fényét, 's látja megnyilni egét. — Figyelmezz a' németnek társasági szellemére, figyelmezz zenéjének jellemére, a' zenének, mellyből olly valódilag tükrödzik ki a' külön nemzetek' legbelsőbb érzelme: 's fogod-e tagadhatni, hogy a' német a' jelenben él, a' jelennek szedi virágit, soha sem epedvén a' jövendőnek koczka-játéka körül. Halljad zenéjét 's akaratod ellen vigalomra gerjedsz, az utolsó húr' elhangzása után azonban vége a' varázsnak, lelkedben nem marad semmi nyom. Laktam sokat németek közt, természetüket magamra alkalmazni iparkodván, 's köztök a' napnak, az egyébként kellemesen töltött napnak bezártával elvágva érzém a' jövendőt, míg a' jövő 24 óra, a' szinte kéjek közt leélt 24 óra végével minden jövendőbeli vágy nélkül szinte megint ott állék, hol tegnap. — Mit érzek viszont magyarok közt, magyarok közt, kiknek lelkét nem bélyegzé még meg az elkorcsulás' szégyene; mit érzek messze a' világ' zajátul magamba vonulva? Bánatot és reményt! Zenditsd meg a' nemzeti dal' gyász-húrjait, 's a' multkor' mélyeibe sülyedve édes kinok közt Berzsenyivel elsirom bús elegiámat, 's ki nem vesz semmi azon hiedelembül, hogy a' magyar nemzet «volt». Fel fel hasad ismét előttem az ég, és édeni kéjjel reppen lelkemen keresztül illy szózat: „Epedésid nem holtakat illetnek, bús hangjaid nem halotti zene, a' jövendő lehet korod." O mennyei öröm! 'S íme sötétre borúl szemeim előtt az idők' folyama megint, 's őrült gyanánt kinok és kéjek

közt hánykodva fogyasztom magamat, éltemnek nagy része bánat, a' reménynek sugárjai vajmi gyéren öntnek pályámra fényt.

Igy fogám fel — ahhoz képest, mit keblemben érzek 's mit mondani olly igen szeretnék, felette száraz ecsettel röviden előadva — a' magyarnak, a' magyar nép' jobbjainak más nemzetekhez és kivált a' némethez olly kevessé hasonló lényegét. 'S tagadhatjuk-e — ha belsőnkbe szállunk 's magunkban tisztába hozzuk, hogy fény és mesterkélt öröm még korántsem «megelégedés» — miszerint kinaink hosszúk és kéjeink felette rövidek valának; mert ugyszólván az egész nemzet ál irányokban tévedezve, 's hiú fénytől elesábitva már már keringett azon örvényben, melly minden sajátságot, minden nemzeti jellemet örökre magába sodor, 's «mellybül az oda egyszer elsülyedt nemzetiség, szabadság, becsület soha, soha többé fel nem merül.»

Ez azonban, hála az égnek, mind «volt». Egyesek' keserves panaszai, mint éles lelekharang, e' köz haláli álmon keresztül végre sok hű kebelben találtak viszhangra, 's mind inkább sejtjük, mind inkább hiszszük, hogy nemzetünk még «lesz». — Jóllehet még most is, sokszor zárva előttünk az ég, és elhágy bennünket a' remény, még is naprul napra gyérebbek lesznek a' hihetőségnek azon kinos számai, hogy «voltunk», 's kifejlődésünknek minden symptomái 's kivált azon erő, mellyet nemzeti testünk minden rosz nedvet 's idegen anyagot magábul kivetni törekvő küzdésében fejt ki, nyilván 's egyenesen arra mutatnak, miszerint ha nemzetünk, fájdalom tán nem «lesz» is, de minden esetre és szoros számolásilag «lehet».

Mivel azonban gyalázatosan a' nemzetek sorábul ki nem töröltetünk többé — miért áldom sorsomat, 's örömkönyüket sirhatnék, mert hála, nekem is volt benne

csekély részem — még korántsem következik az, hogy jövendőnk teljesen biztos lenne. De ha biztos volna is az, 's hosszú időkre terjedne, éppen nem foly, miszerint nemzeti kiképzésünknek azért okvetlen nemesnek, nemzeti terebélyedésünknek az emberiségre nézve okvetlen nyereségnek. 's általános létünknek a' nagy egyetem' feldicsőitésére biztos lépcsőnek is kellene okvetlen lenni. Nem, nem, mind ez legkevesbé sem következik.

A' pont, mellyen most állunk, az, vagy jobban mondva: nemzeti létünk körül tudomásunk ma csak az, hogy nemzetünk él, 's hihetőleg élni fog; tovább semmi. Miképen fejlődik azonban, becsülettel, haszonnal, diszszel fogja-e futni keresztül pályáját, vagy az emberiségnek azon számos vén népeihez lesz-e sorozva, mellyek előtt a' szabadság, noha elemük, mindig fejletlen problema maradt, 's mellyek ekkép csak a' farkasnak függetlenségi köréig valának képesek felemelkedni; vagy viszont azon nemzetek' osztályába jut-e a' magyar, mellyeknek fő tengelye az anyag, 's csak mindig csak az anyag, irgalmas Isten! ez még mind homályban rejtezik.

Én nem tartozom azok közé, kik 15, 10, sőt még kevesebb évvel ezelőtt azt gondolván „Nem él többé a' magyar“ pipáikat szolgáik által megtöltetni parancsolták 's ólomként ültek az ébredező hazán, vagy külföldre szivták a' hon' vérét; 's kik most éppen annyi bölcseséggel megint azt hiszik: „Nincs veszélyben többé a' magyar“ és ennél fogva ismét, jóllehet most tán kevesebbé füstölve 's idegeneskedve mint azelőtt, de még is dologtalan unalomban ölik a' hont; — sem azon gyáva osztályhoz, melly azelőtt sem, most sem 's soha sem akar helybül mozdulni, 's azt tartván, mikép holta után — de akkor nem bánja — következnék be az egész emberiséget elsodorva a' nagy özön. hazai erőmüvünk' meg-

indultakor is remegett, most hogy egy kissé rendezni kellene azt, ismét remeg 's természeténél fogva mindig remeg; — sem azok közé, kik ezelőtt, midőn még sötét volt, halálmadárként szakadatlan azt huhogák: „Mindennek vége már" és egész erejüket bánati képzelgésekben meriték ki, most megint mert hajnallik egy kissé, tüzzel vassal késztik az alig lábadozó nemzetet szinte futásra, hogy szaporábban érne czélt! Nem, ezen osztályokhoz nem tartozom, ennél fejem következetesb, 's valamint erőmet, bármilly csekély legyen is az, a' hontul elvonni bűnnek tartom, úgy nem szököm kétségbeesésbül rögtön elbizottságra, 's mint hóbortos politikai költöncz híg velejével, meg nem emésztett theoriáival, 's még is olly erős önhittséggel, nem tétovázok jobbra balra, hanem a' miként akkor, midőn a' legnagyobb rész még alutt, 's csak a' lelkesebbek nem estek kétségbe, bátorkodám, 's egyedül hazafiúi kötelességemnél 's férfiúi meggyőződésemnél fogva a' nemzetet halálos álmábul kiméletlenűl felriasztani, 's hangosan azt hirdetni, hogy a' magyar még «lesz», hogy a' magyarnak még «lenni kell»: azonképen kiállok szinte ma is síkra, számosb évekkel vénebb ugyan, 's igy töröttebb testtel, de lélekben erősb, 's azt harsogtatom az egekbe megint — bár induljanak holt testemen keresztül, bár gázoljanak becsület- és jó hiremben — «Veszély fenyegeti a' magyart». 'S valamint akkor mondám — 's errül itéljen a' jövő kor — «Álomkórságban dermedez nemzetünk; de még van idő a' felébredésre, sok azonban többé nincs»: úgy most megint azt mondom, — bár hallanák, kiknek anyaföldünk drága — «Zavarnak vezéreltetik a' nemzet; de van még idő a' bal irányok' elejét venni, van idő az itt ott lappangó 's még most tán igen, de később többé nem fékezhető tüzeket oltani, sok azonban már nincs!»

Igen, drága Földiek, jövendőnknek alapja nem egyéb mint: Nemzetiségünk' biztositása, nemesb kifejtése. Mennyivel édesb tehát jelenünk búsan leélt napjainknál. Valódi elemünket megismertük, gyáva öngyilkolás által el nem veszünk többé. Hála, üdvözlet! Örömünk azonban, bár meltó, ne ámítson el, mint diadalos hadat győzelem, Istenért ne! Mert valamint ez vesztheti ismét el a' diadal' legszebb gyümölcseit, sőt még ellene is fordulhat az ingó szerencse, ha minden gondokbul idő előtt kibontakozik: úgy mi is elveszthetjük még — ha becsületünket a' világ előtt többé nem is — mind azt, mit eddigi előmeneteleink után biztosan várhatnánk. Igen, ezt mind elveszthetjük, sőt hihetőleg el is vesztjük — milly kinos volna ez — ha a' legmélyebb bölcseséggel nem folytatjuk diadalmi pályánkat. Igen a' legmélyebb bölcseséggel; mert valamint csuda volt nemzetünket olly közel a' sírhoz, ismét az élők közé visszalépni látni — az emberiség' évrajzaiban hallatlan eset, 's közvetlen isteni befolyás —: úgy nem távul esik a' csudátul, nemzetünket olly felette szövevényes körülményei között, gordusi csomóként egybebonyolított mivoltában alkotmányos férfiúságra emelni. 'S ha istenek nem könyörűlnek, halandó illyest soha nem visz végbe. Az istenek azonban — ne felejtsük — megúnják érdemtelen buta csoportokat boldogságra ugy szólván szüntelen kényszeríteni. 's végkép egyedül azokat veszik pártolá-

suk alá, kik legszebb ajándékukat — az elmebeli tehetséget — becsülni, kifejteni tudják, 's nem vakon vagy szenvedelmeiktül ostorozva, de gondos előrelátással élik éltüket.

Ha arrul volna szó, mikép Magyarországnak néhány keményebb útja támadjon, itt ott némi gyár emelkedjék fel, mocsárainak része csapoltassék le, Gazdasági Egyesülete tagjaiban növekedjék, egy két vasút, egy két vízcsatorna szeldelje síkjait keresztül, a' budapestin kivül még egy pár hidacskája legyen; szóval, hogy valami provincialis ephemer fényre vergődjék némikép fel: ám akkor hajtsa, korbácsolja kiki kénye és kedve szerint — ehhez nem nagy bölcseség kell — mint iskolás növendék csigáját, úgy a' hazai mozgonyt, mit árt? Majd lesz erős kéz, melly szintugy «kény és kedve» szerint mozgásba és rendre hozza azt ismét, ha tán bukdosnék vagy eldülne.

De itt nincs illyesrül szó; mert ha csak illyesrül volna, ha csak illyesrül lehetne szó, — jóllehet mind ez tagadhatatlanul szép és hasznos felülépitmény — büszke érzéssel mondom, én, nem szólnék, soha sem szólottam volna, 's férfiúi becsem' öntudatában hátat forditnék, 's hátat fordítottam volna rég' szánakozással az egésznek, 's más elemben költöm éltemet, másutt keresem szerencsém'.

A' magyar népnek — mint én fogom fel, 's ha nem táplálna gyermek koromtul fogva ezen remény, 's ezen remény nem emelkedett volna férfiúi koromban éltem' leghatározóbb pontján eldönthetlen szent hitté, a' nyilvános élet' mezejére fel soha nem lépek — a' magyar népnek nincs csekélyebb hivatása, mint képviselni — Europában egyedüli heterogen sarjadék — ásziai bölcsőjében rejtező, eddigelé sehol ki nem fejlett, sehol érettségre nem virult sajátságit: sajátságit egy törzsökfajnak, melly, jóllehet mindent maga előtt ledöntő da-

gályként már több ízben gyászba borítá földgolyónk' legkiképzettebb részeit, 's fel fel bőszülésiben mint isten' ostora mindenütt vérrel járt, bizonyosan annyi különöst, 's erejénél fogva, bizonyosan annyi jót és nemest rejt magában, mint az emberi nemnek akármelly lelkes és erős családja, csakhogy mint azoknál úgy ennél is, külön sajátsági árnyéklatokban: a' korlátlan tűznek nemes hévre, a' vad erőnek bajnoki szilárdságra, a' romboló ittasságnak nagylelküségre kell tisztulni, felemelkedni.

Az emberiségnek egy nemzetét megtartani, sajátságait mint ereklyét megőrizni 's szeplőtelen minemüségében kifejteni, nemesíteni erőit, erényeit, 's így egészen új, eddig nem ismert alakokban kiképezve, végczéljához, az emberiség' feldicsőítéséhez vezetni, kérdem, lehet-e ennél minden kesertül tisztább érzés; 's ha csak mint hangya illy megdicsőítéshez egy paránynyal is járulhatni, van-e ennél emberek közt, kiktül lelki örömök el nem zárvák, édesb osztályrész?

Kiképzett nemzet, érettségi fényében, a' természettül, az isteneektül nyert diadaliban olly nagy, annyira bámulandó, olly dicső, hogy illy kiképzésnek körébül, bár minden vérrokonság nélkül is kitagadva nem lenni, már nagy boldogság; hát ha még saját vérünk' feldicsőítéséhez járulhatunk, ha mincsaládunk' ujjászületési szent küzdésében vehetünk munkás részt, 's illy édeni kéjtül nemcsak el nem tilt minket a' már lefolyt, kérlelhetetlen idő, sőt biztosan — bár meszsze távulságban — tünteti előnkbe a' sikert! Oh Ti hazánk' reményei, kiket századok' korcs szelleme, anyatéjjel beszitt elfogultságok 's álnevelés, minden emberi méltóságbul egészen ki nem vetkeztetett még; nem reszket-e bennetek a' szív, nem emelkedik-e a' mindennapi unalmak' nyomorúlt körén lelketek magasan túl; nem derül-e, öröki sötétség után, eddig soha nem ismert, 's mindig csak mint álfény kíno-

san kecsegtető világsugár bennetek végkép mint bíztos remény fel; nem olvadoz-e haláli fagytul összezsugorodott, már már minden bizodalomnak elzárt kebletek, mint tavaszi langytul íhletve, eddig soha nem érzett édes melegre; nem érzitek-e nyilván minden ereitekben azon varázsnak megszüntét, melly elődeink' bűneitül ránk szállva, mint valami ismeretlen nyavala szakadatlan dúlt nyomorult hazánkon, mint átok századokig legszebb reményinken fekütt; nem hangzik-e bennetek nyilván isteni szózat, hogy hivatástok nem sybaríti állatiság, nem halotti tornak meg nem szűnő rest ünneplése? De Ti vagytok meghíva egy sarjadék népet megmenteni, Ti egy fejtetlen törzsökfajt képviselni. Merjetek nagyok lenni. Ti, kik valami jobbra vagytok meghíva, születve, kik egy szebb jövendőnek lehettek urai. Lépjetek végkép valódi hazátokba, «mellyen kivül nincs számotokra hely.» Ne engedjétek magatokat kitagadni a' halhatlan ember' legnemesb igazibul. Ismerjétek meg a' lélek' örömeit, nincs az ellentétben az anyag' kéjeivel, sőt valamint munkás ember nagyobb kéjjel izleli száraz kenyerét, mint a' dologtalan fűszerezett lakomáit, úgy örűl a' lelkében tiszta, ha tombolással nem jelenti is ki belső kéjeit, a' természet' legkisebb adományának is inkább, mint kinek lelkén, az anyagi világ minden kincseinek birtokában, állati szenvedelem uralkodik, bár mint rugná is maga alatt pezsgő negédtől fel a' port, 's bár mint volna mosolyi ránczba szedve ajka mindig.

Minél inkább távozik ember az anyagtul 's emelkedik felsőbb lények felé, annál inkább tágul boldogsági köre, 's így bizonyos — bár mit mondjanak a' régi iskolák' némi sáfári, kik szerint: több szerencse rejtezik az együgyűség' lépcsőin anyagi kéjek közt, mint a' kifejlettnek erkölcsi körében; mihez képest ha lépcsőrül lépcsőre lejebb ereszkednénk, végkép, a' medvének kel-

lene irígyleni barlangi létét, 's nem sovárgani Newtonok, Galileik' felszentelt velei után, milly képtelenség! — 's így bizonyos, minden kétségen túl fekvő 's tökéletesen eldöntött dolog, hogy a' polgárisodásnak minél magasb fokára emelkedik nemzet, minél több és nagyobb erényeket fejt ki, annál izletesebben éldeli a' föld' minden kincseit is, és ekkép kétoldalú, összetett természeténél fogva, boldogságának sulya is annál nagyobb.

Lepergett már a' régi iskolák' azon tana, miszerint másokat vagy saját magunkat minden ok nélkül sanyargatni kellene, miszerint erény volna másoktul vagy minmagunktul megtagadni a' föld' javait. A' zavart eszmék ezen időszaka lefolyt, és elismert igazság' fényében áll elenleg előttünk, hogy miután boldogság utáni vágy legvégsőbb irányunk, emberi hivatásunknak úgy felelünk meg leginkább, és ekkép természetünkhez képest a' tökélynek annál magasb lépcsőjére emelkedünk, az Istennek minél több mind lelki mind anyagi adományiban iparkodunk részesültetni embertársainkat, 's iparkodunk részesülni minmagunk is.

Fejtsük ki tehát az anyagnak is minden kéjeit tartózkodás nélkül, sőt részesüljünk 's részesültessünk másokat is azokban lehető legnagyobb változatban, hiszen ez által egyedül a' nagy természet' törvényeit teljesítjük: csakhogy — 's itt az elválasztó határ — a' maradandónak, a' léleknek kifejtett gazdagságai szolgáljanak boldogságunk' alapjául, 's ne az anyagnak olly hamar elhervadó kincsei.

'S ha igaz, hogy Isten' adományit kifejteni és azokkal józanul élni nem egyéb 's éppen annyit teszen, mint emberi helyzetünknek megfelelni, mint Istent imádni; 's ha igaz, hogy azon boldogságot, mellyre milétünknél fogva emelkedni képesek vagyunk, egyedül szellemi alapokra állitva érhetjük el, úgy üljünk ünnepet, 's áldjuk

sorsunkat, mert a' szellemi legnagyobb boldogság, minden emberi szerencsének talpköve, tárva előttünk. Tárva, mert fiatal még a' nép, 's mind inkábbi erőre virúl. mellynek tagjai vagyunk, 's így a' legnemesb, a' legdicsőbb dologban, egy nemzet felemelésében vehetünk munkás részt. Ha azonban azt gondoljuk, hogy illy felette szövevényes munkát nem ronthatunk el, mintha az el nem volna ronthatό; vagy ahhoz többé legkisebbé sem kellene járulnunk, mintha az már mint valami növény maga magátul nőne; vagy azon szánakozó hóbortosságban élünk, mikép minden összefüggés nélküli rögtönzések vagy sehol nem sikerült 's csak könyvekben létező kisérletek által fognók a' magyar nemzet' dicsőségét következtetni: akkor vagy éppen nincs, vagy ittas lázban van velőnk.

Darabosan oda vetve már több ízben felszólalék illy hangon, drága Rokonok, mikép arra ébreszteném a' figyelmet, hogy hivatásunk nem csekélyebb, mint eredeti sajátságunkat kiképezve, a' világot egy új nemzettel gazdagítani meg, mit azonban csak kitűzött terv szerint érhetnénk el; de szavaim nem találtak nagy viszhangra. 'S ha tán némi kebel sejté is, mit rejt lelkem, úgy hiszem, ezek előtt is felfogásom jobbára rejtély maradt.— Sokan nézeteimben egyedül a' képzelődő tehetségnek nyavalyás kinövéseit látták, azon hazai bajt, melly, fájdalom, annyi régi magyarnak örökségi tulajdona, vagy még többszer annyi fiatal magyarnak a' sok olvasás és kevés emésztés utáni saját szerzeménye, mintha én a' durva, mindenben hátra maradt, kivált lelki kifejlésben pangó Ázsiának vadoniba akarnám visszarántani Europa' fejledező népét a' magyart, mintha én valami sajátsági de hasztalan nimbusnak, valami képzelt javaknak elérése végett akarnám feláldozni mind azon hasznost, mind azon bizonyos jót, mit a' magyar kiképzettebb nemzetekkeli surlódása által Europának tisztább legében már

sajátjává tön, már bir. — Mások puszta fecsegésnek, hiú viszketegnek vevék illyféle kifakadásimat, mikép szokatlan ömledezésekkel erős és különös 's még is semmit sem mondó 's így egy pártot sem sértő állításokkal «Éljen» riadásokra gerjeszteni a' karzatot, lett volna minden czélzatom. Én azonban mind ezt nem akartam, és ha félre értetém, 's rejtélyesek valának nyilatkozásim, vagy azokat olly nyomorult kutfőkből fakadóknak hitték sokan, mint érintém — tán magam vagyok legfőbb oka; mert ugyan miért nem szólottam világosan, minden lepleg nélkül tökéletesen kimerítőleg. Ezt azonban miért nem cselekedtem, megmondom; titok ne legyen többé köztünk, mert valóban itt van ideje Themistoclesként felkiáltani „Üssetek bár, de hallgassatok meg."

Mióta élek, kimondhatlan vágy létezik lelkemben, Magyarország' kifejtése, a' magyar nemzet' feldicsőítése él minden csepp véremben. Azon remény azonban, mikép nem csak költői képzelgés, de száraz felfogás szerint, lehetőségét sőt hihetőségét is látám feltámadás — és nemzeti ujjászületésünknek, csak később, jóllehet már hosszú évek előtt derűl bennem fel. Hideg, csalhatlan számok — mert nemzeti élet' symptomáinak is vannak csalhatlan számai — azt mutatják, hogy midőn Europának, vagy jobban mondva, a' civilisált világnak szinte minden népei elérték már tetőpontukat, 's vénülésnek indulnak, a' magyar népnek csak most derűl hajnala, 's olly nyára, olly fénye fog bekövetkezni, a' millyent a' 24 órai ész, t. i. az ész' többsége csak távulrul sem sejt, a' rozsdáiban elsűlyedett magyar nem is képzelhet, a' magyar sphaerábul kiesett német-magyar pedig gúnykaczajjal illet, és a' millyent csak néhány lelki rokon, és fájdalom, vérünk' egyedül azon töredéke foghat fel, melly minden gyakorlati tapintat nélkül, örökké theoriákban és szebb jövendőben kalandozik, a'

nélkül hogy hideg vérrel kiszámítni birná: ezen szebb létre mikép lehetne jutni is, és ekkép nemzetünknek nem hasznosb, sőt ártalmasb, jóllehet méltóbb osztálya, mint az, melly az anyag' alacsonyságibul soha ki nem bontakozhatik. Minden jelenetek jövendő fényt mutatnak nemzetünknek, minek jövendölésére egyedül fontolgatás, más nemzetek' kifejlődésének ismerete és nemzetünkkeli egybehasonlítása, és semmivel több jóslói tulajdon nem kell, mint előre megmondani, hogy

„A kisded Makkbul, ha nem romlott, idővel termő
Tölgyfa lesz, csak senki el ne gázolja"

mi 13 évvel ezelőtt első munkámnak vala jelszava. 'S így lön, hogy vagy 16 évvel ezelőtt, kimondhatlan 's több napi belső küzdések után, 's csak akkor, mikor látám, hogy senki azon tán egy kissé magasb néző pontrul nem fogja fel nemzetünk állását mint én, vagy ha igen, nem mer, 's ujraöntés helyett mindig csak nyomorult foltozás van napi renden, bizonyos órában — és soha el nem határozom magamat, ha egy nemes lény nem igéri, mikép ő fogna mellettem hű kebellel állani, midőn minden részektül félreértve, végkép egészen magamra volnék hagyva — megesküszöm magamnak, tehetségemben semmit, tiszta szándékomban, férfiúi szilárdságomban annál többet bízván, hogy miután világosan mutatkozának lelkem előtt nem csak a' feltámadásnak, de nemzetünk' egykori nagy kifejthetőségének is legbizonyosb jelei, mindent el fognék követni, ha bár magam maradok is, ha bár vesznem kell is, mit e' kettős czélnak elérésére cselekedni lelkem sugal. És akkor lépek, fejedelmemhez leghűbb 17 évi katonáskodás után, hátra maradó éltemet a' hazának szentelvén, a' nyilványos élet' tövis-mezejére, 's itt meg kell vallanom — bocsássatok meg drága hazafiak, mert tudja az ég, ez nem hiú elbizottság' szüleménye vala — azon komoly

elhatározottsággal, hogy én fognám, ha senki más, nemzetünk' egykori fényének megvetni alapját, vagy legalább ezen czélnak szentelni vég lihegésemig földi pályám. A' nemzeti testben egy parány, alacsony helyen álló kapitány nem csekélyebbet tűztem ki magamnak, valóban nem, jóllehet senki — 's remélem ez majd ki fog tűnni — senki nem tekinte mélyebben a' szándéklott kivitelnek lehetlenséggel határos tömkelegébe, mint én. És ez mennyire igaz, 's én mennyire fogám fel kimondhatlan szövevényes körülményeink közt a' teendők sorát, és czélaimhoz milly keserves utakon közelgeték, 's mi minden van még lelkemen, mind ezt most, és más alkalommal minden lepleg nélkül előadandom. Itéljen itteni állításaimrul a' jövendő, mellyel — 's félre minden túlszerénységgel, félre most, midőn mindenre még a' legellenségesb felfogásra is el kell szánva lenni — érzem, hogy földi pályám 's itt létem némileg egybeszőve van. Addig is azonban annyit mondhatok, és ezt eldönthetlen bizonysággal mutathatom bé, hogy semmit sem tettem rögtönzésként vagy pillanati felhevülés' következésében, de minden lépteim, minden tetteim — habár lelkesedésem néha az egekbe ragadott — egy előre kiszámlált messzeható tervnek szüleményei. Vérem meggondolatlanul 's kitűzött elveimmel ellenkezőleg — bár, tudom, vajmi sokan hitték ezt — soha el nem ragadott; 's pedig, mert nem szenvedelembül léptem a' nyilványos élet' mezejére, de kötelességérzés utáni elszántságbul, minthogy — és ki kell végkép ezt is kereken mondanom — véremnek felette kevesét tudtam szeretni becsülni több évvel ezelőtt, 's néhány lelkes barátimon 's hazánknak fiatal reményein kivül, általán véve a' magyar nemzetet inkább a' jövendőben szeretem, mint a' jelenben, azaz: általán véve inkább a' kifejlett magyart szeretem és becsülöm, a' millyen ő Isten segítségével lenni fog mint szeretem és becsülöm a' magyart, a' millyen nagy része még ma.

'S ugyan kérdem, mutatott-e volna legkisebb körülményismeretet, legkisebb előrelátást — mellyekkel némileg birni szinte szerénység' megsértésével dicsekedem — ha azt, mit ma is kinosan 's csak azért cselekszem, mert honunkat veszélynek indulni látom, és ekkép minden tekinteteknek szünni kell, tiz, tizenöt évvel ezelőtt minden lépcső, minden hozzászoktatás nélkül egyszerre tárom fel? Tiz, tizenöt évvel ezelőtt, mikor magyar magnásnak legalább ujabb korban férfias féllépte még olly divatkünti; mikor számosb kormány' embere előtt a' honbálványzónak 's hű jobbágynak ugyanazonsága még aenigma volt? Ha akkor, midőn a' casinókat, a' lóversenyeket, 's illyféléket tervezem, azt mondom: korántsem az végczélom, mikép társasági kellemeiteket neveljem, a' lótenyésztést mozdítsam elő, 's így tovább, noha egy úttal mind ezeket is kifejteni felette hasznos, de azért még is csak mellékes tekintet; hanem fő czélom az, hogy hazánk' erei központosuljanak; a' megyei, városi, magnási, nemesi, polgári, vallási, nemzeti 'sa't. különzések egy magasb czélra olvadozzanak össze; az ember nem mindig czíme és állása, de mint ember belbecse után latoltassék; elmesurlódások által a' nemzeti legnagyobb kincs, a' kiképzett, előitélet nélküli emberi velő mindinkább növekedjék, 's kellő helyére emeltessék, mikép felébredjen a' közlélek, 's így erősb legyen a' haza, és dicsőbb a' fejedelmi szék. Ha mind ezt, 's illy 's még

messzebb ható nézetimet dobra verem, 's mind azon gyümölcsöket előre prognosticálom, előre jövendelgetem, miket esen intézvények 's általában hatásom eddigelé maguk után hoztak, 's miknek elmulhatatlanul és szoros tudományilag be kellett következniök: kérdem őszintén, átszökhetem-e mind azon korlátokon, mellyeket előmbe raknak; az annyiszor megcsalt és ekkép olly annyira bizodalmatlan magyar nem fordít-e nékem rögtön hátat; az elszigetelt Oligarcha pedig, melly előtt minden elsőbbség halálos bűn, nem gyul-e haragra, hogy egy kilépett félig meddig eldorongolt kapitány ollyasmirül de még tervet is merészel koholgatni, mi neki a' magas hivatalban, vagy legalább a' magas képzelgésben levőnek soha eszébe nem jutott, de mirül nem is álmodott; a' nagy tömeg viszont, melly mindig a' legközelebbi benyomásnak áldozatja, nem hangoztatja-e néhány «Elmésditül» vezérelve a' minden sikeretlen erőlködésre olly igen illő „Sokat akar a' szarka 'sa't.“ gúnymondását; 's végre a' helyett, hogy most bár törött testtel, de lelki megelégedéssel tekinthetek vissza nem egészen hiába élt napjaimra, sőt némi egyéb munkálkodásim sikere mellett ablakaim alatt ülöm egy mind inkább fejledező szinte szövevényes tervem' ünnepét, melly miatt annyi sárral mocskoltatám, minek nem sokára szintúgy minden lepleg nélkül közlendem történetét, nem panganék-e szárnya-szegett én is a' hígvelejű javaslattevők' azon sorában, kiknek semmi nem sikerül; 's nem volnék-e én is — mint sok más megbukott tervező — arra szorítkozva, hogy saját felszinűségem leplezéseűl a' kormány' utamba állására fogjam bajomat, vagy egy kis vigasztalás végett én is nagy lelkesedéssel hangoztassam a' hazai nótát: „Minden elveszett már Mohácsnál 'sa't.“

Közdolgokbai avatkozásom nem volt alkalmi darab rövid jelenése, mint mikor színpadon hal meg honáért

a' hős, és fél órával később jó ízűn vacsorál; nem azon bohózatok, vagy is inkább azon dráma' egyike, hol a' felébredt magyar «neki rohan», tulajdonkép nem tudja, minek; elsüti pistolyát, szinte nem tudja tulajdonkép, mire; és ekkép nyert babér-koszorúin már felhőkbe repül, vagy ismét Bécs — — — vagy alvásnak indul. Sem nem volt a' magyar közélet' mezejére léptem valami hirtelen véletlemnek következése, vagy bizonyos dagálynak munkálódása, melly engem akaratom ellen odebb sodor, vagy végkép a' megbántott hiúságnak és ekkép valami keserűségnek szüleménye. Nem, illy szerepeket nem játszám, 's illy kútfőkből nem vevé eredetét munkásságom; nem, mert ennek vallásos magambatérés 's földi állásom' megismerése' következtében egyedül lélekismeretem' azon szózatja szolgált alapúl: hogy ha a' magyar kiváltságos fő nemes, birtokkal, meglehetős fővel és ép tenyérrel ellátva, irígylésre méltó helyzetében nem tesz a' hazáért semmit, de kötelességének teljesítése helyett sülyedni engedi vérét, sőt annak sülyesztésében még maga is veszen részt, hogy akkor Isten és ember előtt nincs joga a' kormányban vagy népben találni hibát; 's ekkép ha elhal a' nemzet, számüzetik a' szabadság, az főkép ő bűne.

Igen jól tartom emlékezetemben és tartám mindig, — bár tennék mások is — hogy «nincs vétkesb elfogultság, 's melly több földi bajaknak volna kútfeje, mint másokat vezetni akarni ahhoz kivántató tulajdon nélkül.» — Lélekismeretem azon sugalását tehát, mellynél fogva szüntelen hangzott belsőmben „Ha nem te, miért más" korántsem oda magyarázám, mintha nékem valami vezető szerep jutott volna osztályrészül. Isten mentsen: de hideg megfontolás 's férfiúi érett elhatarozás utáni kis közeleti pályámat olly hangulatban kezdém meg, mint mikor hajótörésnek induló szerencsétlen család' meg-

mentése végett, látván hogy másunnan jobb segitség nem jő, erejében nem, de egyedül tiszta szándékában bízó hajós ül gyenge csolnakára.

Becsületesen közlegénykedni vala czélom, 's mindenek előtt azon lidérczet eloszlatni, mellyet a' félénk látni képzelt, a' gaz pedig mint valóban létezőt hirdetett, 's mellyrül száz árnyéklatokban meg nem szünőleg folyt a' mese; azon lidérczet eloszlatni, miszerint ide lent sokan mindig szívtelen combinatiokat láttak Bécsben forralni a' magyar ellen, mintha őt olvasztgatni, rabigára fűzni volna a' terv; oda fent viszont nem kevesebben a' legkisebb élet' jeleiben is bűnös czimboraságot birtak szemlélni csak, sőt még elszakadási, elválási eszmét is; mihezképest, jóllehet szüntelen felszólítánk egymást kölcsönös bizodalomra, 's magunkat és a' világot e' tekintetben szinte kölcsönösen számtalanul már rászedénk, általános bizodalmunk, a' millyennek t. i. alkotmányos kormány és alkotmányos nemzet közt lenni kellene, vesénk' legelrejtettebb redőiben egymás iránt még sem volt. — Mint házassági összeköttetésben, hol mind a' két rész olly tulajdonokkal bír, mikép felette boldog lehetne az «Unio», de az a' részek' véralkati különbségei miatt még sem egészen az, csudákat mivelhet az emberséges barát, habár nagy köszönetet beleavatkozási után rendszerint nem arat is: úgy, hittem és hiszem most is, fognék én, mindent fontolóra véve legtöbb igazi hasznot hajthatni, nem ám magamnak, de mind hazámnak mind fejedelmemnek, ha becsületes barátként oda fent, habár az nem tetszenék is, száz árnyéklatban mindig azon themán indulnék, hogy a' nemzeti erő' kifejlődése korántsem láz sőt örvendetes jel: ide lent viszont azt pengetném külön változatokban szüntelen, bár tetszenék bár ne, mikép a' kormány, ha mindenben nem találná is el mindig a' czélt, azért szándéka

még sem volna rosz. — A' nemzeti mind szellemi mind anyagi gazdagságot, itt ott lappangó 's eldiribolt erőnek egy egy czélra egyesűlő varázsa által előmozdítani, vala fő eszmém. 'S miután a' fő és nemesi rendek' elkorcsultában véltem látni nemzetünk' legnagyobb baját, annak örültem leginkább, hogy Isten éppen ezen sorra kegyeskedett mély bölcseségében állitni, 's nem azért, mikép ezen osztályt szinte korcs és kötelességét felejtő személyemmel szaporítsam sőt még grófi czímem vagy kamarás kulcsomtul fel is fuvalkodjam, hanem hogy mint rokon 's ugyanazon színű vagy inkább ugyanazon egy soron álló, nagyobb sikerrel hathassak nemzeti családunk' ezen leghatalmasb és aránylag még is leghátramaradtabb részére; nagyobb sikerrel mondom, minthogy gyakorlatilag eldönthetlen igaszág marad az, hogy habár fáj is a' megérdemlett gúny és a' méltó leczkézés, azt még is inkább tűrjük, és makacs fejességre nem olly könnyen fajulunk, ha magunkhoz hasonlóktul vagy magasb állásuaktul 's nem idegenektül vagy éppen alulrul nyujtatik az; és így támadának, az időhez 's körülményekhez alkalmazva — mennyire birta tehetségem — majd csípősb, majd engesztelőbb nyomtatványim. Munkássági körömet a' messze jövendőbe tűztem, minthogy bármilly sokszor voltam is közel — előmenetelünk' csigahaladását tapasztalván — béketüretlenségemben bőrömbül pattanni, mindig volt valami bennem, mi nemzeti sülyedésünket ollyannak szemlélteté, mellybül mint lassú nyavalábul ismét csak lassan lehetne kiemelkedni, 's ekkép lelkem' parancsára, ha kellett, mindig hallgatott a' vér. — A' hazafiságot, a' nagylelküséget mindenütt erőm szerint kitüntetém, de melléje rendszerint egy kis számolást is ragasztottam, és azon igen egyszerű okbul, mert méltányos engedményekre ohajtám lassanként csábitgatni kiváltságos rokonimat. Már ha azt mondom:

milly hasznos a' «*do ut des*»-nek themáján a' czélszerű engedmény, miszerint már a' puszta jó számolás is parancsolja illyesek' minél előbbi eszközlését; úgy hiszem. nem cselekszem czélszerűleg, mert «nyilványban» egyedül haszonért nem teszen semmit sok magyar; ha ellenben egyedül a' nagylelkű tettrül, az emberi kötelességekrül, a' halhatlansagrul szólok, úgy tartom, megint nem teszek emberismeretileg, minthogy szinte sok hazámfia szintúgy nem teszen semmit, ha «magányban» nem érez egy kis hasznot; 's így ollykor a' leghasznosbra is adni egy kis halhatatlansági köntöst, koránt-sem árt. Közleményeim darabosak valának 's természetesen, mert az olly számtalan legsürgetőbben tenni valók' sorát, kivált középszerű tehetségemhez képest, valóban nehéz volt, következetes összefüggésben adni elő; 's még azért is, mert nem tartám tanácsosnak, a' bennem tökéletes egyhangzásban levő — jó vagy rosz, az más kérdés, de minden esetre tökéletes egyhangzásban levő — tervvel, roskadó hazánkba úgy szólván kapustul rohanni be. Későbben azonban — mint tudva van — nagyobb rendszerrel lépek fel, 's maig az eddigelé általánosan előadottakat bizonyosan részletesen, és alkalmazási tekintetben fejtem vala már ki egy egészen be végzett systemára; ha részint felűlrül szárnyam nem szegetik, mi azonban nem lett volna legnagyobb baj, mert haladási tekintetben lábaimmal iparkodtam volna pótolgatni megperzselt tollaim' röpperejét; részint, ha nem jő hazai mozgonyunk, akarom hinni, legjobb akaratbul folyó, de felfogásom szerint vajmi rosszúl fékezett tulhévtül hajtva, olly rendetlen mozgásba, mikép minden combinatioimbul kiforgatva magamon tul érzeném dagadozni — mert elsodorni nem engedém magam — a' felbőszült árt. Már most mint elért, hátra hagyott, szembül vesztett, természetesen mindent hátulrul nézek csak, és ez em-

beri gyarlóságomhoz képest, megvallom, nem jól esik: de hazai lelkesedésemnél fogva — mellynek ki mindent alárendelni nem tud, fekügyék le — ezen kis hiúságsértésbül csak hamar kigyógyulok, sőt véremnek a' csigáéval éppen ellenkező mivoltához képest felette nagy kedvem jő a' sebesebbben haladó lobogók után iramlani; miután nincs itt szó, ki legyen első, ki második, hajtsa csak kiki tátosát, mint párduezos eldődinknek vad raja, ereje és sarkantyújának hosszasága szerint, hogy így minél előbb éressek el az igéret hona. — De az ötvenhez közeli és jóllehet bizony csak közönséges velőm, mellyet azonban hála az Istennek, sem a' honi iskoláknak 's a' szajkókénti bétanulásnak emésztetlen zagyvaléka, sem a' korai szerelmek 's efféleknek bűnei, természet-adta fogékonyságábul nem vetkeztettek ki, nyilván azt mutatá, és azt mutatta szinte bécsi és magyarországi helyzet- és körülmény-ismeretem is, hogy Magyarországnak göröngyös útain a' közbirodalom' annyi régi választófalai közt ott sötétben, itt ködben, ollyféle hosszú sarkantyúkat, mint a' millyenek — mint mondják 's én szivesen hiszem — Kupárul szállottak reánk, 's most egyedül óságbuváraink' gyüjteményeibe valók, használni, nem vezet czélhoz. Ezek helyett tehát ólmot kötöttem lábaimra, nehogy engemet is ezen olly nehezen korlátolható 's engedelmeskedni olly keveset szerető magyar vér elragadjon. — Tudtam ugyan, hogy ezen gyorsabb iramlás, ha abban néhány egyes kitöri is nyakát, az egészet nem nagy veszélybe fogná hozni, ha t. i. magára hagyatik a' dolog, minthogy még korántsem volt akkor, sőt ma sincs még bevégezve nemzeti életünknek szalmatüzi és egymásnak útba állási idő-, legyen szabad mondani: gyermekszaka; 's hogy ekkép valamelly általános combinatio, nálunk még lehetetlen. De miután tudtam, milly sebességgel látszik még messzirül hazai erő-

művünk forogni — 's itt furcsa: a' távulság ellentétben áll a' magassággal, minthogy magas helyrül, mint például szent István' tornyárul minden kisebbnek látszik — és tudtam azt is, milly félénkké válik könnyen négy falai közt a' politikának némi tanára, 's mennyire zavarja néha össze a' fejledező élet' egy kissé kicsapongóbb pezsgőségeit valami nyavalai lázzal; búba merült, a' legszomorúbb elősejditések által összezsugorult keblem. — Mennyit szenvedtem ezen kínos időszakban, milly sorvasztó bú rágódott lankadó éltemen, azt csak az ég tudja és én. Tisztán állott lelkem előtt némi nagy hazafinak erényteljes szándoka, 's egyedül nemzetünk' nagyságára czélzó férfias küzdése; de egyszersmind nem csekélyebb világban látám azt is, hogy mind ezen szép törekvés, «heterogen» egybeköttetésünknél fogva, miután olly hosszú álomkórságban feküdt honunk, mint bűnös és ekkép tiltott vágyoknak kifakadása fogna tekintetni, 's így mint boszantói negéd végre tán meg is boszultatni. Felemeltem a' leghűbb barátság őszinte szavát, iparkodtam megmutatni, mikép a' legjobb sem volna maga ideje előtt jó, de mind hiába; szintúgy szólék fel jobbágyi hűségem érzetében, hogy a' hazánkra derűlő bíbor nem volna egyéb, mint nemzeti ujjászületésünk' hajnala, de szinte hatástalan; sőt miután az egyik rész csupán félénknek tartott, a' másik bennem viszont semmit, mint egyedül álorczás czimborát szemlélni vélt — és innen azon kétes világ, mellyben olly sokszor nyomorgék — holott nem félénkség, de azon bizonyosság tartott vissza, mikép az igen is gyenge jégen korcsolyázók okvetetlen be fognának törni, a' kormányrúdhoz közel álló útmutatóknak pedig nálamnál senki tisztább lélekkel meg nem mondá az igaz szót, hitelem mind oda fent mind ide lent naprul napra csökkent, míg végre — mert egynek themája után sem akarok indulni, egynek

zászlója alá sem akarok állani, sőt a' helyett hogy itt is dicsérnék, ott is dicsérnék, mint sokan felette ügyesen és felette hasznosan, itt is gáncsolok, ott is gáncsolok — politikai helyzetem, betűszerint, két pad közti lön. Lelkemnek legtisztább vágyaihoz képest, 's látván, hogy a' korlátlan buzgalom és a' vak szenvedély kettészakadásig fognák elágaztatni a' részeket, 's én félreismert 's eléggé nem méltatott, vagy kibékitő tulajdonokkal eléggé el nem látott, a' bekövetkezendő bajaknak elejét venni semmi mód nem birnám — 's pedig milly könnyű lett volna mindent a' legüdvösb vágásba hozni — megvallom, felette kínosan esett az illyféle két szék közti helyzet, 's okvetlen minden erőmbül kivetkeztet, ha nem tart fen azon öntudat, a' hányt vetett embernek azon egyedüli biztos horgonya, melly míg ketté nem törik, soha nem sülyed el méltósága, mikép annál több okot leltem belsőmben magammali megelégedésre 's önbecsülésre, minél nagyobb becsméerléssel sőt megvetéssel fordultak tőlem a' tulságoknak 's innenségeknek hősei 's hősnői. — Eltiporni magamat illy öntudattal tehát nem engedem, sőt bajnoki elszánással vágok ide, vágok oda, természet szerint jobbadán négy szem közt, nehogy a' hiúságon ejtett sebek a' nagyobb «nyilványosság» által szinte nagyobb ingerültségbe jöjjenek. Napjaim ezen foglalatosság közt azonban minden haszon nélkül kelnek 's alkonyodnak, 's ha vala bennük rám nézve mulatság — ha t. i. illy különös időtöltést mulatságnak nevezhetünk, 's van benne mit nevetni — az egyedül az volt, hogy végkép, miután mind a' két rész kitiltott szenvedélyes tanácsának titkaibul, majd a' nyugoti majd a' keleti szelektül csapkodva, mint lapta szüntelen a' levegőben — jóllehet nem a' legrosszabban — érzem magamat lebegtetni. Elszánásnál, béketürésnél, 's mindent a' mennyei gondviselésnek átengedésnel egyéb most nem marad

hátra. — És így lön, hogy a' mineműségén túl csigázott erőműnek kibicczenései lassú rendbehozás helyett, némi rugók' rögtöni megzsibbasztása, és némi szelelők' elhirtelenkedett becsukása következtében még nagyobb biczegésekre fajultak. Vagy más szavakkal: a' helyett, hogy az akkori tanácsadók és az akkori hatalmasok a' Magyarországban fejledező erőknek kormányrudját fogták volna erős kezeikbe — mi éppen nem annyit teszen — és itt kérek: «figyelmet» — mint azt követelni, hogy magok a' kormányok legyenek a' nemzeti mozgalmak' inditói — homlokegyenest állván az idő' árjának kicsapongásai ellen, ezeket, jóllehet ideig óráig elnyomák, elvégre még magasbra emelék, 's mi több, irántuk köz sympathiát gerjesztének. Nagy. noha néma forrongásba jön most a' hon, és így pang, erőltetett állásban sokáig teli a' legkönnyebben lángra lobbanó ingerültséggel, míg sulyos aggodalmak közt végkép ránk virad az 1839-iki országgyülés.

A' szenvedelmeket csilapítni, a' történteket felejteni, a' fejedelmi tekintet koczkáztatása nélkül kibékítni a' részeket, ez volt most a' fő feladat. Szövevényes sulyos tiszt, és azon régi igazságnak uj meg uj bizonysága, mikép több száz bölcs alig birja rendbehozni mind azt, mit egy szerencsétlen apostol, kire a' Pálfordulás' napja nem világita még, vakbuzgalmában elmecsevít. Sötét felhő borong a' magyarnak olly ritkán tiszta és annyi zivatarral telt egén, és sok becsületes kebel eped, látván, a' szenvedélyek' árján milly nehezen tör keresztül magának útat az ész. Majd esztendeig foly a' gyülés, 's néha olly ingerültségre emelkedik, mikép jó végében még a' legvérmesb sem bízik, 's bizony nem minden ok nélkül; mert egy részrül aggasztólag mutatkoznak több ízben és mindig nevekedve egy tökéletes lobba indulásnak éppen azon symptomái, mellyek a' franczia forradalomnak

is elözvényei valának, a' karzatoknak, a' hallgatóknak t. i. azon parancsoló felhevülése, melly a' lehető legnagyobb egyes hatalomnak is daczol, minthogy korlátlan szenvedelemtül hajtva, mint felbőszült szélvész mindent maga előtt lerombol. — 'S nyuljunk kebleinkbe, 's tagadjuk ha merjük, nem indulánk-e gyors léptekkel azon pont felé, mellyre a' convent' szónokai felkénytszerítve csak úgy birtak hatni, ha, mint árverésen, féktelen beszédeik által túlhaladák egymást, 's végkép köztök az lön a' napnak hőse, ki legnagyobb erőszaknak vala apostola. — Szikra, kezdet volt még az egész, igaz; de azért sok tiszta fő, melly magát csalni nem tudta, hogy valamint az egyszer erőre kapott láng csak akkor lankad, mikor már mindent megemésztett: úgy tér a' megfontolás' ideje is csak akkor vissza, mikor a' minden fékbül kitört szenvedelem magasbra fajulni többé már nem bír; sok illyes fő nem csekély belső gyötrelemmel kérdé már magában, ugyan hol fogna végződni, hol lelni határt mind ez? Más részrül nem tapasztaltuk-e bús kebellel, milly óriási hatása van egy kis fénynek sok magyarra, 's milly könnyen szédelg veleje soknak a' legkisebb felmagasztalástul is. — Illy körülmények közt igazainkat szeplőtelen minőségükbe visszahelyezni, és a' jelenkor' olly sürgető kivánatinak czélszerüleg megfelelni, a' féltékenységnek 's személyes érdekeknek annyi 's olly külön árnyéklatai közt a' nélkül, hogy egy vagy más részrül kettépattanásig vonassék meg a' húr: ez vala azon kigázolhatlan tömkeleg, mellybül menekedni mindegyik kivánt, sok jeles fő buzgott. utolsó pillanatig azonban őszintén bizony csak felette kevés remélt. 'S ím, mint mikor valami zsarnoktul rég fékezett 's néma félelemben tartott nép, mellynek elkülönözve egyike sem mer, szerencsés véletlentül vezérelve egyszerre, egy szívvel, egy lélekkel töri ketté lánczaït és szabad: úgy har-

sogtatják a' legjobb fők, mint isteni szikrátul íhletve, egyszerre egy szívvel, egy lélekkel „Ennél tovább ne." 'S meg van mentve a' hon, 's feldiesőítve a' király? — Megmentve pedig azért, mert ha ezen «*Nec plus ultrat*», ezen «*Ennél ne továbbat*», hazánk' leghűbb fiai, legjobb fejei egy szívvel egy lélekkel egyszerre ki nem mondják, ugyan — nyuljunk belsőnkbe — hová vezet nálunk eddigelé a' népszerűségnek sokaknál valóban már rákényszerített hajhászata, 's milly zavart körülmények között vagyunk ma? 's melly «*Nec plus ultrat*» mert más nemzetek nem mondták illő időben ki — nézzük a' külföldet — vérpatakokkal vásároltatott meg náluk mind az, mit nekünk, ha hiába nem folytak le előttünk az emberi kifejlésnek minden eseményei, ingyen kellene, ingyen lehetne, kimondhatlanul szebb alakokban sajátunkká tenni.

Országgyülésünknek végszaka, nemzetünk' ezen elhatározó pillanatának olly üdvös bekövetkezése, az idők' hosszú folyaminak azon pillanatihoz tartozik-e, mint például Párisnak a' szövetségesek általi legelső bevétele, mikor a' földi dolgok úgy annyira bonyolodnak egybe, mikép emberek' befolyása nem nyom sokat többé, és az istenek' közvetlen beleavatkozása veszi kezdetét legott, kérdés ugyan; de én erősen hiszem: igen. Voltam mind az egyik mind a' másik nagy eseménynek, jóllehet alacsony állású, de — elég hiú vagyok hinni — nem legalacsonyabb felfogású tanúja. 'S tisztelet 's becsület, és hála mind az akkori mind a' mostani vezetőknek; de valamint ott, úgy itt is, mind belülrül mind kivülrül annyi következetlenség, annyi hiba követtetett el — mi gyarló emberi természetünknél fogva olly igen sok heterogen részek közt valóban nem vala csuda — mikép csak egy hajszálon függött, hogy Francziaországbul ismét ki nem sepertetünk; szinte egy hajszálon csak, hogy

re infecta Pandora-szelenczéjű provisoriumnak nem indulunk; és alkalmasint el is szakad ezen hajszál, ha nincs a' nagy idők' könyvébe irva: «A' népnek' árja lefogja dönteni a' felhőkbe emelkedő bálványt», ha nincs a' nagy idők' eseményében kijelelve: «Élni fog a' magyar még.»

Sokan akkor mint most ujabban is, mind addig míg a' dolgok mind inkábbi egybebonyolodásnak indulának, a' nevekedő bajt viszonlag egymásra hárítgaták; alig mutatkozott azonban égi segitség, 's a' legkisebb is rögtön — ugyan szánakozásra vagy mosolyra vagy-e méltó gyarló ember? — maga személyében kezdi tisztelgetni a' nagy orvost. Rám más benyomást tön, és más érzeményeket gerjesztett e' két felette nevezetes eseménynek fordulata; és valamint Páris' falai közt úgy Pozsonyban az országgyülés' vég küszöbén is minden csepp véremben azt sejtém, lelkem legbelsőbb mélyében tisztán azt érzém — nem akarnám egyesek' érdemeit ez által legkisebbé is csonkítni — hogy láthatatlan hatalmak vezetnek, 's köztünk a' legnagyobb sem sokkal egyéb már mint engedelmes eszköz, magasb kézben. — Sok, tudom kaczag vagy szánakozásra gerjed, vagy legalább bámul illy fellengős nem mindennapi állításnál, és ha földfölötti béfolyásnak tulajdonítatik földi esemény; mit azonban könnyen magyarázhatni, 's pedig, mert felette sok csak azt foghatja meg, mit kezével foghat meg, és ekkép nem hiszi, nem látja: milly szoros egybeköttetésben vagyunk 's kell lennünk mind anyagi mind erkölesi tekintetben a' nagy egyetemnek anyagival és szellemivel, 's hogy éppen ellenkező nem volna megfogható, mikép t. i. mint elszigetelt, nem is képzelhető «valami» minden anyagi 's szellemi egybeköttetés nélkül a' nagy természetnek egyedül mi volnánk számkivetettjei, minden öszszeköttetés nélküli lényei.

Akár mondják tehát: földre szálltak az istenek, láthatatlan hatalmak vezetnek, vagy ez a' csillagokban, az a' sors' nagy könyvében van irva, az mindegy; de annyi bizonyos, hogy magasb szellemi egybefüggés nélkül olly kevessé létezik, olly kevessé létezhetik földi tekénk' szellemi része, bár szemeink előtt láthatatlanul is, valamint anyagi része minden bizonnyal sőt láthatólag függ össze a' véghetetlen egyetemnek anyagival.

Mennél inkább folynak pedig láthatatlan lények valamelly népnek sorsára bé, annál fiatalabb azon nép, 's ennél nemzetekre nézve nagyobb fiatalsági symptoma nincs; minthogy két kalauzt adtak az istenek az emberi nemnek, «Nemtőt» és «Értelmet», 's minél kevesebbé van ez a' gyermekkor' szakában kifejtve még, annál többször nyujt segédkezet amaz.

'S itt mennyire mutatkozik a' nép-szójárások' ollykor bár nem is sejtett, ritkán méltatott, és néha még is olly mély értelme. — A' magyarok istenére hivatkozunk minden bajainkban, és ő fogja mindig, ha most már enyelegve emlitjük is ezt, elrendelni dolgainkat, ha mi azokkal nem birunk többé. 'S kérdem — üssük csak fel évrajzaink' lapjait — azt hiszszük, minden babonáskodást és efféle ábrándokat félretéve: nemzetiségünket, szabadságunkat, alkotmányos állásunkat ennyi századokig annyira mennyire fentartjuk-e mí egy maroknyi nép, nem tán elszigetelve valami magas hegyekben, de ki a' síkra állítva nagy és egészen más elemben létező nemzetek közé, ha nem könyörűl annyiszor a' hányszor nemzeti nemtőnk, a' «magyarok» istene' szegény fejünkön? 'S azt hisszük: nem sülyedünk-e már régóta el, mí olly felette ügyetlen hajósok, ha földinél erősb kéz néha nem ragadja meg gyenge bárkánk kormányrudját, 's tengerzivatarjaink, annyi szirtek és sziklák, 's öröki megha-

sonlásaink közt valami magasb láthatatlan hatalom nem ment meg hajótöréstül minduntalan? Már régóta el volna temetve a' legutolsó magyar, sőt egykori létünk' emlékezete is örökre elsülyesztve már, ha éltünk' gyermekszakában, felsőbb hatalom segédkezet annyiszor nem nyujt.

'S hogy ezen kéznek béfolyása, olly félre nem ismerhetőleg, olly világosan mutatkozott közelebbrül lefolyt országgyülésünk' végnapjaiban, és vissza még nem vonult; de más részrül ezen kéz' intését hazánk' azon fiai, hála és üdvözlet nevükre, kik legközelebb állának e' nagy esemény' fordultához, el is fogadák: ez magyarázhatja, miért tartom én az érintett pillanatokat olly üdvösöknek, és nemzeti jövendőnkre nézve olly elhatározóknak. Mert adott Nemtőt és Értelmet az egek' ura embernek 's nemzetnek ugyan; de nemtője mind egyikét mind másikát csak addig kiséri 's nem tovább, míg a' gyermeki életszakot felváltja a' férfikor. Már ha a' férfikor soha be nem következik, 's gyermekbül közvetlen aggastyán lesz, mint azt hazánknak — keserű fájdalom — nem egészen kis számú — hazug — reményiben látjuk, azon fiatal főkben aggastyán vállakon, vagy inkább azon ifjakban a' vén képekkel, mellyek már bizodalmatlanok, mielőtt még megcsalvák, már elitélnek, mielőtt még felfogtak volna, 's mellyek minden szép és nagy iránt, mint gyermek, melly illyest még nem ér fel, vagy aggastyán, ki illyes iránt már eltompult, hitetlenek, sőt illyesminél gúnymosolyba redődzik ajkuk, ezen szerencsétlen faj, a' jó és rosz közti valami közép «Izé», sem ember sem növény — már ha a' férfikor soha be nem következik, 's gyermekbül közvetlen aggastyán lesz, vagy a' férfikorba lépett még mindig nemtőjében bízik, ki azonban már elhagyá, és az értelemnek sugalását nem követi: akkor minden kalauz nélkül, mit viszont a' vén ifjak'

seregében látunk naponként, hányatik ember és nemzet mint kormány nélküli hajó, míg elsülyed, vagy idegen partra vetve bizonyos zsákmánynyá válik.

A' magyar nép, minden alkotmányos népek' legalacsonyabb lépcsőjén álló, eddigelé legtöbbet, ha nem akarjuk mondani: «mindent» nemtőjének köszönhet. Támaszkodhatik-e azonban még rá ezentúl is, vagy a' férfikornak indulván naprul napra mind inkább, nincs-e már itt a' pillanat, mikor egyedül a' hideg, szenvedelem nélküli értelmet kellene venni kalauzul, nehogy minden útmutató nélkül ingadozzon: ez a' nagy kérdés, és szintén egy nép-közmondásra emlékeztet, melly szerint az istenek is megúnják végkép lábaikon állani soha nem tudó soha nem akaró népek' pártolását.

De e' tekintetben is egészen uj időszak derül hazánkra az utólsó országgyülés óta. El van döntve, hogy haladnunk kell, 's megsemmisítve azon pompás jóllehet értelem nélküli szójárásnak, vagy némieknél tán igen is mély értelmű machiavelli eselnek varázsa, előmenetelünk' ezen legátkozottabb gátja, miszerint a' «dicső (!) magyar alkotmánynak épületébül egy morzsát sem kellene megrendítni, nehogy romba düljön az egész»; melly varázs, ha még jókor de már szinte utolsó pillanatban ketté nem töretik, 's itt is ott is czélszerű javítás rögtön nem tétetik, okvetlen pusztulásnak indul a' — nem bánom — dicső, de tökéletes kijavítást legsürgetőbben azért megkivánó épitmény, mert már olly igen régóta dicső (!) vagy — és e' tekintetben hála Isten soha rá nem szedtek — ollyféle javítást nyer a' régi vár, mint Páris, hol, ha igazán várrá válik, mit még soha el nem hihetek, az ágyú' szája nem sokára — vigyázzunk csak — alkalmasint bé- nem kifelé áll. De mi több: el látszik határozva lenni, hogy nem 24 órai felfogásokként fognak a' hazai hajó' repedékei betömetni ezentul, míg az alatt

ujak és ujak támadnak szüntelen — egy szakadatlan foltozás és mázolás —; sem nem fog egy tökéletes rendszer, az annyiszor hallott „Systematice, systematice" tana szerint az országgyülésen in pleno több száz szónok' ékes szóllásai (!) közt felvétetni, de e' helyett kevesebbek által fog «előleges és elégséges» surlódások után valami tökéletes rendszer készülni, 's végkép részletenként a' sokaktul megvizsgáltatni, helybenhagyatni, javítatni, félrevettetni 'sa't.; 's mi még több: hatalmasak, a' királyi székhez közel állók lépnek hazánk' legjobbjaitul üdvözölve a' nemzetiség' és alkotmány szent mezejére, és ekkép — minden hiúság nélkül legyen mondva, de hiszem valóban félig meddig úgy volt — nem vagyunk ezentul mi néhányan alacsony állásban közlegénykedők kénytelenek, nemzetiség' és alkotmány' dolgában, dagály és orkán ellen, úgy szólván horatius-cocleskedni erőnk' fogytáig, de végkép olly önálló egész testületektül hordozott zászlók után indulhatunk — 's úgy látszik, mintha a' kormány nem volna attul idegen, minket egy kissé saját szárnyainkra hagyni — mellyeket sem a' nyugoti sem a' keleti szél egyenes állásukbul ki nem forgat. 'S mi mind ezeknél még sokkal több: hazánk' néhány leghűbb, de egyszersmind legegészségesb velejű fiai — mi fájdalom, nem mindig találtatik egybeházasitva — felfogván nemzeti létünk' diagnosisának most egészen megváltozott sőt egészen ellenkező létét, bátran kimondák, és e' szerint cselekednek is, hogy az agitationak szüksége ideig óráig megszünt, minthogy már jó indulóban van a' hazai nagy erőműv. 's ekkép most honunk' kifejlődését tekintve nem a' szónoklati babérokat szomjazó hév, nem az «éljen» hajhászata, de a' mindennapi rendes hangyamunka van a' teendők során.

Teremtőm! Milly kéjérzés, hogy mind ezeket elerni engedéd. Férfikorra látom lépni azon nemzeti családot.

mellynek noha csekély de hű tagja vagyok. Láthatatlan hatalmak pártolták eddig kisded korú honunkat, 's mielőtt még késő volt, felemelék előttünk a' fátyolt, melly mögött nemzeti elsülyedésünk' szégyenteli képe mutatkozott. És még elég erősek, elég nemesszívüek valánk, magunkba térve elaljasodásunkon pirulhatnunk. Kettétörtük az elfogultságok bilincseit, és midőn az egész természet kezd előnkbe mosolygani, élünk ismét az emberiségnek feldicsőítésére, egy ujjászületett nép. — A' véletlen' koczka-negédjeinek sem adjuk át ezentul jövendőnk' gyeplőit, minthogy fejledező férfikorunkban egyedül az értelem lehet vezetőnk; de más nemzetek' bukásain okulva, más nemzetek' tapasztalásit felkincselve, olcsó áron sőt ingyen iparkodunk —'s legroszabb esetben ezért megküzdünk — emelkedni oda, hová az előttünk tapintgatók csak felette drágán vagy éppen nem, vagy csak felig meddig jutottak. — És így remélhetni, hogy nemzeti kifejlődésünkben nem szökünk — mint más előbbi tapasztalás után nem indulhatott nemzetek — egy tulságbul a' másikba, álombul pajzán viszketegségbe, lethargiábul agyafurt dühösségbe, de jól megindított honi mozgonyunk megakadás vagy túlgyorsalkodás és tökéletes lepergés helyett, rendesen, biztosan, és csak lassanként fog forogni és emelkedni olly sebességre, millyenre az élet' minden javai közt felvihető a' magyar nemzet ütereje. — Elérve azonban koránt sincs még minden, sőt a' legtöbb tennivaló még teendő. Meg van azonban végkép téve egy jó, egy nagyszerű kezdet; 's azért örök hála néked Egek' ura, 's szerencse rád, oh fiatal magyar nép, te lelkes keleti raj!

És illy hangulatban dagadozott mellem a' mult országgyülés óta eddigelé soha nem érzett kéjektül, és olly magasra állítám nemzeti ujjászületésünk' tekintetében, annak «határvonalkénti» bevégzését — noha nékem arra alig vala befolyásom, 's minden részektül kerülgetve köz emberi érzelmek szerint inkább megbántva lehetett volna hiúságom — mikép azelőtt jóllehet fiatalabb, egészségesb és annyi reményekkel dús, rendszerint holtnak 's csak kivételként látám nemzetünket élőnek; az országgyülés óta viszont bár annyiban törött reményű levék, megint biztos életünk' képe fénylik előttem rendszerint, 's a' hiú csalódás' gyötrelmeit érzem kivételként. 'S ha voltak aggodalmim, azok könnyü felhőkként csak szaporán eltünő árnyékot vetének olly szép reményim' sugárira. Fennmaradt t. i. nemzeti kifejlődésünk' e' rendes vágásba tétele után bizonyos tulzó rész, melly, tudja Isten, hiúságbul-e, vagy mert nem sült el neki a' vezéri szerep, vagy Lamennais-i — akarom hinni — őszinte mámortul ostorozva, vagy végkép az üressé vált erszénynek hazafiságba takargatása, és tán annak egy «csendes kis forradalom» által isméti betöltése végett, mindent elkövetett majd nyilványban majd suttonban azon előkelők' homályba tételére és tiszta szándékuk' gyanúba hozatalára, mit csak elkövethetett, kiknek felsőbbségét el nem viselheté, vagy kiknek mély nézeteit fel nem fogván, mint ügyetlen barát, vagy inkább a' bűvésznek egészen

ki nem tanult apródja valami rendes világ' fentartása helyett szent vagy bal hevében házat gyujtani indul, vagy végkép mert azt gondolta a' szóban levő tulzó résznek al osztálya: „A' leghatalmasbat is megőrli a' sok féreg", és így egy kis emberi velővel is, bár mennyi isteni szikrát rejtene „*gutta cavat lapidem*" és „*nulla dies sine linea*", mí is tán csak elvégezzük, mikép aztán midőn senkiben márnem bízik többé a' felforrt sokadalom, 's mint vert had kisebb meg kisebb testületekbe szakadoz a' nemzet, „*accidit in puncto quod non speratur in anno*" azaz minden akadály nélkül kényünk kedvünk szerint aratgathatunk a' nagy homályban, és „*grata superveniet, quae non sperabitur, hora*" 'sat.

Nem csekély aggodalmat szült bennem ezen jóllehet külön árnyéklatú, de még is egy czélra, a' nemzeti érdekek' 's erők' elosztására munkáló szándék nélküli és szándékteli töredék; valóban nem csekélyet, mert hiszen közismeretű dolog, és a' legfelületesb ujonez előtt sem titok vagy legalább nem kellene titoknak lenni, milly könnyü, homályba állítni a' legfényesbet is, milly csekély mesterség kell ahhoz, bémocskolni még a' legszentebbet is; milly nehéz viszont, milly közel áll szinte a' lehetetlenhez, szeplőtlen megóvni jó hír- 's nevét forradalmi időkben akárkinek 's kivált annak, ki magát mint lelketlen törzsök a' felbőszült szenvedelmek' árjátul ide 's tova hányatni nem engedi, vagy kiben valami a' selejteseket mindig olly annyira sértő felsőbbség, bármilly szerényen is, fényledez.

Aggodalmim' borúi azonban lassanként ismét legszebb reményre derűltek; minthogy az érintett tulzó hősöknek erőlködéseit, a' mindennap fejledező értelmi súly és közvélemény között, olly sikernélkülieknek tapasztalám, mikép külön hajlamaik, árnyéklataik 's irányzataik által úgy is elkülönözve, azt hittem, csak hamar végkép

ki fognának fáradni 's dülni, 's részint magukba részint előbbi sötétségükbe visszavonulva azoknak hagyni szabad pályát, kik körül már abban állapodott meg a' közvelemény, hogy csakugyan kitünőbb vezéri tulajdonokkal volnának ellátva, mint ők. 'S így lön; mert szavaik legkisebb hatás nélkül hangzának el, rágalmaik ha valakit, egyedül saját személyeiket mocskolák be, késük pedig mindenbe, akármibe fogának is, kivétel nélkül beletört.

Tökéletes tisztának mutatkozik hazánk' ege megint, minélfogva a' legszebb reményekre melegszik keblem ismét. 'S annyira éldelem ezen szép tiszta csendes nyári napok' sugárit, mellyek habár nem nagy pompával is, szintolly jóltevőleg hatnak mindinkább lábadozó, olly hosszú nyavalyábul visszatérő nemzeti testünk' erősítésére, mint az anyagi napnak sugári is legbiztosabban, jóllehet titkos csudák által érlelik a' buzát; annyira éldelem, mondom, ezen szép nyári napokat, hogy még anyagi részem is javul: tisztul a' máj, tisztulnak a' vesék; 's elannyira, mikép hazánknak minden ingadozás nélküli átvarázslata egy elkopott félig meddig feudalis, félig meddig alkotmányos szövevénybül emberhez illő minden ál fénytül kitisztult képviseleti rendszerre, minden ingadozás nélküli átvarázslata mondom — egy kimondhatlan szép 's epedő merengéseimben ezelőtt többször sejtett kép — már már legnagyobb tisztaságban áll előttem, és én örömtül, elragadtatástul magamba alig férve, majd csak hogy ki nem tárom az egész nagy természet előtt, tán mint a' marathoni diadal' hirét vivő bajnok, ő sebtül, én örömkéjtül összeroskadva „Meg van nyerve a' nagy csata, el van érve a' nemes czél!" És mind az, mit hosszú évek' során keresztül hordok keblemben néha annyi kéjek, igaz, de rendszerint olly kimondhatatlan keserű kínok közt, egészen felfogva tán senkitül, fél-

reértve annyitul, nemzetem' leghatalmasbjaitul, mind az, mit évekig némán tűrök, 's mit magammal panaszlan a' sirba vinni vélék, mind az felcsordultig áradoz lelkem' fenekébül a' legédesb kéjekre; 's már nem vagyok örömömnek ura, már kitörök, midőn az élet' annyi keserű iskoláin keresztül ment éveim sora, a' tapasztalásnak ámitás nélküli szelleme belsőmben így zengedezteti intő szavát: csendülj le felhevült vér 's térj nyugalomra olvadozó szív, ne rontsad, te olly sokszor balgatagúl számoló, pillanati kéjért hosszú jövendőnek örömteli napjait; de te ész lépj parancsnoki székedbe, 's intsed az érzelmek' árjait fékre, türelemre.

'S magamba térek, nem könnyen ugyan, mert válósítva látni már megnyert diadalunk, nemzeti ujjászületésünk után, bonyolodott állapotunknak még átmenetelét is, 's ingadozás nélküli átmenetelét, mi éltem' legjobb részének nem vala csekélyebb feladata, mint akármi egyéb, egy mindenkinek lehető legigazságosb 's ekkép leghasznosb rendszerre, 's így valósítva látni reményeim' legvakmerőbbikét, elérve a' nemzeti két nagy érdeket, fajtánk és alkotmányunk' felvirágzását minden köny, minden emberi áldozat nélkül; ezen kép annyi örömtül, annyi kéjtül árasztja olly sok évig összezsúgorodott 's kéjre örömre csak későbbi időkben tágult keblemet, mikép ha szinte nem állitja elómbe, de nem a' felhevült, engedelmeskedni nem tudó hanem a' hideg vér azt is, hogy mind ez még «nincs» hanem csak «lehet», sőt e' gyönyörteli jövendőt éppen olly könnyen ronthatja meg a' legkisebb is, mint viszont egyedül a' mindenen felülemelkedni tudó értelem biztosíthatja csak annak sikerét; ha nem látom tisztán mind ezt, 's nem tapasztalom annyiszor már azt is: mennyit ront, mennyit semmisít meg a' lehető legjobbnak is idő előtti kifecsegése, a' legszentebbnek is idő előtti dobraverése; valóban én

is azok' sorába sülyedek, kiknél legkisebb gerjedményre tüstént zablát tör a' nyelv, kik fecsegni 's jóllehet felette ékesen, csak fecsegni tudnak, de hallgatni nem.

Örömimet tehát el nem árulom, de keblemben féltékenyül mint olly titkot őrizem meg, mellynek fölfedezése messze hátra vethetné, de tán egészen meg is semmisíthetné fejledező jövendőnket; jóllehet lelkem' vágya egy cseppet sem rút, sőt bátran kiállhatja az égi napoknak minden világit; minthogy egybebonyolodott, naprul napra szövevényesb állapotunknak kicserélése, minden ingadozás nélküli kicserélése, egy az emberi méltóságra mint nem különben gyakorlatra és felkincselt tapasztalásra állitott rendszerrel, melly hű a' fejedelemhez, de egyszersmind hű az emberiség' minden lépcsőin keresztül a' legalantibb soron álló ügyefogyotthoz is, és egyedül a' rendbontók iránt hűtelen, tán nem volna az emberi rejtélyek egyikének legfénytelenebb feloldása, azon felette nagy érdekű reitélynek, melly sok nép előtt eddigelé csomó maradt, mellyet ingyen soha nem lehet, könyűkkel 's vérrel feloldani pedig elkerülhetlenül nem kell, mint azt sokan gondolják, vagy sokakkal elhitetni akarják, de polgári erény által fejthetni meg legbiztosabban, polgári erény által, mellynek megtagadás: élemény, elszántság: második természet, 's a' közjó: legnagyobb kincs; szóval melly nem ajakrul peng de szívben ül, 's minek megoldásában habár tán sikeretlenül is munkálódni, valóban a' legszebb emberi tiszt, 's a' legmagasb uzsorával költött emberi lét.

És ha ez igaz, nem volt okom többé fellármázni nemzeti testünk' minden bajait, 's ez által minden érdekeket ellentétre 's tűhegyre felesigáznom, valóban nem; minthogy leggyönyörűbb vágásban, legszebb kifejlésben volt a' honi test egy béketeli reformationak jóllehet nem nagy ünnepélyességgel kilámpázott sebes posta útján.

de annál biztosabb 's rövidebben czélra vezető ösvényén.

Én tehát néma valék, de azért nem kevesebbé örültem diadali előmenetelünkön belsőmben. Kimondhatlan gyönyörrel élvezém előlegezve, milly nagyon fognának lealáztatni 's elpirulni némi elleneink — min már olly jó ízűn kaczagtam — kik minket egy tulzó népnek tartván, melly nem tudja, «mit és hová», «mimódon és mennyire», nem volna képes magára hagyatva kormányozni magát és érni czélt. Milly jól esett lelkemnek előlegezni, menynyire fogna növekedni erkölcsi hitelünk, 's ez által menynyire volna előmozdítva a' magyarodás; minthogy egyedül felsőbbség csábít, csak ez vonz, egyedül ez olvaszt egybe, 's ekkép erkölcsi hitelünk' öregbítése nemzetisedés dolgában valóban többet segítne rajtunk, mint azon minden legkisebb közbevetés nélküli követelés, mikép mindenki tartozzék minekünk hódolni, tartozzék minket szeretni, tartozzék minket utánozni, 's ha mind ezt, szeretetre méltóvá tétel 's ügyünkhezi édesgetés helyett mint kötelességet *sine qua non*, tekintjük, 's mint illyest kötjük fel, vagy éppen verjük be. Nem kevesebbé boldogít az is, látni mint tágul itt ott némi hazafinak veleje, menynyit igér, milly isteni íhletéstül hevűl, 's már most is mennyire állitja árnyékba, csekély fejemmel együtt honi ujabb iskolánk' megkezdőit, valamint vén Peruginot is elhomályositá ifjú Rafael, 's ekkép mennyivel fognák túlhaladni honunk' reményei a' jelen nemzedéket, 's így mennyivel közelítnénk legfőbb czélunkhoz, nemzetünk' tökéletes kifejléséhez 's egykori legmagasb felvirágzásához.

Némi egyesnek heveskedése, túltüze: egy kissé szaporább mozgásba hozni a' hazai művet, és azon eloszlató, erőnket eldiriboló hév 's felette rosz számolás, melly azelőtti «soha semmit» helyére a' «mindent egyszerre»

hozá, megvallom néha nem kevessé törte meg béketürésemet; sőt nem ritkán egy kis aggodalommal is töltött el, midőn látám, 's annak jelei még mindig erősen mutatkozának, hogy a' magyar soha nem birna kiemelkedni azon gyengeségbül, hogy ne mondjam, a' büszke lelkű férfiúhoz nem illő azon gyermeki hiúságbul, miszerint mindegyik a' legkisebb is, előljáró kolompos vezér kivángatna lenni, 's magát mint gyulpontot egy kis nimbustul körülfényleltetni. — Ezek azonban, mint minden lábadozónál, úgy nemzeti testünkben is nem egyebek, mint a' régi bajaknak ollykori 's magoktul muló feltünései, sőt némi és kivált nemzeti tekintetben, nem legroszabb és egykor felette jóra fordulható jelek; mert noha bár az egy sorra állitott erő a' legnagyobb 's az egyedüli, melly valami nevezetesbet kivisz: azért még is többet ér, ha mindegyik bár elkülönözve is előre tör, mint ha a' nagyobb szám, jóllehet egy testben, hátravonul, és ekkép nem nyughatatlanító jelek, mellyekbül a' magyar ki nem gyógyulhatna. — Mi pedig azon ifjabb gyógyászokat illeti, kik — a' mit olly természetesnek tartok — be nem birják várni a' nemzeti test' tökéletes helyreállását, de ezt rögtönözni buzognak, töbszer vala szerencsém öket. habár tán csak ideig óráig is, míg t. i. el nem ragadá őket ismét a' vér vagy a' taps, illykép némi sikerrel lecsilapítni: «Drága collega úr, ha látta volna, milly lelketlen test vala 10, 15 évvel ezelőtt e' hazai test, ha hidegült tetemeit saját kezeivel tapintgatá, mint én láttam, mint én tapintám, midőn kegyed nem volt ember vagy nem volt férfiú még, jóllehet most már tán sokkal több értelme és élesb felfogása van mint nekem, de annyi tapasztalása még sem lehet: higye el, mostani bágyadtságán, 's erőtlen vonaglásin, mikép minden rosz elemeket magábul ki nem vethet, noha azon törekedik, bizony nem ijedne meg. Hiszen naprul napra javul. 's ha voltak

’s vannak még most is néha rémítő gyuladások, mellyeket ki most lát legelőször, ’s vissza nem tekint a’ multra, a’ nemzeti test’ vég vonaglatinak fog hinni, azért egészben előre megy, ’s tökéletes visszaeséstül — feltéve, ha rendes ’s mind rendesebb munkálódásiban nem zavartatik — félni ezentul többé nem kell. Félre azért Istenért érvágásokkal, ingerlő tapaszokkal és a’ keserűkkel ’sat.»

’S miután tudom, a’ régiebbek’ számosabbja szólt így, nem ugyan nyilványban a’ nagy közönség előtt, hol a’ béketürést, az állhatatos, fény nélküli türelmet, a’ hosszú erények’ gyakorlását magasztalgatni ’s ajánlgatni nem nagyobb sikerrel jár, mint hosszú gyülésekben esendet és különös rendet követelni, de így szólának több régiebbek négy szem közt esdekelve, enyhítgetve: a’ nemzeti test’ munkálkodása, annak magábani küzdése sem zavartatott meg mí részünkrül az országgyülés óta; és azon köz éberség, jó akarat ’s munkára való kedv, melly mindünnen mutatkozott, a’ legjobb főknek egy egy tárgyra összepontosítása mellett, a’ hihetőség mérlegét arra sülyeszté, hogy egy csendes, ingadozás nélküli reformationak előestején volnánk.

’S ím egyszerre ’s nem tudom ki által ’s mi módon, azon ötlet jut szőnyegre: ugyan nem volna-e jó, nem volna-e üdvös olly nemzeti hirlapot szerkeztetni, melly mint a’ haladó ’s a’ mult örszággyülésen ’s kivált ennek végén valami vezér-testületet képző résznek organuma a’ hon’ minden intelligentiáit egybepontosítná, ’s annyiban a’ mennyiben nemzeti kifejtésünk’ része nem annyira a’ kormányt, mint inkább egyenesen a’ nemzetet illeti, ki is jelelné a’ szoros tudományok’ fonalán azon határvonalt, és abban törekednék tartani a’ hazai erőművet, nehogy a’ kormányt legjobb akaratja ellen is valami beavatkozásra kényszerítse, mellyen se innen se túl.

Nagy eszme, felséges terv, és valóban a' 19-dik század felfogásához illő! Ariadne' fonalaként a' legjobb főktül nyujtva biztos rést nyitni, mellyen honi téboldónkban nagy és kicsi, dús és szegény, 's általában minden erő, minden érdek' sőt minden szenvedelem is egy czél felé lenne vezérelve; egy czél felé, melly nem egyéb, mint tökéletes bíztosítás mind a' despotismus mind az anarchia szörnyetege ellen, ugyan lehet-e ennél felemelkedettebb gondolat! lehet-e ennél üdvösb czél és erre biztosabban vezető eszköz, mint olly lap, melly a' körülményekhez képest majd halkal, majd gyorsabban izgatná a' nemzeti testet, ma a' szenvedelmek' lecsilapitására hatna leginkább, majd ha tán ismét álomkórságba merűlne a' nemzet — mitül azonban olly hamar félni valóban nem kell — vagy ha szolgairányt venne, azt ismét 's ha szükség, a' végitéleti tárogatóként életre, 's kötelesség-teljesítésre felriasztaná; olly lap, melly az elkülönözött részek' egymás iránti viszonyait felvilágosítni, közös érdekeiket velük jobban megismertetni, a' szerencsésb születésüeket kimélettel áldozatok' tételére csábitgatni, az alantabb állókat őszinte részvéttel viszont még egy kis béketürésre édesgetni törekednék; olly lap, melly eldiribolt erőnket egy egy czélra egyeztetni, 's a' teendők eddigelé olly sokszor egyedül pillanati hév-sugta sorát végkép okszerinti logikába szorítni és azon felette nehéz «Egymásutánt» kijelelni ügyekeznék; olly lap szóval, mellynek az volna legfőbb működési köre, hogy a' régi külföldnek tapasztalási kincseit sajátjává tevén, egyoldaluság és szenvedelem nélkül, rendre kijelelné, mi volna kettős czélunk' elérésére, t. i. nemzetiségünk' és alkotmányunk' mindinkábbi kifejlésére, mi kerülésre, mi viszont utánzásra méltó; 's ekkép olly lap, melly nem arrul vitatkoznék: «Valljon kell-e tenni», mert ez rég elismerve 's a' többségtül már rég elfogadva van, de

azt tenné fejtegetési tárgyául: «Mit kelljen mívelni, 's ezt mi módon», miszerint egyes esetek', egyes kivételek' aprólékosságit mellőzvén, jó hadi vezér, jó országos emberként magasb szempontbul volna felfogva, 's szakadatlan rendben egy pontra vezérelve az egész.

Azt hiszem, ennél üdvösb czélt kitűzni, időszerűbbet megindítni valóban nem volna könnyű, feltéve, ha az alkalmazásban nem történik hiba. 'S így lön, hogy a' legszebb várakozások közt ültük e' folyó 1841 évi Január hónap 2-kán, a' kormánytul engedelmezett és sok jó hazafi' buzgó ohajtásával kisért, de bennem — megvallom — nem csekély aggodalmakat gerjesztő Pesti Hirlap' születési napját.

Milly éles szem, milly gyengéd tapintat, milly felette mèly tekintet kivántatik olly annyira szövevényes körülményeinkben, hogy most, miután a' gorombább munka úgy szòlván már meg van téve, az alvó munkások t. i. fellármázva, feldorongolva vannak — miben én is iparkodtam eljárni becsületesen — a' szántás is végbement itt ott, némi csekély, tán nem legnemtelenebb mag is el lön már vetve; hogy most ne csak minden munka okszerinti lánczolatban kezdődjék meg 's folytattassék víg kedvvel és így jó sikerrel, de eddigi csekély vetéseinket, olly anyai gonddal ápolt ültetvényeinket hidegtül, záportul, 's annyi 's olly külön árnyeklatu elleneiktül óvjuk 's őrizzük is. Ehhez valóban nem mindennapi felfogás, nem rövid tapasztalás, és a' körülmények' nem félszeg ismerete szükséges; úgy hogy ide az ismeretes, 's alkalmasint soha semmit sem érő *„quam parva sapientia regatur mundus“* mi azonban sokáig és sok helyen látszott divatozni, de legtávulabbrul sem alkalmazható.

Volna egyedül alkotmányunk veszélyben, vagy csak arrul szó, mikép kelljen azt tágítni, a' lehető legtöbbre ruházni, nem volna akkor baj; lenne csak az kérdésben, mikép lehessen a' lehető legnagyobb számot anyagilag gazdagítni, könnyü lenne akkor minden; csak ne forogna egyéb fen, mint terjeszteni művészetet és tudományt, és vajmi hamar érnénk czélt. Mind ez azonban feladásunknak csak fele, de még fele sem; minthogy a'

«magyarságot óvni, kifejteni», a' másik ennél nem csekélyebb sőt még jóval nagyobb tekintet. De a' magyarság' terjesztése — ez akármilly paradoxnak látszassék is lenni, még is így van, 's ha illy mélyen nem birunk hatni körülményeink' szövedékibe, akkor vegyünk inkább ekeszarvat kezeinkbe, és lépjünk le a' politika' mezejérül — a' magyarság' terjesztése mondom, ellentétben áll az anyagi javak 's kivált a' művészet' 's tudomány' de még némileg az alkotmány' terjesztésével is. 'S természetes; mert a' magyarság' ma még mindenben olly könnyű, olly szellemi csak, hogy ha valami mással összekapcsolva nyujtatik, elpárolg, vagy ha megmarad, akkor a' másikbul nem marad semmi is hátra. — Értsük egymást; és azért itt közbevetőleg egy példa. Régóta gőz-erőműveseket ohajtok kiképezni, és e' végett iskolát állítni, hogy megszünjünk e' tekintetben is — mióta gőzöseink naprul napra szaporodnak — az idegen előtt kénytelenül görbedni. De az itt kijelelt dilemma miatt nem tettem, még most sem tehetem, 's tudja az ég, mennyire nem vettetik most hátra ezen időpont, 's pedig: «Ha magyar nyelvre állitom az iskolát — és e' tekintetben Istenért ne mystificáljuk mindig magunkat, nehogy örökké mystificáljuk a' szerencsétlen hont — akkor a' hazában e' részbeni legtöbb 's minden külföldi intelligentiát kirekesztek; ha ellenben német nyelvre állítom — és e' kettő közt választás nincs, ha tán ismét a' latint nem akarjuk bevenni — akkor semmi kevesebbel mint egy magyarság-olvasztóval, vagy még jobban mondva: «egy mesterségesen felállitott magyarság-olvasztó intézettel» szaporitom a' honi erőművet.» Nem fogjátok fel ezt Barátim? Az első esetben, meglehet, jó magyarok képződnek, de szoros tudományilag — és innen nincs mennekvés — a' jó erőművészség' rovására, mikép meg lesz általa mentve ugyan a' magyar, de hihetőleg elpattant katlantul légbe repülend az ember; a'

másik esetben viszont bizonyosan jó erőművesek fognak kiképeztetni, de megint — 's itt is ki nem bujhatólag — a' magyarság' rovására, miszerint ezen esetben ismét az erőműves lesz *in salvo*, de annál bizonyosabban és szaporábban elviszi a' magyart az ördög; mihezképest csak e' kettő közt van a' választás: vagy csorbát ütni a' magyarságon, vagy erőművészeti tekintetben még egy darabig az idegennek maradni zsoldosa; és én inkább ez utólsót választám! És kérdem, ha a' $2 \times 2 = 4$-et fejesen nem akarjuk tagadni, nem világlik-e ki csak e' kevésbül is, 's nem nyujt-e ez világot annyi másra: milly ellentétben van itt, 's természetesen minden efféle eseteknél, a' művészet a' magyarsággal, milly kevessé jár karöltve, sőt mennyire küzd még egyik a' másik ellen.

Az ország' anyagi kincseit akarjuk nevelni, 's ezen felűl nincs más tekintet: ám tűzzük ki honunk német lakosit például, 's engedjük csak sőt mozdítsuk elő, hogy az ország minden lakosa vegye át nyelvét, sajátságit és szokásait, 's nem sokára virágzik a' hon — mint József császár tervezé — de belőle a' magyarnak nem jut több mint sirjára egy virág, 's tán ennyi sem. Ha művészetet, tudományt, és ezeknek kicsirázásit, gyárokat, vállalatokat, és efféléket akarunk terjeszteni 's felállitni, és nincs ennél semmi magasb szempont: bizony egy cseppet se vesződjünk a' magyarsággal, és úgy 's olly hamar érünk czélt, mint akármelly nép. Öntsük régi alkotmányunkat végkép német nyelvbe, terjesszünk német értelmességet, 's rögtön polgárosítva lesz a' nép, 's óriási alapot nyer az alkotmány, csakhogy alatta örökre el lesz temetve a' magyar.

Milly keserves, szövevényes állapot, valóban hallatlan eset az emberiség' évrajzaiban!

A' magyarságnak mostani állása — jóllehet a' magyar nyelv a' törvény' nyelve, de a' diák is az volt (!) — még nem ollyan, miként úgy szólván emeltyűül szolgál-

hatna más dolgok' megkedveltetésére. Ez csak későbbi időkben történhetik, mikor a' magyar nyelv — mert a' törvény' nyelve — az egész haza' minden ereibe el is fog oszlani. Ma még akadoz azonban e' vér, jóllehet nem holt mint a' latin vala, de azért még sem erős és általános életű még; úgy hogy ha túlhajtatik, vagy rögtön művészeti, tudományi, közipari, kereskedési lombikokba szoríttatik, mellyekbül a' német értelmességet, a' magyarság' e' lehető legnagyobb olvasztóját, akármit mondunk is, egyáltalában ki nem rekeszthetni, akkor vagy guta üti a' magyart, vagy megsemmisűl!

Nem szőrszálhasogatás mind ez, 's valóban sajnálnám illyesekkel ölni a' mindig 's kivált most annyira drága időt; de hű jóllehet elég felszínes rajza szövevényes létünk' egy kis töredékének, mellyet magyaron kivűl úgy sem foghat senki is fel, 's magyarok közt is vajmi kevés.

Szövevényes létünk' csak egy kis töredékének rajza, mondom; mert ugyan milly egybebonyolódott még, az ősi privilegiumok' 's a' mindent elválasztó régi falak' tömkelegi épitményében honunk' olly sok nyelvü, olly külön vallásu, eddígelé egybeolvadni éppen nem akaró tarkabarkasága; 's hát milly szövevényes állapot még az austriai birodalom' egyéb részeivel viszonyunk! Ott tettleg a' felsőbbség és mí tettleg provincia; nálunk viszont alkotmány, ott ellenben nem, 's ekkép elv szerint megint itt a' felsőbbség. Milly ellentételes szövevény 'sat. 'sat.

Valóban mind ebbül diadalmasan kigázolni, magyarodni 's csinosodni egyszersmind, 's egynek rovására sem, majd nem lehetetlen. De azért még is kell 's lehet is: 's mert lehet, azért kell. De nem ám azon mindennap 's mindenben 's anynyitul hallott felszínes számolás' útmutatása szerint, mellyhez képest itt is kellene ott is kellene tenni, ehhez is szép volna járulni, amattul is rút lenne elállani,

ahhoz is kellene adakozni, emezt is kötelesség volna pártolni, 's mihez képest százszor többször «igen» mint «nem» markunkba szoritjuk a' nagy «Semmit», és a' két nyul után kidült agárként elszalasztunk «Mindent».

Az idővel, értelmi súlylyal, kiállító tehetséggel úgy kell gazdálkodni mint pénzzel, sőt szigorubban; mert az idő, értelmi súly, 's kiállító tehetség jóval becsesb mint a' pénz. Es ekkép valamint például egy forintot egyszerre erre 's arra nem fordíthatni, 's így ez mint valami lehetetlen mathematice el van tiltva: szintolly kevessé fordíthatni időt, értelmi súlyt, 's kiállító tehetséget is erre, arra, 's mindenüvé egyszersmind; hanem, szoros igazságilag, sikerrel, következménynyel — t. i. nem úgy, mint általán véve mi magyarok szoktunk mind ezzel gazdálkodni — mind ezt csak egy egy tárgyra költhetni egyszerre. 'S hogy olly kevés tekintett még a' gazdálkodás' e' felette egyszerü elvébe, mihez még is tán olly igen szorosan nem kivántatnék meg «sas-szem» vagy «Newtoni velő», 's annyi úgy nevezett «jó gazda» van hazánkban, ki lehető legotrombábbul fecsérli idejét, értelmi sulyát 's kiállító tehetségét, 's csak pénzét számlálja szünetlen — ha számlálja — azokat pedig soha sem, ez midőn bajaink' egy igen mély kútfejébe enged pillantni, felette könnyen magyarázható — bár lehetne mindent illy könnyen magyarázni — 's pedig: mert pénzét kiki kezével számlálhatja, 's keze kinekkinek van; az idő, értelmi súly, 's kiállító tehetség' még- 's felszámításához ellenben tökéletes ábránd és hiúság nélküli ön- 's körülményismeret szükséges, 's tökéletes körülményismerettel csak felette kevés. hiúság nélküli önismerettel pedig még sokkal kevesebb bír.

Mihezképest a' magyarodást, közcsinosodást 's alkotmányunk' tágasb alapokra tételét. minthogy ezek még most némileg 's bizonyos esetekben teljes ellentétben lé-

teznek egymással, sem eszközölhetni egyszerre; de valamint a' forint — szoros igazságilag — csak egy felé fordulhat egyszerre sikerrel, hogy t. i. fel is váltsa magát egyenlő becsü áruval: úgy kell fordulni, öszpontosulni időnk, értelmi súlyunk, 's kiállító tehetségünk', szeretném mondani, legutólsó fillérének is, kettős feladatunk' egyikének mindenek előtti tökéletes biztosítására. Kettős feladatunk' egyikének, mondom; minthogy a' kettő némileg ellentetben áll, 's ezen felül mind időnk, mind értelmi súlyunk, mind kiállító tehetségünk annyira meghatározottak, mikép itt is haladni diadalmasan, ott is. szoros tudományilag lehetetlen.

Választanunk kell tehát, de nem úgy, hogy nagy érdekeink' egyikét is feláldozzuk, 's vagy a' magyarságon engedjünk ütni csorbát, vagy szolgaságba sülyedjünk; az Egekért ne! mert nemzetiség nélkül, nemzetiség nélkül, melly a' legalantabb állónak utólsó csepp vérét is egy nagy nemzeti érdekre hevíti, olvasztja egybe, úgy teng szerencsétlen nép, habár illusioiban szabad is, mint mi magyarok tengünk hoszszú századok óta, egy magában irígykedő, agyarkodó, már már pusztulásra fajult méhraj, és a' lelkes együttmunkálástul még mindig olly messze; szabadság, alkotmányos lét nélkül viszont úgy nyomorog nemzet, habár irigylésre méltólag hevűl is ott nagy és kicsi, férfiú és hölgy a' haza' puszta említésén, mint nyomorog a' dicső lengyel, vajmi nemes sebektül vérző oroszlán.

Meg kell, meg lehet menteni mind a' kettőt. Felhevűlt vér, a' legjobb akarat, a' legszilárdabb elszántság erre azonban koránt sem elég; itt egyedül hideg vér és a' csalhatatlan szám vezethet üdvös öbölbe.

Themistoclesként kell egy szárnytul a' másikhoz repülnünk, szembe tartva mindent, 's ott vinni elő diadalmi zászlóinkat, hol legnagyobb a' veszely.

Számosb évek ezelőtt, mikor mi vagy éppen nem, vagy minden tekintetben még felette kicsinyek valánk. felszólalt egy Nagy férfiú, és ez volt ám még a' súlyos Horatius-Cocleskedés, és azért vegyük le süveginket, adjuk meg mi Istené, de adjuk meg azt is mi e' Nagy hazafié, ne tagadjuk meg tőle azon babért, mellyet érdemlé: hiszen nemzetiségünk' megmentésében ő az első bajnok, 's melly babér, ha ő többé nem lesz, bár akarjuk bár ne, még akkor is fog zöldelni halántéki körűl, mikor annyi közülünk már rég felejtve 's örökre elsülyedve lesz a' néma idök' tengerébe; sőt irigykedés, méltatlan lealacsonyitás helyett iparkodjunk inkább éppen annyit tenni, vagy ha Isten segít, még többet, hiszen valamint Philippos elég tág dicsőségi kört hagyott Nagy Sándornak, úgy marad nekünk Nagy Pál után is vajmi sok és annyi szép tennivaló még. Számos évek előtt mondom felszólalt Nagy, és az akkori latin hősök' nem csekély boszankodására, neheztelési mormolásaik közt, azon ismert fontos és nemzeti életünkre olly nagy befolyású szavakat mondá, miszerint „ha választania kellene, inkább a' nemzetiség' mint a' szabadság' nemtőjéhez ragaszkodnék, minthogy a' nemzetiség' hű megőrzése legbiztosabb talpköve volna a' szabadságnak; nemzetiségében sülyedező nemzet viszont legszebb szabadságainak daczára is csak hamar rabigába görbedne — — —“ És azóta 's leginkább azóta, annyi viszhangra talált a' kimondáskor olly ellenséges érzelemmel fogadott szó, hogy semmit sem szorgalmazott vérünk olly állhatatos béketüréssel, olly szilárd elszántsággal. mint honi nyelvünk ügyét; míg végre hosszas meg nem szünő esdeklései után kivívta az örök természettül nyert jogát, és Magyarország lakosinak hivatali nyelve kirekesztőleg a' magyar lön. — Hogy ezen hosszú időszak-

ban, bölcseségében nem tett, vagy erőtlensége miatt nem tehetett a' magyar, elvesztett vagy inkább saját lábaival elgázolt e' jogának visszanyerésére többet, szaporábbat, de csak lassú léptekkel közelíte czéljához, legnagyobb szerencse; mert lassú elaljasodásának következtében annyi 's olly külön nyavalyákba esett, mikép valamint «chronicus» bajt sem lehet máskép orvosolni, úgy ő is csak lassan tisztulhata ki sorvasztó és annyira egybebonyolodott már már erőt vett mirigyeibül. — Minden rögtönzés, a' visszahatásnak kivételt soha nem szenvedő törvényei szerint, okvetlen elfajulását okozta volna a' nemzeti testben létező olly sok idegen nedveknek, és a' magyar, a' végkép már csak egyes lelkesek szűk köreibe, pór kunyhókba és istállókba szorítatott magyar alkalmasint nem birt volna elég erővel diadalmasan kiforrni mind ezen bajaibul, 's ma — mint magyar — tán már nem is volna többé!

A' bölcseség' vagy erőtlenségünk' szüleménye volt-e azonban ezen előhaladási terv és az ennek következésébeni diadal, most nem akarom vizsgálni; elég hogy eljutottunk azon pontra, mellyen a' nemzetiség' dolgában, habár nem is tökéletes egészségben és virágzólag, de valamikép csak' «megvagyunk», és ekkép kettős érdekünknek egyike 's pedig az annyival fontosbja félig meddig biztositva van; vagy legalább közvetlen veszélynek kitéve nincs. Mihezképest most, mint a' mai idő áll, az a' fő kérdés: «két czélunknak tökéletes elérésére valljon oszolva, elágozva dolgozzunk-e és egyszerre, vagy központosítva és egymás után, és ha így: mire pontosítsuk össze minden tehetséginket legelőször is?» Fontos, legdrágább érdekinkbe vágó kérdés, és elannyira, mikép jó vagy hiányos feloldása, okvetlen nyert vagy vesztett csatát, fejledező életet vagy bizonyos hálált következtet.

Mindenek előtt azt hiszem, nem kellene a' dolgot a' puszta «véletlennek» átengedni, 's pillanati hevenyzések szerint cselekedni, mint az nálunk magyaroknál még a' legmélyebben életbe ható dolgoknál is olly mindennapi eset; hanem munkásságunkat okokra állitva kimeritett terv szerint volna illő és czélszerű, elrendelnünk. És e' tekintetben modorom szerint, mellynek főalapja a' «központosítás», és a' mennyire felfogni birom «a' logikai egymásután», 's melly ekkép mint minden léptemben tapasztalni vagyok kénytelen, homlokegyenest ellenkezik a' honban általánosan divatozó számolási 's itt ott, jobbra balra előre hátra, cselekvési móddal — modorom hogy ne mondjam «tactikám» szerint, és a' jelen esetre alkalmazva, azt hinném legtanácsosbnak sőt a' végképi diadalra azt elkerülhetlenül szükségesnek, de arra bizonyosan vezetőnek is, minek apodicticai igazságáért élni és halni, 's a' bizonyos sikerért még becsületemet is zálogul ajánlani kész vagyok, ha — és itt képzeljük nemzeti állásunkat mint egy hadnak két szárnyát — a' bal szárny «a' magyarság» t. i. helyben megáll, 's előnyomulás helyett mágát védlő helyzetbe téve, minden figyelmét, minden szorgalmát, minden kitelhető erejét egyedül arra fordítja, hogy nyert helyzetébül ismét ki ne verettessék, sőt azt olly bevehetlenné tegye 's erősitse fel, mint a' török ellen Komárom vala pajzán tréfát űző szüzével; 's ennyire a' bal szárny. És ha viszont minden tehetség, idő, értelmi súly, kiállító erő kettőztetve, sőt ha lehet százszorozva, vagy pedig mert ebbül egy sem lehet, minthogy egyszerre jobbra és balra nem fordulhatni, minden mástul megóva megőrizve, kirekesztőleg a' jobb szárnynak t. i. az alkotmánynak olly állásba tételére, olly kifejtesre pontositatik össze, mikép ennél fúhassuk meg a' hala-

dást tárogatót, ezzel nyomulhassunk elé diadali hihetőséggel, és ez vívja ki nagy csatánk' sikerét.

«Rosz költői kép-, hiábavaló theoria-, kicsinséges különböztetés-, hasztalan sophismaként» fog bizonyosan a' most előadott sok által becsméreltetni. Elhiszem. De egyszersmind azt is hiszem, 's mi több, valamint a' kérdésben levő bal és jobb szárnyi nézetem' helyességét — ha erőm bírja — meg fogom mutatni, úgy fog előbb utóbb kisülni igazsága annak is, mit most mondok, hogy t. i. azért nyernek az emberek ez életben általán véve olly kevés kis és nagy csatát, vagy más szavakkal: azért sikerül nekik olly kevés 's törik annyiba késük, mert semmit nem képesek magasb 's mintegy költői szempontbul fogni fel, mert theoriáznak praxis nélkül, vagy practizálnak előleges theoria hijával; mert kicsinyek, hol nagynak kellene lenni, 's viszont felhőkben nyargalódznak ott, hol jobb volna gyalog járni; mivel végre sokszor a' legvilágosb igazságnak sem engednek, nem ritkán megint a' szintolly világos cselnek áldozati. Igen, ezért nem sikerül soknak sok, 's viszont.

Mi pedig a' kitűzött csatarendet illeti, melly szerint a' bal szárnynak — a' magyarságnak — egyedül védlő, a' jobb szárnynak — az alkotmánynak — viszont haladó szellemben kellene működni, okaim ezek:

A' magyarság' ellenében, hogy egyéb sorvasztóirul később szóljak, a' németség áll; ezen óriási súly — vagy tán máskép van? — egy felette csekély súly ellen. Kérdem most — és én nem foghatom meg, hogy általában honosimnak olly kevés istenáldásuk van ezen átkot át nem látni — kérdem józan tactika-e, ha ezen kis súlyt szünteleni egybeütközésbe hozzuk a' határtalanul nagyobbal, és ezt nem kerülgetjük inkább; vagy más szavakkal: valljon jó tactika-e, ha = egy font magyarsággal nagy hetykén kiállunk, 's abban el akarunk olvasztani

= $^{3}/_{4}$ font tótot, 60 font szlávval egybefüggő tótot; $^{1}/_{2}$ font görögöt, 40 font vallásrokonnal egybefüggő görögöt; $^{1}/_{2}$ font oláhot, szinte $^{1}/_{2}$ fonttal egybefüggő oláhot; és végkép 40 font németet, velünk lehető legnagyobb összefüggésben levő németet. — Hol vannak itt a' hihetőség számai, hol igérkezik itt siker? Én sem hihetőséget sem sikert nem látok; de ellenben felette jól látom azt, mit, úgy látszik, mások éppen nem látnak, vagy nem akarnak látni, hogy az efféle vegytan-elleni vagy inkább bölcseségtan-elleni kisérletek által az egy font magyar fog olvadozni okvetlen és nem viszont, 's hogy üssük csak lágy velejü, fenyítéket érdemlő gyermekekként gyenge fazekunkat minden fazék sőt a' szláv es német kőedény ellen is, mí számban annyival csekélyebbek, 's a' németnel értelmi súlyban annyival könnyebbek, és ne kételkedjünk, rövid idő alatt törött cserép lesz a' magyar.

Miért pezderkedni tehát ott megtámadólag, hol az ellenség éppen legerősb, mí viszont leggyengébbek vagyunk, és ekkép részünkre a' győzedelem éppen olly lehetetlen, mint bizonyos a' meggyőzetés? Hol mutatkozik itt isteni szikra, de még a' legközönségesb észnek is működése? Bizonyára én sem szikrát sem velőt ebben nem találok, 's ha találok valamit, az valóban valami egészen más.

Nyelvünk' törvényesitése által a' magyarságot illetőleg meglehetős állásba juttottunk; őrizzük ezt, de tovább a' családi élet' köreibe — ha magától jő, hála az egnek — ne kényszerítsük tűzzel vassal, nehogy a' visszahatás' törvényei szerint tűzzel vassal ismét visszaverettessünk 's megsemmisíttessünk. Várjunk valamit az időtül is, és mindenek fölött — 's ez a' «józan tactika» — vigyük honunkbani más népekkeli surlódásunkat olly mezőre, hol mí vagyunk erősebbek 's ők a' felette gyengék,

t. i. az alkotmányira; vagy más szavakkal: vegyük be őket alkotmányunkba, hogy ők ismét bevegyenek minket, t. i. a' magyarságot magukba. Előre tehát a' jobb szárnynyal!

Ha most tótnak, németnek azt mondom: «légy magyar», és más argumentomot neki felhozni nem vagyok képes, mint „*stat pro ratione voluntas*“ vagy hogy az valami különös nagy boldogság régi magyarnak születni, vagy uj magyarnak felkenetni, és ekkép a' régi koronának tagjává válni, és egyéb semmit; kérdem, mind tót mind német ha szembe nem is, mi egyébirant szinte meglehet sőt hihető, de hátóm mögött nem fog-e kaczagni, de még hahotára is fakadni azon különös követelésen, mikép ő abbul magát kivetkeztesse — nemzetiségébül — mibül a' kivetkezést mí, ha vérünk által történnék, vagy jobban mondva «történik», mert hiszen még most is mindennap történik, lehető leggyalázatosb tettnek hirdetjük és kiáltjuk ki; 's valljon miért vetkeztesse ki magát? Egyedül azon ok miatt, mert az országnak alkotmányos födele van, melly alatt 80 ezer kiváltságos család áll, 's ha rongyos födelen nem esik keresztül az eső, szárazon áll, ő azonban a' csábítandó vagy a' már megcsábitott, minden esetre künn fog ázni a' szabad (!) ég alatt.

És a' magyarsága illyféle nógatásink közt nem juthatna-e eszébe németnek, szlávnak, és ha eszébe jutna, nem volna-e jó gondolat, minket viszont az ő constitutiojára (!) csábítgatni, miután mí őtet magyarságunkra csábítgatjuk; az az, ha ő viszonlag azt akarná velünk elfogadtatni, mi nála a' leggyengébb oldal, miután mí is leggyengébb oldalunkkal akarjuk őt behálózni.

Milly felszínes, kevessé megemésztett nyers fogások mind azok, mik e' részben elkövettetnek, de azért nem is egyebek, mint «légfogások», ön- 's — fájdalom — haza - rászedések.

Ha ellenben tóthoz, némethez, és a' magyarhon' egyéb véreihez így szólok: «Hazátok néktek oda kün is van, de nekünk nincs sehol, csak ide ben, alkotmányt viszont Ti nem birtok, de bírunk mi, és azért lépjünk egyezésre; és ennek fő vonási legyenek ezek: Beszéljen kiki tótul, németül, oláhul, görögül, latinul, francziául, sőt sanscrit nyelven bár házi körében, mint kiki leginkább győzi szuszszal; nem különben kinekkinek legtökéletesb szabadságában álljon négy falai közt a' nagy Istent közvetlen, vagy fia, a' szent háromság, a' nagy természet, sőt teremtésének közbevetése által imádni. Ezen gyönyörű engedményekért folyjon viszont mind az kirekesztőleg magyar nyelven, mi a' nyilványos élet' körébe vág, valamint a' négy fal közti szabadon gyakorlott vállások is az Isten' egének tág boltozatja alatt mindig csak egy érzelemre olvadozzanak, mellyet az erény, honszeretet és a' dicsőség gerjeszt. — Hogy pedig legyen is ok magyarul beszélni, és azt nem erőltetve de szívesen cselekedhesse is sok, és az Istennek nyilt ege alatt minden nézetü, minden hitü, kölcsönös megbecsülésre, rokonszeretetre olvadozhasson is, és ekkép minden velő, minden kebel, egy nagy nemzeti érdekre forrhasson egybe: ám terjesztessék Hunnia határai közt a' magyar alkotmánynak áldása mindenkire, úgy hogy a' legkisebb se legyen abbul kizárva, de arra is, bármilly csekély részben 's milly lépcsőkön, még is elhasson végre jótevő melege.»

Ha így szólunk tóthoz, némethez 'sat. azaz, ha illy módon édesgetjük a' tótot, németet 'sat. ügyünkkez, és a' helyett, hogy a' magyarságot mindig mint valami haszontalan terhet akarnók hátára csatolni, néki azt végre inkább mint valami felette becses árut ajánljuk: nemde egy kissé jobban értjük a' dolgot, és így cselekedve, egy kissé mélyebben hatunk a' következmények' gyöke-

reibe, mint hazánknak üstökös csillaghoz hasonló azon propagandistái — ej be szeretnék nevezni néhányat — kik a' helyett, hogy szelíd, megkedveltető világba állítnák a' magyarságot, azt az erőszak' legrémítőbb lángözönében törtetik elő; 's ekkép nem cselekszenek különben, mint cselekszik sz. Antal' némi képei után itélve — minek csinyját egyébiránt soha nem tudtam felfogni — bizonyos és szerepebül tökéletesen kiesett csábító, ki elidegenít, szorongat, ijeszt, kínoz, kétségbe hoz ugyan, szóval: mindent elkövet, 's csak egyet felejt: «nem csábít» és azért — német példabeszéd szerint — elvégre «hosszú orral» odébb is áll, sz. Antal pedig a' szegény ördögön, az ügyetlen kisértőn jó ízűt kaczag. Mind addig, míg tótnak, németnek 'sat. apárul fiúra átszállt bizony már igen rosz szagú ereklyeként csak azt pengetik fülébe, csak azt törik meg nem szünőleg orra alá, hogy a' tót nem ember, *graeca fides nulla fides*, és a' svábot elijesztő vázként már a' gyermeki velőbe csepegtetik be mint valami felette ocsmányt; mind addig, míg illy 's számtalan efféle, émelygést okozó, nem könnyen mondhatni «hová: büntető vagy őrült-házba inkább illő» tettei 's agyafurtságai némi kormányozni csekély magukat nem tudó, 's még is nemzeteket reformálni akaró elbízottaknak a' divatbul gyökerig ki nem kopnak, mi egyedül a' köz megvetés mindent lesujtó hatalma által történhetik; mind addig ne követeljünk hozzánk hajlamot, vagy éppen irántunk őszinte részvétet. Mind ez csak az időnek lehet munkája, de korántsem a' magára hagyott időnek, hanem azon jövendőnek, melly köz alkotmányi kifejtés által, a' csinosodásnak magasb fokára is emeli a' magyart.

Jövendőnk' biztosítása végett tehát most mindenek előtt alkotmányunk' minél előbbi 's minél tökéletesb kifejtésére, és annak a' lehető legnagyobb számra ruhá-

zására kell törekednünk; 's pedig: mert semmi egyéb által nem kedveltethetjük meg mind a' magyarságot mind önmagunkat könnyebben és többekkel, és ekkép semmi egyéb által nem mozdíthatjuk olly sikeresen elő valamint nemzeti ügyünket, úgy saját hasznunkat is; mik körül forog az egész.

És ez volt azon szempont, mellybül mostani állásunkat, és a' két legnevezetesb érdekünk közti elsőbbéget fogák fel honunk' legjobbjai; mihezképest miután az, hogy tenni kell, már el volt 's el van döntve, csak arrul forgott a' kérdés 's még ma is csak arrul forog: mit kelljen tehát alkotmányunk' kiképzésére tenni? és ezen «mit» mi módon és milly rendben volna eszközleni legczélszerűbb, nehogy időt veszítsünk, és azon napokat hasztalan engedjük peregni le, mellyek a' keleti kérdés' megbomlása előtt még mieink, de ezen előbb utóbb 's tán hamarább mint gondolnók, bekövetkező esemény után viszont, ha addig nemzetiségben és nemzetileg meg nem szilárdulunk, okvetlen semmi többet nem lesznek sajátink, mint saját magunk. —

Az alkotmányi szárnynyal tehát elő, és mint az eddig, jóllehet felette darabosan 's korántsem kimerítőleg előadottakbul, azt hiszem, elég tisztán kiviláglik, éppen nem azért, hogy midőn mindenkit maggunkkal kibékeltetünk, legfőbb palladiumunkat a' magyarságot elhanyagoljuk; de éppen ellenkezőleg, 's ugyanis azért, hogy a' magyarság az alkotmányi szárnynak diadalas előrevitele által kibontakozhassék azon nyomás alul, mellyet a' tótnak száma, a' görögnek kincse, és a' németnek értelmi súlya olly aggasztólag gyakorol rá, és melly nyomásnak ellent soha nem áll — kivált most midőn semmi nem alszik többé, sőt minden tuléberségre forradoz — ha az alkotmányos sáncz mögött «a' magyar szó a' törvény' szava» nem áll, 's melly sánczbul ha ittas ne-

gédtül ostorozva kilépni mer. hogy még azon túl is haladjon, mielőtt a' jobb szárny némileg ki nem vívta már a' nap' sikerét, és a' magyarság' elleneit nagy számban «alkotmányi foglyokká», azaz: szabad foglyokká önkény alatt álló rabok helyett, még nem tevé; ha mondom, az érintett tőrvény' sáncza mögött nem áll, vagy azon túl kalandozni otrombáskodik a' magyar, okvetlen nem csak a' sánczig vissza, de végkép abbul is kiveretik ismét: mert borúljon csak ránk az északi népek' áradásival a' keleti kérdés megbomlása, vegyünk ki addig — magyarságunk' mindenkire felkényszerítése által — mindenkit béketürésébül, 's viszont ne tegyünk alkotmányilag semmit, ne tágitsuk annak alapját, ne használjuk azt emeltyűül, ne szorítsuk végkép még jó időben Hunnia' minden népét emberszerető szívünkhöz; és ne féljünk, ne kételkedjünk: elkerülhetlenül olly szűk szigetre fog szorítatni végkép vérünk, vagy jobban mondva vérünk' privilegiált (!) töredéke mindenünnen, sőt még saját fajtánk által is, mint a' leghosszabb 's legdiesőbb életnek induló is, ha az önfertőztetés bűneibe sűlyed, vagy Ikarosként erején túl emelkedni bizakodik, idő előtt leli magát egy felette szűk és felette sötét hat deszka közti ürben, mellynek neve koporsó.

'S azért a' honszeretet', becsület', az erény' szavánál fogva, előre a' jobb szárnynyal — az alkotmányival. — De valljon mikép? És ez a' napi renden levő, ez azon elhatározó mindenek előtt fontos kérdés, mellynek jó vagy rosz megfejtése körül forog jövendőnk.

Hideg meggyőződésem szerint, valamint igazi csatának sikerét inkább a' jó számolás és mesterség dönti el, mint a' bé nem tanult bármi fényes bajnokság: úgy függ nemzeti haladásunk is sokkal erősebben tactikánk' józanságátul, mint bármilly dieső hős tettektül; mihezképest mindenek előtt azt kell vizsgálni: tulajdonképen

mi ezen alkotmányos jobb szárny, ugyan mibül 's milly elemekbül áll; 's másodszor kitervezni: ezen elemeket mi módon lehetne annyira kifejteni, olly egymást értő, egymást védő tömött phalanxba egybeolvasztani, mikép azzal aztán a' királyi széket védve, a' rendbontó selejteseket sujtva, biztosan lehetne haladni is, 's az alkotmányi mezőn egy szép diadalt nyerni a' másik után. — Mi az elsőt illeti, hogy tulajdonkép mi ezen szárny 's mibül áll, a' felelet nem nehéz; mert hiszen az nem egyéb mint Magyarország' alkotmányos rende, azaz: melly a' «*nihil de nobis sine nobis*» paizsa alatt van. — És ezt, hiszem, senki kétségbe nem hozhatja, kinek esze félig meddig kellő helyén ül. Már a' második feltétel megfejtése nem olly könnyü, hogy t. i. mikép lehetne ezen egy 's még is olly külön árnyéklatú testületet legszebb hivatásával megismertetni, 's azt véle meg kedveltetni, miszerint millióknak örömkönyűikkel rivalgott hálája között az egész emberiségnek tapsát és saját legnagyobb hasznát biztosítná magának. E' feltétel' megfejtése, mondom, nem csak nem könnyü, jóllehet arra felette sok különös ügyességet képzel birni, de olly súlyos, olly szövevényes, 's kivált annyi és olly mély tudományokkal szorosan egybeszőtt «valami», hogy itt útmutatóul a' tiszta szándék, a' tiszta akarat nem elégséges többé, sőt — mert egyedül számok dönthetik itt el a' kérdést — a' szív még olly nemes ömledezésinek, a' hazafiság még olly szent gerjedelminek varázsa is határát leli. Igen, hatalmának határát leli itt az olly könnyen a' józan út' vágásibul félrevezethető szív, és közvetlen 's kirekesztőleg a' minden szenvedelmekbül kibontakozott észnek kezdődik urodalmi köre; — azon urodalmi kör, mellyet sokan mint a' nem legmulatságosbat, 's mellyben csak felette szorgalmas 's állhatatos munka után lehet egy kissé fénydegelni, 's valami kis «hivatalra» emelkedni, nagy kö-

vetkezetességgel kerülnek, melly azonban még is, akárki mit mondjon — 's ez később tán jobban ki fog világlani — azon egyedüli, mellybül az emberiségre becsület, haszon, dicsőség, szóval: valódi és tartós jó áradozhat; 's mellybe ehhezképest lépni kinekkinek hasznos, azoknak pedig a' lehető legszentebb kötelessége, kik embertársaikat boldogítni, nagyobb számokban boldogítni buzognak, nehogy hevük rosz számolás miatt több átoknak mint áldásnak legyen forrása.

És ekkép e' körbe kell lépnünk, azaz: eszünket minden szenvedelem nélkül kell használnunk. És eszünk, ha bennünk minden hajlam, minden mellékes tekintet, minden szenvedelem hallgat, a' feltett «miképre» nézve, hogy t. i. mi módon haladhassunk honunk' alkotmányos rendével legdiadalmasban, valljon mit fog tanácslani? — Okvetlenül azt, hogy valamint 10, 12 évvel ezelőtt ezen rendnek mély álomkórsága a' felébresztést, a' felrázást tette legsürgetőbben szükségessé: úgy ma, midőn minden jelenség mutatkozik inkább mint az álomkórságé, ismét azon kell iparkodni mindenek felett, hogy a' szenvedelmek csilapítassanak, az itt ott mutatkozó túlhév a' rendes körbül ki ne törjön, a' túláradozó élet határt leljen, szóval: hogy a' megindított erőmű ne csak haladjon, de ne is ingadozzon, sőt le ne peregjen, hanem rendes forgásban tartva, okkal móddal a' legélénkebb mozgásra emeltessék; vagy más szavakkal: a' helyett hogy, mint 10, 12 évvel ezelőtt a' kiváltságos rend' kötelesség-felejtett tagjait, t. i. a' sokkal nagyobb számot felette hasznos és ekkép illő vagy legalább megbocsátható, sőt egyenesen kötelesség volt, gyáva önfeledésébül erősen, erősebben, lehető legerősebben felriasztani, felkínozni, habár ez titokban nem is, és csak a' szabad ég alatt történheték: úgy ma, midőn a' kiváltságos rendnek leghatalmasbjai és a' nagyobb szám teli

van a' legjobb akarattal «mindent tenni», és csak azon mulik a' dolog, hogy kétszer kettő nem tizenkettő, egy nap nem nyolcz nap, ember nem isten; illy körülmények között, illyes felriasztások, felkínzások, nem csak nem hasznosak és nem illők, de meg sem bocsáthatók, és pedig azon felette egyszerű okbul, miszerint például a' tulhajtott gőzerőműnek sem kőszén sem tűz, de éppen ellenkezőleg gőzkirekestés kell, és azon még sokkal fontosb tekintetnél fogva — melly a' 10, 12 év előtti időkre úgy illik mint a' mai napokra, 's szintugy minden anyagi mint nemkülönben minden szellemi dolgokra az egész világi egyetemben, 's ekkép parányi kis magyar erőművünkre is — hogy minden, mi természetes hajthatóságán túlhajtatik, vagy kénytelen megbomlani, vagy nehezebben halad, sőt tökéletesen meg is állapodik.

Mihezképest nem tenni, mikor tenni kellene, tenni kötelesség volna, éppen olly bűn, mint nem kevésb bűn cselekedni, másokat cselekvésre buzdítni, midőn az «abbanhagyás» lenne szoros tiszt; 's ezt a' mint ki felfogja, helyesen, helytelenül erejét ismerve vagy azt túlbecsülve — és azért itt magába téréssel és komoly figyelemmel kiki tartozik önmagának — úgy fogja kiki mellében érezni a' megelégedés melegét, vagy a' szemrehányás' fulánkit, 's úgy fog holta után — mert élőrül élők közt nincs igazságos itélet — emlékezete áldva vagy átkozva lenni.

Epedő kebellel és kimondhatlan belküzdések közt irom e' sorokat. De nem azért epedez keblem, nem azért küzd lelkem, mintha magammal tisztában nem volnék. Valóban nem; kínaim' oka: «látni mint borúl hazánkra vész, 's nem lelni magamban annak elmellőzésére váltig erőt.»

Világosan áll előttem — 's mennyire irigylésre méltók lehetnek azok, kik valamint nem vették észre, alkotmányt és nemzetiséget tekintve, milly szánakozásra méltó szerepet játszott M. Theresia alatt a' magyar, 's milly nevetséges volt akkori hajlama; később ismét azt nem vették észre, hogy azon test, mellynek ők tagjai, már már rothadásnak indult: úgy most sem vesznek észre semmit, és ekkép hátat fordítván gondnak, víg kedvvel keringnek felfogásuk', jóllehet felette szűk, de rájok nézve még is elég tág körében, vagy felhevült és sehogy sem fékezett képzeletüknél fogva, magyar egünkön égi háború és zivataros idők helyett a' tavasznak legcsendesb, leggyönyörtelibb napjait látják hazánknak jó szívü de hibás szemü optimistái. Nem úgy én; mert — világosan áll előttem, hogy a' Pesti Hírlap, ha legnevezetesb czikkeiben homlokegyenest megforditott, tökéletesen ellenkező tactikát nem követ, 's magasb szempontbul nem fogja fel nemzetünk' egybebonyolodott létét, honunk' állását: megsemmisítésre vezeti a' magyart, 's szaporábban mint gondolnók; más részrül kínosan

érzem az agyag' súlyát — oh miért nem bontakozhatik ki lelkem belőle! — és kétkedem: ki fogom-e azt, minek igazságáért halni sőt becsületemet kész volnék koczkáztatni, olly világosságban 's olly kimélettel állíthatni, hogy meghasonlásnak, elágzásnak oka ne én legyek.

'S íme innen származik kimondhatlan keserű elcsüggedésem, midőn hallgatni 's egészen visszavonulni a' nyilványos élet' mezejérül volnék leghajlandóbb, 's bizonyosan tenném is, ha szünet nélkül nem hallanám belsőmben azon szózatot, mellynek soha sem tudtam ellentállni, melly polgári pályámnak eddig is kalauza volt, 's mellynek ekkép most is akarok engedelmeskedni.

Vezess tehát ma is bíztos öbölbe isteni íhlet, 's hagyj veszni inkább, mint ártani a' köz ügynek!

A' Pesti Hírlap' szerkesztője — és ki fog világlani: magát szereti-e inkább, vagy a' hazát — azon halandók' egyike, kiket a' véletlen, a' körülmények' játszi fordulata, tán az istenek, egy különös és a' szokottnál magasb fénykörbe állítának. Mint áldozat mutatkozik ő a' fiatal képzeletben, áldozat, melly a' nemzet' legszentebb jogaiért szenvedett; 's ekkép hatalma korlátlan, korlátlan mint a' képzelet, mint az ömledező szívnek határtalansága. Nem fog ezen bálvány' ereje ugyan mindig tartani; mert valamint mindennek sőt a' legjobbnak, úgy neki is megvannak ellenségei, kik őt a' felhőkbül csak hamar leszállítandják a' földre. — „Könnyen jutott ő ezen celebritáshoz", így beszélnek 's kérdik: „valljon mi nagy jót tett a' hazának? Ujjhuzása a' kormánynyal nemde majd végzavarba hozott, 's ha nem segítnek a' nagy istenek, ki tudja, ő mibe bonyolitott volna már, 's nem törik, nem szakad-e eddigelé minden?" — „Szenvedett ő négy falai közt" — mondják — „de mit szenvedett? hiszen soha elzártnak jobb és kényelmesb dolga nem volt; mit szenvedett ahhozképest, mennyit mi szen-

vedtünk hosszú évek során keresztül, fény és köszönet 's a' nélkül, hogy valaki csak észre is vette volna, önként zárkózva négy falaink közé, éltünket az országi tudománynak, az országi szolgálatnak szentelvén?" 'S ekkép, mert száz illy hang emelkedik ellene 's még száz, melly végkép mindent megtör, és csak a' «többé nem levőre» nincs hatása, bűvereje sem fog tartós lenni. Ma azonban a' fiatalabb legpezsgőbb vérű nemzedéknek ő a' hőse, ő a' kedvencze: ő adott mindennek jobb fordulatot, ő menté meg a' hazát, ő fog minden bajainkbul kirántani, 's ő fogja, hallgassanak csak rá, a' dicsőség' és valóság' isteni lakába vezérleni a' magyart! Szavai tehát, mert legyen bár e' fénykör érdemlett vagy bitorlott, tartós vagy mulandó, az mindegy, minthogy annyi minden esetre bizonyos, hogy e' fénykör e' pillanatban — és Magyarország' pillanatai drágák — környezi őt; szavai tehát, míg ezen fascinatio, ezen varázs tart, mázsanehézségüek, és mind azoknál, kik e' bűvölet' körében léteznek — és ezek' száma nem kiesi — axiomafényüek. — Igérje nekik a' föld' minden kincseit, és elhiszik; igérje nekik magát a' mennynek országát, és nem kételkednek. — Illy hatalommal emelni lehet de sülyeszteni is a' hazát, 's százszorta szerencsés az, kinek illy szép hivatás közt az első sikerül. Mert vajmi nehéz tiszt olly magas röptet, mint a' millyenre felemel a' sokadalom' képzeletereje, minden földi gyarlóság' elárulása nélkül, diadalmasan csak addig is fentarthatni. 's mielőtt a' közvélemény' varázsa ismét megszünnék, míg az illy magasra felemelt az embereket sokszor tudtok tán akaratjok ellen is szerencséjükre vezethetné. Valóban felette nehéz tiszt, de annál dicsőbb arra nézve, ki fényköre elébe teszi az emberiség' hasznát, és ekkép mindig kész abbul kilépni, sőt rögtön kettétöri annak varázsát, ha abban egyedül a' nép' tömjénzése, és némi

bal de kedvencz itéletek' megerősítése, vagy legalább «kiszépítése» által tarthatja fen magát.

Népszerüséggel egész életén keresztül soha senki nem használt az emberiségnek 's hazafiainak annyit, mennyit használhatott volna, 's mennyit tán használt magának, ha népszerüségét valami tartós jónak elérése végett áldozatul hozza vagy erre legalább mindig kész volt, és ekkép Magyarországban, hol a' közértelem' súlya olly parányi, sem lehet népszerüséggel illy lelkesedés nélkül használni sokat; mert ha valahová, valóban ide illik Phocion' nézete, ki minél erősebben érinteték köz taps által, annál inkább kétkedett felfogása' helyességén. „*Első szavánál egy nemzet' figyelme vonul reá, egy nemzet' bizalma fordul felé, 's első léptében felkarolja őt ama roppant erő*" (Pesti Hírlap 14-dik sz.) — igen — „*felkarolja őt ama roppant erő*", t. i. a' népszerüség, 's viszi és sodorja őt, ha magát mint lelketlen törzsök felkaroltatni engedi; de nem ám azon képzeleti mennybe, melylyet a' forró vér olly szép szinekkel fest, hanem azon ki nem gázolható tévútakba, mellyekbe eddigelé minden féket szakasztott, szenvedelmeit követő, és az ész' körébe vissza nem tért nép — de egyetlen egyet sem véve ki — okvetlen eljutott, 's melly tévútakba ennél fogva az olly kevessé kifejlett magyar is minden bizonynyal eljut, és szaporábban mint gondolnók, kivált ha érzelmei szent sugalásoknak, felfogásai axiomáknak, hajlamai, vágyai, szeplőtlen tisztaságuaknak, irányai végre okvetlen üdvösséges czélra vezetőknek és minden kivételen túlemelkedetteknek hirdettetnek bálványai által, és az ábrándozások' illy édes mámorába a' nép — „*minthogy népszerüség nélkül ma már, az ébredés' korában, egy nemzettel sikeresen még csak jót sem tehetni*" (Pesti Hírl. 14-ik sz.) — mind inkább 's inkább belé is édesgettetik, 's abba elvégre úgy belé is sülyesztetik, mikép jaj annak aztán.

ki a' nép — olly csalhatatlan (!) — «inspiratioinak» vakon nem hisz, vakon nem hódol, sőt *„népszerűségét mint rosz számoló még könnyelmüen el is játsza“*. (Pesti Hírl. 14-ik sz.)

Nézzünk vissza — mert élőrül élők közt nincs igazságos itélet — 's nevezzük meg azokat, kik életkori népszerüségüket mindig 's a' sirig féltékenyen őrizve, azt soha nem koczkáztaták, soha áldozatul nem hozák, valljon nem sodortattak-e el a' feledékenység' tengerébe, 's jó hatásuknak semmi nyoma; vagy nem használták-e a' sokaság' ittas felhevülését inkább saját énes céluk' elérésére, vagy a' rom-istennek áldozatára, mintsem a' köz, az állandó jónak őszinte eszközlésére. Nevezzük meg őket — e' sírig népszerüeket — 's mutassuk meg, hogy hazájuknak, az emberiségnek több hasznot hajtottak, mint valódilag használtak az emberiség' kifejtésének azon bajnoki — és azért hálaérzéssel rebegi nevüket nagy és kicsi, magas és alacsony — kik, ha kellet, a' néppel nem kevesbé mint a' hatalom' fénykörével, nem, de az egész emberiséggel is szembe szálltak, 's szent felmagasztalásukban a' népszerüséget úgy, mint fejedelmek' kegyelmit lábaikkal tapodták, hogy embertársaik' javára 's ha másként nem lehetett: vérükkel vásárolják meg az örök igazság' diadalát. — Üdvözlet nevetekre ti feldicsőült árnyak, kik az igazságnak voltatok felszenteltjei, 's valamint rablánczaiban hírdeté egyik közűletek a' föld' keringését, és tömlöczébe löké vissza őt a' butaság: úgy mertétek ti is daczolva a' zsarnok' mint nemkülönben daczolva a' nép' dühének, kitűzni a' határt, «minél tovább ne», 's csak holt testükön keresztül indulhatott a' szenvedelem odébb.

„Hiú törpe lélek, melly népszerüséget mint czélt vadász“ — igaz, 's kimondhatlanul rút, jóllehet nem olly ritka — *„de rosz számoló, ki azt könnyelmün eljátsza“*

(Pesti Hírl. 14-dik sz.) ez sem kevesbé igaz, csakhogy itt az a' kérdés: «mi a' könnyelmü eljátszás»; mert könnyelmüleg ollyas valamit eljátszani, mi felette becses, mivel bizonyos pontig felette sok jót mivelhetni, mi tulajdonkép nem sajátunk, de jobbára ránk bizott tőke, a' véletlentül, az istenektül ránk bizott tőke, t. i. a' népszerüség, a' nép' kegyelme, melly mint minden szívömledezés száz árnyéklatú, száz negédű: illyest, mondom, könnyelmüleg vagy egyáltalában «eljátszani» nem csak otrombaság, de valódi bűn.

Az emberiségnek azon előkelői, kik földünk' mind anyagi mind szellemi kimivelődését leginkább eszközlék, 's kiknek lépteit Berzsenyiként „A' jobb 's nemesb lelkeknek útján, merre erőnk 's inaink vihetnek“ követni kinekkinek kötelessége volna, a' nép' vagy a' hatalmasok' kegyét azonban korántsem játszották el — mert hiszen így embertársaik' háláját mint ollyanok, kik őket semmivel sem gazdagíták, nem érdemlenék — de még ajándékban sem, hanem mennyire birtak olly drága áron adák el, miszerint vágásbuli kivetésük, kínaik és vérük az emberiség' valódi hasznáért a' lehető legnagyobb uzsorával kamatozzanak vissza.

Míg tehát emberek közt valami sokkal édesb, sokkal kivánatosb is van, mint a' hatalom' fénysugára, és a' nép tömjéne, t. i. az önmegbecsülhetés 's a' lelki csend: mindaddig hatalmi fényt 's népszerüséget bátran alkuba bocsáthatni, sőt azt alkuba bocsátni még kell, még szoros kötelesség is, ha a' szenvedelem vagy felűlrül vagy alúlrul akarja az igazság és a' való ellen gyakorolni undok hatalmát; mihezképest egyedül arrul foroghat véleményi különbség, valljon ki, mikor 's milly áron váljék meg mind az egyik mind a' másik hatalom' körétül, mi kinekkinek öntapintatátul 's önbelátásátul függ; csak hogy éppen úgy fogja a' jövő kor kárhoz-

tatni azt, ki semmi áron, még hazájának boldogságáért sem birt kilépni fényköréből, mint szánakozással tekint a' világ mind azon számnélküli hasztalan mártírjaira, kik ingyen vagy csupa képzeleti semmiért áldozák fel magukat, 's alkalmasint egyedül azokat fogja dicsérni, kik önerejüket sem nem becsmérlék, sem azon túl nem biztak, hatáskörüket sem igen szűkre, sem határtalanra ki nem tüzék, 's ezekhez képest cselekedtek.

A' Pesti Hírlap' szerkesztője mind ezekben — ha személyét nem állítja a' köz ügy fölé, és ehhezképest kisszerű szőrszálhasogatásokba le nem ereszkedik — úgy hiszem, velem tökéletesen egyetért; és magas lelkesedésénél fogva hiszem, arra is kész — 's nálamnál roszabb lenni nem fog — hogy valamint én mertem, katonai fenyítékhez szokott, 's egyedül lelki sugalásomtul késztve, egy időben hangosan felkiáltni: „halálos sebekkel illette törvényeinket az önkény", 's velőmet el nem szédíté a' hatalmi sugár; ma viszont szintúgy merek 's nem titokba leplezve, de a' lehető legvilágosb ég alatt szembeszállni a' nép' legfelmagasztaltabb kedvenczeivel, 's most is egyedül lélekismeretemtül vezérelve, veszítsem bár a' még tan hátramaradt népszerüségemet, sőt éltemet bár; valamint én, mondom — kitül nemességben, hazafiságban, lelki felemelkedésben, tudom a' Pesti Hírlap' szerkesztője hátrahagyatni magát nem fogja engedni — sem felűlrül nem függék ekkoráig, és soha függni nem fogok, sem alulrul nem hordoztatám portéka gyanánt eddigelé, és bizony mondom, nem is fogok hordoztatni síromig, de hazámért lelki függetlenségemen kivül mindenemet koczkáztatni mindig kész valék és kész leszek: szintúgy van és szintúgy lesz a' Pesti Hírlap' szerkesztője is mindig lelkesítve, 's mindezekre hasonlóan kész — egy cseppet sem kételkedem — miszerint fénykörét, mellybe őt jeles tulajdonai 's kitünő elmebeli

tehetsége mellett körülményeinek nem mindennapi fordulata helyzék, mindig legtisztább szándékkal, legőszintébb iparral, egyedül nemzetünk' feldicsőítésére, egyedül a' magyarnak valódi hasznára fogja fordítni; mirül annál erősebben még azért is meg vagyok győződve, minthogy függetlenségének már legszilárdabb jeleit adá ő, és olly messze van azon puha velőktül, azon lelki szegényektül, tudom, kik csak azt tartják függőnek, ki velük vagy tőlük nem függ, csak azokat önállóknak, kik egyedül felűlrül nem engedik bétörni a' vészt, ha viszont alúlrul jő, motszanni sem mernek, mintha bizony az önkény' zászlójánál a' semmi vagy tévútakra vezető zászló dicsőbb 's szentebb volna, és a' világon e' két zászlón kivül több egy sem létezhetnék; minden kétségen kivül tehát alulrul éppen olly független leend, 's éppen olly őszintén fog úszni a' nép-dagály ellen, 's ha bukni kellene is, mint bátran és őszinten uszott a' hatalom' folyamával is szemközt.

Nem kételkedem tehát, sőt erősen hiszem — 's miért kételkedném, miért ne hinném; mert ha azelőtt midőn holtnak hitte sok a' hazát, azt vigyázatlanul gázolta, azt néha irgalmatlanul sujtotta is némi korcs, azért lehetetlen, hogy magyar a' mai nap olly szépen viruló, annyit igérő kisdedet készakarva gyilkolni, készakarva 's ellenséges indulattal de csak egy hajszálát is érinteni szándékozzék, nem, nem, ez lehetetlen; mert ha illyest csak egy magyar is eszközölhetne öntudattal, hideg vérrel, sőt tán előre kitüzött terv szerint illyest csak egyetlen egy magyar is cselekedhetnék: akkor mind az, mit nemzeti ujjászületésünkrül évek óta olly édesen álmodám, keserű hazugság; mind az, mit nemzeti életünk és nagygyánövésünk' jelenségeirül olly őszinte szorgalommal egybeillesztték, 's mik előttem olly biztos fényben állitják nemzetünk' egykori legdicsőbb

felvirulását, rám nézve tökéletes elcsüggedést 's csak hamar halált okozó csalódás volna, 's valóban nem kevesb; de ennyi gyalázat köztünk bizonyosan nem létezik — nem kételkedem tehát sőt erősen hiszem, hogy az annyi hatalommal felruházott szerkesztőnek keblét egyedül a' legtisztább szándék heviti: «emberségesen 's ereje szerint megfelelni gyönyörű hivatásának», és azon tőkét, mellyet istenek és emberek tettek le kezeibe, kitünő tehetségeit t. i. és népszerüségét el nem pazarlani, roszra nem fordítni, de mennyire csak képes, hazánk javára adni ki a' lehető legmagasb uzsorával.

Korántsem osztom én ezeknél fogva azok' véleményét, kik a' Pesti Hírlapban rosz irányokat, roszra vezető szándékot látnak és tesznek fel, mivel hinni akarom, hinni szeretem: az irány, a' szándék kristálytiszta; hanem azért jajdultam fel a' Pesti Hírlap' megjelenésekor olly keserűn, 's ha tetszik: «olly szükkeblűleg» — de tán ki fog világlani, nem olly igen «szükvelejüleg» — 's jajdulok fel mindegyre azért, mert magamat meg nem csalhatólag, látom, milly felszínes, milly egészen elhibázott szempontbul fogja fel a' szerkesztő körülményeink' olly annyira egybebonyolodott és ujjászületésünk' nem kevesbé szövevényes kérdését, és a' helyet hogy gyönyörű állásábul, hatalmi köréből lassanként de biztosan ránk virasztná — mi most tán némileg kezében van — a' nemzetisedés', csinosódás' irigylésre legméltóbb napjait, e' helyett, mint valami magasb de ellenséges hatalomtul ostorozva, homlokegyenest hajtja szerencsétlen, csak most lábadozó, nemzetté virulni csak most akaró népünket az anarchia' mindent elsülyesztő örvényébe, vagy mi hihetőbb, közvetlen az önkénynek hajótörő szirtjei felé. — Én kevesebbet ennél, jóllehet ma még magva hintetik csak az egykori olly keserű gyümölcsnek, nem látok, 's bizonyos vagyok, 's ha Isten segít, meg is mutatom, hogy az egyiknek vagy a' másiknak okvetlen, nem, de szoros igazságilag be kell következni — mert hiszen tönkölybül mindenütt tönköly

lesz, és kétszerkettő mindenütt négy — ha a' szerkesztő ur legnevezetesb czikkjeiben homlokegyenest megfordított, tökéletesen ellenkező tactikát nem követ, igen: tactikát, mit nem kevés — közbevetőleg legyen itt mondva — utálatig hígvelejű suhancz, férfiúhoz nem illő fogásnak. rút tekervényes útnak képzel buta felfogásában, 's mi több: hiú ön-tulbecsülésében még hirdet is; mintha bizony tiszta lélek, tiszta szándék elég volna, valami szoros tudományi problema felodására; mintha csak jó akarat 's lelkes buzgalom kellene a' sakkjáték sikeres eljátszására; vagy mintha nemzetünk' üdvös öbölbe vezérlése, a' magyar' ujjászületési diadala ezeknél könnyebb eszközlés volna, és már itt a' jó szándék és kivált a' magyar pezsgő vér és a' fiatal lelkesedés könnyen és biztosan érhetne czélt. — Nem, nem — és félre mind ezen lágyvelejű és kicsapott iskolásokhoz, vagy agyafurt visionariusokhoz illő felszínségekkel, kik kártyaházak- vagy spanyol kastélyokként bánnak nemzetiségünk- 's alkotmányunkkal, 's olly könnyelműleg, olly játszi negéddel építik 's döntik ezeket, mint azokat; — 's legyen végkép elismerve köztünk, hogy mindaddig, míg józan tactika után nem indul a' magyar, olly tactika után, mellyet nem a' hiú tapasztalatlanság, nem az ömledező asszonyi szív 24 órai rögtönzésekként sugal, de mellyet a' tapasztalás által kiképzett hideg ész jelel ki szoros tudományilag egybeillesztett terv szerint, hogy mindaddig nép, könnyen elolvasztható, tengő nép marad a' magyar, a' véletlentül majd fel majd alá hányatva, de soha nem lesz belőle a' fejedelmi szék' azon támasza, az örök való' azon paizsa, az emberiség' azon disze, szóval azon dicső nemzet, mellyre meghíva van, 's melly ha belőle nem lesz, csak saját bűne.

Fájdalmasan jajdulék fel, 's kimondhatlan epedések közt jajdulok ma is mindegyre fel, igaz; mert vajmi kí-

nosan teltek be elősejdítésem' aggodalmai. Tudtam, hogy egy hírlap, a' haza legtávulabb 's legheterogenebb ereibe közvetlen ható, és mintegy a' népszerüség' fényköréből kiömledező, kisugárzó hírlap olly felette 's rendkívül éles fegyver, mellyel csudákat is mivelhetni ugyan, de a' lehető legnagyobb veszélynek is hajthatni a' hazát.

Milly szép reményekkel, mennyi szeretettel csüggött e' lap' áldásteli befolyásán honunk' jobbjainak szeme! még én is szerettem reméleni, jóllehet tisztán állott előttem a' szerkesztői tisztnek majdnem kigázolhatlan bokrosságu feladása.

Nem is vártam ezért már eleinte nagy csudákat; mert entapasztalásbul vajmi jól tudom, milly súlyos, egy kissé magasb röptet annyi ólom lelkek közt fentartani, milly nehéz olly annyira szövevényes állapotunkban, hogy itt zátonyra ne vergődnénk, ott sziklaormokkal egybe ne csapnánk, a' siker' öblébe eljutnunk: milly szinte lehetetlen, annyi megrögzött, megcsontosult és ellentétben levő érdekek közt — mint ezt Magyarország' csipkebokrában vagy inkább darázsfészkében minden lépteinknél tapasztalnunk kell — diadalmasan keresztül törni, és elérni az üdv' czélját, 's úgy hogy innen is «jaj» onnan is «jaj" szilárdságunkat meg ne törje, vagy hogy saját nyakunkat ne szegjük az emberi erőt ezen majdnem túlhaladó kisérletben. Tudtam ezen felűl, mennyit kell sokszor tenni *ad captandam benevolentiam*, csak hogy meghalgassák az embert, és ehhez képest milly elkerülhetlen szükséges — ments meg Uram — a' mai magyar elmeszülemények' olly sok száraz szalmája közt, felborsozni, felfűszerezni azon eledelt, mellyet a' közönséggel dicsérő fejcsóválás közt elfogadtatni buzgunk. — Mint vén «gyakornok» vagy inkább «gyakorló» felette jól tudom mind ezt, és azért, jóllehet senkinek nálamnál magasb véleménye a' Pesti Hírlap' szerkesztője' roppant elmebeli

tehetségérül, éles felfogásárul, tág ismeretirül 's terebélyes olvasottságárul nincs, azért nagy csudákat, Naxos szigeti körülményeink közt, mint mondom, nem vártam.

Aggódtam nagyon, megvallom, 's megjelenését az előre felhőkbe emelt lapnak alig birtam bevárni; de — már a' legelső négy öt lap 's kivált ezeknek vezérczikkei után itélve — olly minden terv nélküli, szövevényes körülményeinkbe olly kevessé ható, a' legsajnosabb csalképzetekkel megtelt, felhevülés' vagy pillanti irgalom' sugtábul ide oda kapkodó, minden érdeket éllel egymás ellen állító, a' kicsinyeket a' nagyok ellen, a' szegényeket a' gazdagok ellen felingerlő, feluszító lapra — már csakugyan meg kell vallanom — legtávulabbrul sem voltam elkészülve. — Ennél — tisztelet, becsület, de igazság is! — érettebbet, mélyebbet, körülményeinkhez egy kissé illőbbet vártam.

Szemeimnek alig tudtam hinni. Hát ez azon lap — kérdém magamban — melly a' magyar haladási résznek, a' magyar értelmességnek volna úgy szólván organuma, és mellynek helyességeért nekünk, szinte a' haladás' embereinek' — nekünk, kik szoros és lélekismeretes következetességgel fáradunk a' hon java körül, 's pedig már hosszacskább idő óta — mintegy *in solidum* jót kellene állni; minthogy a' pangó rész, és a' szomszéd, meg a' külföld e' lapot bizonyosan értelmi súlyunk' és országlási képességünk' mértékének tartandja, vagy legalább annak fogja hirdetni, 's pedig azért, mert eddigelé — jól vagy roszul-e, ez más kérdés — de eddigelé hírlapban a' könyvvizsgálat tágabb kört nem engedett még, mellyben a' szabadelmüség szabadabban gyakorolhatná lelki erejét, 's hol a' magyar könnyebben 's szebb fényben állíthatná a' tapasztalás által felgazdagult, kimüvelt és szenvedelem nélküli úsznek diadalát. És kimondhatlanul elszomorodtam.

Lenne más lapban, tán azon tulzó pártnak, mellyrül fentebb szólék, 's melly, hála az ég, némileg elenyészett, ha most ujonan lábra nem kap; lenne mondom ezen pártnak lapjában, 's más embertül irva, mint a' kitül annyit követel a' haza és méltán, mind az, mit a' Pesti Hírlapban 's mi több, ezen lap «vezérczikkeiben» csudálkozva, bámulva olvasunk, vagy illy érzelmek közt legalább olvasok én: nem volna akkor baj, a' veszély olly nagy; mert valamint minden túlzás, minden felingerlés, mellyhez nem kapcsoltatik a' gyökeres és kimerített «*quid esset ergo faciendum*», magával hordja a' legsikeresb gyógyszert, t. i. az embereket, a' helyett hogy elcsábítná, inkább kijózanítja, úgy veszne a' túlzó lapnak is hatása csakhamar, sőt még összepontosítna 's egy sorra állítná a' haza, elkülönzött érdekeit, 's így még használna is. — De nem úgy a' Pesti Hírlap; minthogy ez azon mérséklett rész képviselőjének tartatik, 's annak is illenék lennie, melly rész eddigelé egyiránt óvakodék fölfeléi mint lefeléi túlzástul, és ekkép olly erős hitelben is áll, miszerint a' mérsékelt résznek mintegy firmája alatt, 's az annyi tehetséggel felruházott szerkesztőnek hatalmas tolla által hírdetve, 's mert fénykörébül «ő mondja, ő állítja, ő tanácsolja» számtalan, mindig érzelgő és csak felette ritkán gondolkozó, minden mocskot feltaláló, de egynek elejét venni sem biró seregnél, 's azoknál, kik a' dolgoknak mindig egy oldalát látják csak, olly hatást gyakorol, mint Pythagorásnak «αὐτος ἐφα-ja» is egykor vakon és ellenvetés nélkül fogadtatott el engedelmes tanitványaitul, csak hogy nem mindennap születik Pythagoras, és még ennek «αὐτος ἐφα-ja» után is — soknak véleménye szerint — vakon indulni éppen olly gyávaság, mint a' Pesti Hírláp' szerkesztője haladási modorját vakon nem dicsérni bűn.

Valóban illyes törekvés, mindenkit gyanussá tenni, kinek valamie van, minden felsőbbet a' gyülölet' pelengérjére állítni, minden létezőnek helyességét kérdésbe venni, hazánk' municipalitásait lehetőleg elnépszerűtleníteni, minden piszkot, minden aljast szőrszálhasogatólag felturni, 's mind egyszerre néhány hét' leforgása alatt, 's egyetlen egy tökéletesen kimerített «javítási» recipe nélkül; illyes törekvés, mint a' millyen a' Pesti Hírlap' eddigelé csak 18 darabjában mutatkozik, 's mind az, mi ezekben egy rakásra fel van hordva, előttem legalább egészen új, és soha nem tapasztalt jelenés, jóllehet meglehetősen jártas vagyok még Gallia' forradalmi szakában is, hol — nem tagadhatni — elég különös és elég szapora történt.

Augias' istállóit én illy modor szerint még soha nem láttam tisztítani, nohabár nekem is ez kenyerem — 's kétlem: tíz Herkules valljon megbirta volna-e az illy egyszerrei működést, úgy hogy maga belé ne fuljon, vagy az egész légkört annyi mostoha bűzzel elne töltse, mikép aztán nincs hazafiság, nincs lelkesedés, melly ezt kiállja, 's a' magyar közmondás „megszokom vagy megszököm" szerint ez utolsót rögtön ne tenné egy szép nagy szám, és végre istállóiban egyedül Augias király ne önkényeskedhetnék kénye kedve szerint.

A' helyett, hogy a' vezérnek — 's többi közt a' vezérczikknek eszméje, vagy is inkább azon eszme, bizonyos és némi vagy inkább «annyi» követeléssel járó czikket vezérczikknek keresztelni, nem a' legszerencsésebb ötlet volt; mert itt bizonyos egyedeknek elméncsége tüstént «a»-t 's «nek»-et ragasztott a' czikhez, miszerint vzérczikkbül tüstént «a' vezérnek czikkje» lön, 's ezt most így tekinti a' mindenfelé 's kivált tévútakba olly könnyen iramló sokaság; vezért pedig, kivált nem ő általa választottat nem kedvel sok magyar, 's általá-

ban benne a' legkisebb középszerüséget sem, 's annál inkább tétovázásokat nem könnyen tűr — a' helyett mondom, hogy a' vezérnek sas-szeme egy nagy czél felé volna irányozva, mellyet követve észreveszi ugyan mind azon részletes sebződéseket is, mellyek csatával járnak, de vélük nem bibelődik, 's kivívja a' lehető legnagyobb részre áldást hozó diadalt; a' helyett, hogy mint valódilag felkent statusember minden oldalrul megfontolt terv szerint, méltányolva ugyan a' részletes hátramaradásokat is, de ezekkel hatását ki nem merítve, egyenesen 's mindenek előtt a' legfőbb nemzeti bajakra hordana írt; szóval a' helyett, hogy magasb szempontokbul fogná fel, 's nagyobb vonásokkal tűzné ki, a' magyarnak mint nemzetnek mi volna nyavalyája, 's ezen segítni mi módon lehetne; ezek helyett ugyan kivel találkozunk? Majd egy — akarjuk hinni: felette becsületes — misericordianus fraterrel, kinek hatásköre egyes sebek' bekötözésével már kimerítve; holott vezérnek csatákat kellene nyerni 's nem sebeket kötözgetni, és Istenért csak el ne téveszszük a' szerepeket — és senki ne gondolja, hogy én a' misericordianus frátert, kivált ha őszinte, kevesebbre tegyem mint a' vezért, csakhogy misericordianus ne akarjon vezér lenni, és viszont; majd egy nőszívű érzelgővel, ki a' hindostani mesének irgalmas nővérjeként felnyitni buzgalkodik bizonyos és felette fatalis csapot, mikép egy szomjúhozón könyörűljön, melly csapbul azonban vész ömledez a' sokaságra, és elöntetik egy egész város; holott stutusembernek nem egyes de nemzeti kínokat kellene enyhítni — 's csak ne keverjük a' szerepeket össze! — itt megint Victor Hugoval a' borzadalmak' olly mesteri festőjével, 's tisztelet becsület! mert megvallom, nem ritkán emelkedtek fel hajszálim a' vezérczikkben foglalt némi talpra esett 's nagy hatással járó rajznál, csakhogy részletek miatt — milly

lelket felemelők vagy borzasztók legyenek — is rendszerint szembül vesztjük az egészet; 's csak ne keverjük a' szerepeket egybe! majd megint 's legtöbbször jó szívű Lamennais-vel akadunk, jóllehet mindünnen volna inkább tanácsos elfogadni statusreformatioi recipét, mint az «ifju Galliának» ezen a' gyakorlati életbe valóban (!) olly igen mélyen beható apostolátul. És néha még azon spanyol hőssel is egybejövünk — gondolná-e az ember mai időkben — ki, ha egynek egy forintja volna zsebében, a' másiknak pedig semmi sem volna zsebében, bizonyosan ezen utólsónak fogná pártját, a' másikát ellenben «*szívtelen gazdának*» nevezné, mint illyes valami, többi közt a' Pesti Hírlap 18-dik számában a' harmadik hasáb elején is igen szépen mutatkozik, jóllehet a' «szívtelen gazda» tán dolog közt éjjelezett, az egy forint nélküli pedig — igen könnyen meglehet — nappal is alutt, de ez mindegy, mit azonban előbb tán még is jó volna egy kissé megvizsgálni, mielőtt a' tollbul — és bizonyosan csak felrázóbb hatás végett — olly könnyen kicsuszik a' «szívtelen», minthogy rég eldöntött dolog — 's valóban kínos illyes tökéletesen keresztül csépelteket, kénytelenül még egyszer keresztül csépelni — hogy a' birtoknak pártolása hajt a' nagy sokaságra legnagyobb hasznot, és nem annak gyülöletessé tétele; mikép felette igazságtalan is volna például a' Pesti Hírlap' szerkesztőjét szívtelennek nevezni, ha teszem lapjait napesti munkája 's annyi éjjeli virasztása után azon sok becsületes de felette szegény családoknak fele áron sőt ingyen nem akarná adni, vagy felsegítésükre még valami ráfizetéssel is járulni, kiket ő olly nemeslelküleg felkeres, 's kik tőle mint a' birtoknak — akárhol legyen is — szilárd megvetőjétül bizonyosan nem csak nedves barlanguk', de még a' földi mennyországnak megnyitását is biztosan várják, mihez adjon Isten nagy szerencsét, 's

vajha e' szegények dologtalan ábrándozásaik közt meg ne csalódjanak, és mindig másokban bizakodván, mindig másokra támaszkodván, olly aggasztó számra végre fel ne nőjjenek, mikép Magyarország egy egészségteli, munkátul pezsgő méhkasbul, valami nemzeti (!) nagy kórházzá váljék, hol a' dologtalanság leli jutalmát, és bizony Isten és ember fogja üdvözleni a' szerkesztőt; csakhogy fejledező nemzetünk' kedvéért, egybe ne keverjük a' szerepeket!

Valóban, egybe ne keverjük a' szerepeket; mert ha ezt teszszük, és körébül mindenki más körébe lép, akkor okvetlen egybekeveredik az egész, és a' helyett hogy úgy is eléggé egybebonyolodott állapotunk valami mód csak kibontakoznék, az végkép olly zagyvalékká válik, miszerint aztán a' magyarra végre nem vár más sors, nincs más segitség, mint fuladás vagy «idegen kéz». 'S ez iránt a' Pesti Hírlap' szerkesztője, mint nyilván mutatkozik, koránt sincs tisztában; mert a' helyett, hogy most, miután a' mennyei gondviselés és nemi nagy hazafinak mély felfogása és szerencsés tapintata által a' lehető legjobb vágásba bicczent a' honi erőmű, 's minden részek végre egy kissé inkább magukban kezdik keresni a' hibát, mintsem azt mindig egyik a' másik' nyakába vetné, mi az üdv felé legelső de legbiztosabb lépés, és ekkép az eddig ollóként élükkel egymás ellen álló részek itt ott kibékülve már csekély együttmunkálásra olvadoznak; a' helyett, hogy e' szerencsés vagásban iparkodnék fentartani a' honi erőműt, sőt annak mindinkábbi egyensúlyba hozása t. i. a' részek' mindinkábbi kibékeltetése körül fáradna: fel nem foghatólag, vagy legalább általam fel nem foghatólag abban gyakorolja erejét — 's fájdalom, nem hiába fogja gyakorolni, mert ereje nagy — hogy minél gyülöletesebbé tegye a' fő rendeket a' nemesi rend, 's megint az egész

kiváltságos rendet a' nagy tömeg előtt. A' helyett, hogy az emberi nemben lappangó, sőt a' magyarban éppen nem lappangó de vajmi ocsmányul kitünő irigységet, és a' sült galambra sovárgó illy igen különös étvágyat, némi talpra esett közgazdasági axiomával enyhítgetné, és itt például, nem kétlem, franczia országlási recipéjének nagy csomójábul egyet kihuzna, melly azt tartja: „Segít Isten, ha segítesz magadon", mi azonban nem annyit tesz, miszerint somogyi vagy bakonyi «szegény legényként» másét ingyen volna szabad elvinni, de annyit jelent: «használd Istentül nyert eszedet és két tenyeredet, mikép munka után neked is legyen, másoknak azonban hajszálát se bántsad, nehogy azok ismét a' te üstöködet fogják, kik nem fáradának annyit, mint te, és ezért nem is szerzettek öreg napjaikra és családuk' számára annyit mint te, de azért náladnál még is sokkal erősebbek, mert számtalanul többek — minthogy a' selejtesek' száma mindenütt nagyobb mint a' derekaké — és ekkép ne bontsad meg a' rendet, de légy inkább szilárd védője»; a' helyett, hogy illyeseket csepegtetne szép móddal és ügyes orvosként a' nép felfogási körébe — és ez volna ám a' lehető leghasznosb «*Useful knowledge*» terjesztése — a' helyett a' birtokot, hol csak létezik, 's kivált a' potencirozott saturnaliákban undokoskodó Sardanapalokat — nem tudom egyébiránt, kit értett, tán a' szegény magnásokat, kiknek szerencsétlenségükre házuknál még nem kopogott be az ízetlen képü sequester, de markukban és erszényükben takarékos 's takaróikkal megegyező és ekkép azokhoz illő életmódjuk' következtében még van egy kicsike — olly utálatos vagy — mit is mondok — inkább olly «ízletes» színben festegeti, mihezképest elevenen látom, 's tán festeni is tudnám — mert hiszen jòllehet nem Corregio «de én is képiró vagyok» —: némi elszigetelt csárdá-

ban, némi «statusgazdasági» kurta kocsmában, hol napi renden a' munka «nem» de a' keserű nóta «igen», 's hol most, tudom, a' Pesti Hírlap a' mindennapi lap, mint fénylenek sok gyönyörü fekete szemek és vajmi szép fehér fogak, mint Mazeppa' képében a' kész áldozat, úgy itt a' kész lakoma a' kész kincs után. — A' helyett, hogy hazánknak vagyonosbjait, kiknek nagy része mint Rinaldo Armida' kertjében, hála az égnek, betekinte elvégre az önmegismerés' tükrébe, 's eldődeirül rá szállt bűnein nagylelküleg nemcsak elpirult, de az emberek közt példátlan lelkesedéssel szinte a' józanság határin túl még a' «saját» szentségének elvét is koczkáztatá; a' helyett, hogy ezeket még inkább édesgesse a' hazához, mi azonban, mint sok gondolja, 24 fontos ágyugolyóbis — *Domine parce nobis* — nagyságu dieséret-pilulákkal nem eszközölhető, de ahhoz vajmi gyöngéd tapintat kell; a' helyett, hogy ezeket édesgesse, a' Rinaldo' tükrébe eddigelé pedig még nem néztek, nézni nem akartak sorát, naprul napra gyérebb sorát, Pál' udvarában tanult jó móddal és egymás után ezen felette hasznos toiletti procedurára késztené, melly tudja az ég, vagy legalább az én ízlésem szerint, sokkal szebb 's vajmi nemesb, jóllehet komolyabb fénybe állítna sok magyart, t. i. ezen toiletti procedura, mint a' sarkantyúért annyi ideig minden haszon nélkül — ha némi botlást, tán kellemes botlást és megakadást kiveszünk — viselt sarkantyúért cserélt «glacée keszty ű» tán mocskos kezeken, hattyu éneket rejtő nagyságoson, sőt elvégre még mint a' békateknőbe foglalt pápaszem is, jóllehet ez csak pipere, fényűzési cziczoma, minthogy az orron akár lóg akár nem, számos gazda azért sem többet sem kevesebbet még sem lát; mind ezeknél mondom, vajmi szebb fénybe állítna sok magyart a' felhozott tükörbei tekintés, és a' magávali őszinte megismerkedés; 's a'

helyett, hogy illyesre, illyes toiletti procedurára késztene, ugyan mit tesz? Semmi üdvösségesebbet, mint azon grönlandi szakács, ki, hogy megcsipje a' nap' fényével összebarátkozni nem tudó vakondokot és őt megvirgázza, nemes indignatiojában feldulja a' fél kertet, 's olly erőseket üt és csap maga körül — midőn a' vakondokot, jól vigyázz! meg nem csipi, de elszalasztja — mikép itt véres ajk, ott behorpadt orr, itt megint kilökött szem, amott megsebbzett fülek 'sat. mutatkoznak; és az így érintettek a' nélkül, hogy valami ügyes orvost hivnának meg consiliumra, maguk adják meg maguknak a' consilium abeundit és maguk praescribálják maguknak a' császárfürdőt, de nem ám a' budait, mert: *sunt certi denique fines* 'sat. mihezképest a' túlvít vagy ügyetlen dorongolás még a' hazafiúi kötelességektül is tán némileg felold. — A' helyett, hogy mint okszerinti erőműves, most miután elég a' gőz — min azon kivül, kinek gőznél más áruja nincs, tán senki nem kételkedik — jó móddal arra tanítgatná a' leggyönyörűbb lelkesedéssel hevülő reményeit hazánknak, kik azonban még korántsem jó erőművesek, hogy valamint azelőtt, még mikor holthideg vala az erőmű, tüzet lobbantani, azt hevülésre birni, és a' részeket mozgásba hozni volt a' feladás: úgy most, miután az erőmű már forog, és égényben, tüzelőkben, fuvókban, hála az égnek, többé éppen nem szükölködünk, sőt a' felébredtek, mintha régi fagyos álmuk után éppen nem tudnának valami mérséklett melegre hevülni, különös szorgalommal 's magyarban alig gondolható állhatatossággal (!) fűtnek mindegyre, miszerint inkább, ha valamitül, előbb tűzveszélytül — asseeurálva pedig semmi sincs — kell tartani, mint a' tűz' isméti elalvásátul; miután ez így van és nincs máskép, most megint az van a' teendők' során, nehogy az erőmű ingadozzon, vagy éppen — mitül Isten

őrizzen — a' katlan égbe pattanjon, vagy ennek elmellőzése végett kénytelenül az olly szépen fejledezett tűzre hideg vizet kelljen önteni; az van a' teendők' során, hogy az erőmű' részei közt megszünjék minden recsegés, minden csikorgás, és az egész a' lehető legszorosb öszhangzásban működjék, a' gőz pedig, melly mint tűz, mint víz nagy áldás de fertelmes átok is lehet, olly elrendezéssel használtassék, mikép minden felesleg rögtön elpárologva legkisebb kártétel nélkül, a' szabadon lelje útját. — A' helyett, hogy hatalmas tollával 's varázsecsetjével a' nevetség' színpadára állítná mind azon «logikusokat», 's elméssége' csalánival jól megkorbácsolna — 's pedig hány van, kiknek illyes műtét vajmi jótékony volna — kik hatalmas logikájuknál fogva azon erőművészt dicsérnék és azt emelnék egekbe, ki mivel meginditotta, vagy annak meginditásához járult, azt most hajtsa, hajtsa, 's annyira hajtsa is, mikép apotheosisát, t. i. a' logikusok által neki szánt «egekbe emelést» annál szaporábban és *en C-o.* érje el; és ezek helyett mit tesz? Valóban nem sokkal többet, mint ekkoráig hasonló körülmények közt sehol nem tapasztalt mozgékonyságot fejt ki, mikép a' már úgy is izzó katlan nemcsak belülrül de még kivülrül is, és nemcsak fával de a' legkönnyebben lobba induló égénynyel 's minél több által mindegyre fűtessék; miszerint tökéletesen elénkbe, vagy legalább szemeim elé állítja azon visszaijesztő képet — bár tanulnánk rajta, és ne volna némi «heves» 's efféle vármegyékhez olly szembetünőleg hasonló — hol bizonyos lelkes *yankee* erőműves, ki hajóját a' nagy Missisippin hajtva, mert tán megunta életét, vagy hogy minden más hajók' elébe vágván, magának 's társulatának kivívja a' hír' koszorúját 's a' halhatatlanságot, annyira tűzeli a' mozgonyt, és katlanába még mesterséges szurokkoszorúkat is vet, a' mentség-szellentyűre pedig a' helyett

hogy azt könnyítné, 's azon a' már semmi által nem korlátolható gőzt kiboesátná, a' mentségszellentyüre mondom, mint trónra még rá is ül, 's jóllehet, súlya nem nagy, még is elég hogy magával felemelje, de fájdalom, nem halhatatlanságra, hanem időelőtti enyészetre a' számtalan velé munkálót és benne bizakodót. — A' helyett, hogy az alkotmányi vár' őrhadát — t. i. Magyarország' kiváltságos rendét — olly annyira elkülönzött és közös érdekét felfogni még olly kevessé tudó, részint rest, részint gyermek viszketegü, részint félénk vak-légy bátorságú, részint túletetett, részint felette éhes őrhadát egy kis kézfogásra, egy kis vállvetésre bizgatná — mi egyébiránt valóban nem könnyü, és semmi esetre nem lehet szapora munka — és általa, alkalmi, jól választott — mi azonban szinte nem könnyü — egyesüléseknél fogva lassanként némi gyakorlatokat egyszerre végbevitetni, némi evolutiokat bizonyos öszhangzásként eszközöltetni iparkodnék, külveszélylyel azonban, nehogy kétségbeessék vagy magát fejesen megbiesakolja — mi szinte meglehetne — vagy hogy meg ne oszolják — mi nem kevesbé volna lehető — külveszélylyel mondom, esak felette kényes tapintattal ijesztgetné, mikép aztán a' régi várt nemcsak szóval és a' nagy könyvbe irott törvényekkel, de tettel, a' legtávulabbi életbe szivárgó tettel is nemcsak «minden században egy kurta lépttel» de az időnek, ezen mindennél nagyobb kincsnek lehető legsikeresb meggazdálkodásával, minélelőbb de gyökeresen, 's nem mindig mázolva, foltozva lehessen tágítni, reformálni, és úgy hogy omladozó boltozati alatt egy élő se veszítse életét, hanem nagy és kicsi, hatalmas és gyenge, gazdag és szegény, és ki csak szíja Hunnia' levegőjét, dicsőül felemelkedő falai közt fellelje honát, és egy se legyen, ki gyönyörtelve ne mondhassa: „nekem is van hazám"; és a' helyett, hogy illyest mivelne — oh irgal-

mas Isten, miért vagyok elkárhoztatva, hogy mindig és mindig Tantalus' kínait szenvedjem! hazánk' boldogságára vezető út olly közel, és attul olly annyira visszalökve ismét! — és a' helyett, hogy illyest mivelne, illyest eszközlene, ugyan mit tesz? A' régi vár' tarkabarka seregét időhez és körülményekhez nem illő, tapintat nélküli indiscretioi által egymás iránt még gyanúsabbá, még bizodalmatlanabbá teszi, mint azelőtt vala, 's mi több: a' várt, mint megbukott Varsónál volt az eset, kivülrül ijeszti, kivüli erők által nyomasztja, minél fogva valamint a' lengyel fővárosnál sem következtetett nagyobb egyetértést, szorosb kézfogást, mindenen győző lelkesedést e' kivülrüli nyomás, de a' vélemények' megoszlását okozá, meghasonlást, árulást és kétségbeesést szült, míg végre idegen kézre került a' birodalom: úgy fogja az alkotmány' falain kün levő erők' felingerlése és a' vár felé uszítása is megtörni honi alkotmányos phalanxunkat; minthogy akkor, midőn a' bajak kül- és túlnyomás által nagyon is felcsordulnak, soha nem marad el a' makacs megbicsakolás, és ennek ellentéte, a' gyáva félénkség; a' magát túlbecsülő elbizottság, és ennek ellentéte a' tüstént kéttségbeesés; némi egyeseknek istenekhez hasonló felemelkedése, és ennek ellentéte az alacsony árulás — üssük csak fel nemzeti életünk évlapjait — és ekkép soha nem marad el a' tökéletes elbomlás, és ennek ellentéte — jól vigyázz — a' kényuralkodás is. — A' helyett végre, hogy diadalosan kiviláglanék, mennyire hirtelenkedett a' kormány némi egyesek' megzsibbasztása által, 's mennyivel lett volna bölcsebb a' dolgot magára hagyni, és jövendőben is ezt cselekedni; a' helyett, hogy megmutatná a' magyar — és az a' baj, hogy mindnyájunkat egybekevernek, és a' Pesti Hírlap — mint sokan hiszik — honunk' legmagasb hitelben álló capacitásitul szerkeztetve, azon résznek organu-

mául tartatik, mellyet mí józanabbnak nevezünk, mellyet én nemcsak nevezet szerint, de valósággal is a' józanabbnak szeretnék tudni és tudatni is az egész világ előtt, és mellyet valósággal — némi kivételekkel — a' legjózanabbnak tartok is; a' helyet, hogy megmutatná a' magyar, mikép a' sajtószabadsággal, az emberiség ezen lehető legnagyobb kincsével, 's mellyet elv szerint soha nem eresztett ki birtokábul a' magyar, mikép a' sajtószabadsággal ezen gyönyörü fegyverrel, életszaka, egészen még fel nem erősödött léte, szövevényes körülményei közt bölcsen tudna élni, és a' nélkül hogy maga sértse, maga magát sebezze azzal; — a' helyett mi világlik ki — és milly keserves illyeseket örök titokban nem tarthatni, de nem én leplezem fel azt, hanem a' nyomtatott lapok; milly kínos rám nézve illyeseknek kimondására kényszerítetni; de meg kell történnie — ugyan mi világlik ki? hogy a' kormany' féltékenysége nem volt tán olly igen oknélküli, midőn bizonyos felhevülési árnak gátot vetni ohajtott; 's hogy legyünk csak magunkra hagyva, legyen csak a' sajtónak éles fegyvere minden vagy elég korlát nélkül kezünkben: és pezsgő vérünk, roszul fékzett képzeletünk 's anyaföldünk ittas bálványzása, melly a' hideg fő' uralkodásán túltör, nem engedendi, miszerint sajátunkkal minmagunk' károsítása, minmagunk' megsértése nélkül, rendesen és tartólag éljünk; nem engedendi, miszerint a' rendes és biztos czélhoz vezető vágásbul ki ne zökkenjen a' hazai erőmű. Csak egy kissé szabadabban, és már szédelg fejük! Oh mennyire nem csökkenti ez nemzeti hitelünket, mennyire nem gyengíti ez azon irigy hiedelmet, melly szerint fellette sok, municipalis rendszerünket — mihez képest legjobban elvégezni magunk tudnók magunk' dolgát — olly magasra sőt még példának is állítja; melly rendszer ha azon komolysággal 's józan tapintattal 's férfiui mél-

tósággal jár, melly a' keleti népek sajátja, minden árnyékoldalai mellett — miktül semmi «emberi» nem ment — valóban a' legszebb remekmű; melly sajátság azonban ha minket elhagy, miután mennyire tőlünk függött, jobbadán annak köszönhetjük nemzetünk' fennmaradását, ha minket elhagy, vagy inkább ha abbul felszínes Galliának éretlen viszketegit és könnyelmű változékonyságát magunkra ruházva, mimagunk lépünk ki: akkor az olly annyira okszerü és egyenesen a' természetbül folyó remek-rendszer a' legutálatosb zsarnoksággá, vagy a' fejetlenség' legburjánzóbb mételyévé válik, 's uj bizonysága, milly közel, milly hajszálnyi közel áll sokszor a' legdicsőbbhez az ocsmány!

És ez azon benyomás — fájdalommal mondom — mellyet a' Pesti Hírlap' eddigi számai rám tettek, és erősen meggyőződve vagyok, mind azokra is tevének, kik csalfa önámítástul menten száraz miség szerint és minden oldalrul fogják fel honi körülményeink' szövevényes létét, 's kik nem élnek maguk-alkotta képzeleti világban, egy, Magyarország közepette létező, csalképekkel teli oaseban, hol bizonyos követelések, az ügy, az elv, mellyek egyedül néhány szerencsés álmodók' és velük szorosb összeköttetésben levők' álmai, mint nemzeti követelések, ügyek és elvek tünnek elő, illyeseknek hirdettetnek, 's mellyek ellen, mintha kérdésbe vehetlenségüket már nagy és kicsi, szegény és gazdag, kiváltságos és pór, szóval minden magyar, sőt Hunnia' minden lakosa nedv- 's vérében hordozná, kikelni nem volna kevésb mint halálos bűn, nem csekélyebb mint átkot érdemlő köz botrány. — Azokra, kik nem élnek ezen képzelet-alkotta oase-ban, hol a' minden szépre kitárt fiatal kebel, az olly sokáig számüzött lelkes magyar a' legédesb keserérzések közt végre feltalálni véli honát, és már a' nemzetet látja a' nagyot és dicsőt, 's nemzeti fénykörébül emeli képzeleterejének öntudattal járó szavát; kik illy hazában nem laknak, és, irgalmas Isten, nem azért nem laknak, mintha ennél édesb, üdvtelibb czélt ismernének, és ez után legőszintébb lélekkel ne sóvárognának; de azért nem laknak, mert ezen hon mindeddig csak képzeleti hon, 's

mindaddig — 's tán örökre — képzeleti hon marad is, míg a' helyett, hogy költői képekkel festenénk egy önálló erős hont, 's fel 's felesigázva magunkat már a' jelenben látnók azt — a' hideg ész, a' csalhatlan számok' fonalán, távul minden önámítástul, kezet fogva, vállat vetve, nem alkotunk elvégre egy «valoságos» és minden képzeleten túlemelkedő dicső hazát, melly azonban tökélyre csak a' jövendőben fejlődhetik ki; mind azokra, kik így éreznek, mondom, felette fájdalmas benyomást tön a' Pesti Hírlap, minthogy tisztán látják, hogy illy dicső, nem a' képzeletben de a' valóságban létező haza alkalmasint soha nem következik be, sőt mindaddig szoros igazságilag nem következhetik be, míg eszközlésinkben mindnyájan, kik vagyunk, 's kiknek anyaföldünk szent, és ekkép a' Pesti Hírlap' szerkesztője is, kinek kezében a' legélesb, legerősb, és ekkép a' leghatalmasb, legjobb hatást gyakorolható fegyver most, nem követünk egy testtel egy lélekkel bizonyos útat, 's nem éri azt nemzeti neheztelés, ki abbul kitér, melly útat néha néha «véletlenül» követénk ugyan eddigelé, 's azért egészen hátra nem estünk még, melly út azonban okszerüleg kimutatva, mint üdvre legrövidebbben, legbiztosabban, sőt néha egyedülileg vezető elismerve, és ekkép szoros korlátok közt kijelelve, nálunk, de alkalmasint a' világnak még egy népénél egy nemzeténél sem volt, de ott is csak a' véletlen és egyes sugalatok vezettek arra, vagy vezettek attul el, és mellyet ha követ a' magyar nép, ezen csak most fejledező keleti raj, éppen olly kevessé fog idő előtt enyészni, sőt szintúgy fog egészséges érettségre virulni, mint a' nagy természetben minden, mi saját magát nem emészti, 's mit külveszély nem érint; 's viszont; 's melly út, ha erőm engedi és Isten segít, e' közleménybül kiviláguland. Kik így éreznek, és sejtik mi van lelkemen, és kik folyó szavaim' igazságárul meggyőződnek, azokat mint

mondám, csak fájdalmas benyomással érintheték a' Pesti Hírlapok.

Mik után azt hiszem, elég világosan kitünik, hogy én a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének szándéka' tisztaságárul de legkisebbé sem kételkedem, mit ujra és ujra kijelentek; elveit is jobbadán és legfőbb vonásaikban osztom; sőt egy cseppet sem vonakodom ezennel kinyilatkoztatni, hogy azokat legnagyobb részben magaméivá teszem, sőt, legyen szabad mondani, legédesb atyai érzések közt jobbadán magaméinak ismerem; és ekkép egyedül «azon modor» ellen lehet és van kifogásom, melly szerint mint ő hiszi, «felemeli a' hazát», mint hiszem viszont én «sírba dönti a' magyart».

Illy magasra állítom, illy elválasztó pontnak tartom egybebonyolodott körülményeink közt a' modornak okszerinti felfogását, vagy annak szerencsétlen elhibáztát. Ezen ponton forog a' «fel» és az «alá».

És azért legyen a' Pesti Hírlap' szerkesztője nagylelkű; ne szálljon azon magasb fokrul le, mellyre őt a' magyar' tavaszi részének egy része emelé; mutassa meg, hogy inkább szereti a' hont mint önmagát, hogy több benne az országos ember, mint a' szűkkörü jogász, hogy magasban áll és büszkébb, mint a' földhez ragadt hiú sokaság, és tűrje a' közjó, nemzetünk' egykori felemelkedése kedvéért czikornya nélküli egyenes bánásmódom', és az egy kissé netaláni érzékenyebb vágásimat. De ugyan milly kötelesség-felejtette hazafi, milly gyáva teremtmény volnék — 's félre itt, midőn a' magyarnak élete körül forog a' kérdés, minden tekintettel, minden fékező udvarisággal, 's szemközt előre — ha karkulcsolva némán nézhetném — mint szégyen és utálat, annyi magyar tekinti mindig honát — és nem gyulna vérem, nem forrna velőm, 's tehetségem szerint a' vésznek elhárítása végett mindent nem tennék, és legalább fel ne

jajdulnék, a' legkeserűbb panaszra ne fakadnék, ha többet tenni képes nem vagyok, midőn halál és élet közti ponton látom állni a' hazát, midőn látom, milly aggasztólag hajtatik sülyedésre, 's mint töri a' szenvedelem' vas keze — és a' nélkül tán, hogy csak észre is venné — mind azt ketté, mit hosszú éveken keresztül olly anyai gonddal, olly sok epedések és olly tenger bajak közt semmi által meg nem törhető állhatatossággal ápolt annyi őszinte kedély. És én — büszke érzéssel mondom, ki mint becsületes magyar napszámos és emberséges szántóvető a' köz restség és köz elaljasodás' undok körében, a' hazafiság', elszánás' és az önmegtagadásnak, bizony mondom, magasb erényeit kezdém már régóta honosimnak kitűzni, mint a' millyenek' megmérésére elég czirkalommal birna mindenki — én fel ne jajduljak? Én, ki néhány lelkesekkel tudtam őrizni és meg is őrzém az olly nehezen kelő, olly gyenge, annyi veszélyektül fenyegetett, de lassanként még is virulò kisded növényeinket — mellyekbül nagyobb lesz, csak ki ne irtsa senki, mint sok rövidlátó sejtené — némi hatalmas uraságok 's szolga-csoportaik' gondatlan 's tán irigy elgázlásitul; miért midőn magasb helyeken hitelem megbomlott, dicsért is a' méltanyló hon; én fel ne jajduljak, szólni jogom ne legyen most, és vén velőmet ellentétbe, ellensulyba ne vessem a' felhevült vér és emésztetlen theoriák' árja ellen, most, midőn ujjászületési titkainkba olly kevessé avatott kezek veszélyeztetik nemzetünk' életét. Nem; ennél hazafiúi kötelességimet jobban ismerem, 's bár tudom 's jobban mint akárki, hogy most ismét ide lent fog végkép megtörni hitelem — min vérzik szivem; mert ember és hazámhoz hű vagyok — a' nélkül hogy oda fent javulna — mi olly természetes, mit azonban könnyen tűrök — és ekkép létem tökéletesen két pad közti lesz, miképp úgy is elég csekély hatásom

végkép egy valóságos szántóvető de azért korántsem megvető és megvetendő' körére fog elszigeteltetni; de Isten neki, azért sem ez, sem semmi, de bár a' halál sem hátráltathat, hogy ezennel kereken, röviden, és szárazon ki ne mondjam: miszerint a' Pesti Hírlap' — ha, míg idő van, más útat nem választ — azon revolutionarius syllogismus' antecedense, mellynek majorja a' nagy birtokosok' gyülöletessé tétele, 's mennyire lehet, vagyonaik elkobzása; minorja a' kisebb' vagy minden birtokosnak szinte e' sorsra juttatása; és conclusioja: olly zavar, melly Magyarországot vagy IV Béla' idejére löki vissza — 's kivált az ország' síkját fogja érni a' leghalálosb csapás, hol Magyarország' színe; vagy mi hihetőbb, mert tán annyira csak nem megy, de azért lelkes embernek annál nem sokkal kellemetesb, Gallicia és Lodomeria' fényére 's állapotjára emeli a' magyart, ki aztán azzal vigasztalhatja magát, mint Dante-nek isteni vagy is inkább pokolbeli színdarabjában az elkárhozott, hogy a' mai zavarók' sírkövére irhatja: „nincs nagyobb kín, mint visszaemlékezni boldog napokra önokozta nyomorúságban"; saját sírkövére pedig: «magyarok, szabadok: voltunk». Mert hogy egy tökéletes crisisnek kényszerített bekövetkezését — melly tán régibb időkben, mielőtt a' sajtó' isteni áldása a' földre szállott volna, mikor még a' bálvány-isteneket is egyedül vérrel lehetett engesztelésre birni, nemzeti nagy reformatiók' diadalára még szükséges volt — mit ez úttal nem vizsgálok — ma azonban semmi esetre nem szükséges, sőt még ott is, hol egy nemzet' nagy száma, egyszínüsége, egy vallása, 's egyéb körülményeinél fogva elég erős is kigázolni illy forrongásbul, még ott is a' leghosszabb út, és a' legdrágább ár; — 's hogy ekkép egy tökéletes crisisnek kényszerített bekövetkezését kevés számunk-, sok szinüségünk-, ezer különböző érdekeink-, tenger ba-

jaink-, felszámíthatlan irányzatinkhoz képest ki bírnók állni, és a' sok heterogen nedv, és az illy nyavalyával járó ezer bajaknak «szolga serege», ne törné meg a' legutólsó magyart, és véle ne oltaná el a' legutólsó alkotmányi szikrát, azt soha nem hihetem; 's nem hihetem pedig azért, mert ezer több mint száz, egy mázsa nehezb mint egy font, és végkép: mert ha az, mit mondok, nem történnék, csuda volna, csuda pedig a' tizenkilenczedik században éppen olly kevés van, mint a' víz sem foly felfelé, sem a' csillagok nem esnek alá.

Ételkedjék ezen egyébiránt, ki akar; én nem tehetek arrul, ha egy iczés palaczkban el nem fér egy pint, vagy a' tág palaczkban annyi olvasottság, annyi képzelet van, és annyi tudja Isten mi, hogy abba semmi okoskodás többé be nem fér, miszerint okoskodni illyesekkel sem időm sem kedvem; de annyiért ezeknél is esedezem, és esedezem becsületünk-, nemzeti életünknél fogva: Nyomják erősen fejükbe és emlékezzenek arrul, hogy mi lenne abbul 's mi lenne hazánkbul, ha még is nekem volna igazam, ha számolásim nem lennének hibásak, ha az, mit mondok, mind be is következnék, 's ekkor milly kínteli volna mind azoknak felébredése, kik nem tagadhatnák, hogy illy gyászos végnek ők valának szerzői; ők, kik jeles tulajdonaik-, hű keblük-, magas lelkületüknél fogva nem arra valának, nincsenek arra a' nagy természettül elitélve, hogy meggyilkolják a' hazát, de legszebb életre emelni a' magyart, szent hivatásuk. És azért hazánk' reményei, Ti, kik' kezeiben a' jövendő, és Ti kevesek, kikre most gondolok, Ti «vén fők fiatal vállakon», Ti «ép lelkek ép testekben» értsetek meg; ha pedig nem hisztek szavaimnak, legalább kételkedjetek Tinmagatokon!

Bizony bizony kételkedjetek Tinmagatokon: mert késő, hasztalan, és ekkép vajmi kínos volna a' bánat

ha annyi hű kebel' megszakadta után véletlenül — és milly keserű véletlen volna ez — még is idegen kézre kerülne a' hon, és kik a' hazát szolgálni vélik, azt nem «ide de oda» szolgálnák; vagy ha egy kis ideig-óráigi provincialis fényre, 's tán egy kissé nagyobb anyagi kényelemre vergődnék fel Hunnia, hol minden él csak magyar nem, hol minden van csak alkotmány nincs, a' helyett hogy egy uj dicső nemzettel, melly az igazságnak paizsa, a' szabadságnak megtörhetlen őrje, gazdagitatnék a' föld. — Igy felébredni és tüstént el nem veszteni az eszmélet' tehetségét, azt hiszem, vajmi nagyobb kín vólna, mint elevenen sírba szállni — mit a' Pesti Hírlap' szerkesztője olly borzasztólag fest —'s ott aránylag rövid küzdés után, melly adótul azonban a' halál kevés eseten kivül senkit soha fel nem old, elszenderülni csakhamar.

Természetem nem a' reszketőkhez tartozó, 's félni eddigelé, habár megijedni igen is, de nagyon félni, eddigelé nem igen tudtam, 's hiszem, nem is igen fogok soha, míg idegeim tökéletesen el nem gyengülnek. Nem tartozom én tehát azon hősökhez, kik mint Sancho lóra kivánkoznak, de midőn észreveszik, hogy nincs fábul, hanem egy kissé mozog, szepegnek; sem azon hajósokhoz, kik a' szabad tengerre vágynak, de tüstént megijednek, 's horgonyt, csak horgonyt vetni sietnek, ha egy kissé erősebben fuj a' szél; sem a' Frankenstein-féle [2]) alchymistákhoz, kik életet öntenek a' csontvázba, és midőn ez mozgatni kezdené inait, ijedten tőle elfordulnak; sem nem tartozom azon csigavérüek és azon növényféle felebarátok vagy inkább «fele emberek» közé, kik éltük' fogytáig mindig csak a' «lassut» járják, vagy mint fa soha helybül sem mozdulnak, 's csak egyen esnek felette szaporán túl, vagy jobban mondva, egyből felette szaporán ki: honosik' emlékezetéből. Mind

ezek közé — érzem, igen tisztán érzem, 's bocsánat, engedék, de ezen utólsót sejdíthetni nekem vajmi édes érzés — nem tartozom. Nem szepegek, nem remegek én tehát, mint sok ó szemű és új velejű gondolja, egy csep-pet is, mivel honi erőművünk szaporábban forog mint azelőtt, sőt azt ohajtanám, bár forogna még jóval sza-porábban; de azon okbul ijedek meg — hanem azért még sem félek — mert a' jó vágásbul bizonyosan kibic-czen «vagy inkább már kibiczczent», és tévútakba bo-nyolodik. Nem kiáltok én ennél fogva, mint azon gyáva sereg, melly egy nézetének, egy tettének sem birja ki-mutatni valódi okát «Lassan 's mindig csak lassan» — mintha bizony lassan kellene haladni ott, hol jó az út —; vagy «Megállj, megállj» — mintha állva már biztosítva volna az élet —; vagy végkép «Horgony, vasmacska —»; vagy a' mi minden képtelenségek' legfényesb diadala «Vissza vissza» — mintha bizony horgonyon vasmacskán nyargalva biztos öbölbe lehetne eljutni, és az idők árja ellen győzedelmesen haladhatna a' törpe ember, kinek a' holnap sem sajátja és annál kevesebbé a' tegnap. — Jelszavam eddigelé mindig «haladás» volt, és az lesz síromig, és nem azon, legkisebbet sem jelentő, sok nagy és sok kičsi urtul éppen nem kicsi hanem felette nagy követeléssel járó és felette bölcsen hangzó, de valóban semmi többet mint egy nagy «Semmit» mondó sententia szerint, mikép mindenki «*a' józan haladásnak embere*», 's melly felette józan józanság után, a' vakondok saját felette szerény körét tartja, a' sas viszont villám sebes-ségü röptét hiszi a' józan haladás' körének, és ezek közt a' százezer árnyéklat; miszerint az egyik, elveiben mindig következetes, egy órában egy mérföldet haladni hisz józannak, a' másik ellenben, mert ezt követeli a' nemzet — oh Isten, hol vagy te nemzet még — ezt ki-vánja az ügy — bárcsak tudnám, minő ügy — mert vég-

kép ezt jeleli ki az elv — sajnálom, de ismeretlen előttem ezen nyelv — a' másik mondom, viszont hat mérföldet egy órában hisz azon sebességnek, mellyet józannak lehetne dicsérni. — És így esik, ha az első vasútra kerül és őt egy mérföldön keresztül egy óránál szaporábban átviszik, és őt ekkép «józan haladási elveibül» kiveszik, hogy olly hangos «megállj» harsog az égbe, mellyen az egész természet kaczag; ha ellenben a' másik megint magyar útra vergődik, és ezen ő, szinte «józan haladási elvénél» fogva, egy óra alatt hat mérföldet, 's tán még egy darabot hozzá, haladni 's másokat magával vinni akar, hogy ismét vagy éppen nem harsog az egekbe semmi, mert az egész társaság kitörte nyakát, vagy mi hihetőbb, mert nincs emberi erő, melly göröngyös úton illy sebesen hajthatna, hogy szinte, ha nem is az egész természet' de a' szomszéd' gúnyteli habotája közt — minthogy felette ügyetlen kocsisoknak tart — gyalog érkezik a' megakadt csoport, 's kezet csókol, ha idegen kocsi odébb viszi. — Miszerint olly nevetséges a' vakondok, ki vasúton, gőzkocsin lassan csak lassan kivánkozik haladni, mint nem kevesbé szánakozásra méltó a' szárnyaszegett, még fel nem erősödött és magyar ragadó sárútakra vergődött sas, ki megint itt 's illy körülmények közt erőlködik repülni villámként. A' haladásnak, valamint a' haza' oltárára tett költség' kiadásának, okszerintinek kell lenni. Mikép éppen olly okellenileg teszen az, ki szintolly kedvvel és szintannyit áldoz hasztalanra, hasznosra, mint okellenileg cselekszik az, ki jó, rosz, sőt tévúton egyforma sebességgel jár; és szoros igazságilag, valamint egyedül az teszen bölcsen, az cselekszik okszerüleg, ki egy garast sem vet a' Dunába és inkább eljátsza; de valóságos közhasznura, kétség kivül sikerülőre, hona' dicsőségét tárgyazóra egész erszényét is kiüríteni kész, és

inkább sanyarog: úgy tesz az is legbölcsebben, legokszerintiebben, ki jó úton olly sebesen vágtat mint csak birja, rosz úton viszont csak halkan, tévútakon elvégre de egy lépést sem halad; sőt ha ezen netalán már előre nyomult volna, hosszú kanyargások helyett rögtön saját személyének tengelye körül megfordul, 's oda lép, honnan indult, és onnét a' jó útba térvén ujra kezdi pályáját. Minélfogva sokat áldozni, hogy azt félig meddig a' Dunába vessék — pedig tudnék elég illyféle vállalatokat elősorolni — éppen olly bűn, mert hazai megrövidítés, mint ott, hol az ész nyilván azt mutatja «ebbül lesz valami hasznos», fösvénykedni szégyen, mivel hazakötelesség-sértes: úgy lassan haladni, hol repülni lehetne és ekkép kellene, éppen olly vétek, mert időcsorbítás, mint hajtani 's hajtani a' magyart, és egyszerre minden intézkedéseiben a' világ' mind szellemi mind anyagi leggöröngyösb, legragadósb útján nyakra főre, ha jól emlékezem Talleyrand szerint, még több mint bűn — merő otrombaság.

Nem azon tompa él körül forog tehát a' dolog, hogy haladjunk, haladjunk, mit bizony Isten, soktul nem sokkal mélyebb felfogással hallék elpetyegni, mint a' pajzán fűr, tudja mi negédbül, mondja el istenadta pittypalattyát — valóban nem forog illyféle pittypalatty körül a' dolog; de az a' kérdés, mellyek útaink, és mellyek a' még bezártak, mellyek a' már kinyiltak, mellyikén lehet haladni sebesen, mellyikén csak óvakodva, mellyikén végre csak úgy, mint a' fűszál nő.

Ezt kijelelni, bajaink, akadályink' azon százezer árnyéklatit kimutatni, mellyekkel küzdenünk, mellyeken diadalmaskodnunk kell, ha czélt érni akarunk, azonban felette nehéz, sok időt kiván, és egy, aránylag rövid értekezés' határiban el nem fér; miszerint az eddig mondottakra és a' 60-ik lapon érintett csatarendre visszautalván, rövid vonásokkal és a' lehető legnagyobb általá-

nosságban arra pontosítom össze vélekedésemet «hogy a' magyar nyelv terjesztésében megállapodnunk, anyagi kifejlésünkre szolgáló vállalatokkal felette óvakodva 's csak úgy kell haladnunk, ha magyarság-olvasztókká nem válnak, tehát egyedül ollyfélékkel, mellyekhez nincs, vagy felette kevessé van ragasztva közvetlen surlódás és iskola, és hogy végkép az alkotmányi út azon út, mellyen lehető legsebesebben kell előnyomulnunk, minthogy ez azon régi törött út, és mellyet javítni annyira buzog nagy és kicsi, mellyen legbiztosabban 's lehető legrövidebben el is érjük a' czélt; kivált ha senki nem állja utunkat olly szándékkal vagy csak olly látszattal is, hogy azt tőlünk erővel vegye el, minek átadására úgy is olly készek vagyunk; ha senki indiscrete erőnkön túl nem hajt, mert ha valaki teszi ezt, akkor kirugunk, és én legalább bár üssenek agyon, de többé helybül sem mozdulok. Mert közbevetőleg legyen mondva, illy hangulatban van szerencsém élni, és illy hangulatban remélem elérni síromat is, 's ugyan: Ha közkatona volnék, elkínozhatnának, agyon lőhetnének bár tízszer is, de hat pénzecske zsoldombul, míg élek, egyet sem venne el tőlem senki is, mondom egyet sem, mellyet azonban jó kedvemben tán koldusnak nyujtanék. Ha király volnék, és népemnek nem volna képviseleti alkotmánya, én iktatnám abba bé, mint az emberi társaság eddigelé legtökéletesb kormány-modorjába, minthogy minden árnyékoldalai mellett többet ér a' közvélemény alatt álló 's általa magyarázott törvény — most midőn a' közvélemény naprul napra józanul, és azt a' sajtó egészen visszaesni nem engedi többé — mint egy kissé hosszabb napok' során a' legszentebb emberi önkény; de jaj annak, ki Istentül, vagy a' «véletlentül», vagy nem bánom akármitül nyert koronámat fejemen csak leheletével is illetné ellenségileg; jaj annak! adni fognék

mindent, erővel tőlem kicsikartatni nem engedněk semmit. Ha végre púpos hátu volnék, valamint ma sem igen magasra helyzem porhüvelyemet, 's jobbadán felette kellemetlen és súlyos terhnek érzem azt, 's azzal szinte soha meg nem vagyok elégedve: úgy nevetnék magamon, úgy gúnyolgatnám elménczséggel enmagamat még inkább; rögtön vége azonban annak — vagy nekem — ki az anyatermészettül nyert kis «halmomért», mielőtt magam nyitnám meg a' tréfát, gúnyra fakadni elég arczátlan, elég udvariatlan volna. Miután azonban közkatona nem voltam, nem is vagyok; király sem vagyok hála Ég, és nem is irígylem egy halandónak is ezen súlyos tisztet; 's végre soha nem mondták hogy púpos vagyok, de ha az volnék is, XIV Lajos' nem tudom többé milly púpos hátú maréchalja szerint: esküszöm, púpomat, ha csatára kerülne a' dolog, soha sem látná a' felingerlők' egyike is, minthogy az hátúl lóg; miután mind ez azonban nem vagyok, és ekkép sem hat pénzecskét, sem koronát, sem púpot mint sajátomat védni nem tisztem; de viszont fő nemesi joggal ruházott fel az Isten, a' «véletlen», vagy nem bánom akármi, de valami csak felruházott, és ezen Isten' ajándékát éppen olly szent sajátnak tartom, mint a' véletlenül öröklött pénzt, véletlen öröklött erőt, véletlen nyert szépséget, véletlen nyert jó főt, véletlen nyert szerencsét, véletlen nyert népszerűséget, véletlen nyert jó feleséget 'sat. *et gaudeant bene nati et bene provisi:* felette nagy kincsnek mind ezeket azonban, ha még valami mással is kisérve nincsenek, vagy ha egyenként elkülönözve és roszul vannak alkalmazva, éppen olly kevessé tartom, mint valóban felette csekély kincs, vajmi bágyadtan fénylő gyémánt, és a' természetnek vajmi ocsmány kis pontja a' «csupa magyar magnás», ha — nem bánom — a' «véletlentül» nyert saját-ját nem adja ki embertársainak, honfiainak javára éppen

olly magas uzsorával, mint a' véletlentül nyert pénzét a' pénzes, szüleitül nyert erejét az erős, a' mennyei lakosoktul öröklött szépséget a' szép, a' cherubi seregtül ajándéklott velejét a' velős, az istenektül küldött szerencsét a' szerencsés, a' honfi gerjedelemtül felruházott népszerűséget a' népszerű, és az angyaloktul sugalt magas érzelmeit a' hű feleség; mik roszra fordítva éppen olly boszontók lehetnek; miszerint egyik olly saját mint a' másik, 's magában egy sem rút, de egyedül alkalmazása altal lehet, a' mint azt kiki éppen nem, roszul vagy jól használja, szánakozásra, gyalázatra vagy dicséretre méltó; — miután tehát sem közkatona, sem király, sem púpos, de fő nemesi joggal felruházott vagyok: keblem, erszényem minden engedményre tárt, minden teher' közhordására nyilt, és mennyire nyilt, mennyire tárt keblem és erszényem kézfogásra, vállvetésre, azt, mert most itt szűk a' hely, és úgy is alig birok kibonyolodni a' valóban magyar mérföldet legyőzte szóalkatbul — constructiobul — később, akár tessék akár nem, 's akkor alkalmasint fent és nem lent okozok botrányt, lepleg nélkül és tökéletesen kitárom; ha azonban elbizottságában valaki azt hiszi, hogy dorongolásai, ijesztgetései, gyülöletessé tétele, 's majd megint csábítgatásra kigondolt, de inkább sértő dicséretei által szaporábban hajtana azon czélhoz, melly régóta ki volt tűzve már, még mielőtt tudomásunk lett volna róla és mielőtt híre keletkeznék: az ugyancsak felszínesen és német szójárás szerint «gazda nélkül» számol, 's legcsalhatlanabb bizonyságát adja, hogy az ellenhatás' törvényeinek tudományába, mellynek mindenek előtti tökéletes ismerete nélkül országember mai nap vajmi kis ember, ugyan nem igen mélyen hatott bé; mert hiszen máskép észrevehette volna, midőn például a' víz' színére csapta tenyerét, és ez fájt, hogy még a' lágy víz is, melly egy

kis jó módnak olly könnyen enged, az erőszaknak ellentáll; miszerint politicai pályán is sokkal könnyebben és ekkép szaporábban haladhatni «egy kis» vagy inkább «bizonyos jó móddal» mint erőszakkal, és miszerint oknak módnak még p. o. a' legkeményebb fejű magnás is enged, nyomástul, erőltetéstül viszont a' legvizenyősb velejü is felfortyan; mit vajmi jól tudok, mert néhai heveskedéseim által az okszerinti vágásbul kiesvén, nem egyet szalasztottam én is el.

És illy hangulattal nemcsak én érzem keblemben az önálló 's hajtani magát nem engedő ember' méltóságát, de hiszem, sőt tökéletesen meg vagyok győződve: minden férfiú így érez, ki latánjával megtanulá vagy nem felejté el — vagy másutt jutott hozzá — a' *„justum ac tenacem“* 'sat. még a' *Partis* I-*mae* *Tit.* 9-*usnál* is kilenczszer nemesb *„nihil de nobis sine nobis“* gyöktörvényét, és ki ezen gyöktörvényt nemcsak egyoldalulag fogá fel és gyakorolja, mint az olly mindennapi és olly igen számos lapi, de foga' fejérét annyira kész mutatni le - mint felfelé, csép mint szurony felé. Minden illyes hangulatu férfiú, tudom, úgy van lelkesedve mint én, miszerint éppen olly kevessé tűri — bár az élet', a' világ' és a' haza' akármelly lépesőjén álljon is a' legutolsó napszámostul fel a' trónig — de csak egyetlen egy hajszálának felső, alsó vagy akármelly erőszak általi kirántását is; midőn velem együtt felette könnyen megjuhászkodva, édesörömest még arra is rááll mindnyája, hogy egészen megnyirjék; de csak akkor, ha valaki «jó móddal», és nem a' képzelethez, nem a' szivhez, hanem az észhez szólva — és látjátok drága honosim azon tengelyt egy kissé megint előtünni, melly körül forog okoskodásom — ha valaki az észhez szólva, hideg okokkal megmutatja, hogy azért mert megnyírik az embert, vagy — 's jól vigyázzunk, mert szinte elhibáz-

tam, és itt egy felette veszélyes «fel vagy alá» van — azért mert meghagyja «*saját kényileg*» nyiretni magát az ember, azért mint Samson — minthogy ezt alvólag csipték meg — korántsem gyengül ő még el, sőt, minél többen engedik magukat nyiretni — és a' sok nyirés süríti a' szőrt — annál előbb jár egy egész nemzet «posztóban», 's mind gyérebb gyérebb lesz a' pőre atyás — a' tollban maradt a' «g» — azaz annál előbb huzza fel a' bocskorban kezdő, még mindig bocskorban levő magyar végre a' csizmát, sőt a' czipőt is, t. i. mindent, mi «okszerinti» és nem «előítéleti csalfabáb»; 's pedig korántsem azért, hogy eldődink' mondása 's felette otromba szokása szerint abban — a' csizmában — végezze, hanem éppen ellenkezőleg, hogy igazán csak most kezdje meg «tisztelettel felruházva» polgári életét! Mutassa csak meg valaki, de nem a' képzeleteket felriasztva, a' szenvedelmeket felingerelve mint álmat, hanem az észhez szólva mint valóságot, hogy minél nagyobb az igazság valahol, annál nagyobb a' köz boldogság, és annál erősebben gazdagul a' gazdag mindegyre, míg valami csak felcsordul belőle a' közjóra. minél inkább felpénzesül a' szegény is, mutassa meg ezt valaki — 's pedig, ha a' szenvedelmek fel nem tüzeltetnek, és az erre vezető út helyett tévútak, tévcsábok, tévmodorok, képzeleti felforrasztások nem használtatnak, ezt megmutatni felette könnyű — és rögtön elolvadunk, de nem ám nemzetileg, alkotmányilag, hanem kéjérzéstül; mert ugyan lehet-e annál becsületes emberre, nem, de a' legutálatosb énesre nézve is nagyobb öröm, mint mindenét oszthatni embertársaival, minden felül a' mosolygó megelégedéstül, a' gyönyöralakú szerencsétül környezve lenni, a' nélkül, hogy magunkon kárt tennénk, sőt azon jutalmazó érzés közt, miszerint magunk' állását is emelnők; lehet-e kérdem, földi pályánkon tisztább kéj, mint töré-

keny emberi kis csolnakunkba, mellyben családostul ülünk, másokat is bévehetni, a' nélkül, hogy szívünk' még közelbjeit abbul kitaszítni, vagy magunk is sülyedni kénytelenek volnánk, sőt tapasztalni, mint erősödik bárkánk és mint tágul 's mint kényelmesbűl mindinkább, minél többet veszünk abba bé, míg olly dicső gályára magasul az fel, mikép azt nem törheti meg a' tengernek árja, a' szélveszek' dühe többé. Ha ellenben ennek okszerinti, és ekkép kérdésbe nem vonható megmutatása helyett, vagy a' helyett, hogy valaki nem abban helyezné a' legfőbb igazságot, miszerint egyik a' másiknak tartozzék pártolni sajátját, és ekkép születési jogok nem kevesbé álljanak a' közpártolás alatt, mint a' természet' szintolly véletlen anyagi és erkölcsi ajándékai, millyenek: pénz, erő, ész 'sat. ha a' helyett a' hatalmas önkény minden fényt, minden kincset, minden erőt, minden jogot egyedül maga személyében és tettleg akar egybepontosítni, vagy politikai tanárok, «à la Père Enfantin», miután az ész', erő', egészség', ügyesség' 'sat. Istentül nyert kiváltságait nem állíthatják egy niveau-ra, a' birtokot meg a' születést akarják, szeretem hinni felette jószívű, de valóban egészen egyoldalu igazságszeretetüknél fogva nivellálni; egyoldalú mondom, mert ugyan, bölcséletileg — philosophice — szólva annyira kiváltságos-e a' gyenge, beteges, lágyeszű 'sat. banquier, vagy éppen illy kevessé felruházott gróf — pedig több illyest tudok — miszerint még nyomorult pénzét, meg még nyomorultabb czímeit és előjogait is el kellene kobzani, hogy őt a' nagy természet urával, a' lelki-és testileg ép férfiúval, kirül halhatatlan Schiller 3) annyi irígylésre méltót mond, aránysulyba hozzák, midőn azok minden pénzeik és jogaik mellett, úgy is sokkal lentebb állnak mint ez; és ekkép itt is kitünik azon száz árnyéklatu igazság, hogy az Isten egynek jobb szakácsot, a' másiknak viszont jobb gyomrot adott. Ha illyest

akar elkövetni felső, alsó vagy akármelly önkény, akkor tudom felette sok lesz, ki ezt engedni sehogy sem fogja. Ha pedig még is hiába mentek volna más nemzetek előttünk, 's reánk nézve hiába munkálódott volna eddigelé a' sajtó, melly mindenkinek, ki magyaron kivül még mást is ért, annyira sajátja, mint a' mokkai kávé, ha elhozatja; és az idők folyamábul semmit nem tanult volna a' magyar, mikép az önkényeknek ellent nem állhatnánk, 's vagy egyes erőtül, vagy a' sokak' sulyátul borítatnánk el: akkor, mitül azonban tán csak megmentjük minmagunkat, mert van még idő bár sok nincs, illyes gyászos végeknek elejét venni, 's ez időt, remélem, talpra esett honosim használni is fogják; akkor, tudom, lesznek ollyanok, és ha nem lesznek, leszek én, kik mint Ibykus [4]) az egekbe fogják harsogni — és a' Nemesis megboszúl mindent — „Erősebb vagy, megtörtél, 's magasan állsz; de azért még is mí vagyunk a' becsületesek, és Te a' rabló", vagy „Erősebbek vagytok, megtörtetek, sulytok elsülyesztett; de azért mí vagyunk a' becsületesek, és Ti a' rablók." — 'S hogy lennének, ha illyes következnék be, mind felfelé illy hangon szólók, egy cseppet sem kétlem. Mert valamint nemzetek vannak — és illyes volt a' magyarnak virága mindig, és tudom mindig illyes lesz — úgy vannak emberek is — 's ha magamban nem érezném e' melegítő édes valamit, az illyfeleket tán egy kissé feldicsérném — kiket rabigába dönthetsz, meggyilkolhatsz, de öntermészetükbül kivetkeztetni, megtörni őket soha de soha nem fogod. — Míg azonban ennyire jutna a' dolog, a' pittypalattyi haladóknak — 's számolhatnak rá — még többször bé kell ütni fejüket.

Mihezképest a' 107-ik lapon elhagyott 's ott felvehető fonalam' végére utalva, azt ismétlem most, hogy az alkotmányi út azon út, mellyen legszaporábban 's

legbiztosabban érünk magyar honunkra nézve üdvös czélt; és ekkép most egyedül a' körül foroghat kérdés, valljon ez úton mikép és mi módon lehessen haladni legszaporábban, vagy más szavakkal, mikép lehet alkotmányunk lehető legtöbb áldásit, Hunniának lehető legtöbb lakosira ruházni lehető legrövidebb idő alatt; minek elérése azt hiszem, a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének is bizonyoson fő vágya, fő ohajtása; minek elérésében azonban, és nem «szerény nézet» de sakkjátéki szoros számolás szerint, mint én látom, ő nemcsak legrövidebb útat nem választa, sőt olly úton indúl, 's fajdalom olly útra vezet, mellyen nem hogy tágabb körre állítná az alkotmányt 's ezzel a' magyart, de éppen ellenkezőt eszközöl, és egyenesen mint az alkotmányt veszélyezteti mind a' magyart.

A' Pesti Hírlap' szerkesztőjének nem szivében van a' baj; mert az bizonyosan nemes, mit az egész haza, többi közt, szüleihez vonzó fiúi gerjedelminél fogva köz tapssal méltánylani is tudott; sem velejében nincs a' hiba, mert hiszen roppant 's valóban ritka elmebeli tehetségirül senki csak legtávulabbrul sem kételkedik. Hanem tacticája, modorja hibás. E' körül forog a' dolog. De ez annyira hibás — tisztelet, becsület, de igazság is! — hogy valamint a' vigyázatlan háromszor gyujtja fel a' házat, míg a' gyujtogató csak egyszer: a' következmény után itélve, ő róla egyenesen azt lehetne gondolni, hogy szíve éppen nem jó, 's feje sem sokkal jobb.

Diesőteljes emlékezetű Mack tábornok, ki az ulmi árpát főzte meg, mint mondják, felette jó szívvel birt, és esze is ugyancsak kellő helyén ült; modorja, tacticája azonban hibás vala, és így lön, hogy szíve és esze' daczára mindegyre verték őt, és csatákat soha sem nyert. Bonaparte viszont rosz szivünek mondatik, mert Egyptusban, mint állítják, megetetni engedé a' szegény dögmirigyeseket, 's aztán Enghien herczeget fejbe lőni türé, a' borodinoi ütközetnek, mint mondják 50,000 holt ember-vértül füstölgő csatamezején pedig — boldog Isten! — és jobbadán ártatlan muszka adózó és ártatlan franczia conscript, és e' két nemzetnek aránylag csak kevés főrendü testei közt, azt mondá — milly gyönyörű anyag lett volna ez egy vezérczikkre, ha akkor már létezik

8*

a' Pesti Hírlap — „Ez ám már a' dicső nap"; feje azonban meglehetős volt; de még sem ez tette őt nagy vezérré, hanem tactikája, modorja, mert ez vala különösen jó; és azért habár nem jajdult is, mint könyörületes barát vagy a' fiatallal ellenkező asszony, minden csepp vérnél fel, Mack ellenben úgy látzik igen irtózott a' vérontástul, mert inkább legépebb létben, nehogy rosz szivérül tán commentárok irassanak, magát övéivel valódi nagylelküséggel megcsipetni engedé: azért még is, én legalabb, inkább Napoleont ohajtanám vezérül. Enynyit ér a' tactika, a' jó modor. És csak Istenért ne keverjük a' szerepeket össze! — Van-e nemzet, kérdem, mellyben több az elszántság, több a' felemelkedés, erősb a' szív, 's kitünőbb az elmebeli tehetség, mint a' dicső lengyelben? Alig hiszem. — Az angolrul viszont azt mondják — jóllehet én nem hiszem — hogy felette kevés benne a' felemelkedés — de «tán annál több a' pénz» — és nem igen könnyen olvad szíve — de «tán annál jobban tanácsol neki esze» 'sat. — És még is, fájdalom, az első igen alant, az angol viszont, akármit mondjanak is azok, kik e' nemzetrül úgy itélnek mint vak a' színrül, emberileg szólva — mert tökéletesség sehol sincs — lehető legmagasabban áll. Az lebilincselve; ez szabad mint a' gondolat. 'S pedig; mert egynek tactikája, modorja hibás volt; a' másiké ellenben jó. — Aristotelesnek fejérül úgy gondolom kár egy szót is veszteni, mert azt oriásinak hiszi mindenki; szíve jó volt-e, nem tudom, mert annyi évek után a' szív' működési jelei nem igen szoktak mutatkozni, 's szívi tekintetben tudtomra főbb emberek közül — mert a' kisebb rendüek kivétel nélkül bizonyosan mind igen jó szívüek (!) — senkit nem idéznek mint Titust, azt, ki Jerusalemben egy kissé megperzselte a' zsidókat, és ez után itélve, ha ma és köztünk élne, tán nem igen volna az emancipationak ügyvéde;

szíve Aristotelesnek jó volt-e, mondom, nem tudom, hanem hogy problemák' megfejtésére, igazságok' kikutatására, modorja, tactikája, t. i. analytikai rendszere a' legvisszásb vala, és ekkép a' legszövevényesb tévútakra vezeté az emberi nemet — 's századokig — mellyekbül alig vala többé kigázolás, az közismeretü, ma kérdésbe többé éppen nem vett dolog. — Verulami Baconnak ellenben, kirül azt hirdetik, hogy nem csak jószívü, de még szinte becsületes ember sem volt egészen, feje is néha egy kissé zavart vala, gyönyörű modorja eléggé nem magasztalható; tactikája — inductiv rendszere — által t. i. olly utat nyitott az emberiségnek, melly bizony felér még Prometheusnak mennyekbül orzott tüzével is; mivel az isteni szikrát nem szükség olly messze keresni, mindenütt létezik az, magunkban mint a' legkisebb növényben, csakhogy nem ismeré halandó azon utat, mellyen biztosan és nem csak véletlenül feltalálhatni azt, 's mellyet Bacon' modorja jelelt ki; ezen az igazságnak józan utbani keresésére vezető gyönyörű modor, melly jóllehet csak ujabb kori, roppant következményeinél fogva már is csalhatlan bizonysága, hogy tökély felé indul az emberi nem; 's nem, mint sok ó-szemü hiszi, viszonlag.

És ennyit a' jó és hibás taktikárul, az okszerinti 's okelleni modorrul, és a' czélra 's czéltul vezető utakrul. Miszerint tökéletesen kiviláglik, hogy valamint a' legszebb felemelkedés, leggyönyörűbb enthusiasmus, legolvadozóbb szív és legfényesb ész' daczára felette ügyetlen tacticus lehet valaki, és mind e' szép és igen tündöklő tulajdoni mellett felette nagy sötétben bolyonghat és vezetheti embertársait, kigázolhatlan tévutakon: úgy lehet viszont jó tactikával, jó modorral ellátva, és a' lehető legjobb utban járó és vezető megint valaki más; jóllehet benne viszont nincs annyi enthusiasmus, benne

nincs annyi képzeleti tehetség, benne nem lakik olly lágy szív 'sat.

Távul vagyok ennél fogva — mert hiszen a' lengyel nemzettel. Aristotelessel egy sorra állítatni tán nem valami megrövidítés, nem valami szégyen — a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének szép sajátit legkisebbé csorbítni akarni, valóban felette távul, 's pedig azért is, mert nálamnál a' «sajátnak», legyen ez bár a' véletlennek adománya vagy önszerzemény, őszintébb védője nincs: és kivált ezentul — mert úgy látszik, soknak van a' tíz parancsolat' 9 's 10-ik pontjának ellenére a' feleségen 'sat. túl a' sajátra, bár hol létezzék is az, felette nagy étvágya — szilárdabb bajnoka nálamnál bizonyosan nem is lesz. Nem akarom tehát csorbítni tulajdonit; de Magyarország' ujjászületési, kifejlési, 's alkotmányunk' felnemesítési tekintetében Steigentesch báróként epedő kebellel azt rebegem magamban szűkkeblüleg, azért rimánkodom az egekbe szűkszívüleg: „Bár volna roszabb szíve, bár ne volna olly magas lelkülete, bár ne szakítna éjjeli rövid nyugalmábul annyi órákat el, és alunná magát inkább egészen ki; de e' helyett követne jobb modort, jobb tactikát, és vezetne tévutak helyett inkább a' jó útba."

'S ugyanis Steigentesch báró — az, ki azon híres «Marie» czímü novellát irta, melly azon még híresebb csábítói «*Les liaisons dangereuses*» munkának német másolatja, és ki felette sok talpra esett elménczségei közt bizonyos városrul — de, bizonynyal állíthatom, nem Budapestrül — azt mondá: hogy abbul, mit az emberek itt nem tudnak, legalább is egypár százezer bölcset lehetne felkészítni, mi sok helyre és sokra nem roszul illik, úgy hiszem — Steigentesch báró beteges állapotban levén, Tatára ment, 's ott «kosztba» egy főtül talpig becsületes molnárcsaládhoz szegődött. Kimondhatlan jók

és jámborok valának e' család' tagjai, igazi Philemon és Baucis-féle szívüek; de annál keményebb volt a' lúd 'sat. mit a' szegény báró' asztalára raktak, úgy hogy minden szívesség, és a' molnárcsalád' minden figyelme és éjjeli óráinak megröviditése mellett, a' rosz ebéd, és a' nem jobb vacsora után bizony naprul napra hitványabb lön a' már sírhoz közel járó nyavalgó. De ő tűrt, míg bizonyos alkalommal bizonyos nagy uri dáma jó szíve' és szép keble' sugtában a' molnárcsalád' nagy erényeinek dicsérésére meg nem ered; mikor a' báró ezt többé nem állhatván, legnagyobb indignatiora fakad, és e' botránkoztató szavakat ejté ki: „Bár volnának tolvajok e' becsületes molnárok, és lennének inkább jobb szakácsok.“

És ebben van, bizony van egy kis bölcsélet — philosophia — és hazánk' életéért csak egybe ne keverjük a' szerepeket! — Miszerint én is, bár botránkozzék azon akárki — nem indignatioval azonban, mitül Isten mentsen, mert hol jó a' szándék, tiszta a' lélek, de még is félre vezet, ott egyedül elszomorodásnak lehet, és az igaz egyenes szónak van helye — miszerint én ki nem pattanok, de csak szomorúan feljajdulok: «Bár lenne a' Pesti Hírlap' szerkesztője kevésb tehetséggel felruházva, bár ne törné meg saját magát annyi éj- 's napi munkával; de volna modorja, volna' tactikája inkább jobb.”

Nincs tehát nekem — mint ujra meg ujra kinyilatkoztatom — sem személye, sem eddigelé kitüntetett legtöbb elvei, sem irányzatai, sem általában a' Pesti Hírlap ellen legkisebb kifogásom is; sőt midőn felette sajnálnám, ha a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének szép tehetsége, szilárd lelkülete, komoly elszánása nem gyümölcsöznék drága hazánknak, — valóban «drága hazánknak», minthogy azt «olcsón» sőt tán «ingyen» bizonyára nem emelhetjük magasbra, és ekkép egy velőnek, egy tehet-

ségnek, egy lelkületnek sem kellene, és annál kevesbé ollyannak mint az övé, elvesznie — midőn mondom felette sajnálnám ezt: a' Pesti Hírlap' folytatását, mellyben már is olly sok jó van, és melly hozzánkra nézve valódi kincscsé válhatik, legőszintébben ohajtom, sőt valódi köz csapásnak tartanám annak megszüntét; csakhogy a' fenforgó kérdéshez és honi körülményeinkhez alkalmazva, ne legyen tactikája olly hiányos, olly viszszás, mint valának jámbor Mack', a' dicső lengyel' és Aristoteles' — *ceciderunt in profundum* — tactikáji.

Mihezképest, midőn a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének egyedül modorját és tactikáját állítom helytelennek, hibásnak, okelleninek; most az a' tisztem, mikép meg is mutassam, hogy állításom mint a' német mondja, nincs a' «légbül kapva», nem hiú és ekkép gyáva versengésnek okozatja, sem nem szűkkeblü személyeskedés, vagy éppen megijesztett, pereputtyát féltő, tetteit megbánt, a' kereszthez csuszó mászó szegény «sokat akart a' szarka» magnásnak üdvös apostasisa; mint azt tán sok ifjú a' vén képpel, vagy sok vén a' fiatal fővel gyanitgatja; és Ti is tudom hirdetitek, Ti, kik ha azt mondjátok, hogy ez az én munkám! — mirül azonban majd később — Ti is hirdetitek, Ti a' rabulának gyáva szolgái — és higyétek, vajmi jól ismerlek benneteket — kik a' nagy könyvbül, mellynek tekervényeiben, nincs tagadás, nagy bűvészek és mesterileg jártasak vagytok, fejéret, feketét, életet 's halált tudtok, mint azon sötét alak, kimutatni, és ezzel mint valami nemes emberhez valóban igen illő ügyességgel még büszkélkedni is mertek, mint azon sötét alak mondom — és azért térjetek inkább magatokba, mielőtt még késő lenne — ki meleget és hideget, lángot és jeget tud kénye kedve szerint a' körülményekhez alkalmazva torkábul okádni. Nem fogja, legyetek bizonyosak, bagolyi huhogástok több mint egy

negyed századi szilárd és következetes elveimet, minek eldönthetlen bizonysága kezeimben, megtörni és azért megvetlek; valamint rátok megint szánakozva tekintek Ti nyomorult lelkek, kik egyedül idegen nap' sugárinak köszönhettek egy kis fényt; mint rátok is Ti törpe kevélykék, kik hiú viszketegtül hajtva, 's vélvén, hogy majd Ti fogjátok irányozni azt, bujdosó csillagra ültök, bár legnagyobb veszélylyel járna is az, 's bár mint 's hová sodorna is benneteket. Ti nemzeti testünk' rothadt 's rothadó symptomái, kik polgári erényt nem ismertek 's ezért azt senkiben nem is birjátok feltenni, ám dobjatok rám sárt, mennyit erőtök csak győz, ím kihívlak; mert tudom, lemossa azt rólam az idő, és Titeket felejteni vagy útálattal fog nevezni Hunnia, melly csak akkor lehet, csak akkor lesz magas, ha Ti gyávák nem vagytok többé.

Nem, állításom valósággal nem ellenséges indulatnak, nem lelki szegénységnek okozata, de egyenesen megczáfolhatlan, kérlelhetlen számokra állított okoskodásnak eredménye: mit megmutatni tisztem, 's ha tehetségem megfelel a' súlyos feladatnak, és annál súlyosabbnak most, midőn a' mindinkább felingerlett képzeletnek 's feltüzelt szenvedelemnek árja közt már már alig törhet keresztül a' hideg számolás, Isten' segítségével tán diadalmam is lesz.

Ezen állításnak okszerinti bebizonyítása azonban felette súlyos, felette szövevényes tiszt; mert olly mezőbe vág, melly eddigelé, jóllehet nem maradt egészen parlagul, némi rendszerrel sehol és senki által tudtomra legalább ki nem miveltetett még, és melly ezen felül, mint látni alkalmunk lesz, telisded teli van a' legmegrögzöttebb elfogultságokkal.

Volna az kérdésben, min fordult Napoleon' tactikája, 's mi tette azt helyessé; vagy min fordult az angol' léte olly magasra; vagy végre miért vezet egyedül Baconnak rendszere a' természet' titkaiba biztosan: nem volna akkor a' megfejtés olly nehéz, jóllehet erre is csak meglehetős diadal végett roppant tehetség, sok idő és tág tér kellene; nem volna akkor a' megfejtés mondom még is olly nehéz, mert lettdolgokrul, 's már több oldalilag és többek által meghányt tárgyakrul forogna szó. A' mező azonban, mellyre én lépek, noha olly régi mint a' világ, és tán az, mellyen legtöbb kincs fekszik, még miveletlen és tövisteli, és ekkép kifejtése nem könnyű, mi az által még súlyosabbá lesz, hogy rendszeres gyümölcsöztetése, hazánkat tekintve, inkább a' jövendőt, mint a' jelent 's multat illeti; a' jövendőnek legkisebb eseményeit is kiszámolni pedig vajmi nehéz, midőn aránylag könnyű a' multnak titkait leplezni, vagy a' jelennek szövevényeit bontani fel. Mind e' mellett korának is tartom mind azt, mit kitárandok, valamint mind

azt is korállom, mit ez alkalommal már elmondék; mert mindennek megvan maga ideje, és a' királynénak időelőtti mozgása tönkre teszi a' királyt, midőn jó időben még a' közvitéz is elhatározza — sakkjátékban — a' diadalt; mihezképest a' török' módjára, ki azt tartja „szólni ezüst, hallgatni arany" — mit soknak nem ártana jegyzékbe venni — hallgatok is, ha nem hangzik bennem ezüstnél, aranynál 's minden földi kincsnél még sokkal magasb valami, a' mi tisztán hallatja velem, hogy ha valaha, most kötelesség szólni; mert ha valaha, most bűn a' hallgatás. És ez oka, hogy egybefüggő tervemből másodszor kizavarva, kénytelenül és kényszerítve, azon eszmét, mellyet annyi év óta rejt keblem, ezennel mint tán éretlen bábot, ki is bocsátom a' világba, nehogy előbb meghaljon az, vagy tán meghaljak én. És azért legyen.

Ez alkalommal azonban nincs időm, vagy jobban mondva, nem vehetek magamnak ahhoz időt, hogy részletes és kimerítő lehessek, de azért még is kitárom a' mondandót; mert többet ér, azt hiszem, tűzkezdetnél egy korsó víz, mint «bajai» lángözönben egész Balaton; és azért bár legyen e' közlemény sokra nézve korsó víz, bár menjen füstbe — nehogy tán későn jöjjek és munkám egészen hiábai legyen — csak rövid, általános és szapora vonatokkal fogom ezennel — jóllehet *mí is megrövidíténk éjjeli ugy is szűkre mért óráinkat, és ezt már igen régóta teszszük*, mit a' nagy közönségnek mint valami különös nagy ember' különös sajátságát és áldozatát tudni, vajmi érdekes és vajmi becses lehet — csak általános vonatokkal fogom ezennel előterjeszteni rendszerem' vázlatát. Mikor az itt következő könyörgésemen felül, melly szerint «üssetek, csak hallgassatok meg», arra kérlek benneteket és azért esedezem előttetek, Ti hazánknak lelkesebbjei, hogy nemzetünk' ujjá-

születésénél, hazánk' egykori legdicsőbb kifejlésénél fogva, melly, ha mí magunk nem rontjuk meg, bizonyosan bé fog következni, csendesüljetek pillanatra le, és lépjetek csak, míg e' közleménynek olvasása tart, képzeleti körötökbül ki, és pótoljátok, nohabár legtisztább szándékkal járó, de még is felette gyenge tehetségemet egy kis jó akarattal, és értsetek ott is, hol gyarlóságom vagy más körülmények nem engedik a' minden rejtély nélküli kibontakozást, és tűrjétek, hogy mindenek előtt számos és itt nem meseként felhozott, de valósággal történt kalandjaim' egyikét ezennel elmondjam.

Számosb évvel ezelőtt Hamburgbul Amsterdamba utaztam gőzösön. Nem kevessé göröngyös volt a' tengeri út, mert nagyon fútt a' szél, mikép tudom — ha velem ül a' Batavián — sok komoly spectabilis, de még sok nagyságos magnificus, sőt még sok méltóságos illustrissimus is, ki egyébkor kivált lefelé, hajthatatlan, egy kissé megtörve 's megjuhászkodva érzette volna magát. 'S így lön, hogy én szárazföldi magyar sem voltam igen jól, de «tűrtem, vártam» és végre bizonyos angol erőművessel keveredtem beszédbe, ki Berlinbül, hová az ottani fejedelem által volt meghíva, éppen Angliába vala visszamenendő, 's már azelőtt nem kis hírnévre kapott, 's pedig, mert Párisban bizonyos nagy gőzönyt, melly igazi remekmű vala, de mozogni sehogy sem akart, csak szaporán mozgásba hoza, és ez megakadás nélkül működik is azóta. — Lehető legjobb theoria után volt készítve az egész, és az egyes részek is hibátlanul végezve, csakhogy mint mondom, működni nem akart. Bezárta ennél fogva a' gőzerőmű-épület' körébe a' felhozott műves magát — és egyedül magát, mert mesterségét a' legalantibb fokon kezdvén, még reszelni 's ráspolni is mesterileg tudott, miben leginkább és szinte úgy büszkélkedett, hogy t. i. dolgozik és dol-

gozott, mint sok azért büszke vagy tán jobban mondva «kevély», mert soha nem dolgozott, sem soha nem dolgozik — bezárta egyedül magát mondom néhány órára, míg végre kilép, 's „tüzeljetek most" ezzel köszönti a' nagy számban kün álló franczia machinistákat (!). És felségesen forgott a' mű, 's ki lön fizetve a' fényes jutalom, és elvitte magával a' titkot «miért nem ment előbb, miért megy most» az angol mozgonyár. „Ugyan mit csinált rajta, hol volt a' hiba?" így kérdezém, „ugyan mondja meg nekem". „Itt ott egy kis csavar igen is meg volt huzva, itt ott pedig kelletén is túl fityegett; ebben volt az egész" és ez lön az egész felelet is. — Csekélység magában, de rám nézve ez igen nagy benyomást tön, és azóta nagy vigyázattal vagyok a' csavarokra; ha pedig itt ott, jóllehet gyönyörű de mozdulni nem akaró machinákat, vállalatokat veszek észre — és illyfélét köztünk sokat veszek észre — mindig azt gondolom magamban, «tán igen is meg van húzva, vagy igen is fityeg valahol bizonyos csavar, 's tán innét származik a' sok megállapodás és a' nem kevésb zavar».

Es ím egy kis előzmény, hogy valljon sokszor miért forog valami éppen nem, vagy jól, vagy csak meglehetősen, sőt roszul is; azon igen egyszerű okbul, mert sokszor sőt legtöbbször egy kicsiség, egy észrevehetlen, vagy inkább «bizonyos, mindenkitül észre nem vett valami" teszi azon tengelyt, melly körül forog a' fel és alá; igen, egy bizonyos valami, melly a' siker körül határoz, és nem ritkán szintúgy oka 's gyökéroka a' nyert és vesztett csatának, a' nemzeti ujjászületés' sikerének és a' nemzeti halálnak, mint oka és gyökéroka a' jó és rosz levesnek, a' tompa és éles borotvának.

És ha nem akarjuk tagadni, hogy a' gyakorlati életben sokszor, sőt valóban legtöbbször valami felette kicsi szüli a' sikert, és viszont; ha nem akarjuk tagadni

mondom ezt: akkor még inkább meg kell engednünk, sőt ezt némi következetességgel még kérdésbe sem vehetjük, miszerint ha visszásan állnak a' még olly tökéletes részletek is, nemcsak nem működhetik rendesen az egész, sőt elkerülhetlenül meg kell akadnia; vagy ha illy mibenlétben még is hajtatik, nem hasznot, nem áldást, de kárt sőt átkot következtet mulhatlan. Nemde ugy?

Már a' Pesti Hírlapban sem a' csavarok nincsenek helyhez, körülményhez képest okszerintileg szorítva, tágítva — mi azonban csak mellékes tekintet — de a' részek sincsenek, az egyébiránt itt ott felette becses sőt kitünő részek — mit hódolva elismerek — sincsenek jó irányba helyezve; minélfogva, míg e' részek, a' Pesti Hírlap' alkotó részei, t. i. Vezérczikkei és ezek fénykörében álló egyéb czikkei más irányba nem helyeztetnek: szoros tudományilag nem hasznot fog hajtani, nem áldást fog terjeszteni, de kimondhatlan kárt hozand hazánkra, sőt elsülyesztő átokba bonyolítand mindnyájunkat a' Pesti Hírlap.

Értsük egyébiránt egymást; mert a' legkisebb tévedés tökéletes homályba boríthatná okoskodásomat. Nem beszélek én a' Pesti Hírlap' általános irányzatárul, mellyet a' most érintett és általam gáncsolt aránytalan fekvésével némi részeknek lehetne egybekeverni, legtávulabbrul sem; minthogy az irányzat bizonyosan helyes, 's mellyet minden netaláni félreértés' elmellőzése végett itt még egyszer — mert volt már errül szó — a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének engedelmével, és az ő vagy inkább Hírlapja' nevében én jelelek ki, és nem hiszem, hogy hibáznék. Az irányzat — a' Pesti Hírlap' irányzata — nem más, mint az emberiségnek megmenteni egy nemzetet, minthogy egy kiképzett uj nemzettel több: valódi nyereség az egész világnak; de ha ez nem volna

is így, «megmenteni minden esetre magunkat», mert csak a' gyáva engedi sülyesztetni magát, midőn a' bátor még a' halállal is szembeszáll, mivel nemzeti élet nélkül ocsmány pálya a' rideg élet; és ekkép a' magyarnak is ha magyar, a' férfiúnak is ha férfiú, és azért mert magyar, mert férfiú, veszni, vagy meg kell menteni fajtáját, a' magyarságot, ha szívvérét kellene is áruba bocsátni bár. Az irányzat tehát az, hogy megmentsük magunkat. De ez csak része, jóllehet legnevezetesb része; mivel nem elég a' halál' barjaibul kiragadtatni, nem elég gyalázattal többé el nem bukni; hanem élni, élni is kell nemzetünknek, 's mi több, szerencsésen és dicsőséggel. És ekkép most ennek elérése a' feladat. Lehetne-e ott azonban szerencse, lehetne-e ott dicsőség, hol a' természetnek ugy is annyi rövidségei közt még ál tudomány, ál bölcseség és ál szokás is megrövidíti az embert, 's pedig az anyagi javakban jól helyzett részét, azon szellemi gyönyörtül «minden embert a' szerencse' utján láthatni, mellyen csak menni kell, hogy annak lakát elérje»; az ügyefogyott részét viszont megrövidíti többé kevesebbé még azon anyagi javakban is, mellyek nélkül — egyes boldog álmodókat kivéve, kikként a' szerencse relativ — ember mindaddig szerencsés de még csak elégedett sem lehet, míg gyomra van, mezítlen jő a' világra, míg fáj neki a' hideg, meleg, és ha veri őt a' zápor, míg biztosság után szomjaz, míg a' szerelem' édes kínai, és a' házasság és szülei örömök utáni vágyak nincsenek kioltva benne, és míg még százféle és éppen nem negédes viszketegbül vagy kárakatonakénti [5]) soha jóllakni nem tudó sovárgásbul eredt, de egyenesen és szorosan ember' létéhez, testi és lelkiségéhez ragasztott szükségei többé kevesebbé kipótolva nincsenek; miután mind ez koránt sincs még kipótolva, mihezképest a' kiváltságtalan és ügyefogyott

szenved, de mi kiváltságosak és vagyonosak is szenvedünk, és így felette távul vagyunk a' köz szerencsétül, 's még távulabb nemzeti dicsőségtül: hová hamarább azon kell lennünk, hogy Hunniában a' lehető legnagyobb szám minélelőbb mind szellemi mind anyagi tekintetben szerencsés legyen: 's ekkép, mert a' köz szerencse a' legnagyobb nemzeti dics, feldicsőítessék a' magyar. És ennek elérése a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének irányzata, 's ez azon czél, mellyet minélelőbb elérni törekedik a' Pesti Hírlap. — Az irányzat ellen tehát nekem nincs és nem lehet legkisebb kifogásom, valamint tudom, vagy legalább remélem, a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének sincs sok kifogása az ellen, hogy irányzatát így fogom fel, így magyarázom; mik után azt hiszem, ismét belé jövünk okoskodásom fonalába, hogy t. i. nem az általános irányzatban van a' hiba, de abban, miszerint a' Pesti Hírlapnak egyes de legnevezetesb részei visszásan vannak rakva, és ekkép, ha meg nem fordítatnak, éppen ellenkezőjét kell mind annak szülniök, mit a' Pesti Hírlap' szerkestője — ha nyilván és *bona fide* játsza kártyáit, mit én erősen hiszek, és bizodalmamat tiszta lelkületében, mint eddig mindenütt, itt megint és megint kijelentem — elérni ohajt és elérni vél.

És most, miután némi előzményekre állithatom okoskodásomat, elvégre egyenesen megmondom, miben hibáz a' Pesti Hírlap' szerkesztője: Egyedül abban, hogy a' képzelet' és gerjedelmek' fegyverével dolgozik és nem hideg számokkal, vagy is, mint a' közéletben a' bevett szójárás szerint mondani szokták: a' szívhez szól, a' helyett hogy az észhez szólna.

És ím a' Pesti Hírlap elleni kifogásaim' 's gáncsaimnak és egyuttal fent érintett rendszeremnek, országlási rendszeremnek kulcsa! Melly rendszerrel már régóta eléállok; mert ez azon egyedüli, melly ország-

lásban üdvre vezet, és kivüle más nincs — érzem, ez vajmi büszke szó, de ha előttem úgy áll mint a' kétszer kettő négy, mit tehetek róla — már rég eleállok vele mondom, ha nem gyanítom, sőt fájdalom szinte bizonyos nem vagyok, hogy illy okoskodásra a' magyar nem érett még; mirül szinte nem tehetek, mi által azonban vérrokonimat, hazámfiait korántsem czélom sérteni; 's ugyanis, mert a' magyarnak e' tulajdona nem egyéb, mint fiatalságának egy uj symptomája, min nincs mit búsulni, mert belőle, ha akar bizonyosan kigyógyulhat; és azon felül, úgy hiszem, e' tekintetben vénebb nemzetek sem szabadabbak az elfogultság' bilincseitül. — Már Hitel czímü munkámban megpendítém a' dolgot, és Shylocknak a' szívtelen velenczei zsidónak taglaltatám; a' Világ czímü munkámban pedig még egyszer megpróbálván szerencsémet, «ész és szívrül» már egy kissé bővebben értekezém; és mint csépelt, mint sujtott Orosz, meg mások, alig volt már szívem; és azért, mert csekély politikai ösvényemen inkább Cherubhoz mint Seraphhoz szegődtem, vajmi sok lelkes hazafi hidegült irántam el, sőt hány fordult el tőlem még szánakozással is, mert azt hitte, szívem nem jó, mivel ez némi esetekben soha, másokban pedig csak ritkán birta elragadni belátásom' gyeplőjét.

Érett-e vérrokonom, hazámfia már most annyi lágy szívü 's asszonyfejü, és olly könnyen olvadozó egyének közt illy tárgyrul hidegvérreli surlódásra, kérdés; én általánosan nem hiszem, mert a' többségnek gyermekkori képzeletébe csepegteték mindeddig — 's onnan mint itatós papirosbul nincs kivakarás — miszerint ha «jó a' szív», már minden jó; miszerint ha «jószívü az ember", már mindenre alkalmas az ember; 's annál kevesebbé hiszem hazámfiát illy okoskodásra fogékonynak most, miután elmebeli tehetségének egyike, mellyel úgy

is egy kissé felcsordul, 's fájdalom, jobbadán az itélő tehetség' rovására, 's mellynek ábrándozásai olly szoros kapcsolatban vannak a' szív' ömledezéseivel, a' «képzelet» benne mindegyre felingereltetik; és a' Pesti Hírlapnak eddigi 21 számu kettős íve által valóban leg-alább is annyit ha többbet nem, ingerelteték fel, mint a' legközelébb lepergett 21 évnek lefolytában. Mihezképest korállom is most, mint már érintém, e' tekintetbeni felléptemet, és édesörömest ki is kerülöm soknak rendszeremmel járó gúnykaczaját, és még többnek tőlem theoriámmal járó tökéletes elfordultát — mi, ha türhetni is azt a' közjóért, és ezért mit nem türhetni, még is fáj, 's habár lassan, még is rágódik az életen — 's hallgatnék mélyen, 's úgy mint ekkorig, bizonyosan ma sem szólnék, ha az idő olly annyira ostorozva szinte nem repülne, 's így az igen is későtül, 's attul, hogy végre iratommal kiesem, nem kellene tartanom, mi már nem egygyel történt meg, mellyet Horatiusként egy kissé hevertetni kivántam, és melly azért most el is fog alkalmasint hevergetni örökleg. — Ám tehát az Isten' nevében.

Országlási rendszeremnek alapja az, hogy azésznek is külön működési köre van, a' szívnek is, és hogy országlásban, valamint például a' gyógytanban, egyedül az résznek szabad működni, a' szívnek ellenben jóra, nemesre gerjesztésen kivül még motszanni sem. Ebbül áll az egész.

Már mikép működik az emberben a' velő 's milly összefüggésben, és mikép 's milly összefüggésben a' szív; mi a' velő, anyag-e vagy mi, a' szív ellenben más-e, mint egy «sok inakbul álló darab hús»; mind ez rám nézve nem egyéb, mint bizonyos eszmékhez kötött kitétel; és egyébiránt olly dolog, mellyet mostani czélom' elérésére nem szükség tudnom 's ekkép nem szükség fejtegetnem. Nem kivánok ennélfogva e' jelenetek kitüntetése sőt éppen megmagyarázása végett az aristotelesi analysis boncznezejére lépni, azon tévesztő tömkelegbe, melly a' szőrszálhasogatásnak és rabulának hazája; de e' helyett verulámi Bacon' inductiv rendszere' utmutatásához képest minden keringés nélkül egyenesen és rögtön e' lettdolog' sarkalatjára állok. A' lettdolog, a' világos factum pedig azt mutatja, hogy valamint képzelet, emlékezet és itélőtehetség van egy emberben, mellyek azonban igen igen külön állnak egymástul, mit senki nem fog tagadhatni: úgy van az emberben érzés és számolási tulajdon is, és szintén elkülönözve; 's hogy valamint a' képzelet működhetik és működik az emlékezet és itélőtehetség' tökéletes kizárásával, és ezen

lelki attributumok magok közt viszonlag: úgy működhetik és működik az érzés is a' számolási tehetségnek tökéletes kirekesztésével, és viszont.

Ez azon sarkalat, mellyre állok, ez azon horgony, mellyhez ragaszkodom, és mellytül el nem üt senki, mellyet el nem szakít senki, ki skeptikai negédében vagy skeptikai meggyőződésében — és illyes meggyődések is vannak — nem tagadja mind azt is, mi külsőkép érzékeire hat, mi belsejében mutatkozik, szóval, ki nem tagad mindent, sőt elvégre saját magának létét is, milly különczség egyébiránt már többször megtörtént, és azért köztünk éppen úgy, sőt még könnyebben ismét megtörténhetik; mert nincs tagadás, hogy valahol több képzeleti tehetség de egyszersmind több nyavalgó képzelet is létezzék, mint magát szünet nélküli álmokban hintázni szerető Hunniában. — Nem akarom azonban ez alkalommal azt erősítni, mintha mind az, mi szellemileg lakik belsőnkben, tisztán 's élesen el is volna bennünk különözve, és mintha annyi és olly külön színü szenvedelmeink' chaosában lelki tulajdonink egy egy határba volnának szigorúlag elszorítkozva; jóllehet igen fontos okokat lehetne még e' mellett is felhozni; mert ugyan ki tagadhatja, hogy az, mi a' főben történik és megint a' kebelben, egészen különböző, sőt nem ritkán a' kebelben magában is vannak, mint nemkülönben a' főben magában egymással ellenkező hatások; ki tagadhatja, hogy felfogásaink, érzelmeink, vágyaink, félelmink' tenger árnyéklatai néha mint elkülönzött egybecsapó hadak állanak egymás ellen, és sokszor belsőnk valódi harczmezővé válik, és innen zsibbasztó kétségeink, innen sorvasztó habzásink.

Nehogy kicsinséges surlódások által kimerítsem azonban az időt, mind ezt nem akarom ez uttal vitatni. Mert hiszen, annyi minden esetre bizonyos marad — és ezt,

úgy tartom, senki kétségbe nem fogja vonni, és nekem ez alkalommal nem kell egyéb — hogy ha több nem, legalább két lelki tulajdon olly annyira és olly tisztán el van különözve egymástul az emberben, és az egyik mint másik saját és külön hatási körrel bír, mint szem és fül sem függ, működésüket tekintve, egy cseppet is össze; és jóllehet egy léleknek műszerei, azért egyik a' másik' működési körébe még sem vág, de nem is vághat. És e' két tulajdon nem egyéb, mint az «értelmesség» és a' «szeretet»; vagy a' közönséges de felette roszul értett, roszul magyarázott felfogás, és tán még roszabbul választott kifejezés szerint: az «ész és szív». Igen, az ész és szív, az értelmesség és szeretet, vagy a' mi éppen úgy, és tán nem olly gyülöletes színben és ekkép jobban kifejezné a' dolgot: az «értelem és az érzelem.» Hasonlólag kitenné, és nem olly gyülöletes színben helyezné a' dolgot, mondom; mert valljuk meg, hogy valamint elég bátrak nem vagyunk, vagy elég okát nem látjuk némi vallási előitéletekkel vagy inkább képtelenségekkel szél és dagály ellen szembeszállni, noha «absurd» létükrül belsőnkben tökéletesen meg vagyunk győződve: úgy nem örömest kelünk ki az elfogultság' azon árja ellen is, noha szinte ugy meg vagyunk annak alaptalanságárul is belsőnkben győződve, mellytül sodorva a' máskép legértelmesb is, az úgy nevezett «jó szívet» nem meri sujtani, ha működési körén túl kalandozik, és annál kevesebbé azt egyenesen, mint az élet' némi viszonyaiban valami felette veszélyest és roszat kárhoztatni; mintha bizony a' szemnek még hallani, a' fülnek még látni is kellene, és ekkép a' szeretetnek, a' szívnek, az érzelemnek is kellene bírni az ész és értelem' minden tulajdonival; és mintha a' szem, mert nem hall, azért rosz szem, és a' szív azért mert nem okoskodik, már rosz szív volna.

Hogy öt érzékünk van, és ezek egymás' köreibe nem vágnak, de nem is vághatnak, azt tudjuk, mert ezt úgy szólván kézzel foghatjuk; ám miért neveznők tehát azon fogalmat, melly szerint értelem és érzelem külön körökben forogna, dualismusnak? mert ha ezt teszszük, öt érzékünknél fogva emberi létünkre nézve még a' quintalismust is meg kellene engednünk; vagy hogy a' quintalismus' törvénye alatt nem létezhetünk, mi merő képtelenség; mert lettdolog, melly ellen kifogás nincs, hogy annál erősebben élünk, minél élesebbek és elkülönzöttebbek öt érzékeink, annál kevesebbé viszont, minél inkább eltompulnak és egybekeverednek, míg egybeolvadásukkal, megszüntükkel vagy tökéletesen megszűnik az élet is és bekövetkezik a' halál, vagy legalább halálhoz hasonló dermedtség.

És ekkép az inductionak biztos fonalán indulva, szoros igazságilag következik, hogy nem lehetetlen, miképp az értelem és az érzelem is külön működjék az emberben a' nélkül, hogy néki azért egyénbül kettényé kellene válnia; sőt, hogy valamint az igen jólátású sokszor nagyot hall de még egészen süket is, és viszont: úgy lehet nagy értelem is kevés érzelemmel párosítva vagy nélküle is azon egyben, szintúgy, mint nagy érzelemben is lehet valaki dús, ki kevés vagy semmi értelemmel sem bír.

Rendszeremnek alapja tehát, hogy t. i. az értelem és az érzelem az emberben éppen olly elkülönzötten működik, és egyik a' másik' körébe éppen olly kevessé vág de nem is vághat, mint szem és fül; vagy világosabban mondva, hogy az értelem nem olvadoz de nem is olvadozhat, az érzelem viszont nem okoskodik de nem is okoskodhatik; rendszeremnek ezen alapja mondom tehát nem képzeleti báb, nem szőrszálhasogatási viszketeg, de valami «lehető», sőt ha kézzelfogható öt

érzékeink után itélünk, mellyek elkülönözve működnek, és lelkünknek aránylag olly alárendelt tulajdonai, és az értelem és érzelem' működéseit vizsga szemmel tartjuk, még valami «felette hihető is»; mert mennyivel nemesb és ekkép subtilisebb attributumai vannak a' léleknek az öt érzéknél, ugymint: a' képzelet, itélőtehetség, emlékezet, számolási tehetség, nagylelküség 'sat. és melly egészen ellenkező irányt tart értelem és érzelem? és ha elvégre az emberi nemnek cselekvényit tekintjük egyes tagjaiban mint nagy-tömegeiben, akkor még «bizonyossá» is válik rendszeremnek alapja, azaz tökéletesen bizonyosak leszünk, hogy az értelem éppen olly kevessé érez és az érzelem éppen olly kevessé okoskodik, mint a' szem nem hall és a' fül nem lát; 's hogy e' szerint az értelem úgy forog saját elkülönzött határai közt, mint az érzelem a' maga körében, azaz az egyiknek is más hatásköre van, a' másiknak is.

Miknek alkalmazása az, hogy valamint a' szem bármilly jó legyen is, hallásra még sem való, és viszont: úgy a' szív is valami felette dicső lehet, a' nélkül hogy a' léleknek némi működéseire alkalmas legyen. Mit nem vehetni kérdésbe, úgy hogy csak arrul lehet szó, valljon mellyek azon lelki működések, hol a' szívnek illetősége nem nagyobb, mint a' szemnek illetősége, például hangászati tekintetben. 'S erre a' felelet olly egyszerű, olly világos és olly szoros igazsági — én legalább annak látom — mint a' kétszer kettő négy; és így hangzik: «a' szív mind arra tökéletesen alkalmatlan, minek sikere számoláson alapul», minthogy a' szív éppen olly kevessé számolhat mint a' szem nem hallhat. És ekkép tökéletesen alkalmatlan a' szív problemák' fejtegetésére, mechanicára, gyógytanra, astronomiára, sakkjátékra 'sat. 's e' szerint a' legszövevényesb és legfőbb számolással járó erőmű' forgatására is, mi nem egyéb mint az

«országlás»; 's minél fogva az, ki szívömledezéssel fejt problemákat, ki szíve' tanácsát fogadja mechanicában, ki jó szíve' sugta után gyakorolja orvosi tisztét, a' szívnek gerjedelmei után méri a' csillagok' keringésit, ki felemelkedett szívvel ül sakkjátékához, ki végre jó szívvel pótolja országlási eszközléseit, és a' szív' tehetségeihez nem ragaszt vagy nem bír ragasztani még valami más tehetséget is: az nem cselekszik józanabbul — és itt nincs tagadás — mint az, ki füleit, szemeit virágok' szaglására, orrát tapintásra és izlését hangászatra fordítná; 's ekkép az, ki így cselekedném, lehető legbizonyosabban — és innen sincs menekvés — soha egy problemát sem fejtene, vajmi szerencsétlen mechanicus volna, senki nálánál erősebben nem népesítné a' temetőt; a' holdon kivül, melly körül ő keringne, egy planéta' keringését sem számlálná ki; sakkban még a' malomjátszótul is megverettetnék, és az országlásba rend helyett zavart, 's e' szerint a' községre áldás helyett átkot hozna; az t. i., ki eszének tanácsa helyett szíve tanácsát fogadná, ki a' helyett, hogy az észhez szólna, a' szívhez irányozná szavait, és ezt akkor 's olly esetben cselekedné — és e' tengely körül forog a' dolog — mikor már nem arrul van szó, hogy tegyünk-e, hanem arrul: «mikép tegyünk», mihez nem gerjedelem kell, sőt ez árthat, de egyedül számolás vezethet; 's így ehhez szükség fordulni.

És valljon, őszintén szólva, lehet-e az érintett ellen kifogás, lehet-e ennél világosb? Nem hiszem. És még is miért nem okoskodik magában mindenki így? Egyedül azért, mert az ember általában azt, mit kézzel nem foghat, rendszerint nem képes helyesen megkülönböztetni, és ekkép mindig azon tévedésben van, miszerint legyen valami csak jó, 's az már «mindenütt jó lesz», holott mindennek jó vagy rosz léte jobbadán az «alkal-

mazástul» függ. Valóban legfőkép az alkalmazástul, melly annyiban helytelen, czélra vagy czéltul vezető, a' mennyiben modorban és mennyiségben többet vagy kevesebbet illik időhez, helyhez és körülményekhez. Igy például valamint a' víz és tűz kétségkivül a' legnagyobb áldássá, de legfertelmesebb átokká is válhatik alkalmazása által: úgy lehet bizonyos alkalomban és mennyiségben még a' leggyilkolóbb méreg is üdvös; mint viszont bizonyos körülmények közt az emberiségnek két legnagyobb java: «a' szó és sajtószabadság» is lehető legkártékonyabbá válhatik; és így az érzelem' minden módoni lehető legnagyobb felébresztése is ugyancsak maga rendén van, midőn lankadó testben alig teng élet már, 's értelemgyakorlásra nincs többé vagy «még» nincs idő; viszont pedig az érzelemgerjesztés egészen idő 's hely elleni 's ekkép okvetlenül lázba is bonyolító, mikor a' test jól felelevenül már és készségtül buzog. — És ím előttünk áll országlási rendszeremnek fő vázlata és egyszersmind az is: mennyire téveszti el a' Pesti Hírlap, állásához illő szempontját.

A' szív' tehetségit kifejteni, kiképezni, nemesítni legfőbb tiszt; mert ember, ki nem érez, ki embertársa sőt minden érző lény bajain nem olvadoz, 's ki keblében nem hord vágyat e' bajokat örömmel váltani fel, vagy azok megszüntetésére, vagy ha ez teljességgel nem lehetne, legalább lehető legnagyobb enyhitésére törekedni ereje szerint, az még az oktalan állatnál is alantibb; mert legszebb tulajdonát, mellyel ez nem bir, parlagon hagyja. — Szoros kötelesség is ennél fogva mind egyesekre mind nemzetre nézve, kivált az élet' gyermeki korában, mikor még az értelemnek nagy köre nincs 's minden benyomás sírig hat, a' nemes érzelmek' alapját minél erősebben vetni meg, hogy azon később a' férfiui kor' dicsősége emelkedhessék. És jaj azon egyénnek, azon nemzetnek, melly életének már tavaszkorában fukar számoló; mert lelkének, lelkületének zománcza nincs. De jaj és kétszerte jaj viszont azon egyénnek és kivált azon nemzetnek is, melly férfiúkorba lépvén, mikor az értelem urodalmának kellene kezdődnie, még mindig szíve' andalgásai után indul; mert ugy jár mint trücsök, melly nyáron danol 's télen koplal, 's emberre 's kivált nemzetre nézve illy lágyvelő szülte létnél utálattelibb nincs. — Mindennek megvan czélja 's iránya, és az értelemnek kell parancsolni.

Férfiúkorban levő egyénnek és nemzetnek tehát, ha tettleges részt akar az életben venni, az értelem' uro-

dalmi köréből kell hatnia, azon egyedülibül, honnan minden következményes hatás veszi eredetét. Ám nézzük a' nagy természetet; nézzünk, mennyire a' határtalan mindenségbe földi szemeink betekinteni birnak, a' csillagvilágba, és mit fogunk ott tapasztalni? A' legnagyobb egybehangzást! De ugyan mi kormányozza mind azt; tán érzelem és andalgás? Éppen nem; mert ezek csak a' czélt tűzik ki, és az értelem, a' bölcseség az, melly tőlünk sokszor éppen fel nem fogott utakon, eszközli a' lehető legnagyobb számnak lehető legnagyobb boldogságát; értelem és bölcseség szüli azon nagy egybehangzást, azon csudálatos harmoniát, mellyet még akkor is bámulni vagyunk kénytelenek, midőn epedő kebellel naponta majd egy síveszakadt anyával siratjuk édes magzata' elragadtát, majd egy jó hazafinak kora elhunytán búsongunk magunkért és a' hazáért, majd megint egész városokat látunk víztül elsodorva vagy lángtul emésztve.

Az értelem az, mellynek kormányozni kell, is ha szív javaslói, szeretném mondani «jó feleségi» szerepén túl kalandozik — melly szerep azonban leggyönyörűbb — már kész a' természetelleniség és ekkép a' zavar.

Vajmi szép képben állítja előnkbe a' seraphi és cherubi eszme az alkotó 's ekkép el nem muló léleknek két fő attributumát, a' szeretetet és értelmet; az alkotó léleknek mondom, mert a' magát átkozó és ekkép mulandó romangyal és romember szeretet helyett gyülölséget rejt keblében. A' Seraph szeret 's egyedül szeretete által boldogít; a' Cherub viszont fentartja a' menny' boldogító világát — a' házi szerencsének legszebb eszménye, hol a' férj gondoskodik a' családért. és az asszonyi szív von mindenre bájt és szellemi írt, és mi ha így van, éden, és mi ha így nincs, pokol a' föld.

Már ezek közül mellyik a' nemesb, mellyik a' szebb szerep, mellyik a' dicsőbb angyal? Valóban mind a' kettő egyenlő, és maga nemében egyik olly dicső mint másik. — Üdvözlet néktek azért honunk' tisztelt leányai, kik Seraphként szeretettel ápoljátok hű de sokszor — és mi tagadás van benne — nálatok nélkül már már kétségbeeső lelkesedésünket, és szikrát gyujtatok ott, hol az élet csak lappang még; de nem kevésb üdvözlet rátok is, Ti hazánk' reményei, kik cherubi felfogással egy messze czélt tűztök ki magatoknak, mert csak a' messze távulban viradhat ránk igazi üdv, és ekkép komoly zarándoki lelkülettel nem tétovázva jobbra balra, egyenesen, habár szívetek sokszor fáj, sokszor vérzik is, léptek szakadatlanul elő a' megváltó, és ránk nézve bizonyosan a' feltámadhatónak sírja felé.

A' szív tehát, ha nemesen érez, vajmi dicső, és nem kevesebbé az, mint az ész, bármilly fényes legyen is ez; mikép egy könyörületes barát, ha őszintén és csüggedés nélkül kötözgeti felebarátainak sebeit, a' tökély éppen olly magas fokán állhat 's ekkép éppen olly tiszteletre méltó lehet, de azért magasabban még sem áll, és azért nagyobb tiszteletre sem méltó, sőt minden jó tulajdoni mellett tán annyira sem, mint azon fővezér, ki magasb számolásánál fogva egyes sebekre nem figyel, de csatákat nyer; vagy azon statusember, ki a' lehető legnagyobb számnak és nem pillanati de tartós boldogságát tartván szeme előtt, egyes panaszok által nem hagyja tervébül kivettetni magát. — Mindennek meg van saját szerepe, 's mellybül a' kivettetés vagy más szerepbe lépés szintúgy veszélyeztet mindent, mint a' világ is kibontakoznék sarkaibul hovahamarább, ha isteni ész helyett seraphi szív kormányozná azt; a' Seraph pedig, ha kikalandoznék körébül, a' következményre

nézve tenger szeretete mellett szoros tudományilag egyenlővé válnék az ármánynyal.

Országlással nincs máskép; és innen ered — mert ez elismerve, rendszerezve nincs — balfogása sok kormánynak, melly pillanati könyörület vagy egyesek iránti gyűlölségtül elragadva, azaz «szívével működve», kilép az értelemnek, a' hideg számolásnak köréből, és egyes esetek miatt szembül szalasztja a' sokak' érdekét, és így kivételek miatt maga töri meg a' közrendet.

Ezen, azt hiszem, senki nem kételkedik, és kivált nálunk nem kételkedik senki azért, mert legelsőben is, az állítás nem ritka lettdolog, és aztán, mert nálunk még mindig nagyobb divat — és nagyobb mint akárhol — másban keresni és találni fel a' hibát. Ha azonban akármilly okbul is megengedjük, hogy mindig hibáz a' kormány, ha szívszenvedelem által kiragadtatván a' hidegvérű számolás' köréből, egyesek miatt szembül szalasztja a' nagy szám' javát: akkor azt is meg kell engednünk, hogy mind az is hibáz, ki szíve sugta után vesz az országlásban részt, és annál erősebben hibáz, minél nagyobb részt vesz abban; úgy hogy az, ki helyzeténél és körülményeinél fogva az országlásnak irányt adhat, és illy követeléssel munkálkodik is, még a' legnagyobb zavarba is hozhatja az egészet, ha minden egyes eseteket felkeresve, minden egyes sebeket felleplezve, érzelminek köréből törekedik vezérleni a' közvéleményt, a' helyett hogy a' hideg számolás' értelmi köréből a' nemzeti legnagyobb sebeket hozná, és nem pillanati felhevülés vagy könyörület, de előlegesen kitűzött terv szerint fel, és a' baj mellé mindig egy kis orvosló írt is ragasztana; és ha a' határtalan tennivaló részleteket kétségbehozó csoportban állítja elő, a' helyett hogy mint szemes gazda egyszer egyszer csak olly nagyságú kast mutatna ki, mellyet mézzel megtölthetni, a' jó hangulatban levő méhek magukban biznának is.

És ha mindenütt áll azon országlási rendszernek helyes léte, hogy t. i. az ész' szavával 's nem a' szív andalgásival kell kormányozni: milly nagyon mutatkozik ennek lehető legsürgetőbb szüksége még honunkra nézve, hol álladalmi — ha csalni nem akarjuk magunkat — még mindig felette gyenge létünk daczára nem egyet de kettőt: nemzetiséget és alkotmányt kell mentenünk meg; sőt még ez sem elég, de mind az egyiket mind a' másikat lehető legtágabb alapra állítni azon dicső tiszt, mellyre meg van híva minden magyar.

'S most kérdem: mit várt a' haladó közönség a' Pesti Hírlap' szerkesztőjétül és lapjátul, mit vártam én, mit vártunk mindnyájan? Közönséges, mindennapi, az életbe éppen nem vágó, és egy kissé mulatságosb és jobban felpiperézett 's némileg részletesb újságot az eddigieknél, melly nevettet, felriaszt, mellynek benyomását azonban eltörli a' nap; illyes ujságot vártunk-e? vagy olly hírlapot, melly a' vélemények' megigazítása és tisztázása által jóllehet közvetett de még is egyenes befolyást fogna venni a' törvényhozásra, és ekkép közvetlen hatást fogna gyakorolni az országlásban? Kérdem, mit vártunk, és mi több: a' szerkesztőnek eddigelé más hazafiaknál alig tapasztalt nimbusánál és szintugy eddigelé nem tapasztalt könyvvizsgálati tágabb körénél fogva, várni mit valánk fel is jogosítva? Nem kevesbet, mint «életbe vágó, irányt adó lapot.» És illyest nyertünk is; mert Kossuth Lajos' kezében egy az ország' legtávulabb részeibe és rögtön elható hetenkénti hírlap nem lehet egyéb, mint a' lehető legélesb fegyver; de ez, fájdalom, nem operálni, nem mirigyeibül kitisztítni, de meggyilkolni fogja a' hazát, ezzel nem dicső jövendőbe vezérli, de okvetlen sírba dönti a' magyart; 's pedig szoros tudományilag azért, mert az érzelem' 's nem az értelem' körébül emeli roppant hatású szózatát, és

ekkép az országlásnak vagy az abbai béavatkozásnak nem azon rendszerét követi, melly a' legegyszerűbb helyzetben is az egyedüli üdvös, és annál elkerülhetlenebb felette szövevényes körülményeinkben; de e' helyett egyenesen franczia modor szerint működik, melly modor — bármilly különösnek és szokatlannak tessék is állításom — az érzelem' köréből működik, és nem más mint az, melly után indultak Mirabeautul kezdve Camille Desmoulins, Danton, St.-Just, Marat, Robespierre egész a' mai franczia propaganda hőseiig szívandalgó Lamennais-vel, Père Enfantin-nel 'sat. kik egyenként jobbadán jók, sőt többen közülök megvesztegethetlen becsületüek és cynikai egyszerűségüek valának, de a' szív' és érzelmek' tévútaiba keveredvén, hol megállapodás többé nincs — és ez a' legfőbb szempont — 's mellyeken történetesen senki nem állotta útjokat, végre olly vakbuzgó tébolyságba estek, hogy nyavalygó ábrándük szerint az emberiség' diszére, felebarátaik' jóllétére felcsordultig fertőzteték embervérrel a' hazai oltárt, és most jobbadán mint embervért szomjazó szörnyetegek említetnek átokként, holott politikai pályájuk kezdetekor — és ezt megmutathatni — mindenek felett felebarátaik' 's az emberiség iránti szeretet' szomja hevité keblüket. — Ennyire vezet, ha a' körülmények vagy az értelem' hideg kétszer-kettő-négyje gátot nem vetnek, a' tévirány. És így válhatik a' meginduláskor legtisztább lélek, ha a' szívi ábrándok' és érzelmek' határtalanságába merül, és semmi fel nem tartóztatja, a' mindig növekedő szenvedelmek' árján keresztül végre legutálatosb ármánynyá. — A' kezdet, mint minden álfényü tömkelegnek kezdete, bájteli, és az abban andalgó, mintegy jó vágásban levö, édes megelégedés közt folytatja utját, sőt ha itt ott tövisre akad, és ez sérti haladó lábait, olly kéjjel élvezi kínait, mint mikor martir szenved a'

közjóért; és a' Pesti Hírlap' szerkesztője nem kevessé él ezen édes illusióban, és nem kevessé élvezi ezen édes-keser kínt, midőn mindünnen dicséret nem háramlik lapjára, és ő maga magát, mint lapjaiban több helyen mutatkozik, közáldozatként állhatatos munkásságra, szilárd elszánásra buzdítgatja és lelkesiti fel. És megyen a' tévutoni andalgás egy darabig meglehetősen, és sokáig mehet és nem kevés kéjek közt, mint néha sokáig tart 's felette édes az álom is; de rögtön vége minden haladási időmértéknek, ha versenytársak lépnek fel; mert szenvedelem korbácsolja akkor a' szenvedelmet, 's minthogy érzelemnek nincs határa — és ebben fekszik gyökéroka «miért nem alkalmas kormányzásra» — és a' képzelet nem ismeri az «emmél ne továbbat», mindinkább féket ragad a' tévedező szív, míg elvégre a' következmény szerint, mellyet szül, a' legkérlelhetlenebb zsarnokká nem válik, melly előtt nincs könyörület; mert a' szív, ha fanatismusra bőszül, még könyörületet sem ismer, és az Auto-da-fé-nek úgy leszen mint a' Guillotinenak szerzője és felállítója.

És éljünk csak a' sajtóval, melly magában a' lehető legjobb, de alkalmazása által lehető legroszabb is lehet, minden czél és határ nélkül, és engedjük csak, mikép azzal mindenki kénye kedve szerint élhessen: 's valamint a' korhely, ki czélt és mértéket nem ismer, az Isten' legszebb adományait magára és másokra nézve méreggé változtatja, úgy lesz köztünk elég, kinek kezében a' sajtójog, ezen legszebb emberi jog, a' gyilkosnak gyilkánál, a' gyujtogatónak kanóczánál nagyobb átokká fog válni. Vagy más szavakkal: irhasson mindenki honunkban mit akar, és bocsáthasson mindent akármilly formában és kiterjedésben sajtó alá, és ebben ne tegyen a' kormány akadályt, és mí se tűzzünk ki legkisebb határt 's czélt: csak hamar árnyékba fog állítatni a'

Pesti Hírlap, mert a' szívgerjedelmeknek, a' képzeletnek nincs határa, és ekkép csakhamar szalmaszáraznak fog mind az találtatni, mi most a' Pesti Hírlapban mint erősb ingerü olly jó ízűn esik, és kétségteleníil támad olly lap, melly még fűszeresebbet nyujt, még «tisztább», vagy ha ezt nem is, legalább «élesb» hangra huzza fel azon általános és tulajdonkép semmit sem mondó, de olly nagy fényben járó 's a' józan útrul annyira elcsábító nép-sententiákat, mellyek minden forradalomnak kisérői; 'de ehhez is csakhamar hozzászokik az ábrándozó nép, ezt is csak szaporán megúnja, míg elvégre — minthogy a' szív, az andalgás, az érzelem nem okoskodhatik, köre pedig határtalan — a' legfellengősb, a' legvadabb lesz, mint a' legingerlőbb és ekkép legízletesb, azon egyedüli eledel, melly után a' lázba lobbant szív szomjadoz, melly ittas mámorában minden segitséget visszalök, sőt az értelem körébül szóló barátit a' hazának, a' közjó' leggyülöletesb ellenségeinek tartván, még áldozatul is jeleli ki; mihezképest a' szívömledezési dráma' végén és berekesztésként a' közállomány, mint szélvésztül vert, tengerártul sodrott, kormánynélküli gálya, vagy a' tökéletes elbomlás' örvényébe sülyed, vagy az önkény' szirteihez csapódik; és sok becsületes, erényteli, de tévutakra vergődött ember, ha az értelem' körébe lép és felébred, nem tagadhatja, hogy több keserű köny, több kínos epedés, több embervérrel járó aldozatnak szerzője volt, mint a' legszívtelenebb, minden emberi érzésekbül kivetkezett bandíto.

Lehető legnagyobb bűn is ennél fogva — mert emberköny, embervér mennyekbe kiált, legyen az készakarat' vagy vezetői hiúságnak okozatja — lehető legnagyobb bűn mondom, másokat vezetni, kormányozni akarni ahhoz való tulajdon nélkül, vagy inkább azon körbelépés nélkül — mert ezt tenni többet kevesebbet

10

mindenkinek hatalmában ál — melly kört a' világi egyetem, a' nagy természet úgy szab elönkbe példaként, mint az el nem romlott férfiúi kebel is leplez fel, a' keresztény vallás is jelel ki, és melly nem egyéb, mint azésznek, értelemnek köre, és azon egyedüli, mellybül kormányozni szabad sőt «lehetséges».

A' világi egyetem, a' nagy természet a' szoros igazsági, a' szoros tani körbül veszi mozgalmát; benne minden mathesisi rendre mutat, minden változhatlan rendben forog; és azért lehetetlen annyi, lehetetlen egyetemi zavar, teljes lepergés, mert mindenütt őrt áll a' hajthatatlan kétszer-kettő-négy, és még egy isten sem lökheti a' mai időt tegnapra vissza 's a' tegnapot mára elő, de ezt nem is akarhatja; mert a' legfőbb bölcseség: az élő, soha nem változható és örökké fenmaradó mathesisi szabály. — És ha ennek büntetlenül soha nem sértett létét a' természet' minden de legkisebb működésiben látjuk, 's nem tagadhatjuk, hogy nem érzelgések, nem andalgások, de egyedül az értelem, a' hideg szám kormányozhatja a' természetet, a' világot egybehangzásban, és így — *in ultima analysi* — a' lehető legtöbbnek tökélyére, jóllétére, boldogságára az egészet: ugyan miért nem követjük e' példát emberkormányzási hatásunkra nézve is, azaz miért nem lépünk ki a' szívömledések és érzelmek' körébül, ha többé nemcsak saját magunkrul van szó — mert ha egyedül magunkrul forog kérdés és hatásunk senki mást nem érint, ám maradjunk akkor a' szivömledések' contemplativ körében bár mindig — de ugyan miért nem lépünk mondom e' körbül az értelem' körébe, ha többé nemcsak saját magunkrul van szó, hanem atyai, gyámi, kormányói szerepet veszünk át, illyben akarunk járni el, vagy illyesre állít a' sors. Miért nem követjük a' nagy természet' útmutatását itt is? Hiszen legszebb találmányaink, mint

ujabb korban a' gőznek és az elveszett de megint fellelt archimedesi hydraulik sajtónak, mellyel egy világot dönthetni ki sarkaibul, bámulatos kifejtése szintén a' természet' útmutatása szerint eszközölteték. Miért nem cselekedünk tehát kormányzási tekintetben is így, és miért nem követjük a' nagy természet' útmutatását szellemi tekintetben is, ha anyagi útmutatásának fonalán indulva olly üdvös czélt érünk? Igaz, kézzel itt nem foghatjuk a' példát, sem emberbetűkkel kijelelt útmutatás nem fekszik előttünk. De ugyan nem szól-e a' legkisebb virágtul kezdve a' csillagok' dieső seregéig minden legvilágosabban hozzánk; nem olvashatjuk-e a' természet' olly könnyen olvasható irásában, hogy okvetlen a' legfőbb szellemi értelem, és egyedül ez kormányozhat mindent a' világi egyetemben; nem szól-e, nem mutatja-e ezt világosan azon szózat, azon irás, mellyet minden romlatlan kebel olly könnyen ért, 's melly menynyei ihletés egy villanás alatt, mikor a' hű kebel előtt megnyílik az ég, tanultabbá, bölcsebbé teheti az embert, mint hosszú évek' négy fal közé szorított iskolái, mint egész könyvtároknak véres verítékü szorgalommal kikutatott kincsei, mik mindannyi holt betűk, és jóllehet elpetyeghetők gépileg vajmi nagy pompával és ékes szavakkal, nedv- 's vérbe átmenni és lelket emelni 's tágítni mindaddig soha nem fognak, míg halandó az örök természet' papjává felkenve nincs, míg tudományát másunnan mint a' változhatlan igazság' forrásábul meríti. Innen háramlik bölcseség és boldogság az emberi nemre, és ezen szent forrásnak vize az, melly a' keresztény vallásnak gyönyörű emblemájaként lemossa az emberi nemrül az eredeti bűnt, de ezzel az előitéletek, elfogultságok és vak szenvedelmek' részint átvett részint szerzett, de hasonlíthatlanul nagyobb és több bűneit is egyuttal 's egyszersmind. Vegyük ennél fogva

mind anyagi mind szellemi tekintetben egyedül a' természet útmutatását kalauzul, hol minden nem andalgások, nem érzelmek, hanem változhatlan rendszabályok és elvek szerint működik, és hol minden bizonyos végkövetkezményre 's a' lehető legtöbbnek tökélyére és ekkép jóllétére van kiszámítva. Ha azonban a' nagy természet' irásában nem vagyunk képesek olvasni, mert már igen is megszoktuk négy fal és rakásra halmozott, sorra állított betűk közt keresni bölcseséget és világi tudományt: ám nyuljunk őszintén keblünkbe, 's pillantsunk eddig leélt, bármilly kevés napjainkra vissza; és ha minden önismeret hijával nem vagyunk, legtisztábban fog állni előttünk és nem fogjuk tagadhatni, hogy azt, mit érzelmünk' sugtában rögtöni felfogás után cselekedénk, többször igen mint nem, már is okunk vala megbánni, és erre sejtésként a' jövendőben még több okunk lesz; midőn ellenben az, mit a' nemesen érző szív jelelt ugyan, de az értelem módosított és tervezett ki előleg hosszabb időre és bizonyos czélra, eddig is megelégedéssel tölti keblünket, és annál inkább fogja illy érzés melegítni azt még jövendőben; mert valamint felette szaporán elhervad virága a' szívömledés szerinti tettnek, mellyet értelem nem ellenőröz: úgy édesedik a' nemes szív sugta de a' kormányzó ész irányozta cselekedetnek gyümölcse évrűl évre mindinkább. És ha saját magunkra nézve az értelem' kormánya a' jobb, vagy inkább «az egyedüli jó»: kételkedhetünk-e 's legkisebbé vonakodhatunk-e megismerni azt is, mikép annak a' köztársaságra nézve szintolly jónak, sőt még nélkülözhetlenebbnek kell lenni; minthogy annak, mi az egyénnek aránylag egyszerü létében jó sőt szükséges, a' társasági viszonyok olly igen egybebonyolított miségében még annál jobbnak sőt annál elkerülhetlenebbül szükségesnek kell

lenni. Ha pedig elvégre sem a' nagy természet' írását nem bírjuk kibetűzni, sem keblünk' tükrében nem látunk semmit: akkor vegyük a' keresztény vallás' alaptörvényeit, alapoktatásit sinórmértékül, és biztos körbül fogjuk elrendelni saját 's felebarátink' dolgait; igen a' keresztény vallás, de a' szenvedelem nélküli, urasági ittasságtul ment, a' türelmetlenség' ördögétül el nem ferdített és eredeti tisztaságban hűn megőrizett keresztény vallásnak alaptörvényeit, alapoktatásit, 's pedig azért — és e' tengely körül forog szelleme — mert a' keresztény hit nem az érzelemnek de az értelemnek hite, és ebben áll revelatioja, 's e' szerint éppen nem azért öröki — mi körül sok felette nagy homályban van — mert sok nem egy felebarátját állítja a' másik alá — fájdalom, de jól illik ide néha a' «fele» nem egyet rekeszt ki az üdvbül, nem egyre szórja anathemája' villámit; de azért fogja kiállani, míg ember létezik, minden idők' eseményit — mi szintén sok előtt sőtét titok — mert nem a' hiú andalgások és szívbeli nyers viszketegek körébül szól az emberi nemhez, hanem a' nagy Teremtő' példája szerint szoros tanilag azt tanítja: „A' mit nem akarsz, hogy más tegyen neked, te se tedd másnak" mi nem egyéb, mint az örök igazságnak és a' legnagyobb türelemnek emberi létünkhöz szabott, megszellemesített mathesisi szabálya; mert azt tanítja: „Add meg a' császárnak a' mi a' császáré, és az Istennek a' mi az Istené", és ekkép «add meg a' királytul lefelé a' koldusig mindenkinek a' magáét»; mi megint nem egyéb, mint a' gyakorlati politikának, a' statustudománynak és minden józan törvények' alkalmazásának lehető legmélyebb kútfeje; mert azt tanítja: „Szeresd az Istent, a' legfőbb értelmet és bölcseséget, mindenek felett"; „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat" — de nem ám jobban, mint tenmagadat; 'sat. 'sat.

Országlási rendszerem' helyességét tehát mind a' világi egyetemnek működése, mind az el nem romlott férfiúi kebel' sugalása, mind a' keresztény vallás' szelleme tisztán mutatja; mihezképest csalhatatlanul kiviláglik, hogy Montesquieu, jóllehet azon bányászoknak egyike volt — 's azért tisztelet becsület nevére — kik felette sok kincset kutattak ki, még is valami fényesen hangzónál semmivel sem mondott többet, midőn a' becsületet a' monarchia, a' félelmet a' zsarnoki önkény, és végkép az erényt a' respublica vezérelvének állítá; minthogy ezen külön kormányi módok éppen nem becsület, félelem és erény által irányoztatnak, mert mind ezek nem okok hanem okozatok, de, *ceteris paribus*, egyenesen a' több és kevesebb értelmi súlynak következményei; úgy hogy oda, hol egyben központosítatik a' legtöbb erő és a' legtöbb értelem, azaz: hol egynek több ereje és több értelme 's több kormányzói tehetsége van mint mindnyájának, oda a' zsarnoki önkény; hol pedig többekben de még sem mindnyájában rejtezik az értelmi legnagyobb súly, oda megint a' képviseleti rendszer; hol végre a' közvélemény mindig és minden körülmények közt a' legjózanabb vélemény, oda megint a' respublica illik leg'obban. És azért éljen a' respublica, a' képviseleti rendszer, de még a' zsarnoki önkény is, a' hová az illik; 's pedig, fájdalom, még ezen utolsó is illett ekkoráig még sokhová, midőn a' respublica eddigelé, 's pedig egyedül a' népnek nem eléggé kifejtett értelmi sulya miatt, még valódilag sehová sem illet, de bizom, az emberi nemnek tökély felé indulásánál fogva, egykor mint a' lehető legszebb eszme illeni fog, és azon nemzet lesz az, mellyre illeni fog leginkább, melly a' szív' ömledésire, a' képzelet' andalgásira egyedül javaslatkép hallgatván, legkizáróbblag fogja kormányozni magát a' mindenen uralkodó értelemnek köréből.

És ím rövid, jóllehet még is tán igen hosszadalmas vonásokkal előadott rendszeremnek csontváza, és egy úttal, azt hiszem, nem a' leghiábavalóbb kulcs azon rejtély megfejtésére is: a zsarnoki önkénytül kezdve a' kormánymódok' minden lépcsőin és árnyéklatin keresztül a' respublicáig miért olly természetelleni állású és örökleg pangó állapotú némi nép, és miért olly felette nevetséges viszont némi más nép magát respublicázni akaró erőlködéseiben.

Nagy, boldog és dicső egyedül ugy lesz nemzet, ha az értelem' köréből kormányoztatik, és annál inkább lesz azzá, minél kifejlettebb és tágabb ezen kormányzási köre. Nézzük az angolt, miért olly nagy —? és félre most mind azon vizenyős híg koponyákkal, mellyek mindig a' dolog' felszínén, a' dolog' hártyáján keresik a' gyökeret, és azért itt is az okozatot kevervén össze az okkal, az angol nemzet' nagyságát jobbadán geographiai helyzetének, aranyának, vagy «tudja minek» tulajdonítják, miszerint ha az egyik vagy a' másik volna nagyságának valódilag gyökéroka — és itt tűnik elő a' híg koponyai csalfa felfogás — úgy már Julius Caesar alatt is némileg nagynak kellett volna lennie, holott akkor felette kicsi vala még, és inkább Spanyolországnak kellene a' legnagyobb magasságon állni, mert ez volt legközelebb a' kész aranynak forrásihoz, holott Anglia sok pénzét sem magával nem hozá a' világra, sem senkitül ajándékba nem nyeré, sem Selmecz- és Körmöczben, sem Peru' bányáiban készen nem lelé; félre tehát ezen még - - - surlódásra is alkalmatlan koponyákkal — és nézzük az angolt, valljon miért olly nagy, és miért nagyobb mint minden más nemzet? Egyedül azon gyökérok' következtében, hogy habár nem is rendszerezve, mint el ismert, üdvre egyedülileg vezető elv szerint — mi egyébiránt meglehet. de nékem arrul tudományom nincs — legalább valami

nemzeti köztapintatnál vagy bizonyos szerencsés véletlennél fogva — mirül viszont a' mindennapi lettdolog szolgál csalhatlan bizonyságul — jobbadán az értelem' köréből kormányozza magát, és ezt, midőn az abbul kikalandozókat a' gúny' és torzolat' legélesb fegyvereivel kérlelhetlenül sujtja, minden esetre nagyobb mértékben eselekszi, mint akármelly más nemzet, 's ez okbul aránylag kitünőbb nagyságu, általánosb boldogságu és magasb tehetségü is, mint földi tekénk' akármellyik nemzete.

Pillantsunk az amerikai szövetség' népére. Valljon mi oka eddigelé sehol és soha nem tapasztalt, aránylag olly rövid idő alatti, bámulásra méltó előmenetelének? Mi oka, hogy minden hihetőséghez képest, ha úgy halad mint eddig, az emberiség' minden nemzetin túl fog emelkedni? Ne keressük messze ennek okát, ne keressük franczia példabeszéd szerint a' delet 14 órakor, és ennél fogva Ohio 's Missisippi 'sat. csak kevéssel ezelőtt örök vadonságban zsarnoklott vizeiben és efféle elsőségeiben; mert ha illyesekben keresnők az amerikai nép' előmenetelét, ugyan mikép tudnók magyarázni, hogy Amazon és Rio de la Plata vizei és déli Amerikának anyagi elsősége szintilly következményeket nem szültek; és álljunk inkább a' gyökérokhoz, melly nem egyéb, mint az, hogy az északamerikai nép, jobbadán angol ivadék létére, éppen azon tapintattal bír, éppen olly vágásban jár, mint az angol, és ekkép a' szívömledések és képzeleti bábok' tévutain nem igen kalandozik; de legtöbbnyire az értelem' köréből igazgatja magát, és abban még szülőjénél szerencsésb, hogy ennek tapasztalásit úgy szólván az aratásnál lelvén meg és tevén sajátjává, sok beszédü kisérletekkel, mint például mí magyarok, ki nem meríti idejét és erejét, de tüstént átveszi azt, mi jól működik és rendszerébe illik is;

és az angolnál azon tekintetnél fogva is kedvezőbb helyzetü, mivel felfogván a' jobb tervet, még mielőtt világi lakhelye erős falakkal egészen fel volna építve, nem kénytelen előbb itt ott leszedni, lebontani egyet 's mást, hogy uj építéshez rögtön foghasson; de minden akadály nélkül, minden oldarul megfontolt, és ekkép minden szükségnek megfelelő dicső épületet emelhet tüstént, és bizonyosan olly dicső nemzetté válik, mint akármellyik a' világon — ha egyedül az értelemnek, minden szenvedelemtül, minden kurta számolástul ment körébül kormányozza magát; mit ha teend, csakhamar vége lesz a' rabáruság és rabszolgaság' iszonyatinak is szörnyeteg-gondolta Lynch-törvényeivel, mik a' becsületes, és szívben ébredt 's főben józan embert annyi utálattal töltik el, mikép az amerikai néppel alig békéltethetik őt ki függetlenségi háborújában napvilágra tüntetett felemelkedése 's elszántsága, alig Bunkershill[6]) dicsősége, alig Franklinnak halandónál magasb értelmi köre, és alig még halhatatlan Washingtonnak polgárerényei is, és annál kevesebbé, valóban annál kevesebbé gőzhajói, vasútai és egyéb anyagi kifejtései — mikért ez angol sarjadékot bámulja a' híg koponya; mert illy teremtés felejti vagy nem is birja felfogni, hogy a legnagyobb külfény, ha bűnt rejt a' belső, nem bájol sőt ugy undorít, mint a' csalépségü féreg-rágta gyümölcs — és ezt, hazánk' Reményei, honunk jövedőjéért mélyen véssük szívünkbe — igen, úgy undorít a' külfény, és ha magában legbecsesb volna is, még sem gerjeszt sympathiát, minthogy a' legfenségesb is elveszti bűvérejét, sőt még boszantóvá is válik, ha igen közel áll az undokhoz, vagy azzal éppen még egybevegyítve is van; és azért csak úgy válhatik dicső nemzetté az amerikai, vagy jobban mondva, csak úgy fog az amerikai szövetség családilag elszakadó dicső nemzetek' bölcső-

jévé lenni, mellyek még az angol nemzet' fényét is túlhaladandják, ha egyedül az értelemnek minden szenvedelem és minden kurta számolás nélküli köréből fogja kormányozni magát.

Figyelmezzünk viszont a' francziára és németre, az emberiség' e' két felette nevezetes népére. Az elsőben annyi lélek, annyi elevenség, annyi mozgékonyság, a' másikban viszont annyi értelmesség, annyi türedelem és olly szilárd szorgalmatosság van, mikép csudálkozni lehet, miért nem osztja e' két nép roppant számának hozzájárultával — ha kedve jőne — maga közt egyenesen fel a' földtekét? És e' helyett a' világ' színpadán ugyan milly szerepet játszik mind az egyik mind a' másik? — A' gallus, lehető legfényesb annyira csábító tulajdoninak daczára a' szabadságban örökleg ujoncz, aránylag ahhoz, a' mi lehetne — némi ephemer dicsőségét kivéve — vajmi alárendelt útakon botorkál; a' német megint roppant értelmi és szorgalmi sulyának daczára, a' helyett, hogy az emberiségnek uralkodó nemzetévé váljék, bizony akárki mit mondjon is, nem több, mint darabokra eldiribolt, 's aránylag valóban nem a' legerősb nép. És valljon mi ennek oka? és mi oka annak, hogy e' két faj, noha felette itlan — nüchtern — még sem áll olly magasan mint az angol faj, jóllehet ez nem mindig olly igen itlan? és mi oka végre, hogy a' francziábul és németbül országlási tekintetben csak azóta kezd lenni valami, és viszont az angol azóta kezd tán egy kissé kalandozni és ábrándozni, mióta a' gallus és német angol vágásba bicczen néha néha, az angol viszont gallus piperét és német ábrándot ölt magára. És ha a' civilisált világnak az utolsó 40, 50 év' lefolyta alatti eseményeit, irodalmának módosított jellemével, és azt, hogy mennyire hatott nép népre, 's mit sajátított egyik a' másiktul magára, ha mind ezen

jeleneteket és lettdolgokat egy nagy összehangzó képben állítjuk magunk elé, és részletekbe el nem merűlve, csak az egészre, egyedül az általányos következményre tekintünk: tagadhatjuk-e, hogy csak azóta kezd Európa országlási tekintetben egy kissé okulni 's gyakorlatibb úton mozogni, és általában csak azóta kezd szárazföldi mind országlás- mind háztartásban okszerintibb alapokra állani, mióta az angol szellem gyakorolja hatását, vagy ha a' gyülöletes, de közönséges nevével akarjuk megnevezni a' dolgot, mióta, számos és éppen nem dicsérhető kinövéseivel, az anglomania lön közdivatú, szóval: mióta az emigratióval a' népekre ruházott franczia suprematia helyébe az angol felsőbbség lépett. — És ugyan mi oka ezen felsőbbségnek, meg a' franczia és német aránylagi alacsony állásnak, meg annak, hogy a' franczia kikopott, és az angol szellem lesz a' mindinkább közdivatú? Valljon mi mind ennek gyökéroka? Valóban sem az éghajlat, sem a' földleirási fekvés, mert ezek csak alárendelt feltételek, sem a' népek' különös jelleme, minthogy ez is más rovatba való, sem valami különös véletlen, sem semmi más; de szorosan és kirekesztőleg csak az, hogy mind a' franczia mind a' német faj országlási tekintetben, jóllehet külön színekben 's külön árnyéklatokban, még is jobbadán az érzelem' és képzelet' körében forog; az angol viszont többnyire az értelemnek és szoros számoknak határai közt; mi megint annak nemző oka, miért közdivatú most az angol szellem, és miért lesz azzá mindinkább; 's ugyanis korántsem azért, mintha az angolon volna most a' sor, vagy ezen irányba valami ellentállhatlan mania ragadna — mint azt sok és kivált sok magyar hiszi, és ennélfogva magával el is hiteti, hogy majd rá is kerül a' sor, habár mostani sár-poraibul ki sem bontakozik. 's majd akkor ő lesz az ünneplett, ő lesz a' játszi divat'

királya — hanem egyenesen azért, mert a' kétszer-kettő-négy elvégre mindent meggyőz, mert az értelmi kör parancsának elvégre minden hódol.

Nem pártolom én ennélfogva — mint a' mondottakbul úgy gondolom elég világosan kitűnik — az anglomaniát, 's felette távul vagyok az angolt mint angolt kitüzni például, és akármilly maniát ajánlani; mert hiszen embert és nemzetet külön jelleménél fogva annyi árnyékoldalaival együtt egészben példaként kitűzni valóságos mania volna; mania pedig, a' szerelemtül kezdve, minden emberi szenvedelmeken keresztül a' hazaszeretet' ittasságáig, ha pillanati kéjjel jár is, mint a' tébolyodottnak is vannak kéjperczei, és az élet' bizonyos pillanatiban rövid időre, mint teszem megtámadásoknál felette hasznos sőt dicső is, hosszabb időre kiterjesztve, mindig nyavalyás állapot, mellynek, ha erőre kapott, csak kettő vethet véget: a' halál, vagy a' halálnál még kínosb felébredés. Nem ajánlom tehát például az angolt; a' maniátul mint hazánkra nézve legroszabbtul pedig, szeretném mondani: szívvéremmel volnék kész megóvni minden magyart, de egyet sem saját magáért, hanem mindnyáját a' közjóért; és ha kimutatni törekedem, miért áll az angol, jóllehet tán csak véletlen vagy bizonyos nemzeti tapintatnál fogva mozog rendszerint az értelmi körben, sokkal magasabban, mint a' német, mint a' gallus, ezt azért cselekszem, hogy kitüntessem: milly felsőbbséget szül nemzetre nézve már az is, ha tán csak szerencsésb tapintatnál fogva működik, országlási és általában rendtartási tekintetben, az értelem' köréből jobbadán, és ekkép tökéletesen kivilágoljék: milly felsőbbséget biztosítna még azon nemzet magának a' földtekén, melly nem hidegebb véréné, számolóbb hajlamánál, nem valami véletlennél fogva, de mint üdvre egyedül vezető és illyesnek közönségesen elismert elv szerint keringene,

kormányzási, rendtartási, szóval: minden köztársasági működéseire nézve mindig és kirekesztőleg az értelem' körében, 's a' mindenható' példájára, 's a' férfiúi kebel' íhletése 's a' keresztény vallás' útmutatása szerint, egyedül az értelem' köréből igazgatná magát.

E' tengely körül forog népek' élete, nagysága; és valamint Heracles lett erőssé, nagygyá és halhatatlanná, mert az erény' és nem a' puhaság' pályáját választá: ugy lesz az emberiség' bármi kis népe is erős, nagy és halhatatlan, ha az értelem' szózatját követi; mint viszont a' szám szerint legnagyobb nép is idő előtt semmisül meg, vagy örökleg szolganépként pang, ha országos dolgok körül érzelmi 's képzeleti mámorinak enged, és ezek után indul.

És ha lelkem az után sóvárog, hogy a' magyar, ujjászületési vagy inkább föléledési fáradalmában — minthogy «ugyanazzá» ujra kétszer semmi nem születik — az értelem' biztos alapján emelkedjék, mikép erős, nagy 's dicső legyen, és egykor felsőbbséget gyakoroljon; ha illy alap rakásához hű — ámbár soknak czirkalma szerint tán szűk — kebellel én is iparkodom hordogatni egyegy, felfogásom szerint «talpkőnek alkalmas vagy sorban következő» téglát; és ha azt hittem, azt reménlettem, hogy a' Pesti Hírlap fogná ritka nimbusához 's szerkesztőjének nem közönségesb tehetségéhez és tiszta szándékákoz képest, mint a' magyar értelmi súly' organuma, illy dicső munkára édesgetni 's egyesítni az eloszlott, és eddigelé mindig eloszlottan dolgozni szerető magyart; ha hittem és vártam, hogy a' Pesti Hírlap fogna előrelátó építészként gondosan kidolgozott és tökéletesen egybehangzó terv szerint kimutatni okszerinti «egymásutánt'; ha azt hittem, és az után epedett lelkem: «bár fogná valahára fel tapasztalt fő viruló vállakon» — mi a' Pesti Hírlap' szerkesz-

tőjének sajáta — az országlási rendszernek talpra esett létét, és a' meg nem szünő «szűk kebel, szűk kebel, szűk kebel» helyett változtatgatná inkább minden hangon, keményen és lágyon, minden időmértékben, lassuban és szaporában, és a' zenészet' minden szerein: «szűk itélet, híg velő; sok szó, kevés tett; nem egy tanácsadó, egy tanács sem; hosszú gyülés, kurta eredmény; számos vadász, ritka pecsenye; sok theoria, kevés praxis; számtalan szakács, sós leves; elég eszme, elégtelen itélet; számon tuli javasló, számon aluli végrehajtó; több parancsoló mint szótfogadó; számosb oktató mint tanuló; több hiúság mint büszkeség; csupa szív és csupasz ész; tágabb önszeretet mint hazafiság; napirendi rögtönzés, kivételkénti következetesség; szélesb akármicsoda ismert mint ön- 's körülmény-ismeret; más szemében mindig gerenda, magunkéban soha szálka 'sat. 'sat. 'sat.»; mert ez volna azon kisdedóvó-intézet, azon Mátyás' szobra, ez azon üdvösséges *solitary confinement*, azon *useful knowledge*, mellyre legnagyobb szükségünk volna, 's melly valódi csudákat mivelne, ha egy kis hiú, napig tartó részletkénti kifejtés és fény, 's tán egy kissé nagyobb anyagi kéjek és illyesfélék helyett — mellyek eléréseért nemzeti és alkotmányi létünket tesszük koczkára — tartós nagyságra és halhatatlan dicsőségre kivánjuk emelni a' magyart, 's pedig a' csalhatlan számokra állított lehető legbiztosabb alapon; minek elérése után ha sovárg lelkem, és ha a' Pesti lap' vezérletétül illy nagyot vártam, és ha szerkesztőjét olly magasra állítám, mikép hittem, hogy ezen várakozásnak meg is felelend, valljon neheztelhet-e azért valaki rám? és itt fekszik a' dolog' veleje, hogy t. i. milly vágyakat rejt kiki keblében, milly czélt, milly magasságot tüz ki Magyarországra nézve kiki a' jövendőben; a' jövendőben mondom; mert hogy rögtön,

vagy kevés idő alatt csak félig meddig is felmagasodhassék Magyarország, azt hiszem, a' legvérmesb képzelgő sem képzelheti; abban fekszik a' dolog' veleje mondom, milly magasságban, milly fényben ohajtaná ez és az látni a' magyart, és általában nemzeti nagyságrul és fényrül ennek és annak milly felfogása van, és ennek elérésére ez és amaz milly utakat tart legszaporábban és legbiztosabban czélhoz vezetőknek.

Miszerint ha Magyarországnak félig meddigi felemelkedése, rövid napig tartó fénye ki nem elégíti magasb és tartósb üdv után sovárgó keblem' szomját; 's ha tisztán tükrözi lelkem vissza, hogy illy magas, illy gyönyörű czél el is érhető, de az emberi feladások' lehető legszövevényesbje; midőn viszont bizonyos az, mikép még félig meddigi fényre sem emelik tervnélküli rögtönzések a' magyart, sőt, ha illyesek véletlenül hathatósabban vágnak életünkbe, nemzeti és alkotmányos létünk' végnapját fogják elkerülhetlenül, és szaporábban mint gondolnók, idézni elő; ha mondom, valódi és tartós nemzeti nagyság után eped lelkem, és ennek elérésére a' 24 órai sziv-sugta és képzelet-dictálta rögtönzéseket nemcsak czéliránytalanoknak, de lehető legveszedelmesebbeknek tartom, és ha illy lelkület, illy felfogás bűn, és neheztelést érdemel: ám érje akkor fejemet nemzeti anathema.

Nyuljunk azonban keblünkbe — és ebben nincs baj, mert hála Isten ez elég tág, és valóban már most, miután magunkhoz jöttünk, nem azon okbul vagyunk mindenben hátra, mintha ezt akarnók, mintha ezt szeretnők, mintha ezen nem pirulna legalább felette nagy rész: hanem azért, mert annyi tennivalóink közt nem tudjuk, mihez fogjunk előbb, 's tehetségünk határozott — nyuljunk keblünkbe 's tagadjuk ha merjük: van-e azon ujabb kori javaslatokban és kezdeményekben, mellyeknek né-

hányait most felhoztam, 's mellyek, mint úgy szólván valami nemzeti ügy, nemzeti pártolás alá állítatának, van-e bennük valami lánczolat, valami terv? Mi volt foganzásuk oka, mi hozta napvilágra, kérdem? Valljon alapok-e azok, mellyek valami később emelendő felülépítmény végett rakattak, vagy előre gondosan kiszámolt sakkjátéki huzások-e azok, mellyek később történendő huzások' szoros lánczolatában biztosítják a' végdiadalt? vagy tán, felette kevés kivétellel, nem egyenes szüleményei-e pezsgő vérünk', és nemes de számolni nem tudó szívünk' pillanati felhevülésének, vagy pedig annak, mert véletlenül éppen kedvünk csosszant «valamit» a' közjóért cselekednünk, és egy uttal kis halhatatlansági repkényt is füzögetnünk halántékink körül.— Szálljanak magukba azok, kiket ez illet, 's tagadják ha merik. Engem pedig, ha ez őket sértené, ám kövezzenek meg — hiszen éppen arra illik nevem — és a' viszszahatás' törvényénél fogva nekem tán több hasznot mint kárt teendenek.

Minden munka, melly életet és mozgást hoz a' közönségbe, hasznos. Igaz. És ekkép annak is volna haszna, nem tagadhatni — jóllehet kis porunkat egy kissé még nevelné — ha teszem az idén Rákos mezején olly gödör ásatnék, mellyben elfér Sz. Gellért hegye, 1842-ben az ismét betöltetnék, 1843-ban megint felnyitatnék, és ez így menne, mint tengeri ár és apály, egy századon keresztül évenként fel és alá; — hasznos volna ez nagyon, nem tagadhatni, mert különös eddigelé nem ismert életet és mozgást hozna a' közönségbe; csakhogy illy felette nagy gödörásás és betöltés, mint szinte minden efféle gödörásási és ismét betöltési müködések — és boldog Isten! mennyi van illyen hazánkban — többet kevesebbet, minden időnket, költségünket 'sat. annyira kimerítné, hogy illy müködés által egyenesen nemzeti sírunkat ás-

nók, és ekkép ásunk sírunkon lassanként, habár tudtunk nélkül és sejdítlen, minden terv és összehangzás nélküli javaslatok, intézvények 'sat. által is, mellyek többet kevesebbet kimerítik időnket, csorbítják tehetségünket 'sat. és így egyenesen lehetetlenné teszik, hogy megrakjuk azon sarkköveket, mellyek nélkül Mátyás' szobrával együtt minden építményeink homokra lesznek állítva örökleg, és a' sok portul, ha nem segít egy kissé a' «képzelet», ezen a' chinait is csuffá tevő magyar «mákony», a' sok honi portul bizony alig lesz látszatjuk.

Volna több időnk, — mi azonban éppen nincs, mert hazai erőművünk' szövevényességénél és időnknek általánosan felette helytelen elosztásánál fogva, 's minthogy az idővel sem tudunk, tán azért mert ingyeni, 's mintha soha el nem fogyna, gazdálkodni jobban mint akármi egyébbel, soknak közülünk, jóllehet semmit sem mozdít, még sincs annyi üres vagy inkább szabad rendelkezhetésre álló ideje — és ezt megmutathatni — mint van például Broughamnak, O' Connellnek vagy Russelnek 'sat. noha ezek, nem tagadhatni, néha néha csak mozdítanak valamicskét elő; volna több kész pénzünk, — mi hasonlólag nincs, és mindaddig nem is lesz, míg közönségesen el nem fogjuk ismerni, hogy nem pénz a' valódi kincs, hanem az, mit a' pénz képvisel, és ekkép pénzünk csak akkor lehet, mikor jól irányzott és szakadatlan munka után kiállítunk sokat 's mindenfélét, minek képét a' pénz viselhesse is; volna több tehetségünk, nagyobb értelmi súlyunk, tágasb világi tapasztalásunk, szárazon és röviden: volna több *toga et sago clarus* köztünk, vagy magyarosan mondva, több talpra esett legény a' gáton, több practicus ember mint latán vagy magyar tudós: 's nem mondom, hogy akkor némi időküntit, némi sorban nem levőt, a' szív' sugalata után vagy pajzán negédből nem volna szabad megpendítnünk

és életbe emelnűnk ollykor ollykor; mert valamint az egészséges kicsapongbat néha néha egy kissé büntetlen, mivel egészségi súlya egyensúlyban tartja őt: úgy tehet az is kár nélkül vajmi sokat, kinek ideje, kész pénze, értelmi súlya 'sat. váltig van, midőn a' még csak lábadozónak a' legkisebbre is vigyázni kell, és szintugy el van tiltva attul is sok, ki mind ezen érintett elsőséggel felruházva még nincs, de csak most iparkodik egy kissé felruházni magát; mihezképest, mert mí magyarok felette szűkölködünk időben, pénzben, kiállító tehetségben 'sat. ezekkel felette «szűkkeblüleg» kell gazdálkodnunk, ha t. i. — és mindig e' körül forog a' fő kérdés — valami kis ephemer dics és fény helyett, melly egyébiránt szinte nincs biztosítva, sőt alkalmasint illyes sem lesz elérve, valódi dicsőségre, tartós boldogságra ohajtjuk emelni Hunniát.

Kisdedóvó-intézet, felséges eszme! És bár volnánk már azon ponton — ki éldelné azt inkább mint én, kire olly nagy szám kisdedet bizott az ég — hogy ezen «vonás» nemzeti sakkjátékunkba már illenék is, és minden viruló élet gyümölcsözném hazánknak. Nagy Hunyadynak emlékszobor — ki, közbevetőleg legyen mondva, ha most élne, százezernyi tennivalóink közt, mint én fogom fel őt, és itéletem szerint e' tulajdona érdemesíti leginkább szoborra, alkalmasint egy garast sem adna, most midőn Magyarország' élete van kérdésben, holt szoborra; és velem együtt tudom keserűn megsiratná, ha valami mást nem tenne, azon 100,000 forintot, és meg inkább azon becses időt, meg azon csábító tehetséget, meg azon vas-szorgalmat, melly e' pénz' aláiratásához 's kivált behajtásához kivántatott, vagy még tán csak ezután kivántatandik meg; minthogy ennyi idővel, ennyi lelkesedéssel, ennyi szilárd állhatatossággal a' nemzet' legtávulabbi 's legkisebb ereibe elterjesztve, jól gázdálkodva,

hazánkra nézve sok hasznost lehetett volna bizonyára, vagy lehetne még alkotni; — nagy Hunyadynak emlékszobor! valóban felemelkedett gondolat; 's kinek lelke nem eped olly nemzeti állás után, hol, mint Britanniában, minden kitünő tehetségnek, minden erénynek, hazáért ontott minden csepp vérnek jutalmilag megvan maga emléke, megvan nemzeti elismerése; ki azon csigafaj, kinek ereiben nem forogna szaporábban a' vér Westminster' felszentelt falai közt, hol annyi halhatatlanságnak emel háladatos Anglia emléket; ki azon növénynedvű teremtmény, ki irigy kínnal nem éldelné a' nemzeti nagyság' üdvérzetét, midőn minden lépten hálás jutalom- és üdvös példaadásként annyi nagy emberek' emlékszobrát mutatja elő dicső Albion, és számtalan illyféle szívemelő 's utánzásra gerjesztő közt halhatatlan Nelson' szobra alatt az abukiri csata' előestéjén adott hadi parancsát olvassa: „Britannia mindenkitül kötelessége' teljesítését várja". Nem egyebet, és már ki van víva a' diadal. Oh felemelkedett nagyság, irigylésre méltó nemzeti állás! 's milly kín, hogy ez nálunk még nincs így, 's mennyivel nagyobb még az, hogy ez nálunk bizonyosan soha de soha sem is lesz így, ha még jókor, mielőtt késő volna már, nem követünk más utat, mint a' franczиát, mellyre egy idő óta, kevés kivétellel, annyi oldalrul vezettetünk rendesen (!). A' tömlöczök' okszerinti elintézése, és azoknak boszulói barlangokbul javító-intézetekké átvarázslata, mikép csak a' Nemesis büntesse a' halandót, ember emberen azonban kirekesztőleg csak javítson, és ha' ezt teljességgel nem teheti, őt egyedül a' köztársaság' bátorsága és példaadás' kedvéért sujthassa. Oh milly kebel-melegítő javaslat! és ki azon szörnyeteg, ki nem sóvárogna epedő kebellel azon napnak minél előbbi felviradása után, mikor az állati szenvedelmektül zsarnokolt ember a' legutolsóig — mint far-

kas Britanniában — ki volna irtva már, és a' méltányosság, becsület és erény' szava többet nyomna, mint börtön, bot, sőt halál; milly gyönyörű lét volna az, mikor a' mostani ollykor még felette szükséges — egynek igen rosztevő, de a' soknak igen jótevő — huszonöt helyett, minden felebarátunk' kezébe, kire az ráférne, inkább huszonöt huszonöt pengő forintocskát nyomhatnánk. «Hasznos ismeretek' terjesztése» milly szívet emelő ötlet, miszerint a' legszükebb körben született is, úgy szólván meg lenne híva, a' benne rejtező *Deus est in nobis* halhatatlan szikráját kimüvelni, és a' közálladalom' jóllétére 's dicsőségére tágítni lelkét. Lehet-e ennél emberibb, nem, de lehet-e ennél angyalibb eszme?

Mind felséges, nem tagadhatni; csakhogy olly országban, hol a' nagyok sincsenek megóva, és e' hiány miatt tudja az ég, mi lesz hazánkban még sokbul, 's kivált «romlásnak induló hajdan» gyönyörű municipiumainkbul, hol — az erkölcsi mocskok' tengerérül ez uttal nem szólva — legszebb városaink' legszebb piaczain annyi por, annyi sár van, meg annyi mocsár, annyi sivatag mindenünnen, mikép ha a' jobbhoz szokott, és kinek hatalmában van odébb is állani 's mást választhatni, meg nem szökik, a' kurta emberi létet tekintve — mert sokat sok ember soha meg nem szokik — igazán ritka tett, mint a' lettdolog mutatja, valóban igen ritka tett, mert ugyan merre vannak honunk' számtalan fiai? — hol kórház, dologház 'st. eff. aránylag alig van, bolondház, lelenczház 'st. ff. pedig éppen nincs, és hol egy igen nagy része a' legbecsületesebb honi lakosoknak vajmi szűken él; hol végre a' legnagyobb rész olvasni, irni, számolni, de még csak betűzni sem tud, és nagyobb része de még egy talpalattnyi földet sem bír; hogy illy országban, hol ez így van, és nincs máskép, és hol szinte minden más is körülbelül illy magasságu lép-

esőn és illy kitűnő színben áll, hogy ott egész országra kényszerített kisdedóvó-intézet; 100,000 pengő forint áru 's porba sárba sülyesztendő Mátyás-szobor, amerikai mintára állított ezer meg ezer nemesi curiánál kényelmesb tömlöcz, vagy inkább «gondoskodó-intézet»; mezei gazdaságot, mathesist, chemiát, astronomiát 'sat. a' nép minden osztályiba terjesztő egyesületek, bármilly felségesek is magukban, napi renden levők, okszerinti alapkövek, és nemzeti sakkjátékunkban kiszámított terv utáni vonások is legyenek, azt — tisztelet, becsület, de igazság is! — mindaddig el nem hiszem, 's nem fogja elhinni senki is, kinek honunk' diagnosisa csak félig meddig is tisztán áll szemei előtt, míg kétszer kettő négy marad, míg a' tegnap nem esik a' ma és a' ma a' holnap után, míg végre a' szülő nem lesz fiatalabb a' szülöttnél.

Nem is egyebek illyféle egybehangzás és terv nélküli erőlködések, mint az ömledező szívnek egy kis hiúsággal összeházasított rögtönzései. — Látnak egy meg nem óvott gyermeket; 's megesik rajta szívük, és pillantás alatt el van határozva — 's pedig nem útmutató nélkül, mert hiszen nagy Anglia, mellyre annyian szeretnek hivatkozni, áll ott példaként — hogy a' mennyire csak lehet, minden hazai erők kisdedóvóintézetekre pontosítassanak össze. Nincs szegény kis Ferenczynknek kenyere; és megesik sok szív, 's hogy neki kenyere legyen — és egyuttal nekik egy kis halhatatlanság is jusson, 's nincs máskép, csakhogy magok sem veszik észre, mert a' hiúság' kisértete, mint mondják, a' legármányosb — lám rögtön a' Mátyásszobori eszme támad fel a' magyarnak egén mint a' legfényesebb nyári nap, és korántsem útmutatás vagy régibb nemzetek' kalauzulása nélkül; mert hiszen megint ott áll Britannia, mellyre hivatkozni 's mellyet szinte majmolni — és illy

okoskodási vágások vagy inkább vágó okoskodások engemet is illetnek, *kit saját fegyvereivel kell sujtani* — mellyet majmolni mondom ma olly divatos, ott áll nagy Britannia ezernyi emlékszobraival. Feltünik nekik némi tömlöczözöttnek sápadt képe; megesik szívük rajta, és rögtön a' tömlöczök' javítása kerül legelső sorra, 's pedig korántsem előleges példa nélkül; mert hiszen megint ott áll Britannia, sőt mi még több, mert tán távullevőbb, belső szerkezetében ismeretlenebb, vagy mert respublicai fényben, jóllehet egy kissé igen nagyon is bitorlottban járó — Amerika. — Látnak tudatlanságot jobbra balra, és ezen megesik szívük — bár valahára magokon is megesnék egyszer, 's ezt ne felejtenék — és ím tüstént születik a' *useful knowledge* gyermeke, és az sem a' levegőbül kapva, de szintugy a' régi, a' tapasztalt Anglia vezérlete alatt.

És ez mind Anglia mind Amerika' útmutatása szerint történik. Felséges! Boldog Isten, milly édes ámítások közt tartod mindig magyar teremtésedet! Csakhogy tán egyetlen egy angolnak és egyetlen egy amerikainak sem jutna eszébe, ki félig meddig belé van avatva a' nemzeti kifejlődés tactikájába, és tökéletesen bele van avatva a' magyarnak fejletlen létébe is, mi kettő competens itéletre egyiránt szükséges, egy illynek sem jutna mondom eszébe, ott kisdedóvó-intézeteket, nemzeti szobrokat, kényelmes tömlöczöket, *useful knowledge*-társaságokat javaslani, tervezni, és illyfélék által az ugy is felette gyér közerőt eldiribolni, elfecsérleni, hol a' felnőtteket, 's csakhamar minden felsőbbség' hegyibe növőket korlátozni, és kicsapongásiktul megóvni a' hazát, áll a' legsürgetőbb napi renden; hol a' 19-dik század' botrányára, 800 esztendős alkotmányán ülő vagy inkább alvó és egyes tagjai után itélve, olly annyira elbizott nép szabadsági álomkórságának 's nyavalgó képzeleté-

nek örök rabja csak még sár-utaibul sem bír kigázolni soha, 's mint kacsa úgy ül, mint darú úgy áll émelygető mocsáriban 's undok por-sivatagin, 's még is mintha à la Nagy Sándor, áttört volna már a' Granicuson, nem ritkán uúf! kettépattanásig felfúja magát; hol a' becsületes embereknek nagy része dinnyével 's máléval él, hajót húz 's kuncsorog, 's hol csak most kezd szürkülni azon idő — 's erre vigyázzunk — mikor a' népet, mint súlyos nyavalyábul az életre visszafordulót, csak lassanként és a' legkényesb tapintattal szabad nyomorult mibenlétével megismertetni.

Angliának, Amerikának példáját követni sokban jó, igen; mert valamint aranynyal gazdagítá meg az ó világot az uj világrész' felfedezése, úgy háramlik a' szárazföldre Amerikábul és Britanniábul aranynál becsesb kincs; és ekkép elkerülvén az uj világi aranynyal jött sok nyavalyát, mint nemkülönben az anglomaniával járó nem ritkai hóbortosságot, állítsunk nálunk is nem egy kisdedóvó-intézetet, nem egy nemzeti emléket, nem egy czélirányos tömlöczöt, nem egy «hasznosokat» terjesztő társáságot; de ezeket csak akkor tegyük — és itt a' dolog' veleje — mikor ott állunk, hol angol és amerikai most áll; ma pedig — és ez a' dolognak még inkábbi veleje — azt tegyük, mit ők tettek akkor, mikor nemzeti állásukot tekintőleg körülbelül olly lépcsőn valának mint mi vagyunk ma, 's melly józan logikájuknál fogva oda is emelkedtek, hol fénylenek; midőn nem egy nép lépett le a' világi színpadrul, vagy azon csak alárendelt sőt egyedül szolga szerepeket játszik, 's csak azért, mert vagy semmi vagy visszás logikában lépett elő, 's többet akart mintsem bírt, vagy éppen semmit sem akart és így legkisebbet sem bírt.

Nincsenek mind illyesek nálunk napi renden még, 's fájdalom, hogy nincsenek, 's még nagyobb fájdalom,

hogy mindaddig nem is lesznek, míg alapjuk meg nem rakatik; mihezképest ma nem is egyebek, mint a' számolni és ekkép kormányozni nem tudó, magát mindig ámító 's másokat örökleg csábító érzelemnek kisdedei, vagy néhányaknak — és ez is meglehet, de én soha nem hihetem — a' nélkül, hogy a' sokak azt észrevennék, szép szavakba és szép köntösökbe burkolt ármányterve, mikép a' hazai pyramis alap nélkül szántszándékkal felfordítva rakassék, és ennélfogva nemcsak azon magasságot el ne érhesse soha, melly után annyi hű kebel szomjadoz, de még azon kicsi is hegyünkbe düljön, mi a' régi elég alacsony építménybül fennmaradt, vagy ujabb időkben emelkedett egy kissé az Isten-adta, vagy ha úgy akarjuk, a' magyarvér szerzette hazai földszinen fel; mitül velem együtt viszont, tudom, nem egy hazai kebel retteg.

'S e' kettő közt nincs közép, 's ha segitség nem nyujtatik, gát nem vettetik rögtön, még mikor idő van: vagy a' mindennap növekedő álomjárás, vagy a' netalán valahol lappangó Macchiavel okvetlen lángba lobbantja és örök gyászba sülyeszti a' hazát.

Kezdetek ezek egyébiránt mind, nem tagadhatni; valamint nem tagadhatni azt is, hogy nagy sikerük eddigelé nem volt, hála az ég; 's ekkép felette kicsinységesnek látszhatik — megengedem — illyféle kis erőlködések miatt sok lármát ütnöm, és a' tágkeblüeket maguk-alkotta mennyországokbul illy szűkkeblüleg kizavarnom; de ábrándozás ragadósb mint mirígy, a' képzelet' szárnya kimondhatlan sebes, és egy szikra túz, mellyet sok észre sem vesz, csakhamar, ha, mielőtt erőre kap, nem fojtatik el, mindent lángba borít; így forog hazánk' léte is egy felette kényes tengely körül.

Herder, ezen az emberi eseményekbe olly mélyen ható ész, sülyedésünket jövendölé; és fogunk is sü-

lyedni okvetlen — mert, mi tagadás benne, nemzeti és alkotmányos létünk hajszálon függ — ha megmenekedésünk' kimondhatlan szövevényes, valóban a' csudálatossal határos létét el nem ismerjük, és az önkény 's anarchia közti olly szűk utunkat csak egy kissé is elhibázzuk; mikép e' közleménynek Virág Benedektül kölcsönzött jelszava szerint, bár mondaná el magának minden, és kivált a' másokat vezetni akaró honfi naponta sőt óránként ezeket:

„A' magyar népet a' világnak megtartani, és nemcsak megtartani, de az emberiség' diszére nemzetté, nagy, erős, dicső nemzetté emelni, lehet; de ez a' lehetetlenséggel határos, és egyedül a' minden szenvedelmektül ment, és minden ábrándnak 's szívgerjedelemnek parancsoló «hideg ész» jelelheti ki ennek útját“.

Egy hajszálon függ az egész, drága Honosiak, egy elhibázott vonás — és minden helyrehozhatlanul el van veszítve. — Ez állapotunk diagnosisa. De azért nem vagyunk gyengék, korántsem; és ebben fekszik felvirulhatásunk' titka, hogy csak mí magunk vághatjuk ketté azon hajszálat, mellyen függünk, semmi más erő nem: csak mí magunk hibázhatjuk el a' józan vonást, senki más nem, sőt minden elhibázott vonás, nemzeti és alkotmányos létünk elleni minden vágás, melly kivülrül hatna ránk — 's annyira nőttünk fel már — csak erősítné, csak szilárdítná létünket; mert azon nép, melly már megízlelte az arany szabadságnak lelket emelő kéjét, mellyben felébredt az emberi méltóság' érzete, 's melly már sejteni kezdi: mi nemzeti nagyság, mi nemzeti üdv, az, habár csak egy maroknyi volna is, csak maga sértheti, egyedül saját kezeivel gyilkolhatja meg magát.

Minkezeinkben van tehát, vagy inkább «azok kezeiben» van fajtánk' sorsa, a' magyarnak egykori magas léte, vagy csak keves idő alatti elsülyedése, kik fénykö-

rüknél, és — hogy ne éljek azon ellenséges kitétellel, mellyel a' főrendüek büntettetnek sokak által születésükért minden alkalommal, 's egy idő óta különös gonddal t. i. a' «véletlennel» — *igen nagyon megérdemlett népszerüségüknél fogva*, a' kolompot viszik elé, és a' lehető legélesb fegyverrel vannak ellátva.

És most jer ide kedves Fiam, te éppen olly véletlenül született gróf, mint véletlenül született magyar, mint véletlenül született szőkehaju és fekete szemü! véletlenen függ hazád' léte, véletlentül saját sorsod is; húzz fiam, hogy kissé közelebbrül tekinthessük, az eddig megjelent Pesti lapnak 22 száma közül; véletlenül akármellyikét.

Igy! jól van, 's nézzük, mellyik számot huztad? 18-dikat. Sajnálom, mert ezzel akartam bevégezni ez úttal soraimat, azonban még sem árt; mert éppen 18-dik Brumaire-re emlékeztet, azon napra, melly «egy csapással» — és harmincz millió egy ajkú, egy vallású test, közbevetőleg legyen mondva, olly csapást tarthat ki, mint millyen valami négy millioi jó ajku ugyan, tisztelet becsület, de sem egy vallású, sem egy nézetű, sem egy irányzatú testecskét úgy csap agyon mint legyet — melly nap mondom «egy csapással» a respublica' helyébe állítá — mert hiszen respublica az egésznek csak függczímere volt — az önkényt.

Kezdjük tehát a' 18-dik lappal. 'S valóban mindegy, akármellyikkel kezdjük; mert a' szerkesztőnek saját kezével irt akármellyik sorábul — szinte mondhatni — egyenlően és éppen úgy kitetszik az ömledező érzelem utáni felfogásnak okozatja, mint az angol tengeri had' minden 's legkisebb kötelein keresztül bizonyos «veres fonál» tűnik elő, melly elorzás' megelőzése végett van oda beszőve. És az a' baj, az a' felette nagy baj, hogy éppen a' szerkesztőnek soraibul 's okoskodásibul tűnik elő a' tévútakra vezető ezen «veres fonál», ezen szívsugalási modor; mert hogy olly lapbul, melly minden nézetnek, minden iránynak 's a' felfogás' minden lépcsőinek nyittaték, tökéletesen ki legyen küszöbölve minden középszerü és minden fallacia, és az mindig 's kirekesztőleg csak talpra esettet nyujtson: az teljességgel lehetetlen, mikép ezt nem is kivánhatni, sőt, ha ez jól megemésztett kész anyagnak mindigi elégséges léte miatt lehetséges lenne is, tán még sem volna ujságlapban czélravezető azért, minthogy semmi sem untatja a' közönséget inkább, mint a' szakadatlan axiomakénti előadás, mert illyes nagyon könnyen megy pedantismusba át, és száraz léténél fogva könnyen bizonyos doctoralis és leczkéző hangot is ölt magára: ki pedig untatja a' közönséget, és azt kelletin túl leczkézi, elvégre Horatius' egy pontját sem nyeri el. — Nem gáncsolom

tehát egy cseppet is; 's kivált, mert nálunk olly kevés tökéletesen megemésztett anyag létezik még, hogy a' Pesti Hírlap, melly mint minden hírlap, a' nemzetnek úgy szólván tulajdona, mulattatóbb fallaciákat is felveszen, sőt mint mondom, ezt még czélirányosnak tartom; mert semmi sem tanulságosb és egyszersmind jobb időtöltés is, mint látni: a' képzelet' tág körében álló bitorlásokat mint szállítja le zsarnoki trónjokrul a' hideg ész' hatalma, 's látni: mint olvadoz végre a' legfényesb körben századokig gyökeret vert mámor is az értelem' sugarátul úgy el, mint egykor Babylon' bálványai is leomlának az Isten' örök szabályait hirdető jóslók' szavai előtt. — Helybenhagyhatónak, vagy hogy világosabban mondjam, felvehetőnek tartom én ennélfogva a' Pesti Hírlapban eddigelé közlött majd nem minden czikket. De nem a' szerkesztőtül várom — és e' körül forog a' dolog — a' csalképzetek' felhordását; hanem éppen homlokegyenest ellenkezőleg, azon lap' szerkesztőjétül várom a' csalképzetek' minden módoni megigazítását. melly lap, magyar egünkön eddigelé soha nem látszott tünemény, és ekkép olly kivánatos, sőt nemzeti föléb-redésünk' tekintetében olly elkerülhetlenül szükséges lett volna, hogy most, miután minden felébredt, minden él már, valami jótevő, mindent érlelő 's szelíden világító nap tünjék fel 's hasson reánk, 's nem cometa, melly veszélylyel fenyeget, és a' helyett hogy melegítne, elijeszt, a' helyett hogy hazai kötelékink, korlátink és gátaink' számtalanságát, mint valami ezentúl szükségtelent állítná előnkbe, nemcsak óvakodásra int, sőt azokban, kik előrelátóbbak, vagy tán egy kissé félénkebbek, még azon eszmét is gerjeszti alkalmasint, nem volna-e tanácsos: Noeként valami mentő 's szabadulásra vezető bárkának előleges elkészítése körül, míg idő van, szorgoskodni, mellyel aztán, midőn majd bétörik a' ránk

kényszerített özön, család- és vagyonostul tán csak el lehetne érni valami Araratnak biztos partját.

Most, miután minden felébredt, minden él honunkban, illy melegítő, minden kisded érdeket egy nagy nemzeti érdekbe szelíden összeolvasztó világ lett volna napi renden; vagy inkább «Semmi».

A' Pesti Hírlap' 18-dik számának vezérczikkje — 's csak senki ne mondja, hogy vezérczikk bizonyos követeléssel nem jár, vagy ha nem jár is, hogy legalább bizonyos színt nem visel; ez természete minden hírlapnak, 's még annak is, melly egyedül másokbul szed és compilál, 's annál inkább természete annak, melly okoskodik, 's még vezérczikkek' nimbusával is ellátja magát, úgy hogy «színnélküli» hírlap mai nap többé nem létezik, és csak abban áll az egész különbség, hogy egynek színezete, árnyéklata gyöngéd 's burkolt, a' másiké ellenben nyilván, minden tartózkodás és lepleg nélkül kitárt — a' Pesti Hírlap' 18-ik számának vezérczikkje egy mesterül festett kép, és rám felette nagy benyomást tön; mert megvallom, én azon szerencsétlenekhez tartozom — egyébiránt úgy hiszem, sok illyen van, ki *bona fide* éppen azt tartja, hogy «valószínüleg» és mint a' Pesti lap' szerkesztője mondani meri «kétségtelenül» Bay J. szörnyü sorsa vár rá, t. i. azon sors — az elevenül eltemettetés — mellyet a' Pesti lap' szerkesztőjének valami levelezője mesélt, és mit ő mint «*pittoresque*» nagy hatással járó borzadalmat egy kissé mohócskán, mint később mutatkozék, felfogott — igen, én is azon szerencsétlenek' egyike vagyok, kik fejökbül nem verhetik ki néha az elevenen eltemettetési felette aggasztó prognostikont, mikép nem ritkán én is érzem, milly hangosan (?) koczog keblemben oldalbordáimhoz a' férfias, vagy tán éppen olly jól mondva a' képzelet-fias szív, minek következésében, 's hogy ez uttal

megmutassam: mennyire bántam meg a' pálinkaégetők elleni kikelésemet (!) — oh irgalmas Isten, ne hagyj minket még el, 's mentsd meg magyar népedet még ezennel is — előlegesen el is rendelém: temetésem előtt kivegyék sokszor gyanuba vett és most, tudom, tökéletesen hitelét vesztő szívemet, 's üvegbe szorítva pálinkában füröszszék; mi azonban tökéletesen még sem nyugtat meg, mert hátha elfelejtik kérésem, vagy rendeletemet «azért sem teljesítik», mert rendelém, mi ma napi rendü; és ekkép tán hármos koporsóba szorítva befalaznak úgy, mikép még csak a' sírbolt' ajtajához se hurczolhassam magam, és egy felső kínzó hatalom elég erőt ád, illy szűk körben napokig, tán évekig, a' kárhozatnak emberi erővel el nem birható kínai közt létezhetni, mirül — ha igaz — szintén van példa. 7) Oh már ismét hallom (!) koczogni férfias szívemet, míszerint ha valaki, bizonyosan én ohajtanám, 's ha csak önzésbül volna is, hogy minden elkövettessék az elevenen sírba eresztés' örök elmellőzésére.

Miután azonban kialuttam magamat borzadásombul — mit a' Pesti lap' szerkesztője azon szempontbul látszik kárhoztatni, hogy illyféle kialvások után régi nyugalommal semmit sem teszünk; és e' tekintetben tökéletes igaza van, és én csak azon ohajtást szeretném hozzáragasztani: bár életbe vágót soha se tennénk, míg egészen nem aluttuk ki magunkat, vagy a' német felette jó példabeszédként: míg előbb egyet nem alvánk a' felveendő tárgyak felett, 's minden szenvedelmek bennünk nyugalomra nem tértek — miután mondom kialuttam magamat, a' dolog gyakorlati részét kezdém fontolgatni 's fejtegetni, hogy valljon valami hasznot fog-e hajtani az érintett «Halottas házakrul» szóló vezérczikk, mikor okoskodásom' fonalán odébb és odébb indulva, azon előttem éppen nem váratlan —

mert igen ismerem az illyféle themákat — de tán mások előtt felette váratlan következményekre jutottam, hogy ezen czikk miatt alkalmasint egyetlen egy eleven emberrel sem fog kevesb ezentul eltemettetni Magyarországban, és így haszna a' pillanati ideg felesiklandozáson kivül = 0; más részrül ellenben több illy czikk, de csak az érintett czikk is untig elégséges lehet, ha a' benne lappangó szikra fogékony anyagra talál 's oltó kéz nem segít, az egész most fejledező magyar nemzetet homlokegyenest dönteni sírba; mikép a' felettünk leszakadó boltozatként függő veszély viszont, és egyedül egy kis borzadalom' festése végett, határtalan.

És ez oka, férfiaim — 's nem ám asszonyaim! kik — tisztelet, becsület, de igazság is — illyesekhez érzelgő szívüknél fogva nem értenek — ez oka, miért sajnálom, hogy a' véletlen (lásd 171-ik lapon) éppen az «Elêvenen sírba sülyesztési czikket» vonatá magzatommal legelsőben, és ennélfogva annak bonczolásával teszem a' kezdetet, mert azzal akarám és azzal fogom bevégezni, ha bírom, ez úttali kínos epedések közt irott soraimat; mikép világosan álljon az előtt; ki látni akar, ki látni még bír, hogy ha nemzeti családunk' bár minden 1000-dik tagja taszítatnék is elevenen sírba, az ebbül következő nyomornak summája még sem volna olly nagy, mint ha egész nemzetünk temettetnék el, és annyi felébredt hű kebel előtt ismét és örökre bezáródnék az egy idő óta anyaföldünkre olly szép reményekkel nyiladozó ég; mitül sok nem tart, de tartok én, és ha nem hisztek szavaimnak drága Rokonok, legalább «kételkedjetek Tinnagatok' tiszta felfogásán!» Ezzel akarám és ezzel fogom, ha elbírom, bevégezni vérző keblemben visszatűkrödzött értelmem' szózatát, mikép fajtám iránti kötelességemet teljesitsem lélekisméretem szerint én, ha más nem; és illy kínos végnek elejét vehesse, 's e' vég-

veszélytül, mellybe okvetlen belébonyolodik, megmenthesse magát, ha akarja, a' magyar. Ezzel tehát, nehogy a' véletlentül kijelelt sorozatot megbontsam, adós maradok; addig is a' 18-dik szám vezérczikkére visszatérvén, melly, mint mondám, hihetőleg semmi vagy tán csak felette csekély hasznot fog hajtani, más részrül azonban olly fáklya, mellynek csak «anyag» kell 's «hátráltatlan működés», mikép lángba borítson mindent.

Sok, tán minden embernek megvolt azon időszaka, mikor a' képzelet' ereje belsejében leginkább működvén, őt mind az iránt különösen szenvedelmessé tevé, mi a' költészet' és a' csudálatosnak körébe vág. Én is éltem ezen korszakban, és volt idő, mikor én is inkább emelkedém a' költészet' szárnyain — jóllehet soha magaméin, de mindig csak máséin — mintsem hogy a' prosának, kivált a' magyar prosának, valljuk meg, sokszor felette émelygős útain izzadoztam volna szívesen; volt idő, mikor a' közönséges napnak sokszor olly zsibbasztó fordulatát és annyi unalmakkal járó árnyéklatit én is a' «különösnek» és a' «csudálatosnak» felkeresésével törekedém enyhítgetni. És így történt, hogy egykor meglehetősen sokat foglalatoskodám somnambulismussal, sőt még necromantiával is. — Miket tapasztaltam e' tekintetben, miket nem, és mi általában fogalmam a' más, vagy ha akarjuk, a' szellem-világ' összeköttésérül földünkkel, vagy minmagunkkal, az nem ide való; és ekkép errül ez alkalommal hallgatok. Annyit azonban mondhatok, hogy bármilly nagyon kivántam volna, 's bár mindent el is követék, mi csak hatalmamban volt: soha «lélek» annyi figyelemre nem méltatott, hogy egy kis látogatással megbecsülte volna nem éppen Tamás, de más részrül viszont nem könnyen minden mesének 's minden árnynak hitelt adó személyemet; és ez uttal annyit is mondhatok, hogy saját gyakorlatomban soha

legkisebb jelt sem találtam, de csak egyetlen egynek is «elevenen sírba sülyesztésérül», jóllehet mondhatom, sokat forgolódtam egy időben haldoklók, halottak, temetők és felnyitott sírboltok körül; sőt ez utolsó tekintetben, mert valóban sokszor kínzá fiatal képzelődésemet illyes végnek kétségbeejtő pokla, különös szorgalommal voltam, és sem időt, sem fáradságot, sem semmit nem kiméltem — és vajmi sok sírboltnak felnyitásánál valék jelen, és vajmi sok mendemondának jártam végére — csakhogy valami jelét, bár legkisebbét is találjam az időelőtti eltemettetésnek, de hasztalan; mert mindenütt tisztán mutatkozott a' mese, vagy egyedül valami ámításra tervezett koholmány.

Minden tájnak, sőt minden falunak megvannak illyféle meséi, valamint lelkek is mutatkoznak néha néha itt ott; meg a' medve minden határban, «bizonyosnak» mint parókát letépte bőröstül koponyájárul haját; meg a' farkasok, mellyek pánczélán kivül tisztán felemésztették a' szerencsétlen vasas németet; meg azon erős ember, ki úgy töri a' patkót, mint mí közönségesek a' kávéba való szarvast; meg azon zsivány, kin fegyver nem fog 'sat. 'sat. Mik azonban egy kissé férfiasb vizsgálatot ki nem állván, rendszerint mint hasztalan pletykák, vagy mint valami mellékes haszon' elérésére alattomosan koholt furfangok tűnnek elő; és netaláni hasznok egyedül abban központosul, hogy jobb anyag' hijával, a' rövid napok' estéit ki lehet azokkal, ínfelrázó 's idegrezgető borzadalmak közt húzni, és a' pajzán negéd, ha ügyes, illyesekkel kénye szerint fagyba merevít némi kis-, vagy éjfél táján paplanai közt jól megizzaszt némi vén-asszonyt, vagy tán «vén asszonyost».

Egész Europában alkalmasint nem temettetik elevenen el 20 év' leforgása alatt egynél több; mikép azon, jóllehet pokoli, de éppen azért csak pillanati

nyomor, mellyet az «egy» bizonyosan szenved, aránylag csak egy igen kis töredék a' nyomornak azon nagy summájához képest, melly nemcsak az emberi sorshoz van kötve felsőbb 's láthatatlan hatalmak által, hanem melly nyomor legfőkép emberi ál felfogások és ál rendeletek következésében éri, 's nem az «egyet» de a' «sokat». De ha minden évben még 10 temettetnék is elevenen Europában el, mi bizonyosan nem történik, még akkor is az elevenen sírba szállítás aránylag csak kis töredék volna. Ám pedig tán a' «soknak» és nem az «egynek» üdvét eszközleni előlegesen, az országtudomány' fő elve, nemde úgy; mikép az asszonyi szív vagy a' képzelet-fias velő, mellynek nincs szigorú gazdája, nem is járhat illyesekben jó sikerrel 's haszonhajtással el; mert minden egyes esetnél, minden kivételnél, melly képzeletére egy kissé erősben hat és szívandalgásra mozdít, tüstént kész megsemmisitni a' fő szabályt, azaz tüstént kész feláldozni a' sokat az egyért; és mi legkülönösbnek látszó, jóllehet nem egyéb, mint a' szívömledések' szoros lánczolatban levő következménye, mindig azon édes áltatások közt, hogy a' «sokak» érdekéért, a' «sokak» jóllétéért hadakozik — tán nem volna roszul mondva «hadarász».

Kár is volt ez okbúl azon lap' vezérczikkében illy aránylag csekély érdekü tárgyat felhozni, melly laptul Magyarország' ujjászületését várja sok magyar, 's bár meg ne csalattassék; valóban kár volt 's legfőkép azért, mert még e' tekintetben is nézetem szerint több kárt mint hasznot hajtott, 's pedig azon egyedüli, de hiszem, az életbül vett okbul, mert az egész egyebiránt mesteri kézzel festett kép a-tul z-ig, mit később a' 23-ik szám' 186ik lapján be kellett vallani, nem volt egyéb, mint azon mystificatiok' egyike, mellyek most napirendiek, 's mellyek csak egy kissé hosszabb időforgás alatt úgy hat-

nak a' közönségre, mint a' sok tűzre és a' sok farkasra kiáltás; t. i. hogy az, kit sokszor hiába fellármáztak: menne tüzet oltani, sietne farkast kergetni, végre, mert mindig mesének tartja a' zajt, akkor sem indul, mikor valósággal dúl a' tűz, mikor *bona fide* gazdálkodik a' nyájban a' farkas; és ekkép ezen gyakorlati okoskodás fonalán indulva, az érintett és a' magyar életbe vágó vezérczikk után sem lesz most semmi esetre több, de alkalmasint sokkal kevesb gond a' halotti viszgálat körül; mert kiki azon altatásban van, hogy jól végzi dolgát, és ekkép nem szeret magán paczkáztatni, kivált ha illyesnek semmi egyéb, mint egy vastag koholmány szolgál alapul; miszerint a' halottakkal vagy tetszholtakkal mai nap foglalkodók visszalökvén a' rájuk, itéletük szerint nem illő vádat, azértsem fognak az eddigi eljárásmódtul távozni, és ha távoznak, az czak abban álland — mert az ember, ha méltatlanul illetik, meg szokta bicsakolni magát, mire, közbevetőleg legyen mondva, jó volna néha néha egy kissé megemlékezni — hogy a' halotti deszkán fekvőket ezentúl még szaporábban fogják koporsóba szegezni 's a' gyászos gödörbe sülyeszteni az illetők, mikép tettleg megmutassák, hogy eddigelé is nemcsak nem hibáztak, sőt még kelletén túl is teljesíték tisztüket. Mibül azt tanulhatni, hogy az, ki bár akarva, bár sejdítlen «egyért» feláldozá a' «sokat», elvégre még az «egynek» sem használ. A' szív okoskodása pedig elmulhatlanul mindig illy kelepczébe hoz, mi okbul veszélyes is annak sugalása után ide oda kapkodni, kivált Magyarországban, hol férfiúi feltámadás és alkotmányos nemzetisedés, a' lehető legnehezebben feloldható problemák közé tartozik 'sat.

Távul vagyok azonban vitát kezdeni, miért nem választott a' 18-dik vezérczikk' számára becsesb themát a' Pesti lap, 's szerkesztője valami jobbat miért nem

irt: mi franczia példabeszéd szerint valóságos „német vita“ volna, mellynek távulrul sem vagyok barátja, Isten mentsen! *Dat pira et poma* 'sat. mint a' latán mondja, és „rosz ember, ki többet tesz mint sem bir“, mit megint a' német mond; távul vagyok azért minden e' pont körüli vitátul, sőt meg akarom engedni, hogy a' szóban levő borzadalom-festésnek következésében a' jó lélekismeretü és becsületes emberek' száma, kik illy tárgyakkal bajlódnak, nőni fog, kikre a' Pesti lap' szerkesztőjének az érintett czikk' második hasábja 45-ik során látható nézete szerint, inkább van szükség, mint a' tudományosokra; mihez én azt ragasztom „*hic Rhodus*, *hic salta!*“ — meg akarom engedni, hogy ezen borzadalmi kép után a' gazdagabb községek à la Hufeland — milly gondosságnak a' Pesti Hírlap szerkesztője, mint mondja, csak „örvendhetni fog“ éljen! — mindenütt halottas házakat építendnek, a' tehetetlenebb helységekben pedig halottas szobák fogják ezek' hiját pótolni; meg akarom engedni még azt is, mikép e' hajszálakat felmerevítő felszólítás után a' községekben, hol ezentul mindenki azt hiendi: bizonyosan ő maga vagy kedveseinek egyike jut a' megfertőztetett Vestakénti áldozat sorsára, több gond fog fordítatni a' holtak- mint az élőkre, mi valódi nyereség, és illő párja lesz azon lettdolognak, miszerint nem egy magyar még inkább, mint nem egy nép, akkor kezdi szeretni honosát csak, mikor már holt, minek kis oka egyedül az, mert erősebben gyülöli másban a' fényt, mint szomjazná a' hazait; mind ezt meg akarom engedni, sőt megengedem még azt is. «hogy azon köztiszteletben álló lelkes hazánkfia, kinek az orvosi politia' országos főnökévé neveztetését az egész nemzet köz örömmel fogadta, a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének reménye és buzdítása következésében, nehogy várakozásán innen maradjon, annyira fog töre-

kedni, mikép ezentúl hazánkban de egyetlen egy tetszholt se temettessék el soha is", 's mit fogunk nyerni? Nem csekélyet ugyan, mert ha csak egyetlen egy embertársunk mentetik is meg azon habár egy perczig tartó, de még is borzasztó irtózattul, mellyet eszméleten levő ember feltörhetlen sírboltban érezhet, 's már nagy a' nyereseg, 's ekkép bizonyára nagy figyelemre méltó szempont; csakhogy ezen nyereség, bármilly nagy legyen is, ha a' szenvedések' azon roppant summájához állítatik, melly az élőket és a' sokakat illeti, 's őket minden pillanatban érinti, 's mellyek nemcsak orvosolva nincsenek, sőt orvoslásukra eddigelé legkisebb sem tétetett, még sem több, mint egy kis fractio. — Igen, nemzeti 's fenálló kínokhoz állítva, e' nyereség nem több, mint vajmi kis fractio!

Korántsem tartom én azonban — és értsük egymást — a' halottas házak körülti javítást azért elhanyagolhatónak, és egyáltalában elhanyagolhatónak mind azt, mit a' Pesti Hírlap' szerkesztője 18-dik számu lapjában az eleveneknek sírba sülyesztésérül mond, mert az e' tekintetben teendő javítások a' nemzeti jóllétnek nagy summájához egyedül kis fractiokként járulnak; Isten őrizzen! hiszen a' kis fractiokbul leszen a' nagy summa, és bár teljesítné lelekisméretesen és becsületesen — *sed hic Rhodus, hic salta!* — kiki saját körében kötelességét, és jót állok, csak hamar más képet mutatna Hunnia, és rögtön több megelégedett és szerencseteli kép mosolyogna elönkbe anyaföldünk' határai közt.

A' kérdésben levő czikk is tehát dicséretre méltó, a' mennyiben a' köz szerencse' nagy summájához bizonyos részecskével járul; mellyhez bizonyosan járulna is, ha tartalma nem koholmányon, de valami valósággal megtörténten alapulna, 's aránylag felette becses is volna, ha a' szerkesztő tisztán nyujtaná a'

magában becses részecskét, és nem ragasztana semmi mást hozzá.

De a' baj az, hogy valamit hozzáragaszt, és ezen «hozzáragasztás» olly deficit-be helyzi a' netaláni nyereségnek kis fractioját az érintett czikkben, mint kötlevél sem nyujt nyereséget, hanem nagy deficit-be bonyolít, ha például 100 forint activ, de egyszersmind 100,000 forint passiv adósságrul is szól.

Kár volt ennélfogva a' felvett themánál meg nem állapodni, és így az aránylagi szép hasznot a' magyarnak tisztán nem nyujtani, és ez által honunk activ létét egyenesen nem emelni, de a' helyett olly themákba divagálni, mellyek ha köz tapsot nyernek — mint én fogom fel a' dolgot — a' Pesti Hírlap 18-ik számu vezérczikkje által a' tán és csak tán nyujtandó = 100 haszon' hegyibe olly veszélyt hozandnak hazánkra, melly = 100,000 és sokkal hihetőbben bekövetkezendő, mintsem hogy bekövetkeztetné az = 100 hasznot, t. i. hogy ezentúl vélt-holt nálunk többé el ne temettessék.

Igen is a' 18-dik számbeli vezérczikknek lehető haszonhajtása = 100, hihető károkozása pedig = 100,000.

És ha csak ezen czikk kalandoznék illyféle veszélyes themákba, ám hagyján; mert hiszen ki az, kin néha meg nem esnék, hogy egy kissé el ne hibázná a' czélt, egynek egynek a' lábára ne hágna, itt ott ne sértene, sőt vigyázatlanságbul még a' házat is néha ne hozná tűzveszélybe; ez mindenkin megesik, mikép a' mozgóbbakat tekintve, ha valahová, bizonyosan ide illik a' *hanc veniam petimus damusque vicissim*; mert hogy az, ki sokat mozog, sokat beszél, sokat ir, ollykor meg ne botoljék, nyelve őt soha el ne ragadja, 's néha néha ollyast ne irjon, mellynek se füle se farka, vagy inkább igen hosszú farka és még hosszabb füle ne volna, az

emberi gyarlóságunknál fogva tökéletesen lehetetlen. Nem dobok én ennekokáért, a' jó útbuli néha megeshető kitérések miatt senkire is követ, távul legyen ez tőlem; minthogy hiszen ez által mindenkit feljogosítnék, személyemet kövekkel tetőtül talpig elborítni, mert irgalmas Isten! hányszor botlottam én, hányszor botlom ma, 's hányszor botlandom alkalmasint még ezentúl!

Ha azonban minden themába belé van illesztve bizonyos «kedvencz eszme» ha a' legegyszerűbbnek látszó szóalkatbul kitünik bizonyos «veres fonál», ha minden themábul kifénylik bizonyos *Carthaginem censeo esse delendam* 'sat. és felfogásom szerint ezen kedvencz eszme, ezen veres fonál, gyulasztó anyag, és bizonyos eltörlések, itéletem szerint csak a' magyarnak eltörlésével eszközölhetők: akkor — jóllehet ezt is a' véletlen és éppen nem valami rosz akarat vagy szántszándék' okozatának tartom — nem mulaszthatom el, hogy, valamint most teszem, a' veszélyharangot erőm szerint meg ne húzzam.

Ámde a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének, nem mondom éppen minden, de valóban csaknem minden sorábul, akármirül irjon is, kitünik bizonyos «kedvencz eszme», bizonyos «veres fonál», bizonyos «*censeo esse delendos et- das*» 'sat. mi egyébiránt, mint mondám, korántsem valami szántszándéknak, de egyedül a' puszta véletlennek okozata, 's mi több, alkalmasint a' szerkesztőnek tudta sőt sejdítése nélkül foly ki pennájábul.

Vannak némi virtuózok, kik annyira telvék, annyira saturalvák bizonyos themákkal — és ez teszi kitünő mesteri természetüket, mivel egész erejük egyre van központositva — hogy bár akarják bár ne, és akárhol 's akármin kezdjék is a' nótát, elvégre mindig a' kedvencz, és úgy látszik, minden csepp nedv- és vérükben létező áriába esnek át, 's rendszerint a' nélkül, hogy

ezt tudnák, vagy csak legmesszebbrül is észrevennék. Igy például Bellini noha ezer árnyéklatu, még is mindig csak egy themát variál; 's ki csak egyetlen egy müvének hatott is bájtitkaiba, mindenütt ráismer az angyali karbul kiragadott ugyanazon egy magzatra. Igy Byron; és ki csak úgyszólván egy versét olvasta volna is e' halandónak, akármelly gyermekén, mennyire fűzte legyen is azt virágokkal körül, egy kissé mélyebb tekintettel rögtön feltalálja a' fekete sereg' fejékességét: a' kis szarvat.

A' Pesti Hírlap' szerkesztője éppen ez esetben van; mert kezdje bár themáját akárhol és akármin, bár akarja bár ne, mindig kitünik soraibul elvégre bizonyos «veres fonál», melly nem egyéb, mint «Minden birtoknak, minden felsőbbségnek gyanúba hozása, gyülöletessé tétele». — Igen, ez azon thema, melly körül variál a' Pesti Hírlap' szerkesztője a' határtalanig. De ezt nem teszi valami rosz szándékbul, előre kitervezett valami mellékes czélbul — Isten őrizzen, Isten mentsen! — hanem éppen úgy sodortatik ezen themába — 's meg vagyok győződve, a' nélkül hogy maga is tudná, a' nélkül hogy csak észre is venné — mint sodortatának a' franczia forradalom' hősei egykor; és szinte 's tökéletesen ugyanazon egy kútfőbül meríti ő is tanitmányit, mellybül merítének ezek, 's melly kútfő nem egyéb, mint az andalgó szívnek, az olvadozó érzelemnek, jóllehet felbuzdításra és czélkitüzésre gyönyörű, de kormányzási tekintetben átkot terjesztő forrása!

Ez azon forrás, melly az emberiségre valódi Pandora' szelenczéjeként elvégre legtöbb átkot terjeszt, és azért olly veszélyteli; mert az ember-szeretetnek és az irgalomnak seraphi tisztaságába állított bűvereje által, a' jobb, a' fiatal kebelre olly varázszsal hat, miként alig van, ha egyszer erőre kapott 's szabadon buzog, belőle menekedés.

A' 18-dik számbeli vezérczikkben Bay J. szörnyű sorsának leirása után, átmegyen a' Pesti lapnak szerkesztője annak elbeszélésére, mit látott légyen saját szemeivel, mikor „*tegnap egyik külvárosban vala, a' nyomort és inséget honos rejtekében házankint meglátogatni*". Az előadás mesteri és annyira felrázó, mikép a' legzsugoribb harpax is, ha olvassa, minden bizonynyal ugy megindul, hogy már már zsebébe nyul, onnan valamit a' nyomor és inség' enyhítésére kimarkolandó. És eddig jól van, és tudom, csak illyféle zsugori harpaxoknak sujtása és magukba térítése volt a' Pesti lap' szerkesztőjének nemes, lehet mondani, szent czélja; de fájdalom, egyszerre kitünik valamint Byronnál a' «kis szarvacska», úgy itt a' «veres fonalacska», melly a' 3-dik hasáb' 4-dik sorában kezdve így foly: „*és e' méregért* — t. i. hogy a' házbirtokos beveszi házába a' lefestett nyomort és inséget — *még is 2 — 3 forint házbért kénytelen hetenkint a' szívtelen gazdának fizetni!*"

Itt van kitárva egész fényességében a' gyönyörű «veres fonál», a' vajmi mély forrásbul kutatott «gyönyörű politika!»

„*A' szívtelen gazda!*" 'S ugyan miért? szeretném tudni. Tán jobb szívü volna, ha éppen be nem fogadná a' nyomort, vagy mámoros ittasságában, illy dolgozni nem akaró kóborlók miatt — kiknek kilencz tizede saját bűne 's baromisága által sülyedt nyomorúságba, és még most is kiemelkedhetnék abbul legnagyobb része, hacsak akarna — feláldozná magát és elsülyesztné saját övéit!

Ha egy fiatal tanuló, kinek szíve van, de még esze nincs, bele toppan a' nyomorúság' illyféle barlangiba, 's legelőször életében: ám igen elértem, hogy rögtön haza fut és édes anyjának hosszú értekezést ír az emberi méltóságrul, a' szívtelen gazdákrul, a' nagyoknak ördögi

szívérül, a' hatóságok' undok restségérül, és rögtön testestül lelkestül Lamennais' apródjává lesz, és mezítlen ajkának daczára rögtön kész lándzsát törni az országtudománynak sorompjai közt, az ezüst szakálu és arany becsü tapasztalással — ezt elértem; mert heves a' fiatal vér, 's kezdőben illyes megbocsátható bűn; de ha olly lap' vezérczikkében, és nem egy, de szinte minden vezérczikkében fordul elő illyes anathema a' birtok ellen, mellytül nemzetének ujjászületését várja sok magyar, 's melly most mint egy nagy fáklya világít honunk felett: az, ha szántszándékos volna, valóban a' «legnagyobb gyülöletet érdemlené»; de így, mert csak véletlen — 's bocsáss meg Isten nekik, mert valóban nem tudják, mit mivelnek — egyedül a' legmélyebb szomorúságba sülyesztő!

Az érintett szapora felfogási czikkbül, ha hideg vérrel olvassuk azt át, tisztán tünik elő, hogy a' Pesti lap' szerkesztője azon áltatásban él, mintha úgy szólván ő találta volna fel mind ezen nyomort és inséget, mellyet ő olly mesterileg fest. — Illyes, kivált felingerült állapotban sokszor meg szokott de még a' legokosabb embereknél is, történni. Tudok egy fiatal franczhonit, ki azt hitte: a' híres karnioliai stalactitbarlangot — mert felőle nem hallott még semmit — ő lelte fel legelőbb, 's igen bámult az ottani közönség illy csuda körülti tudatlanságán 's csigavérén; írt is, ha nem csalatkozom, egy kis röpczikket e' nagy felfedezésrül, de az, mint a' kézben repedő puska, természetszerint csak saját őt sértette és senki mást. — Valami három évvel ezelőtt találkoztam egy «jó haszonnal» útazott honfival, ki nem tudott eléggé csudálkozni: «mennyi szederfa van Olaszországban, 's milly hasznos volna annak terjesztése honunkban», mintha itt éppen senki sem gondolkozott volna a' dologrul még, és nekem mondá ezt

éppen, ki e' tekintetben már régóta gyakorlom az ismert amerikai szójárást: „*Don't talk' everlastingly; but go a head*“, mi körülbelül annyit tesz: „Ne fecsegj örökleg; de áll elé 's cselekedjél.“ — Ismerek végre egy angolt is, pedig egy nagy tudományút, ki *bona fide* azt hitte: miként Magellan a' szorost, úgy találá fel ő Buda-Pestet, a' két porost. — Van illy önámítás sok a' világon, és szívesen megneveznék többet, ha személyességektül nem tartanék — miktül igen kell nálunk tartani, mert az emberek itt még nem szokták meg a' minden aranyozás nélküli «igaz» és főkép «koholt» labdacsokat — kik azon muszka várparancsnokra emlékeztetnek, ki későn kelvén vagy későn nézvén ki ablakánál, nem vette észre, hogy éjjelen át és hajnalkor mennyi szemetet, mennyi mocskot, néha néha egy dögöt is vittek ki; irgalmatlanul szitkozódott, ha még is itt ott vett észre piszkot, és azon hiedelemben levén, mikép a' községi előljáróság éppen semmit sem tett — mert mindent egyszerre tenni nem bírt — a' restég, tunyaság és megvesztegethetés' pelengérére állítá azt.

A' Pesti lap' szerkesztője azonban igen csalatkozik, ha azt hiszi, hogy azon temérdek baj, inség és nyomor, melly Pest városában létezik, és melly minden nagyító üveg nélkül is felette nagy, 's minden költészeti declamatio nelkül is felette szívreható, elkerülte volna a' hatóságok figyelmét. Valóban ezt nem tette 's nem is tehette; mert ezen baj, ezen nyomor aggasztólag nő naprul napra, 's már annyira tornyosult fel, mikép velem együtt, ki, mint választott kis polgár, csak vajmi kis töredéke vagyok az itteni hatóságnak, nem egy becsületes jóllehet «hivatalban levő» ember szívzsugorodva érzi, 's nem rögtöni felfogás de érett megfontolás után, hogy az e' tekintetbeni gyökeres segítség, ha nem multja is fel a' hazai közerőt, még is a' bajak azon so-

rába esik, mellyek' valódi és nemcsak ideig óráigi 's egyedül ámítgatási enyhitésére, olly alapok' rakása szükséges, mellyek egyesek' vagy egyes városok' és egyes vármegyék' körét túlhaladják. Ne higye azonban a' Pesti Hírlap' szerkesztője, hogy azért, mert illy nagyobb nemzeti javítások reggele nem tünt még fel, és azért mert illy nagyot nem vihetni végbe tüstént, most «semmi» nem történik. Távul ettül! De a' bajak tömege olly nagy, hogy az, mi történik, meghiszem, aránylag «semminek» látszik, kivált azoknál, kik mint az angol mondja, a' dolognak mindig csak egy oldalát látják, a' kérdések mindig csak egy részét birják feloldani, vagy mint a' magyar latán mondja, egyedül scyllát képesek kikerülni, vagy egyedül a' charybdist, de mind a' kettőt nem.

Magyarországban nincs pont, hol az életnek nagyobb jelei mutatkoznának, mint Pesten. Ezt szinte érezhetni. És ne fejtegesse az ember ennek okát bár, ne lássa át, még is hiszi, mintha ebbül valami nagyobbnak kellene lenni, mintha e' pontnak okvetlen nőni kellene, mintha itt valami jövendőnek be kellene következni. Rám legalább Pest mindig illyes benyomást tett, 's most tisztán tudom okát is, midőn, például Padua, valahányszor voltam ott, mindig azt érezteté velem, mintha ott soha semmi nevezetesbnek többé nem kellene bekövetkezni. Pest a' jövendőnek, a' fiatalságnak városa, és így esik — mert az élet, az ifjuság' melege mindent magához vonz — hogy nincs pont Magyarországban, mellyre aránylag több henyélő, több korhely, és megengedem. több valóságos ügyefogyott is tódulna; a' kereset aránylag könnyü, és ekkép a' keveset és könnyet dolgozni szerető heréje is az országnak jobbadán ide kerül, mikép a' két város számosb, azt hiszem, hét hatóságainak daczára (!!!) és kivált az 1838-diki árvíz' hozzájárulta

után, melly elég lett volna egy idejében félig meddig lepergett várost félszázadra lökni vissza, sőt tökéletesen tönkre verni, a' fél ország' selejtese itt gyül össze, mi azokat, kik a' bakon ülnek és ez erőművet tartják, azon meg nem szünő dilemmába helyzi, milly dilemmában a' röpiró et C-° helyezve szerencséjére nincs — mert alkalmasint ő szintugy vagy még előbb megakadna — hogy ők az emberi és természeti jogok, és a' szeretet 's irgalmasság' nevében szegényekkel, ügyefogyottakkal betű szerint elfulaszszák Pestet, és fejledező Hunnia' fővárosát Pestet betű szerint a' pest-isnek gyulpontjává sülyeszszék, vagy a' szoros kénytelenség, az irgalmatlan kétszer-kettő-négynek szava szerint, a' sok tolvaj- és kóborlóval együtt véletlenül néha néha egy egy szenthez közel álló ügyefogyottat is önsorsának engedjenek át. 'S kérdem, ki csak félig meddig van is avatva a' pesti szegények' és a' pesti szegény legények' dolgaiba, és errül nem egy kis séta, nem egy kis láta — revue — következésében hoz itéletet, ugyan nem érzi-e magát sokszor a' most érintett, valóban felette kellemetlen dilemmába helyezve? azon dilemmába, melly egyébiránt emberi események közt, mikor az «enyim és tied» körül forog a' kérdés, és ollyasrul, mi ezen körbe vág, olly sokszor zsibbasztja a' gyarló és mindennek elejét venni nem tudó embert.

Oh volna a' világ, vagy — hátra az agarakkal — volna kisded földi golyónk csak félig meddig olly tökéletes, mint vajmi szép szívü és jó fejü, de kormányzási tekintetben még sem elég mélyen látó hazánkfia azt ohajtaná, kit szeretek, tisztelek, becsülök, de valamint jó erőművesnek úgy jó országembernek legtávulabbrul sem tartom: — ej beh dicső volna az! egy olly paradicsom — oh mennyei érzés! — melly még Rousseau-

nak az ember' primitiv' létérül festett képét is túlhaladná, hol nincs első, nincs utolsó, de minden egyenlő, szeretet uralkodik csak, és dolgozni sem kell; mert mindent a' nagy — és egyedül a' romlásnak induló embertül később megfertőztetett — természet önként nyujt, hol a' szükségek egyszerüek, a' nyavalyák, a' társaság' e' kinövései ismeretlenek, hol senki sem kénytelen izzadni, egy csepp vér sem foly soha, mert még az oroszlánok is szénával élnek és annál inkább az emberek, 's hol minden, mint egy nagy család, tág- és rokonkeblüleg üdvözli a' teremtőt meg nem szünő imában. Oh beh dicső volna mind ez!

A' bajak' azon tengerébül azonban, mellyek ide lent agyagsorsunkhoz kötvék, illy andalgás, illy mámor ki nem emel, ki nem ment soha, valóban nem. Itt egyedül, és az is csak bizonyos pontig, a' férfiúban lakó cherubi szikra, a' legfőbb értelem — 's nem az asszonyi érzelem, melly, ha eléri akmejét, «furia» — vezethet egyenként és annál inkább egész népeket a' gyarló emberi erővel elérhető üdvnek révpartjába.

És illy révpartot földi golyónkon mindenütt nem véletlenül, de értelem által érhetni el legbiztosabban, és annál inkább kis Hunniában, hol a' gyenge test ki nem tart erős crisist, hol minden — csak a' becsület többé nem — még hajszálon függ.

Nyomor és inség az emberi nemet mindig fogja nyomni, 's a' tökélyesedés' bármilly progressiv lépesőjén fejlődjék is ki léte, addig míg él, míg e' földet lakja, egyesnek mint népnek boldogsági köre határzott leend. A' feloldandó országtudományi csomó tehát mindig csak az marad, hogy a' lehető legnagyobb szám legyen boldog, és a' köz szerencsének fő summája legyen a' lehető legnagyobb.

Ugy látszik, legalább nekem, ez «egészséges alap».

'S tudom, szívömledező, érzelgő Barátim chorusban felkiáltanak: „Igen ez az egészséges alap! Ez, bizony ez". Áldott gyermekek, örülök rajta; tehát egy úton vagyunk, ugy-e; mert hiszen nekem is csak ez a' czélom. «Egy, egy úton!»

Gondoljátok? Én azt mondom azonban «nem»; mert csak czélotok az, melly enyim, de nem útaitok, vagy legalább nem azon út az, mellyet a' Pesti Hírlap' szerkesztője mutat; mert ez nemcsak egyenesen oda nem vezet, hova Ti jutni véltek, jutni sóvárogtok, de ollyféle út, mellyen a' magyar még kerüléssel sem éri el soha is, szegény fajtára nézve az igéret' honát. Valóban soha!

És milly különös, vagy csak inkább ennek látszó — mert éppen nem különös, de felette természetes — hogy mind azok, kik a' Pesti Hírlap' themáján indulnak, csak észre sem veszik, hogy nem czéluk' egyenes elérésére, de éppen ellenkezőleg annak el nem érésére, vagy legjobb esetben annak csak késő és veszélyteli elérésére dolgoznak; azért természetes pedig, hogy ezt észre nem veszik, de nem is sejtik, mert ki egyszer a' szívandalgási kör' határt nem ismerő sphaerájában kering, és nemcsak el nem ismeri, milly felette veszélyes elem ez, sőt abban, azt a' legdicsőbb emberi pályának tartván, még *con amore* hősösködik is, az végkép anynyira bonyolodik az érzelmek' tömkelegibe, hol minden ámitás, minden csalfa báb, hogy elvégre tudta nélkül szintugy él ál felfogások és ál theoriák közt, mellyek szerint cselekszik, 's mellyekkel proselytáz, mint az sem veszi észre, hogy valami rosz bűzben van, ki abban már sokáig lakik, vagy abba csak lassú lépcsőnként sülyed; vagy mint alchymistai és szerelmi illusioi közt Faust sem sejdíté, hogy üdvének legutolsó kártyáit eljátszá, 's többé nem magáé, hanem valaki másé már.

Hogy pedig a' szívbajnokok czéluk' elérésére nemcsak nem dolgoznak egyenesen, de annak elérését nehezítik, hátra lökik, sőt szenvedelmes játékosként még tökéletesen el is koczkázzák, az nem felfogási, nem vélekedési tárgy, mellyrül Péter így, Pál úgy itélhet; de olly lettdolog, mint a' száraz $2 \times 2 = 4$, mellyrül mind Pálnak mind Péternek, bár apostol bár nem apostol, bár akarja bár nem, szórul szóra egyenlően itélni kell. 'S ugyanis, mi az optimisták, philanthropok és ideologok' végczélja? — t. i. azon optimisták-, philanthropok- és ideologoké, kik őszinték, és kik mint hóbortos utopisták nincsenek tökéletesen minősülve Charenton, Bedlam, vagy nem sokára, remélem, Vácznak tébolydóira — mi ezek végczélja? kérdem. Azt hiszem, nem egyéb, mint a' lehető legnagyobb számnak lehető legmagasb és legtartósb boldogsága.

Ez a' czél ugy-e? 'S most nézzük, míkép dolgoznak annak elérésére.

Vagy jobbadán «kivételek» körül részleteskednek, vagy mint Krisztus: jobbadán «a' már megfogott de csak néhány darab halat, az ezerek közt buzgólkodnak felosztani», minek következése az, hogy okvetlen mindig azon jószívü falusi borbély' szerepébe esnek, ki a' kocsmábul kiszabadultnak vagy inkább «kivittnek» mindig csak lábujját kötözgette, mert ez tünt neki leginkább fel, 's kötözgette mindig, mikor ez már többé nem is volt; a' néhány darab halat illetőleg pedig, ha bölcs rendelkezésökre hagyatnék az üdvözítő' csudatétele, azt eszközlenék, 's pedig elkerülhetlenül — mert hiszen hét ezer száj több száj mint hét száj, hét ezer gyomor több gyomor mint hét gyomor, hét hal pedig — kivált ha nem czethal — nem hét ezer hal — azt eszközlenék mondom, mi illyféle philanthrop éretlenségeknek vagy tán inkább túlérett-

ségeknek, ha sikerülnek, mindig elmulhatlan következése szokott lenni: hogy Neked sincs, Nekem sincs, és Senkinek sincs, és a' Père Enfantini «polgár ideál» az illyféle országgazdasági drámának utolsó felvonásában, végre olly hosszú képpel néz viszonlag egymásra, mint Demerara' [8]) erdeiben bizonyos hosszú szőrü család' egyénei néznek a' legfurcsább képekkel és csudálkozva magok körül, miker elfogyott a' valami jótevő szélvész lerázta dió és magyar-ó!

Illyest cselekesztek Barátim, valóban illyest, Ti becsületes, erényteli Rokonok, kik nem birjátok most, miután jól felébredtetek, eltürni — 's oh mennyire tudom felfogni sőt még méltánylani is ezen lelkesedést, melly jól irányozva lehető legnagyobb csudákat visz végbe — honunk' alacsony, még mindig valóban igen alacsony, még elég szégyenteli állását, és e' miatt kapkodtok jobbra balra, és a' legelső gőzkocsira felugrani készek vagytok, törik vagy szakad, csakhogy minél előbb érjétek el Hunniával a' dicsőség' szentlakát. Illyest cselekesztek Barátim, és a' nélkül hogy tudnátok, mit miveltek; mert ha tudnátok, lehetséges volna-e, hogy mindazon gyönyörű hazaszeretet, azon komoly kitűrni tudás, mindazon polgári erény, melly bennetek lakik, ama vízbe fuladóéhoz hasonló ide 's oda kapkodásokat egy kissé ne igazítná meg, mellyek egy idő óta — fájdalom mondani, de úgy van — némi magyar publicistákat annyira jellemeznek. 'S pedig eszközléstek' nagy summája valóban nem egyéb, mint részletek utáni ide oda kapkodás, vagy Magyarország' aránylag felette csekély kincseinek kisebb darabok' elosztására való törekedés; mihezképest eszközléstek' végeredménye legjobb esetben is csak parányi, vágyainkat éppen ki nem elégitő és felette késő lehet, sőt, mert a' kivéte-

lek mindig sértik az egészet, okvetlen visszás és mindent gyászba sülyesztő leend; holott azt hiszem — és itt egy kis figyelmet kérek — itt volna ideje már, az egészre 's csak az egészre lenni tekintettel, és feloldani elvégre azon Magyarországban olly könnyen feloldható problemát, miszerint megszünjék valaha már a' mostani közboldogság' úgy is elég kis summájának eldiriboltatására naprul napra növekedő és már alig burkolható irigy sovárgás, minek netaláni kielégítése semmi esetre sem nevelné a' hazai kincset, de legjobb esetben Pál' vagyonát Péterre ruházván át, ugyanaz maradna a' régi summa; valóban itt van ideje, hogy vége szakadjon ezen, jóllehet csak egy idő óta, de naprul napra kitünőbb irigy sovárgásnak, és az efféle nyomorult, mindenek felett igazságtalan, és utoljára mindent sarkaibul szükségkép kidöntő «gyermek velejü» és igen «szükkeblü» étvágyak, vagy inkább «másnak tulajdona utáni vágyak» helyébe napi rendre álljon elvégre polgári erény és köz lélek, mellytül ihletve nagy és kicsi, egymást becsülve vagy legalább kimélve, és egymásét szentnek tartva, ereje szerint törekedjék — és ebben lelje szomjának legédesb kielégítését — lehető legmagasbra fejteni ki a' haza minden kincseit; mikép a' király' szent személyétül kezdve, mennyire ez gyarló emberek közt földi pályánkon csak lehetséges, a' legutolsó ügyefogyottig, mindenkinek a' lehető legnagyobb mértékben megnyitassék a' megelégedés, a' szerencse' bájlaka, és ekkép a' magyar boldogság 's dicsőség' summája növekedjék naponként; melly problemának feloldása, mert honunk erre alkalmas és csak tőlünk függ, vajmi könnyü, és egyedül a' szántszándékos rendbontók, a' szántszándékos roszracsábitók érezzék, de ezek is csak szeliden a' «nagy számok» felett őrkedő

törvények' büntetését. Nem! Még ezt sem. Mert egyedül Isten büntethet embert, és élőnek élők közt tökéletes igazsága soha sincs, vagy csak kivételként van. és ekkép a' rendbontókat, az ál profétákat is csak annyiban érintse a' törvények' hatalma, mikép a' «nagy szám egyesnek» soha fel ne legyen áldozva. de inkább, ha kell és ez semmi mód el nem kerülhető, az «egy a' nagy számnak».

Eszközöl-e azonban a' Pesti Hírlap' szerkesztőjé és azok, kik themáján indulnak, illyest? Korántsem! Ők csak altatásban vannak az iránt, kogy illyest eszközölnek; mert a' helyett, hogy a' nagy számnak volnának szónokai, védői, pártolói, miknek tartják magokat, jobbadán kivételekre szorítkoznak, mi által mindig megsértik a' fő szabályt, és *in ultima analysi* még egyéneknek sem hajtanak hasznot, kikért lándzsát törnek; minthogy egyénekre is valódi haszon 's így valódi megelégedés, valódi szerencse, csak a' közboldogsági forrásbul háramolhatik bőségesen és tartólag.

Látnak bús koldust és megesik rajta szívük, a' mellette csinos hintóban vigan elhajtó ellen viszont keserüség támad bennük; 's volna hatalmukban — és csak ne csalják magukat — elvennék ettül az ő felfogásuk szerint — melly azonban mindig csak felszínen marad, és nem ritkán egy kis irigy adaggal is vegyült — a' «felesleget» és adnák az emberiség szent ügyének nevében az ügyefogyottnak, kinek ők azonban rendszerint azon ürügy alatt semmit sem, vagy csak felette ritkán 's csak egy kevesecskét adnak, minthogy nem olly gazdagok mint azok, kik náluknál gazdagabbak, 's ám tegyenek illyest a' «nagyok, a' gazdagok» kiktül az kitelik, habár munkátlanság miatt, mellyet kiki előmozdít, ki jótéteményiben és azokra buzdításiban nem óvakodó, száze-

zerre nőne is fel csak Pesten a' szegények' száma. A' bús koldus többnyire: nem valami semmirevaló gazember, nem valami kitanult hypocrita-e — mit vakon embertársárul hinni, kirül mindig a' legjobbat kell hinni, bűn ugyan, de azért, mielőtt igen mélyen nyulnánk zsebeinkbe, nekünk, kiknek illyesekben sok praxisunk, 's vállunkon, jóllehet magában nem sok, de gyenge erőnkhez képest felette sok teher van, tán föltennünk még is csak szabad; mert hiszen valamint nem minden arany, mi fénylik: úgy vajmi sok varázsló külső vajmi sok pelengérre való belsőt takar, 's kiki legjobban maga tudja, és más éppen nem, hol szorítja őt a' saru — a' bús koldus egyébiránt, mint mondom, nem valami semmirevaló, nem valami hypocrita-e, az mindegy, az nem vizsgáltatik; mert hiszen «az emberi méltóság» 'sat.; a' csinos hintóban vigan elhajtó viszont nem valami meleg emberbarát-e, százaknak nyujt kenyeret, és ezreknek nyujtana, ha az isten-adták csak egy kicsit akarnának kevesebbet henyélgetni, csak egy kissé akarnának többet dolgozgatni, ez is mindegy, és még kevesebbé vizsgáltatik; mert hiszen itt megint a' «napi renden levő méltatlanság» 'sat. Elég az, hogy az elsőnek nincs semmije, és tán ezért jó benyomást, a' másiknak ellenben van valamije, miért ez megint «visszás benyomást» tön, kivált ha lova eső után a' rosz kövezeten gödröcskébe csuszik és valaki illy baleset által egy kissé megfecskendeztetik, és azért a' «tollvitel' tehetsége szerint» protectio az elsőnek, és anathema a' másikra, és «éljen a' nyilvánosság»; melly, mint ebbül látszik, mindig és minden esetben éppen annyit jelent, mint: «örök igazság» és soha nem egyéb, mint a' «józan utbul soha ki nem vágó csalhatatlanság», 's ekkép minden népnek, minden honnak, akár szakálatlan még, akár fogatlan már, egyiránt azon istápja, melly nélkül «nem»! Amen.

Összeakadnak projectánssal, valami ujnak feltalálójával, vagy inkább «valami ujnak világra hozása közti vajudóval», 's tüstént áthatja őket a' nagy eszme. Meteort látnak feltünni a' magyar' egén, és jaj, ha a' «nagyok, a' gazdagok», kiket illyféle nagy eszmék nem hatnak olly sebesen keresztül, és kik közt hála Isten' van még némi Tamás, ki nemcsak nem hisz mindent, sőt azt sem hiszi, hogy minden «tollvitelben tehetséges" és Ellrich szerint hozzá szeretném tenni: minden *Verunglimpf-Virtuos*, ki is tudná jelelni «nemzeti sakkjátékunkban az ok- és időszerinti vonást»; jaj, mondom, ha a' «nagyok és gazdagok» — 's uszú rájok az Acheronnak minden tollas és pennás hősei — jaj ha kétszer, háromszor nem adakoznak illy meteorok' fentartására, és ha az egész kisérletnek terhét saját vállukra nem veszik, 's pedig meglehet, tán csak azon gyöngéd érzésbül nem veszik, mikép a' szívandalgó képzelet' hősei se legyenek kirekesztve illy üdvbül, de ők is részesülhessenek az emberiséget ezentúl minden bajaibul minden bizonynyal (!) kirántó nyilványosság' szent oltárának felemelésében. Vagy tán mindenkor és mindenben csak a' «néhány» vívja ki illyesfélék körül a' csatát, és ha nem bírja kivívni azt, még sárral is dobáltassék, miért nem győzött?

Instantiát nyujt nekik valaki, és erős szárnyuk' hathatós pártolása alá áll, és íme már olvadoz a' jó de magának egy kis «udvart csináltatni» olly igen szerető szív, a' panaszlott ellenben mint hajthatlan kőkemény zsarnok mutatkozik a' képzeletben; ha a' kérelem levélnek gyökéroka pedig «testület», akkor mindnyáját *in corpore* illeti a' «*damnetur*», és a' kivétel úgy tűnik elő rendszabályként, de természetesen mindig csak a' képzeletben és aztán a' papiroson, mint bizonyos török utazó, ki Londonba vasárnap érkezvén, az tudta, a' do-

log kivétel ott és a' henyélés napi rend, vagy mint sok magyar helybenülő megint azt hiszi a' testamentum szerint: vagyonosabb körben minden erény kivétel, és csak a' bűn napi rend, midőn a' szegénység' hajlokában minden erény és minden kristálytiszta.

Holt testet lelnek az utczán, vagy ha illyest nem lelnek is, hanem ezt csak hallják, csak olvassák, és tüstént, 's a' helyett hogy megvizsgálnák egy kissé előbb, valljon nem koholmány, nem valami szemkáprázási ármány-e az egész: reszket kezük, szemük rögtön könnyekbe borúl, 's jóllehet „úgy elvonulhat fejük fölött napfény és zivatar, miként a' szikla fölött", mint mondják, és illy óriási lelkülettel, melly mindent felülmul, mit halandó magárul még mondott, milly csudákat lehetne mivelni: még is görcsösen összeszorul fájdalomtul szívük egy puszta 's később visszavonandó hírtül: és a' farsang, melly annyi embernek, a' lámpa-gyermektül és a' hideget tűrő fiakkertül kezdve száz kezeken át a' hajfodrászig, annyi keresetet, és ekkép ki keresi, annyi kenyeret is ád, «baromias gyönyör-mámor, potencirozott romai saturnaliak» színében tűnik elő — természetszerint csak az ittas és magát túlbecsülő képzeletben — és kész a' mesterileg festett borzadalmi kép, és a' természetszerint igen sok üdvöst szülő malasztteli függczímer, mellyet azonban csak egy kissé később aligha helyben hagy a' «kis biró», és ha lehetne, tán szívesen kivakarna, és mellyen, ha megtudja, bizony jó ízűt nevet, mint efféle magyar rodomontádokon szokott és méltán, a' külföld; meg még Adam Smith, vagy nem bánom Smith Ádám, koporsójában, habár tán kivették is előbb szívet, még is feleszmél, hogy a' borzadalmak' legnagyobb kínai közt ismét elszenderüljön. És éljen a' nyilványosság, melly mint állítatik, alkotmányunk' lobogóján veres fonálként vonul keresztül; mirül nékem is

szint ezen folfogásom van, csakhogy ezen «veres fonalat» nem éppen annyira ónak, mint inkább ujnak tartom.

Huszonötöt kap egy szerencsétlen; 's német szójárásként betű szerint nadrágukba esik szívük — milly szerencse, hogy szoknyát nem viselnek, mert hova jutna még akkor a' szív — és az igen is czifra poroszlók, kik alkalmasint becsületes, szinte szegény, de jó viseletű emberek, és azon kis czifraságot, mellyet viselnek, megint más szegény családok készítik, mint igazi ördögök jelennek meg, természetszerint egyedül a' szívandalgó, szép theoriákban elmerült képzeletnek, 's volna csak hatalmuk — mert hiszen ez ugyanazon lajtorja, mellyen Marat és Robespierre kezdették pályájukat 's emelkedtek egy kis lépcső-kezdettel lassan vagy inkább olly felette sebesen olly magasra — 's volna mondom csak hatalmuk, és a' szennyes rongyokba burkolt sápadt, elfonnyadt arczú rabok, kik mint meg annyi ártatlan áldozatok jelennek meg a' romlott vagy spartacusi képzelő tehetség' tűkreiben, a' rabok mondom nyernék a' czifra öltözetet, 's alkalmasint a' poroszlók a' huszonötöt; 's hát a' tanács, melly illy embertelent rendelt, valljon mit nyerne még az? Tán az utolsó viaticumot, és mind ezt a' gyönyörű 's utánzásra olly igen ajánlható franczia példaként, és Ellrich' állítása szerint "*con amore!*"

Statariumrul szól valaki; és vagy elájulnak — mert olly szép az élet, 's több ollyanokat ismerek, kik csirkevér-ontásnál is rendszerint ájuldoznak jó szívüleg, de azért még is igen nagyon szeretik, hanem mondom is éppen a' «sült galambot», de minden esetre a' «sültet» — vagy olly indignatioval fordítnak hátat, hogy majdnem az kerül statarium alá, ki se nem rabolt, se nem ölt, se nem gyujtogatott, és kit *in flagranti* meg sem csíptek — pedig beh szép a' becsületes emberre nézve

is az élet, kivált a' meg nem zavart élet — hanem ki, sajnos, és nemcsak saját, de Angliának sőt Amerikának példája szerint — hol szinte felakasztják a' «képzelet nek ártatlan emberét», de még az ártatlant is, ha túl liberalis, megszurkozzák és megpamutozzák felette furcsán, sőt halálig — azt meri állítani, miután a' soknak bátorsága nagyobb szempont mint az egynek jólléte sőt élete is, hogy statarium — fájdalom — még néha tán szükséges, míg polgári lét, nevelés, megigazított közvélemény (!!!) 's illyes felette hasznos, sőt tán nem egészen «szükségtelen» előzmények az illy irtózatokat, miknek én is tartom, más és humánusabb óvszerek által gyökeresen kipótolva, tökéletesen és örökre szükségtelenekké nem teendik 'sat. 'sat. 'sat.

Mikor még éltem' tavaszában voltam, és Schiller' «Ideal»-ja melegíté fejledező keblem' vágyait, 's minden iránt, kivált mi nem valami fesz, korlát, rend és fenyíték' szigorú képeiben jelent meg, olly tágbizodalmú vala szeretetdús kedélyem: akkor tudom sokszor nem bírtam felfogni, miért lehet olly kegyetlen a' biró, és miért nem olvadoz szíve felebarátjának kínain, mellyeket ő dictált, és csak egy szóval enyhíthetne, 's szívembül gyülöltem minden birót; akkor minden pénzes ember is utálat' tárgya volt szívemnek, mert láttam, milly nehezen keresi garasát a' szegény napszámos, midőn a' banquier 's vajmi dölyfös uraság gyönyörű házban arany, ezüst és lakomák közt éjjelez, és többet nem tesz — gondolám — mint számlálni 's élire verni a' sok pénzt, és megfogadtam, ha majd én teszek egykor elég (!) pénzre szert, többé tudom nem lesz sem szegény, sem koldus; akkor a' királyok - 's kivált tanácsadóiknak, bizony mondom, nem igen jó embere vagy inkább nem igen jó gyermeke, de megrögzött republicanus voltam; mert

vérzett szívem azon méltatlanságon: miért lehetnek a' trónon ülő fejedelmek 's kivált szűkkeblü tanácsadóik olly kegyetlenek, és miért nem boldogítnak mindenkit; miért nem törlik mindenekelőtt azon igen is «nyilványos» négy oszlopu nyári palotákat el, mellyek a' közép kor' undok maradványai; miért nem szabadítják előlegesen ki mind azon szerencsétlen rabokat tömlöczeikbül, kik olly irtóztatólag csörtetik lánczaikat, mik ifju képzeletemre leginkább hatottak; miért nem veszik a' szegény adóst a' szívtelen hitelezők, ezen nagylelkü uzsorások ellen még a' törvényeken túl is pártfogásuk alá, jóllehet már a' honi törvények is — meg kell vallani — «szépen» és elég «tágkeblüleg» gondoskodtak az adósokrul, de, mint akkor gondolám, még sem elégségesen; mert úgy történt, hogy szinte mindig az adósokkal voltam egy categoriában, és ha jól emlékezem, soha a' hitelezőkkel, mikép ezekkel akkor nagy antipathiát, amazokkal pedig felette nagy sympathiát érzett is jó szívem. Valóban illy szép vágyakkal volt teli fiatal keblem, 's megesküttem magamban, hogy majd egykor, mikor tán engem is ki fogna hallgatni a' király 's legközelebbi tanácsadói, olly szépen de olly szépen fognám kérni őket, hogy ne hagyják a' szegény népet olly nyomorúságban, hanem tegyenek mindenkit «szerencsséssé» — mit olly könnyen eszközölhetnének önerszényeikbül — ha pedig ezt tenni még sem akarnák, *flectere si nequeo superos* 'sat. ám vennék el mindazon szívtelen kereskedőktül, azon szívtelen uraságtul, kik henyélés közt dőszölnek 's kimeríthetlen arany- és ezüsttel bírnak, a' fölösleget és adnák: a' kinek nincs, miben aztán én is fognám segítni őket tágkeblüleg 'sat. 'sat. sat.

Később azonban, midőn a' mindennapi száraz factum kegyetlenül szétpattantá az illyféle gyönyörű szív-

ábrándok' bármilly édeni, de még is nem egyéb mint csak gyermek- vagy nyavalgó képzeletben létező szappanbuborékit, 's jóllehet epedő de még is tiszta kebellel valék kénytelen tapasztalni, hogy az emberi dolgok nem mehetnek olly tövistelen, olly simán, mint azt a' jó szív ohajtaná, de még is jóval tövistelenebben és simábban mennek, mit meg kellett ismernem, mint ha azok a' szívömledezők' és a' mindenkit szerencséssé tevők' felfogása szerint forognának: akkor nem tudtam tagadni, hogy érzelmi kiömlések csak költészetre vagy mások' mystificatiojára valók, de kormányzásra vagy' abbai avatkozásra éppen nem; melly felfogás később, 's mondhatom, vajmi kínos tapasztalások után bennem végre azon szilárd hitté vált, mellytül el nem dönt ezentul semmi, hogy az emberi Seraph, milly őszinte 's milly szeretetre mélto volna is egyébiránt — pedig sok illyest tisztelek honunkban — kormányzási tekintetben *in ultima analysi* többet árt mintsem használ; az pedig, ki a' Seraphot csak szerepként játsza, hogy így czéljait könnyebben érje el, minthogy ez azon szerep, melly által legkönnyebben juthatni a' sokaságnak, a' népnek kegyeibe, az minden egyéb 's inkább akármicsoda, csak Seraph nem. És vannak, kik másoknak legelrejtettebb veséikbe illy mélyen hatnak bé.

Igen, illyeseket álmodtam gyermekkoromban, 's különös, hogy most, jóllehet már régóta felébredtem, és egy cseppet sem álmodom többé, mintha ebbeli álmaim most honunk' színpadárul némileg kecsegtető ugyan, de végfelvonásaiban vajmi borzasztó, 's nem költött de valóságos tragoediaként tűkrödznének ki lelkem felé. És úgy van; mert az, mit állítok, nem képzeleti nyavalya, Messieurs — vagy mit is mondok, de már rám is ragad a' franczia — «Uraim»! hanem lettdolog, mert hiszen nincsenek-e napi renden ezen ké-

pek, mellyeket ábrázolék? és *mutatis mutandis* nem hű másai-e, themában és kivált ama mindenen keresztül szőtt veres fonálban azon originálóknak, mellyek szerint ma megint annak orra alá törd a' borsot, kinek valamije van, és ki valami társasági polczon áll; 's melly originálok, mint a' legmélyebb, legüdvösb politika, minek olly felette mély bölcseségét én azonban csekély eszemmel soha sem tudtam és most sem tudom felfogni. sokaknál mindent felmuló varázszsal birnak, és még a' legjózanabbaknak látszókat is — ennyire ragadós a' szívömledési bűvölet — már már minden hidegvérü ítéletnek hozhatásátul megfosztják; 's mellyek a' Pesti Hírlap' szinte minden vezér- és nem vezér czikkeiben előtünnek, legyenek azok aztán bár a' szerkesztőtül magátul, bár adeptjeitül irva.

Valóban teliden teli van a' Pesti Hírlap illyféle fűszerrel, és az efféle kincsek' mennyisége olly nagy, mikép franczia szójárás szerint *dans l'embarras de richesses* nem könnyü az elhatározás: minek adni elsőbbséget, a' „*pénz' szűkének*"-e, melly vezérczikkben a' kalmárvilág keféltetik nyerészkedőnek, és hol a' szerkesztőnek hazánkra nézve még különös nézetei is vannak, 's mellyek valóban igen különösek; vagy a' „*nyilványosság*" és a' „*szelíd tortura*"-czikkeknek-e, mellyek olvasásán mí csontunkon bizonyosan még inkább keresztül futott a' hideg, mint a' szerkesztőnek csontain; mert mí nem érezzük olly szikla-erőseknek magunkat, mikép fejünk fölött napfény és zivatar ártástalanul vonulhatna el, 's minket a' viszontagságok még annyira meg nem edzettek; de éppen nem azért futott meg a' hideg, mert a' mesteri ecsettel festett torturák itt ott honunkban kivételként még léteznek — egyébiránt százszor, sőt mondhatni ezerszer kevesebbé léteznek, hála az ég, mint ezelőtt csak 10 évvel is, mi közbevetőleg legyen mondva.

nem rosz «*saltus*» — hanem azért borzadoztunk 's borzadozunk mindegyre az iszonyatos képektől vissza, mert felette kevés kivétellel a' társaság' minden kötelékit 's viszonyait látjuk, 's egyszerre felvonva olly kinpadra, hol — ha ez még sokáig így megy — alkalmasint minden hazai kapcsolatok tökéletesen ketté fognak szakadni 'sat.; vagy nem érdemelne-e inkább elsőséget, a' „*nemzeti játékszín ügye*" vagy a' „*gyermekkórház*", vagy a' „*birtoktalanság*", vagy a' „*kisdedóvás*", vagy a' „*hivatás*", vagy a' „*bot, vessző, korbács*", vagy a' „*nemzeti veszély*", melly czikkben a' szerkesztő a' vészjövendőnek előérzetében egy istenszózat' hatalmas hangjával szeretné a' magyar nemzet' fülébe dörgeni, hogy az: „öngyilkolás, ha megvesztegettetni engedi magát, 's lelkét vásárba bocsátja a' magyar"; melly szózat aranyba foglalva, vagy mint a' jerichoi trombita, bár hatna a' magyarra olly hatással, mint hatott egykor az igéret' országába vezető Josuenak szava a' napra, és a' corteseknek a' nyilványosság' e' hőseinek uralkodása elérné az által valahol a' *nec plus ultra*-t; — csakhogy dörgő szavak e' számoló jelenkorban, félek, nem sokkal egyebek, mint dörgések, mellyekkel sok zápor, sok villám, és felette kevés haszon jár; miszerint én nem dörögve, de mennyire csak lehet, hideg számokat használván, annak megmutatására fogok törekedni, mikép nálunk magyaroknál a' nemzeti veszély — mert én is a' Pesti lap' szerkesztőjeként, nemzeteket csak öngyilkolás által hiszem meghalhatóknak — sokkal mélyebb gyökerekben rejtezik mint abban, hogy a' tökéletes szegénységre jutott nemesember elkótyavetyézi egyedüli kis vagyonát, «szabad (!) voksát!» mivel ez éppen nem «ok» hanem egyedül «okozat», 's melly nemzet-sülyesztési gyökérokoknak egyike megfordítva tán éppen az, hogy a' kelletén túl vitt nyilványosság' következésében — mint-

hogy annyi, a' teljes világhoz még nem szokott szem és velő, mint tapasztaljuk, olly igen káprázik és szédelg — olly kérdések' elhatározása például, „mikor és mikép düljön az ősiség", úgy függ néhány akó savanyú boron, mint függött Damocles' kardja hajszálon, azon különbséggel mindazáltal, hogy Damocles' kardja le nem szakadt, mi ha megtörténik is, csak «egyet» sujt, midőn nálunk, ha a' szívbajnokok hajtják a' hazai művet még csak egy darabig, elmulhatlan 's nem sokára — min egyébiránt azt hiszem, valóban senki egy cseppet sem kételkedik, ki csak egy pillanatig is ki akar és még ki bír lépni a' mystificatiok' bűvköréből — minden törik és minden szakad, 's éppen ellenkezőleg, nem az «egynek», de a' «soknak» kárára.

Teli minden lap a' legdúsabb következményeket ígérő, és nem kevés követeléssel járó 's nem csekély pompával nyujtott anyaggal, úgy hogy valóban nehéz lenne meghatározni: mellyben van egy részről több «emberszeretet», más részről több «bors»; egy részről kevesebb «terv szerinti felfogás», más részről szakadatlanabb «veres fonál»; egy részről kevesebb «uj építmény», más részről több «deleatur»-ra vezető «előkészítmény»; egy részről több «mesterileg festett kép», más részről kevesebb «országtudomány»; egy részről több «seraphi andalgás», más részről kevésb «cherubi felfogás» 'sat. 'sat.; mikép az embernek — mint a' szomszéd mondja — igazán szinte a' „szíve fáj", mellyikhez nyuljon legelőbb.

És ez legyen apologiám, miért távoztam el annyira a' Pesti Hírlap 18-dik számának közelebbi fejtegetésétül; leginkább csak *embarras de richesses* miatt, vagy tán még jobban mondva, azon okbul, hogy valamint nem tudja, a' hajótörésnek hajtott recsegő vén gályának, mellybe minden oldalról víz ömledez, mellyik lyukát tömje be előbb a' kétségbeeső hajós; és nem tudja, a' sok szalma

és széna közt hol kezdje a' megijedt háztelkes oltani 's elnyomni a' mindenüve elszórt gyulanyagot, 's a' mindenütt már már lobra fakadó szikrát: bizony szintúgy valék 's vagyok én is kínos zavarban, hol és mi módon tüntessem elé legjobb haszonhajtással, a' hazánk fölött mindinkább összevonuló borút.

Miután azonban könnyü azt állítni, mit én állítok, hogy t. i. a' Pesti Hírlap nem egyéb, mint egy nagy revolutioi syllogismus, mert nem az értelemhez de az érzelemhez szól; hogy a' mit én mondok, nem vélekedési tárgy, mellyrül Pál így, Péter amúgy itélhet, hanem mellyrül nemcsak Pálnak, nemcsak Péternek, de a' kalendáriom' minden szenteinek, mint valami változhatlan problemárul egyformán itélni kell; hogy a' Pesti Hírlap' szerkesztője homlokegyenest megfordított, tökéletesen ellenkező tactikát követ, hazánk' állását és körülményeit éppen nem fogja fel magasb szempontbul, szövevényes körülményeinkbe korántsem hat elég mélyen be, de e' helyett teli a' legsajnosb csalképzetekkel, és egyedül pillanati felhevülés és roszul értett, irgalom-okozta ide oda kapkodásokkal, nem olvasztja hazánk' százezer kis érdekeit egy nagy nemzeti érdekbe össze, de inkább azokat élükkel egymás ellen állítva, a' kicsinyeket a' nagyok, a' szegényeket a' gazdagok, a' resteket az iparkodók ellen feluszítja; mind ezt könnyü állítani, valamint azt is, hogy minden piszkot, minden aljast, legkisebb tapintat nélkül feltúr, kivételeket rendszabályokként korhol, minden vagyont gyanússá, minden felsőbbséget pelengérre állítni, minden municipiumot lehető legnagyobban depopularisálni törekszik, minden, mit ir, veres fonallal van keresztül szőve, 's mind ezt teszi a' nélkül, hogy csak tudná is, mit tesz, 's mintha abban lelné legfőbb hivatását, hogy most, valamint azelőtt a' németnek, úgy ma megint a' nálánál többet birónak, a'

nálánál magasabb helyen állónak törné a' borsot orra alá 'sat.; miután mondom mind ezt könnyü állítni, de bebizonyítni nem olly könnyü: ám fogjuk fel a' kérdésben levő 18-dik vezérczikket psychologiai tekintetben és nézzük: mit akar általa elérni a' Pesti lap' szerkesztője, és egy úttal milly benyomást kénytelen az illyféle szavalás tenni mostani körülményeink közt a' mai magyarországi közönség' külön osztályira. Ha ezen czikkben — mellyben korántsem tűnik egyébiránt elő olly kézzel foghatólag egy részrül a' szívömledés, más részrül a' «veres fonál», mint sok másokban — már megleljük az egyet és mást: ám akkor kezünkben a' rejtélynek, a' sok által fel nem oldható, de a' még több által nem is sejdített rejtélynek kulcsa, mellyel aztán mindig könnyü lesz felnyitni azon kutfőt, mellybül a' meg nem szünő thema buzog.

A' szerkesztő mindenek előtt valami felrázó képet kivánt festeni, 's ezért felette elfogadható volt rá nézve a' levelezője által beküldött történet, mellyen, mint tapasztaltuk, mohón is kapott, mielőtt még megvizsgálta volna, nem valami mystificatio-e az egész. És hogy ezt tette, természetes. Mert a' szerkesztőnek, kivált most ujsága' megindításakor, nem lehet nagyobb 's közelebb érdeke, mint nevelni az olvasók' és ekkép saját közönségének számát, mi — és sajnos megvallani, de úgy van — semmi által nem eszközöltetik olly szaporán 's olly biztosan, mint mulatságos 's kivált a' szívre és a' képzeletre ható elbeszélések által; alapuk való-e, koholmány-e, az mindegy, mert ezt a' nagy szám, vagy legalább bizonyos szám, nem veszi tekintetbe. A' szerkesztő tehát kapott az alkalmon, mit egy cseppet sem roszalhatni, mert hiszen ezen fogással a' franczia Charivaritul kezdve többé kevesebbé minden lap él a' terjedelmes angol Times-ig, melly, hogy minden osztálynak nyujtson ele-

delt, és azoknak is «legyen», kik csak «képzelnek», de nem «itélnek», még különös «irtózatkoholókat» is fizet, mint tudva van, kik aztán a' munkának Adam Smithtül kijelelt elosztása szerint — mit a' magyar mindig practizál, de nem ám Smith Ádám szerint — elvégre olly mesteri ügyességet érnek el felrázó és ideg-merevítő koholmányok' gyártásában, hogy aztán nincs hajszál koponyán, nincs szív kebelben — de természetszerint csak a' szívandalgók' és a' képzeleti eledellel jóllakók során — melly fel nem állana, — a' hajszál t. i. — 's melly nem koczogna, — természetszerint a' szív. — Publicumának nevelése volt tehát legelső czélja a' pesti szerkesztőnek, mellyet elérni akart, mit nem helyesleni lehetetlen, valamint azt is, hogy azt illy módok által akará elérni; mert ugyan miért ne élne a' Pesti lap' szerkesztője is azon kiváltsággal, mellyet úgy szólván minden újság használ, hogy magát minél kedvesebbé tegye a' község előtt; 's aztán ki magának nem jó embere, akárki mit mond is, bizony másnak és a' közönségnek sem jó embere soha; és végkép mit ér olly hirlap, melly untat, mellyet senki nem olvas, úgy hogy minden irónak, ki hatni akar, némileg a' közönséghez kell alkalmazkodnia, mit a' külföld' példája szerint, és a' magyar közönség' pezsgőbb részét jól ismervén, felette éles tapintattal tett is a' szerkesztő; és mi több, nehogy egyedül borzadalmi lap maradjon a' Pesti lap, de a' magyar életbe is hasson, és egy úttal népszerűségét 's közönségét nevelje, mindig valami politikai fűszert is ragaszt hozzá, melly, minthogy a' szívhez szól, felette kedves is; csakhogy még Francziaországban is — jóllehet ott a' nagy crisis után az efféle politikai borzadalmak naprul napra divatküntiebbek lesznek, 's még nagy Lamennais is elvégre kiesik a' közkegybül, és inkább csak úgy szikráznak kifelé, mint a' tűz is rend-

szerint kártétel nélkül fut ki az ottani kőházak' kéményin, és inkább a' körül álló boglyákat 'sat. veszélyezteti — bizony még Francziaországban is nagy veszélyt okozhat illy anyag; és a' közértelemnek súlya, legalább eddigelé tán csak vén Angliában olly nagy, hogy ott a' nagy szám nevet az embereknek 's kivált asszonyoknak egy kis felrázására és levegőben nyargaltatására számított borzadalmak és politikai kisérletek' koholmányin úgy, mint itt megint a' kisebb szám kaczag a' felhevült vagy felhevített képzelet' furfangain, a' biztosító társaságok pedig csak egy pillanat alatt annyi vízzel szolgálnak — t. i. Angliában — hogy ott ideig óráig legalább nincs mit félni valami nagyobb conflagratiotul; midőn nálunk a' sok széna, meg még a' több szalma közt, nem tudom, illyféle készítmények nem helyzik-e honunkat éppen azon veszélybe, mint, ha mielőtt egy kissé jobb anyagbul volnának épitve házaink, majorjaink 'sat. minden szalma- és nád-viskóba belé vinnők a' «nyilványosságnak minden bajainkra olly bizonyosan (!) írt hozó léténél fogva' a' lehető legvilágosb, t. i. a' hírlapi fáklyát. Erre azonban a' Pesti Hírlap' szerkesztője, mint eddigi lapjaibul látszik, nem fordított fő figyelmet, noha ennek rá nézve ugyan nem, de ránk nézve a' lehető legfontosabb szempontnak kellet volna lenni. Mert hiszen nekünk magyaroknak mai állapotunkban — 's hiszen azt nem tagadja senki — nem annyira képzelet-felhevítésre, felbuzdításra, mozgásba tételre — minthogy ezen már átestünk — mint inkább itéletigazításra, jó irány-adásra és üdvös öbölbei vezetésre van 's pedig legsürgetőbb szükségünk. Hogy pedig a' Pesti Hírlap' szerkesztője nem fordítá legfőbb figyelmét arra, vagy legalább nem tette eddig azt, mi nekünk legközelebb, az nem egyéb, mint azon mindennapi psychologiai eset, melly szerint ha közelebbi érdekeink jőnek ellentétbe távulabbi érdekeinkkel,

14*

és kivált ha az «enyim» és a' «tied» jön ellentétbe: akkor rendszerint, a' nélkül hogy csak tudnók is, az első felé hajlunk, olly nehezen győzi meg illy alkalmaknál, mellyek emberi létünkben tán a' legkisértőbbek, a' hideg számolás a' szenvedelmet, a' jobb ember a' gyarló port; mikép felette ritkán sikerül is halandónak élete' illy pontjaiban elhatározni a' «se innen»-t «se túl»-t! És ezt a' Pesti Hírlap' szerkesztője ez alkalommal vagy — czikkeit tekintve — legalább eddigelé, elhibázta; mert a' közelebbi érdek a' rá nézve «enyim» felé túlhajolt, azaz ujságát «*coûte que coûte*» «teljék mibe telik» vagy magyarosan mondva «bár törik bár szakad» népszerüvé kivánta tenni, és ezen rá nézve fő tekintet felé annyira hajolt és bizonyosan tudta nélkül, hogy azt, mi Magyarországra nézve volna fő tekintet, eddigelé legalább tökéletesen szembül szalasztá; mert eddigelé, felette jól sejtvén, hogy nálunk, hol százszorta több az érzelem mint az értelem, olly árú kelendőbb fogna lenni, mellynek becsét képzelet, mint a' mellynek becsét itélőtehetség birálná, alig tett egyebet «képzelet-felhevítésnél, felbuzdításnál, mozgásba tételnél»; és az által gondol hazai kincstárunkba *en revanche* egy felette becses ritkaságot letenni, «hogy az olvasók' számát nevelte», minthа bizony minden levegő, minden táplálék, minden mozgás 's minden könyv p. o. még a' franczia Justin [9]) is hasznos volna.

A' Pesti Hírlap' szerkesztője e' pontnál hibázta el a' jó utat, és itt tévedett az érzelmek' — politikában — olly szerencsétlen mezejére. És lássuk csak. — Mintán felrázá az olvasót Bay J. sorsának leirása által, az egészségi politiának általán véve honunkbani legnyomorultabb lábon állását hozza elő, miben mint valami minden által éppen olly ismeretesben, mint például, hogy az országnak szinte egy ötödrésze pangó mocsár, egy

ötödrésze pedig hasztalan sivatag, vele tökéletesen kezet fogunk, és kezet fog kivétel nélkül mindenki. És mintán ennek okát a' legelső szóalkatban senkire sem tolja, ám *valeat quantum valere potest*, és adja Isten, hogy nem sokára 's nem pium desideriumokként, de tettleg az országnak mind anyagi mind erkölcsi egészsége növekedjék, és azon politia ellen, melly illyeseket eszközlene, és alkalmasint rég eszközlött volna már, kivált ha illyféle dolgokba minden avatatlan belé nem kottyan, ne éppen azok keljenek ki legerősebben, kik annak nem létét most annyira sinlik. De a' két következő szóalkatban mit látunk? 1-ször azon állítást, hogy az egészségi politia' nyomorult láboni állása idézi elé — 's *per excellentiam* — a' gyermekgyilkolást; 2-szor hogy mí azt gondoljuk: teljesítők kötelességünket illyesnek eleje vétele iránt, ha rém gyanánt hóhért állítunk a' háttérbe; és 3-szor hogy mí azt gondoljuk: megtettünk mindent, a' mit tennünk kell, midőn anyátlan gyermekek' gyámoltalan serege segélyért sír fel az égre 's az emberekhez, ha azokat bérdajkához adtuk, kinek szabott bére évnegyedenként 4 (?) pengő forint. — Már kik illy mély belátásu, illy messzire kiható gondolók kik nem, azt nem tudom, de nem is vizsgálom; elég az, hogy im itt kitünik egy részrül az emberszeretet, mert vérzik a' szerkesztőnek szíve, hogy a' gyermekgyilkolás ellen és az anyátlan gyermekek' rimánkodásinak megszüntetése végett, nem áll hazánkban még fen jobb szer mint hóhér a' háttérben, és fejenkint 4 pengő forint; más részrül viszont kibujik a' «veres fonál», mert illy állítás más szavakkal bizony nem sokkal többet tesz, mint: Te városi Tanács, Te vármegyei hatóság, Te Helytartó-Tanács, Ti hazánk' gazdag semmirekellői 'sat. Ti mindnyáján anynyit nem értek, mint egy pipa dohány; mert kötelességteknek, nem, de a' legegyszerűbb emberi hivatástok-

nak sem feleltetek legtávulabbrul is meg. — Ezt azonban nem gondolta, és így értetni bizonyosan nem akart a' szerkesztő. Ő azt hitte, ha felrázza a' könyörület' hurjait, ennek hatása majd az lesz, hogy ezentúl a' városi tanács, a' vármegye, a' helytartó-tanács valami czélirányosbat csak ki fog gondolni, nagyobb szorgalommal tán csak el fog járni mind ezekben 'sat.; a' nagyok pedig és a' gazdagok, — kiknek igen szívesen megadjuk a' «véletlenül» nyert nagy czímet, ha erszényeikrül disponálgatnánk — ha többet nem cselekszenek tán, a' 4 pengőrül még is 8-ra emelendik a' fejenkénti dajkabért; mi által aztán, ha gyökeresen segítve nem leend is, a' szegények' sorsa még is enyhülend, mit nékem fognak köszönhetni 'sat. És adja Isten áldását az illy curához! csakhogy psychologice véve, illyféle vádak egészen más következményeket szoktak szülni, kivált ha olly helyrül jőnek, mellynek verázsköre és hitele nagy, 's ekkép mind az mi onnan jő, nem csúszik figyelem és benyomás nélkül a' közönségen úgy keresztül, mint mindazon gondolat- és szó-moslék, mellyekkel annyi magaunt megajándékozza a' világot. Igen, psychologice véve egészen más hatást szoktak illyféle vádak szülni, és ugyanis: a' népben tökéletesen eltörlik a' felsöbbségek iránti minden bizodalmat, minden hódolatot, a' gazdagok iránt pedig megsemmítnek minden méltánylást, sőt végre az igazságot is; 's ugyanis, ha szegény — ki nem tudja de nem is tudhatja az emberi társaságban mikép vág egy karika a' másikba, mi ok, mi okozat, és ekkép az ő oeconomia-politikájánál fogva rendszerint tökéletesen meg van győződve, hogy minden jól menne a' világon, csak azok a' gazdagok ne költenének annyit, de adnák inkább a' szegényeknek, és minden felsőbbségben, kivált melly szigorú rendet követel és szenvedelminek kicsapongásit nem tűri, egyedül szívtelen zsarnokát látja —

ha illy szegény, mondom, azt hallja, hogy a' gyermekgyilkolásnak eleje vétele végett máskép nem intézkedtek a' hatóságok, mint egy hóhérnak rém gyananti háttérbe állítása által, hogy 4 forintnál a' dúsgazdagok többet nem akarnak adni egy szegény ártatlan gyermek' megmentésére, ők, kik milliókat költenek hiábavalóságra; ha azt hallja, hogy 100 illy szerencsétlen közt 80—90 elhal, a' megmentett 10 pedig tán az utczán fagy meg: ha mind ezt hallja, 's ollyastul hallja, ki szenvedett mint ő — mi rá nézve már elegendő ok sympathiára — ki, mert bizonyosan ő miatta exponálta magát (!) érette szenvedett: és nem természetes-e, kérdem, hogy lelkében olly anthipathia, ném, de olly gyülölet és megvetés fejlődik ki minden felsőbbség, minden vagyonos iránt, miszerint aztán nem kell egyéb, mint egy kis alkalom és egy kis vezér, 's ím keselyű-hosszúra vonulnak körmei, és kész kivágni szemét — milly gyönyörű képét a' szerkesztőnek kölcsönvenni bátorkodom, csakhogy éppen ellenkezőleg alkalmazva — akárkinek, de még legnagyobb jótevőjének is, kire bálványai csak uszítják; mert lettdolog, hogy, „lelkesülés kezdi, őrjöngés kiséri, és megbánás követi a' forradalmakat» [10]). A' hatóságok' és nagyobb birtokosok' egyéneire pedig milly hatást tesznek illy könnyelmü meg nem gondolt toll-exercitiumok? megmondom. Ezer arnyéklat közt, melly ezeket egymástul megkülönbözteti, tán három fő osztályba oszthatni őket még is. Vannak, kik nem mások' de magok' sugtábul cselekszenek, 's kiket ekkép sem dicséret sem gáncs nem mozdít, t. i. olly dicséret 's olly gáncs, melly kivülrül jő. Ezek jobb vagy roszabb kedvvel mindig eljárnak emberi kötelességükben. Vannak megint, kik ha nem sóvárognak is jutalom és dicséret után, mégis megkivánják az elismerést, a' méltánylást; mi ha elmarad, vagy mit ha szemrehányás,

korholás, sőt rágalom pótol, jó kedvüket vesztvén elfordulnak. Vannak végre ollyanok, kik soha másnak vagy a' közönségnek hasznost nem tesznek, és ha erre erővel hajtatnak, malitiábul azért sem teszik, sőt még roszabbat tesznek. Az elsők' száma nálunk, mint minden gyermek népnél még felette kicsi; a' másik osztály, hála az ég, naprul napra nő, és ebbül emelkednek aztán az első osztályba, ha vaskéz nem töri ketté a' még mindig gyenge és inkább csak most fejledező müvet; a' harmadik osztálynak végre mind szűkebb körre szigetelvék ugyan, hol azonban meg kell vallani, vitézül tartják magukat. — És most summázzuk össze a' hasznot. A' jók rosz kedvbe tétettek, a' meglehetősek elkedvetlenítettek, a' selejtesek pedig még inkább megbicsaklák magukat; mibül, közbevetőleg legyen mondva, azt hiszem, elégségesen kiviláglik, milly felette éles fegyver hírlap, kivált valami fénykörben létező hírlap, és főkép olly honban, hol a' közvélemény még olly kevessé van kifejtve és okszerinti alapokra állítva, mint Magyarországban: mikép valóban azzal legnagyobb csudákat is mivelhetni ugyan, de az viszont a' legkisebb indiscretio által is valódi méreggé válhatik, 's természetszerint annál erősebbé, minél nagyobbak és sürűbbek az indiscretiok. És valóban, ha felütjük az emberiség' évrajzait, nem fogjuk tagadhatni, hogy indiscretiok által sokkal több nyomorúság háramlott az emberi nemre, mint malitia által; mi más szavakkal nem egyéb, mint az, hogy a' gondolatlan háromszor gyujtja meg a' házat, míg a' szántszándékos csak egyszer; mibül azt hövetkeztethetni, hogy nincs az emberi események közt nagyob felelet-teherrel járó praesumtio, mint másokat vezetni akarni, mint másoknak de csak legkisebb irányt is adni akarni, mielőtt 's minden ámitgatás nélkül egészen tisztában volnánk magunkkal: hogy az, mit tanítunk, jó, hogy azon út, mellyet kimuta-

tunk, minden bizonynyal üdvös czélra vezet is; mi megint azoknak szolgáljon feleletül, kik azzal gondolják minden felelőség' terhétül 's pedig ugyancsak diadalmasan felmenteni a' Pesti lap' szerkesztőjét, mert — mint állítják — „nem volt elkészülve a' dologra, és őt úgy lepte meg egyéb foglalatosságai közt az ujságszerkesztés, mint egykor ekeszarvánál lepte meg Cincinnatust a' consuli rőzse". Mintha bizony az ügyetlen operatort, ki az életbe visszavarázslás helyett azokat, kik szerencsétlen kése alá kerülnek, hadesbe küldi, kimentené az, hogy nem volt elkészülve, szerszámai nem valának tiszták, segédjei ügyesek 'sat.; 's mintha Magyarország' jövendőjét bíztosítni, 's erősre és magasra emelni a' magyart könnyebb műtétel volna, melly körül ekkép mindenkinek szabad sőt diesőséges lenne kontárkodni, mint egyént operálni, 's helyre állítáni vagy legalább kifoltozni porhüvelyét; 's mintha kevesebb felelőség feküunék azon, ki nemzeti műtételeket hibáz el és így ezreket, mint az, kinek egyéni műtételek nem sikerülnek, és ki ekként csak egyeseket sujt.

A' szerkesztő azonban «népszerüség utáni szomjában» — mellynek napi divat szerint mindent alárendel, minthogy sok magyarral azon áltatásban van, mit a' *hivatásrul* szóló vezérczikkében minden kétségen túl bebizonyít, vagy inkább «elárul»: hogy népszerüség nélkül nem használhatni; holott igen sokat lehet használni «népszerüség nélkül», valóban igen sokat, csak akarjon az ember, de «fényleni, éljeneket aratni nem», és csak e' körül forog a' kis különbség — a' szerkesztő, mondom, népszerüség utáni szomjában azonban meg nem elégszik azon sympathiával, mellyet, a' háttérbe állított hóhérral és a' fejenkénti 4 pengő forint dajkabérrel már ugy is annyira biztosított magának a' népnél; de még tovább megy, és mikép elmulhatlanul megnyerje a' szavazatok' többségét — minthogy alkalma-

sint mindenütt, de Magyarországban bizonyosan a' restek, a' munkakerülők 'sat. vannak többségben — andalgó, 's a' nyomort és inséget házankénti meglátogatásában, a' szerencsétlen gazdákat állítja *pro coronide* mint szívteleneket a' pelengérre, 's pedig egyedül azon felette mély országtudományi okbul, mert ingyen nem engedik át házaikat mind azon szerencsétleneknek, kiket Pest' ifjusági varázsereje olly aggasztó számban vonz magához, hogy tőlük már már alig van szabadulás. — Ő azonban nem akart roszat, bizonyosan nem; nemes czélja csak az vala: «mennyire lehet, leszállítni a' szegényeken vett házi bért, és egyáltalában megnyitni a' vagyonosabbaknak szívét és erszényét ügyefogyott felebarátaik iránt; vagy tán bizonyos egyes gazdát, kihez nincs szerencsénk, de ki tán előtte ismeretes, 's ki — elhiszszük nagyon — megérdemli a' büntetést, és ha kezébe jut a' lap, tán javítni is fogja magát, egy kissé megkorbácsolni».

A' czél tehát szent, és vajmi szép világba helyzi a' szerkesztőnek jó szívét, kár hogy a' házgazdákra, kivált a' külvárosiakra, kik általán véve szinte nem felette pénzes emberek, de nem ritkán nagy családukat házuk bérébül mint egyedüli jövedelmükbül tengetik bajosan, alkalmasint nem a' várt hatást szülte ezen «festemény»; de a' helyett jóformán nevelte a' népnek, minden kész vagyonra ugy is naprul napra növekedő étvágyát, és így jót tágitott azon irigy szemüvegen, mellyen keresztül a' szegényebb mindig szívtelen harpaxot lát a' birtokosban, 's ennek több vagyonát, több tehetségét, soha nem keresi nagyobb értelmességében és nagyobb szorgalmában — mire őt figyelmeztetni tán nem volna éppen rosz. — Milly sajnos következményeket szül egy fejledező országra, ha illyféle anti-oeconomia-politikai elvek csepegtetnek az irgalom' szent

szavánál fogva a' népbe, azt tán minden megmutatás nélkül elhiszi mindenki, ki csak egy puszta meggondolásra akar magának elegendő időt és elegendő fáradságot venni, mi tán nem olly igen nagy áldozat volna; valamint tán azt is elhiszi, mikép a' községre nézve csak egy kissé hosszabb időleforgás alatt jobb volna, ha a' helyett, hogy a' tehetséges gazdák mint szívtelenek állítatnak pelengérre, ők inkább példa gyanánt volnának kimutatva; mert hiszen ők sem lopták vagyonaikat, de felette kevés kivétellel, rendszerint kínos verítékkel szerzették azt. 'S pedig hogy illyest a' szerkesztő ne tudna, és készakarva kiáltana a' munkásságra, a' szorgalomra anathemát, 's szántszándékkal gyujtana a' munkátlanságnak, a' henyélésnek gyertyát, az terebélyes olvasottságánál 's különös elmebeli tehetségénél fogva teljességgel lehetetlen; mikép az egész «viszásan rakott készítmény», a' «minden tervnélküli sakkvonás» ném is egyéb, mint egyedül és egyenesen az érzelmek' tömkelegében keringelő felfogás' magzatjainak azon egyike, mellynek Arthur Young, Adam Smith, vagy illyféle hideg számolónak tisztes képében «az értelem» semmit nem dörgött fülébe, 's melly illyféle jótékony dörgés' híja miatt édes atyjának tollábul *bona fide* és azon édes illusioi közt folyt ki, hogy a' Pesti Hírlap' 18-dik czikkének következésében ezentúl kevésb, tán senki nem fogja szenvedni az elevenen temettetés' borzadalmit, 's valami jobb egészségi politia' behozatalát is megkedvelendi a' község; és mi legfőbb, adakozóbbak fognak a' birtokosok lenni, és a' hatóságok is ezentul jobban megfogják magokat becsülni — mert hiszen mindenik kikapta a' magáét; miszerint bizonyosan nem sokára lelencz- és kórház is épülend mindenütt, vagy ha nem is tüstént, legalább illyesnek meg van vetve elvégre valami jobb alapja (!) és mindünnen

valósul azon édes érzet, hogy roppant léptekkel halad Hunnia! És mind ezt a' jó szív tisztán látja, 's a' gyönyörű képnek annyira örvend, 's gondolván: felette hasznosan 's ekkép felette dicséretesen (!) járt el tisztében, magával annyira megelégszik, hogy alig bírja magát, és egyre olvadozván, legott kész tüstént megajándékozni a' hazát ismét valami uj és szintolly szaporán készült köz szerencsei 's köz dicsőségi phantasmagoriával, mellynek édeni léte — mert mit nem képzelhetni — olly ellentállhatlan varázszsal ragadja magával a' honnak számtalan «szíveseit», mikép aztán ki nem számolhatni, milly progressioban nő, milly tébolydókba bonyolít az illyféle köz bajjá vált, köz nyavalyává nevelt «szívborjazás», mi sok magyarnál, kik közül sok néha és némiekben igen jó tapintattal bír, de éppen nem jó philologos se nem jó psychologos, «észborjazás» alatt ismeretes, de vajmi hibásan; mert a' magára hagyott jó ész' termékei mindig, a' magára hagyott jó szívnek termékei ellenben csak kivételként és felette rövid időre jók; mikép aztán ki nem számolhatni mondom, milly progressioban nő és milly tébolydókba bonyolít az illy egyszer köz nyavalyává nevelt, és kölcsönös 's végkép kótyavetyekénti felingerlés által lázzá fajult «szívborjazás», ha nem létezik a' közvéleményben olly értelmi súly, melly úgy szólván minden szegletbül, a' Pesti lap' 18-dik vezérczikkét illetőleg, illy módon hangoztatná szavát: „Utopia emberek közt nincs, és nem irgalom, de munka a' közgazdagság' talpköve; és azért az, ki egyes esetek miatt egész hatóságokat törekedik gyanúsakká tenni, 's kivált olly időben, hol a' hatóságok nem roszabbulnak, hanem javulnak, 's ki egyes fösvények miatt minden birtokost ügyekszik gyűlölet' szinében festeni, és kivált olly időben, hol a' birtokosok nemcsak szabadabb pályákat nyitnak keresetre

a' birtoktalanok' számára, mint önmaguknak volt, sőt némileg a' kész vagyont készek velük osztani; az, ki így cselekszik, bármilly becsületes ember, bármilly nagy talentum volna is egyébiránt, 's bármilly szépeket, nagyokat 's bizonyosokat igérne is a' sokaságnak, az nem jó tanácsadó, az nem vezet jó útra."

Miből az foly, hogy ott, hol illy szilárd alappal bír a' közvélemény, ott mindent elmondhat bár a' legnagyobb auctoritas is kártétlen, mint például Britanniában; hol ellenben éppen nem létezik közvélemény, vagy az, melly létezik, hyperbolán, hypothesisen és fallaciákon alapul, mint Magyarországban, ott megint sokat teljességgel el nem mondhatni «kártétel nélkül», 's kivált ollyasok nem mondhatnak el sokat «kártétel» sőt mindent veszélybe hozás nélkül, kikre mint oraculumra tekint az itélni nem tudó, és az inkább szívének engedő mint eszét fárasztani szerető sokaság.

'S ím a' kulcs, a' Pesti Hírlap' állásunkhoz szabott becsének méltánylására.

De nézzük a' Pesti lapnak valami más számát. 'S lássuk, mellyik? A' 12-dik lap. A' vezérczikk „*Halál és nyomor*". — Jól van. Ebbül is úgy ki fog tűnni, mint akármellyikbül, a' nép' szenvedésivel sympathizáló, vagy inkább a' nép szenvedelmivel coquettirozó thema, valamint Maestro Rossininek sem jár egy darabja is bizonyos *crescendo* és *impetuoso* nélkül.

Az egész czikk' alapja, mellybül mint valóban felette jó ízűbül már bátorkodánk itt ott egy kissé csipkedni, szinte «koholmány», vagy ha ezen kitétel nem tetszik, azt sem bánjuk «egy ártatlan kis tévedés», melly egyedül Pest városa' egy igen érdemes polgárának szavaibul vevé eredetét, kinél a' Pesti Hírlap' szerkesztője mint mondja — 's mit hiszünk, és miért áldja meg az egek' ura — melegebb emberbarátot nem ismer; ki azonban, mit szinte hiszünk — mert mint látszik «*homo primae informationis*», 's egyébiránt mint látszik, nem felette nagy syllabizáló talentummal csörtet elő — *et c'est ainsi que l'on gouverne et que l'on régénère les peuples* [11]) — tán minden egyébre alkalmasb, mint éppen hírek' átbocsátására, vagy «nemzeti vezérczikkek» sugására.

Ezen körülmény azonban elkerüli a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének figyelmét, és hogy ne? mert hiszen az őt meglátogató emberbarátnak szíve olly jó, mikép híre sem lehet rosz; minélfogva olly rögtönzéssel fogja is

fel a' magusi hatással járo vezérczikk' alapját, melly mögött messze marad hátra még a' patroclusi hecatombe is, mikép ő is elfelejt, mielőtt vezérczikkezni kezdene, bizonyos 's csak most érintett operatiot, mellyet a' közéletben «syllabizálással», a' mostani divat szerint pedig «betűzéssel» szoktunk kitenni — és furcsa, de megesik az embereken 's pedig még a' legkitünőbb egyéneken is, hogy szívandalgó állapotban, midőn a' szenvedelmek' pápaszemein néznek keresztül, nem tudnak, bizony nem tudnak jól olvasni, de még csak tisztán syllabizálni sem mindig 'sat. — 's így lön, hogy rögtön, 's mielőtt többet lehetett vala tenni a' «szegény halottak» vagy mit is mondok: a' «szegény hatóságok» büntetésének egy kis enyhítésére, mint a' nagy betűkkel kitűzött vezérczikkhez egy, kis betűkkel irt kis visszavonást vagy kisimítást ragasztani; mielőtt mondom az éretlen gyermeknek életben tartása végett többet és sikeresebbet lehetett volna tenni, bizony prés alá jutott az utczán talált szegény 280 halott. És éljen a' sajtószabadság, 's kivált az, melly — tán csak egy kis kisérletül — némileg maga szárnyára hagyva, nem találja saját tapintatunkban azon határt, mellyen túl még «ne». Oh irgalmas Isten! és az, ki ha nem is keselyű-szemü, de csak egy kissé bír hideg megfontolással tenger-szövevényü körülményeinkrül itélni, és kinek hona csak egy kissé drága, az fel ne jajduljon? — Csak néhány éve, hogy kibontakoztunk a' holt latán' sorvasztó karjai közül, mikor tán Törökországban is — ha csalni 's örökké csalni nem akarjuk magunkat — több valódi nyilványosság vala, mint nálunk; mert hiszen azon «veres fonál», melly a' Pesti szerkesztő szerint nemzeti lobogóinkon villogott mindig keresztül, évrajzaink' inkább azon időszakát illeti — ha ismét nem akarjuk magunkat csalni — mikor hazáért és szabadságért karddal küzdve, rendes

elmesurlódás nem vala 's nem lehete még napi renden, és ekkép azon nyilványosság, melly akkor inkább tettek mint vélemények fölött létezett, természetére nézve egészen különbözik azon nyilványosságtul, melly a' sajtószabadságnak, ezen legszebb istenadománynak szülöttje; csak néhány éve mondom, hogy szinte több nyilványosság vala Törökországban, mint nálunk, 's íme, miután e' tekintetben eddigelé úgy szólván, egy meszszely vala egy adagi engedményünk, előttünk a' száz akós hordó, hála az ég, tehát kevesb korlát! és úgy járunk, mint szüretkor a' szőlős gazda, kinek messzelyenként nem szabják elébe az éltető nedvet, hanem ki kénye kedve szerint meríthet az ég-adta forrásbul 'sat. csakhogy ő ismét kialuszsza magát; azon szem azonban, melly sokáig, felette sokáig volt igen nagy sötétben, habár ezerszer keselyű- sőt százezerszer sas-szem volna is, megvakul, ha rögtön nagy világosságba állítják; melly, tudja Isten a' lehető legnagyobb jó — én is ennek tartom, 's tán a' mennyország sem egyéb — csakhogy lépesőnként szokhatik hozzá 's emelkedhetik oda a' gyarló ember.

'S valljon ki merít ezen kútfőbül, mellyet mindig sajátunknak hittünk, mellyért küzdénk, és mellynek megmentéseért soha nem mulattuk el a' rajtunk elkövetett sérelmek' fájdalmas harangját keserű panaszszal meghuzni, ha azt állíták a' felsőbbek «még nem nekünk való, mert azzal magunk' károsítása nélkül nem volnánk képesek élni», 's melly most — tán csak egy kis kisértetül vagy inkabb kisérletül — ha nem is tökéletesen, de sokkal nagyobb mértékben 's kiterjedésben van saját tapintatunkra és saját discretionkra hagyva, mint nemzeti életünk' akármelly korszakában — ugyan ki az, ki olly «lelkesedéssel» merít e' kútfőbül, mikép egyedül «közmegmámorosítás» és ebbül folyó «anar-

chia»— melly alkalommal aztán könnyebben «el lehetne végezni» egyet és mást — vagy az isméti «adagkénti egy messzely engedményre tétel» azon kirekesztő előlátmány, melly a' lehetőségek' egybeállításibul kisül? ugyan ki azon ügyes, azon felette szerencsés dispensarius, ki nemzetünket ezen olly annyira kéjteli dilemmába helyzi, hogy örömtül betű szerint bőrébül szeretne pattanni az ember, valljon ki ezen jó lélek? Alkalmasint valami tavasz-életkori, tapasztalás nélküli jámbor andalgó, kit «nem edzettek még meg a' viszontagságok, ki fölött napfény és vihar el nem vonult még haszonnal», és ki ekkép azon édes hiszemben él: vajmi jótékonyan rug egyet az «elvnek», az «ügynek» 's a' «nemzetnek» előmozdításán, ha mennyire bírja, megnyitja az eddigelé mindig olly szilárd kézben tartott csapot; mikép némi «lelkes» segédeinek hozzájárultával meg is nyitja a' csapot úgy — és kár, hogy még mindig van idegen kéz a' csapon, mert ám, ha ollyas éppen nem volna rajta, még akkor látnók, milly «tágkeblüleg» nyitná meg azt — úgy megnyitja mondom a' csapot, hogy alig több, mint egy évnegyed' lefolyta alatt több szemkáprázási, több szemfényvesztési «világosság» buzog az ezelőtt csak kevéssel tökéletes sötétségben élt is tartott magyarra, valóban sokkal több, mintsem hogy azt nemzeti testünk haszonnal magába szívni, táplálatilag megemészteni, és egészségileg elkülönözni de csak egy fél század alatt is birná.

És erre mit válaszolhatunk? Oh fájdalom! Oh mindenek felett kínos érzés! Nem azt: hogy ezt valami súly és hitel nélküli túlbuzgó cselekszi, ki nemzeti felébredésünk' titkaiba nem hatott, nem hathatott, kinek világi tapasztalása nincs, 's illyes nem lehet, és kinek szavát mint felette gyengét ekkép hatástalan' elvinné a' játszi szellő, 's hatástalan' eltörlené a' nap. Nem, ezt

nem válaszolhatjuk, és mint «Macbeth»-ben az Ur' imádságához nem ragaszthatjuk az «Ament»; mert hiszen azon érett férfiú miveli mind ezt, kiben a' magyar legszentebb jogainak megsértését vélte szemlélni, és kiért ekként felette sok hasznosnak elmellőzésével 's felette sok szép drága idő feláldozásával, olly lelkesedéssel vívott meg a' legtöbb hatóság és számos egyes, milly gyönyörű lelkesedéssel ha mindenkoron megvív, 's mind belülrül mind kivülrül *pro aris et focis* is a' magyar: jót állok, nincs hatalom, melly csorbát ütne nemzeti 's alkotmányos szüzeségén. — Oh Egek! a' nemzeti nagy kedvencz mivel illyest, kit olly korlátlan bizodalommal ruház fel nemzetünk' tavaszi osztálya, kinek minden részeket egyeztető, minden hazai erőket öszpontosító vezérletéhez olly édesörömest állna a' tenni, a' cselekedni olly annyira buzgó férfiú, kinek roppant tehetségén és nem kisebb népszerüségén olly édes 's olly dús reményekkel csügg az aggastyánnak, az elgyengültnek szeme, hogy majd ő fogná felfogni a' fonálnak végét ott, hol az kezeikbül kiesék, és ő fogná tettleg a' dicsőség és boldogság' azon magasságára vezetni a' magyart, milly magasság csak kecsegtető álmaiknak vala néha néha sejtett keser-édes rajza. Igen azon férfiú cselekszi mind ezt, kinek felemelésére és különös nimbusba állítására olly ritka esetileg fognak kezet a' valóság — mert ki merne kételkedni roppant elmebeli tehetségén — és a' képzelet — mert hiszen tán azt sem merné tagadni senki, hogy nem egy állítja őt olly magasra — és kik így cselekszenek, tán nem legjobb vagy legalább nem «leghasznosb» barátjai — hol halandó, kivált egy kissé hosszabb ideig éppen nem, vagy csak felette «keservesen» tarthatja fen magát. Igen ő mivel illyest, kitül annyit várt a' haza és méltán, és azt hiszem «megérdemletten» is: mert, ha valakitül

valóban ő tőle telik ki még - - - - a' legnehezebb is; és mi a' megérdemlettet illeti, azt hiszem, ő legalább is anynyival adósa, ha többel nem, az őt olly szilárdul védte honnak, mint a' haza neki.

Búba merül a' lélek 's egészen elcsügged, ha illy ritka capacitást a' hazának e' tekintetben úgy is felette szerény tőkéjébül olly kevés haszonnal, sőt annyi kárral látja kiadatni uzsorára, ez valóban fájdalmas; 's tán csak az — legalább engem csak az — nyugtathat meg némileg, hogy van még idő kilépni a' szívandalgások és szívsugalások' azon örvényébül, mellyben ki kering, sem vezérnek, sem országembernek nem való, és éppen olly kevessé organumnak, melly közvéleményt alapítson és azt kiképezze. Pedig ez lett volna a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének hivatása, ezt vártuk, valóban ezt, és nem kevesbet; mert ha lapja egy közönséges pletyka- és koholmány-lapra sülyed, hol csaknem olly sűrű a' visszavonás és a' *mea culpa*, mint az állítás és a' *tua culpa;* mellyet minden irkafirkász, minden elméncz, minden «nem legjobb akaró» — pedig hány van illyen — ki nem bujhatólag megczáfolhat, és hitelét naprul napra soványabbra őrölvén a' közönséges gúnymosolynak színpadára állíthat, hol az utolsó jelenet mindig a' divatbul esés, és elfelejtés vagy megsemmisülés, ha illyes történnék, ez ránk «haladókra» nézve valóban a' lehető legkeserűbb körülmény volna; minthogy hitelünket minden módon nevelni azon szempont, mellynél magasb ránk nézve most nincs, most, midőn Europa kezd ránk tekinteni, és tőlünk felette sokat, 's ekkép nem csak emberit, de férfiúit is vár, nem csak Europa, 's nem csak a' külföld, de nemzetünknek azon jó hiszemű becsületes része is bizodalmasan vár, melly nemzeties jövendőnknek egyedüli alapja. És pedig okvetlen illyessé fog sülyedni a' Pesti lap, ha, míg idő van — de

felette sok már nincs — ki nem lép, hírlapját tekintve, az érzelmi andalgások és szívsugalások' azon örvényébül a' szerkesztő, mellyben most kering, és mellynek csábító, szédítő és végkép elsülyesztő tántorításábul elvégre ki nem bír menekedni még a' legszerenesésb alkotású, és a' legdúsabban felkészített fő is. Igen, ez leszen, ha az érintett önmagát 's másokat csábító, és tévutakra vezérlő körbül, míg ideje van, ki nem lép a' Pesti lap' szerkesztője, lapjának elmulhatlan sorsa. — Ezt jövendölni merem — és emlékezzék meg szavaimra — jóllehet egy cseppet sem tartom jóslónak magamat, de azért, valamint más emberek is tudják, kik szinte nem jóslók, úgy tudom én is előre megmondani, hogy például tönkölybül mindig tönköly, csermakkbul mindig cserfa lesz, vagy csak illyes lehet, és szinte ezen tapasztalási kulcs szerint azt is tudom, hogy az érzelmeknek az értelem által fékben nem tartott ömledezései, ha gátot sehol nem találnak — és illyest magukban soha nem találhatnak, mivel magukban nincs határ — kicsapongásokra, és végkép őrjöngésre fajulva, okvetlen mindig zavart és veszélyt szülnek, mellynek szintolly okvetlen végeredménye a' többé alig vagy éppen ki nem pótolható kár, és az ezzel szorosan egybefüggő keserű megbánás, vagy tökéletes kétségbeesés. 'S mert ez eddigelé mindig és kivétel nélkül mindenütt így történt, most, midőn hála az ég, a' sajtószabadság' isteni áldásának következésében naprul napra inkább jő divatba az ész' uralkodása, a' Pesti Hírlapot is okvetlen elérendi, bármilly fényes és ragyogó legyen is pályájának kezdete, bármilly sokat mozdítson és milly nagy következményeket huzzon is maga után, a' megbánásnak sőt a' közátoknak marczora büntetése egykor; 's tán előbb, mint sok gondolná, ha a' szerkesztő, míg ideje van, a' szívandalgási körbül egészen ki, és a' csal-

hatatlan számú értelemnek körébe egészen be nem lép. Vegye tekintetbe szavaimat, vagy legalább emlékezzék meg azokrul egykor. — 'S most meglátjuk: a' Pesti Hírlap' szerkesztője nagyobb ember-e, mint nagy ügyész; valósággal magasabban áll-e, mint hazánkban egykor olly nagy fényben állott 's itt ott még most is eléggé fénylő hősei a' rabulának; 's végkép hazánk' javát, a' magyarnak felemelkedését szomjazza-e inkább, mint saját nimbusának «teljék mibe telik» fentartását, és van-e előtte magasb szempont, mintsem hogy eddigi modorját, eddigi tactikáját védje.

'S most, mielőtt a' Pesti lap' 12-ik számának további syllabizálgatására mennék át, azt kérdem: köz dolgaink' latán pertractatioja' korszakában, melly úgy szólván szinte csak tegnapelőtti, volt-e sok nyilványosság honunk' köz egén? Mire a' felelet nem lehet egyéb, mint az, hogy világunk valóban nem volt sokkal több, mint mikor éjjel a' hold és néhány csillag monopolizálja azt, és minden, mint politia nélküli kis városban, világítás nélkül az álom' legvastagabb mákonyát éldeli, 's tán csak itt ott pislog egy kis mécs, mellynél ritka hazafi eseng Isten' oltára előtt a' honért, vagy mellynél még ritkább böles viraszt; mi után megint azt vagyok bátor kérdezni: ugyan üdvre vezet-e a' «*saltus in natura*»? és nemzeti kifejlődés a' természet' nem azon legszövevényesb, legkényesb működésinek egyike-e, melly olly ritkán éri el befejezését, miszerint alig látunk valódi férfiúságra felvírult nemzetet; és kérdem tovább: olly sötétséghez képest, mellyben a' latánság' zsibbasztó bilincsei századokig tartának, és a' szegény magyarnak sorsa nem igen volt különb és híresebb, mint híres Kaspar Hauseré — 's köszönet azoknak, kik illy kegyesen tartának, hogy orrunkra ne bukjunk, 's kik tán azért, mert a' Pesti Hírlappal nem tartok, most azt

hiszik: megtértem és velük tartok; mint nem különben üdvözlet és halhatlan név azon német-magyar versfirkálóknak is, kik, mert mint mondják, már férfiak lettek. sínlik azon sötétséget, mellyben valánk, 's mellynek alapján tán könnyebb lenne saját személyileg emelkedniök — illy sötétséghez képest mondom, melly szemeinket századok' leforgása alatt minden nagyobb világtul tökéletesen elszoktatá, nem lehető legnagyobb «*saltus*» volna-e a' minden korlát nélküli sajtószabadság? Mikbül azon következményt huzom — 's Istenért, vegyük végkép a' dolgokat, nem mint azoknak «lenni kellene», hanem mint «azok vannak» — hogy nálunk Valaminek még kell korlátozni e' világítót, mert hozzá még nem szokva bizony elszédülünk 's egybekeveredünk, és ezen «valaminek» — oh magyar! ne verd mindig tenmagad a' tőrt kebledbe — ezen «valaminek» mondom, «magunknak» kell lenni; mert máskép az idegen kéz' beavatkozását mí magunk teszszük szükségessé, ha vak szenvedelemtül, vagy tudja Isten milly szenvedelemtül hajtva, nem kivánjuk egyenesen azt, hogy minden főtül talpig felforduljon. 'S mire nézve midőn az angol mozgonyárral az egy kissé tágabb és szorosabb csavarokrul 124-ik lapon felhozott «velem történtet» ez alkalommal emlékezetbe visszahozni bátorkodnám, és a' sajtószabadságrul keblemben hordottak' részletesb kitárását máskorra hagynám, addig is az itt következő előleges kis okoskodással végzem be a' Pesti lap' 12-dik számátul eltérésemet. 'S ugyanis:

A' sajtószabadság olly világ, mellynél bár a' leggyulasztóbb anyagok közt is lehető legnagyobb bátorságban problemákat fejt a' bölcs, és mellynél eddigelé még csak nem is sejdített fokozatban közelítend az emberiség a' tökélyesedés' czéljához, mellyben azonban felette könnyen megperzseli magát a' világossághoz nem

szokott, de azt hasonlólag lehető legnagyobb jónak tartó, és azért abba olly buzgón 's olly lelkesedéssel siető «légy». Mihez azon őszinte kis ohajtást ragasztom: «oh magyar, hogy erős, nagy és dicső légy, soha 's kivált most ne légy magadat megperzselő légy!» 'S hozzáragasztom engedelemmel még azt: valamint egyén, úgy nemzet is megszerezheti magának a' természet' minden kincseit, és ekkép a' sajtószabadság gyönyörű áldását is, de egyedül bölcseség által; minek hijával viszont a' levegőtül kezdve, mi tán legártatlanabb, a' nagy természet' minden adományaig, minden méreggé, sőt minden átokká válhatik; és a' sajtószabadság, ezen, a' szó után lehető legnagyobb áldás, okvetlen olly fegyverré válik is, melly számtalanszor több egészségest gyilkol meg, mintsem műtételezne — operálna — rothadt részeket.

Térjünk azonban a' 12-ik laphoz vissza, hol azon pontnál maradtunk, hogy az egy kissé hirtelen syllabizálás' következtében bizony prés alá került az utczán talált szegény 280 halott.

Már miután *fama crescit eundo*, és félig meddigi igazsággal nem követelhetni, mikép a' szegény sorsu, kinek számára nincs még iskola, nincs még tanító, jobban syllabizáljon mint a' pesti meleg emberbarát, vagy a' Pesti Hírlap' olly ritka tehetségü szerkesztője maga, és ezen felül lélektanilag véve, a' gyarló ember mindig szeret elbeszéléseihez egy kis hyperboláeskát ragasztani, hogy az, mit embertársának «jószívüleg» nyujt, egy kissé ízletesb legyen: alkalmasint Soroksáron már azt beszéli valaki: 2,800 holt testet találtak a' pesti utczákon, a' Kunságon keresztül Erdélyig pedig tán már 28,000-re nő a' szám — és ez nem olly lehetetlen, mert hiszen mindig csak egy kis nullácskát ragasztok hozzá — míg végre egy franczhoni igazgató, vagy is inkább

«izgató» lap 280,000-re teszi az utczán halva talált szerencsétlenek' hírét; mi aztán, ha illyes pestis által történt, a' magyar határszéli veszteglő rendőrséget, ha pedig csak úgy minden dögmirigy nélkül történt, és ha nem nagyítva, de csak az originalis textus szerint nyer is hitelt: a' kormányt és a' budapesti hatóságokat, hol nádor, helytartó-tanács, vármegyei 's városi hatás 'sat. helyben, valóban igen szép világba helyzi; és lélektanilag véve — 's kivált, ha úgy szólván minden lapban van illyes vagy legalább illy színü — erősen kénytelen — minthogy úgy is kész mindenik «tenni», és ekkép tán nem ártana annyi különöst nem irni, és annyi embert el nem kedvetleníteni — erősen kénytelen mondom, nevelni azon egyeztetői és kézfogási kapcsot, melly nélkül anarchiába igen, de jobb állapotba bizony át nem megyünk, 's mellyet — hiszem én, de tán nem hiszi sok más — czélul tűzött ki magának a' Pesti Hírlap' szerkesztője.

Illy hiedelmeket, illy híreket nagyítni, felczifrázni, felpaprikázni, valóban kár, 's kivált «vezérczikkek» által; mert a' hatóságok' azon egyéniben, kik becsületesen iparkodnak eljárni recsegő vén machinánk' valamiképeni összetartásában, felette rosz vért okoz illyes; a' közönségben pedig, melly illyféléket elhisz, egyenesen azon gondolat' alapját veti meg: nem volna-e jobb az egészet felforgatni egy egészen uj kezdet' tétele végett; mert ott, hol egy ország' fővárosában a' 19-dik században, egy télen át, minden háboru, dögmirigy és efféle nagy esemény nélkül azon «*solennellement comique*» vagy inkább azon «*solennellement tragique*» eset adhatja magát elő, és úgy szólván «napirendileg», hogy 280 holt embertest találtassék a' nyilt utczákon, ott valóban olly ebül, sőt olly kutyául állnak a' dolgok, hogy már nagyobb zavar nem lehet. 's ekkép bizony be se várjuk

egy csigamenésü reformationak annyi unalmas renddel ránk lassanként systematisált, és minden sült galambocska nélküli bekövetkezését; de üssünk dobra, kótyavetyézési dobra — mint mikor valamit elárulnak, valamit eladnak az emberek — mert hiszen okos ember mai időben nem revoltál, és szüntessük, bár törik bár szakad, a' régi zavart, és segitsük emelni az egészet jobb rendbe; az az: népesítsük helységeinket, mint a' «Xenien»-nek magyart gázoló' irója javasolja, tüstént svábokkal, 's ne theoriázzunk sokat hiábavalólag, de legyünk jó, szófogadó németek, kivált ha ő kerül parancsnoki székbe; hiszen több rend lesz akkor 's több csendesség hazánkban, bizony több, de tudja az ég, kevesebb valódi «élet» is, és — bár mennyi poeta pengesse is «mandolinját» — sokkal kevesb «valódi poesis is». És azért honunk' egykori szebb állása kedveért, hazánk' Reményei se «túl», de Istenért — mint a' «gázoló» — csak «innen» se!

Vagy ha nem hiszi a' közönség a' 12-dik lapban felhozott Valmont-i: „Cherchez moi la misère“ [12]) féle themákat, mi egyébiránt könnyen megtörténik, ha ilylyesek sokszor találtatnak fel, és azt veszik az olvasók észre, hogy az efféle étkek csak festett étkek, vagy csak olly készitmény, de semmi eledel, mint a' millyent az angol halász köt horgára, és bizony szintúgy vagy még jobban megfogja vele a' pontyot, a' csukát, a' menyhalat, meg a' pisztrángot, mint mí: akkor már sülyed a' Pesti lap, mit csak most érinték — és ez volna legelső stadiuma — a' pletyka- és koholmány-lapok' sorába, és aztán feljajdul a' szerkesztő, és a' mi legszebb, ő másban mindig mindent, magában soha semmit sem vesz észre; homét Magyarország átellenében a' «martírságot» mintha némileg monopolizálni is kivánná, 's panaszló rimángással azt hozza elő, «hogy feljajdult

ellene a' szűkkeblüség." „*Mindenki* — úgy mond — *akarná, hozzunk napfényre hiányokat, de csak azokat ne, mellyek az ő becses személyét érdeklik, mert az a' kis kör, mellyben drága önje mozog, szent, miként a' föld, mellyen Mózes állt; e' kis kör' küszöbén le a' sarukkal, mint a' muzulmán, ha szobába lép; érintsünk bajokat, mik orvoslásért kiáltanak, de — Istenért! — csak azokat ne, mellyek e' vagy ama testület, e' vagy ama «rend» gyöngéjét megilletik; ehhez ne közelítsen vakmerő ujaival a' nyilvánosság. Illyen a' mi helyzetünk, uraim!*"

Már ki azon «mindenki», ki bír olly különös «gustussal», olly ritka étvágygyal, ki azt akarná, hogy napfényre hozzon a' szerkesztő minden hiányokat és pedig *in superlativo gradu*: azt nem tudom; valamint ahhoz sincs szerencsém és azt sem tudom, ki az, ki csak becses személyét veszi ki a' fő szabálybul, jóllehet illyes a' szerkesztő urra tán éppen olly jól illenék, mint akárki másra; annyi azonban, noha orvos nem vagyok, még is világosnak látszik előttem, hogy hánytató jó lehet, ha kivált az adag nem olly nagy, és ím ezen tapintattul függ az egész, ezen bizonyos *plus et minus*-on forog a' dolog, mikép a' testben létező mocskok mellett még a' test' organicus részei is mind kifelé kényszerítessenek, mi nem volna üdvös, jóllehet ez aztán ugyancsak mindent kihozna a' lehető legnagyobb világosságra, de éppen ez okbul — *car les extrèmes se touchent* — csak szaporán a' lehető legnagyobb sötétséget t. i. a' halált is bekövetkeztetné. Felfogom: tán érvágás is jó lehet, ha az álom mély és nehéz, 's nem ollyan, mint a' munka után pihenőé; de semmi esetre nem hiszem, mint a' franczia mondja, *au blanc* azaz a' fehérig való lecsapolást jótékonynak, kivált olly testben, melly csak képzeletben «nagy», de valóságban igen «piczi», és mellynek sokkal több heterogen nedve, mint homogen vére van 'sat.

„Szabad lesz-e ama 280 halott' ügyében néhány szót szólanunk?“ Ezen szerény kérdéssel folytatja most a' szerkesztő koholmányra állított előadását; mire, én legalább, de csudálkozva azt válaszolom: «tessék»; csudálkozva pedig azért, mert legalább az én tudtomra a' szerkesztő eddigelé nem igen mutatta annak jeleit, mintha igen kért volna szabadságot valaminek végbevitelére, mire magában hivatást érzett; mikép az irtóztató vagy is inkább «irtózatos» mesének alapján egy olly képet fest is, mellynél nehéz mesteribbet készítni a' hatóságok és pénzesek' utálatosb világba állítására 's ekkép gyülöletesbé tételére a' nép előtt, valóban mintha Ninive városában laknánk és Sardanapal volna a' mostaniak' bálványa. Ki kell neki ennekokáért mondania is: mint azt a' kérdésben levő lap' harmadik hasábján olvasni szerencsénk van, *„mikép nem jótékonyság, hanem lélekismeret' elaltatása azt gondolni: hogy a' tíz garassal, mellyen az asszony-egyesületi tánczrigalomkor egy sorsjegyet váltottunk, az egy forinttal, mellyel az ujévi köszöntgetés' alkalmatlanságát nyakunkrul leráztuk: már betöltöttük Isten' törvényét, melly felebarátunkat szeretni parancsolja mint minmagunkat.“* Már megint, ki azon «szűkkeblű», ki illyes tíz garas vagy egy forint árut gondol, 's ki és milly egyes után itél a' szerkesztő a' nagy számra illy felette nagy igazságilag 's illy felette mély felfogásilag, mind azt hasonlólag nem tudom — jóllehet nem ritkán tapasztaltam az életben, hogy sok gyakran maga után itél másokrul — mit azonban távul vagyok a' szerkesztőrül állítni akarni, ki — tudom — minden életkellemeirül lemondván, valódi cynicus életet élvén, és magát 's övéit mindig egészen elfelejtvén, mindig kész, mije van, másokkal osztani; de annyit ez alkalommal bátor vagyok állítni — és itt kérek figyelmet — noha egyszer, mint emlékezem, már illyfélét el-

mondtam, hogy nem azért van nálunk annyi szegény, annyi ügyefogyott, mivel azok, kiknek van, szűkkeblüek, vagy a' hivatalosok «elsőtül utolsóig» vagy csak «nagy részint» is alkalmatlanok lennének — t. i. alkalmatlanok, nem némi jó gyerekeket, hanem hivatalukat tekintve — mit igen szeretnek gondolni, 's még néha a' legtágabb keblüek is, főkép ha nincsenek hivatalban, mibe lépéstül és minek beneficiumaitul azonban — rejtett veséikben — nem olly igen idegen mindnyája, milly tapastalásban minekünk magyaroknak, a' franczia szójárás szerint *„ôte toi delà pour que je m'y mette"* már többször volt elég szemfelnyitó részünk; valóban nem ez, vagy mit is mondok, valóban nem az oka, hogy nálunk annyi a' szegény, és annyi a' hátramaradás: mintha szűkkeblü volna a' gazdagabb, vagy mintha becsületes és jó lélekismeretü hivatalosoknak tökéletes hijával volnánk; de azért van ez mind úgy, és nem is lehet máskép, mert olly sokáig aluttunk, és mióta felébredénk, nem volt, nem lehetett idő, mindent, de még csak a' legsürgetőbbet is elvégeznünk; mihezképest nem «rosz akarat» ezen mint számtalan egyéb bajainknak oka; de egyenesen az, hogy «tehetségünk» elégtelen, sőt elmondhatni, hogy alig van ország a' világon, melly annyi bőkezüségnek mutatná jeleit, mint magyar honunk, mert alapitvány tornyosul alapítványra, és alig van nép, melly annyi visszás intézkedéseihez képest és roppant számu más fajták közt örökleg olvadozva, még is olly annyira megőrizte volna «emberségét», mint vérünk.

Nemes érzelmekben soha nem maradt el a' magyar, de vajmi sokszor hagyá magát éppen érzelmei által elragadtatni; és mikor hibázott, valóban egyedül érzelmeinek felesordulása által hibázott. Miért ébreszti tehát a' Pesti lap' szerkesztője tűzzel vassal benne éppen azt, mi egy kis részében úgy sem alutt egészen soha is, és

mi most a' nagyobb részben tökéletesen felébredt? miért akarja tehát őt — mondom — éppen e' tulajdonában, mellyben úgy is felesordul, és mellynek túlpezsgése az emberi életben olly szükséges «óvakodáson» rendszerint csorbát üt, még inkább felforrasztani? és ugyan miért idézi csak, és miért nem követi az általa felhozott Bulaunak felette jeles szavait: „*In einer übel geleiteten Wohlthätigkeit besteht der edelste, aber nicht der unschädlichste Fehler der Zeit*"; mi nem annyit tesz, mintha ezen legnemesb hiba nem volna nagyon kártékony hiba, hanem annyit tesz, hogy ezen hiba a' mai időknek nem legkisebb hibája, mit Bulau, ha ismerné körülményeinket, és tudná: az egymásra tornyosult alapítványok, jó építőmesterek' híja miatt, milly alacsony kis tornyocskára olvadoztak; és ha tudná, hogy most ismét szünet nélkül «adjatok erre, adjatok arra, adjatok mindenüvé», és éppen olly «mélyen kigondolt» tervek szerint szólíttatunk fel, és ha nem győzzük — 's valóban minden «előre látható romra» nem is szívesen adakozunk — akkor mint szívtelen zsugori harpaxok mutattatunk bé a' népnek, melly, mint a' mai napon megjelent 32-dik számu Hírlap' vezérczikk' negyedik hasábján olvassuk — melly 32-dik lap előttünk úgy tünik elő, mintha valami mód' ezen munkánkrul részletesebben értesítve volna már a' szerkesztő, és ekkép az ellen dolgoznék, míg kibocsátva nincs, és e' szerint sajátunk; egyébiránt meglehet, hogy ez csak véletlen, *et que nos beaux esprits se rencontrent* — mint harpaxok mutattatunk bé a' népnek, melly nép, mint a' Pesti Hírlap' érintett helyén olvassuk, „*azért maradt el annyira mindekkorig, mert megszokta volt önmagárul saját erejével nem gondoskodni; megszokta, mindent, a' mit kap, mások' kegyelmétül várni, és nem jutott el meleg érzetére a' gondolatnak: hogy a' ki magán segíteni igyekszik, azt Isten segíti meg* 'sat." Ha mind

ezt tudná Bulau, 's más részről ismerné Hunnia' keverék népét, mellynek rest indolentiáját olly graphice festi a' most idézett, de tudom a' néptül egészen más értelemben vett sorokban a' szerkesztő: akkor tudom Magyarországral azt mondaná: « *Wer unter so losen Gehorsambanden, so weniger Ehrfurcht für alles Höhere, und so grossem Hang zum Müssiggang, wie dermalen in Ungarn so allgemein wird, die Höheren in Masse ohne alle Discretion herabwürdiget, und die Armuth der niederen Klassen der Nachlässigkeit oder dem Geiz der Beamten oder der Reichen vorwirft: der liebt entweder sein Vaterland nicht, oder weiss wirklich nicht, was er in seinem Wahne beginnt.*» — És hát ha még tudná Bulau: mennyire vagyunk készek minden engedményre, és ekkép milly nagyon visszásan esik, 's e' szerint milly nagyon feltartóztatólag sőt visszalökőleg hat, és okvetlen kell hatnia minden efféle túlhajtásnak nemzeti, már olly szépen fejledezett kiképzésünkre; ugyan mit mondana még akkor, kivált ha értésére jutna egy uttal még az is, hogy az emberi vagy inkább az «asszonyi» irgalmat felpiszkáló Pesti lapban ő is fénylik, mint auctoritas, jóllehet mint bitorló; mivel hiszen ő egészen ellenkezőt tanít, és itt úgy látszik — mert hogy jő éppen az ő mondása a' „baromias gyönyörmámor, a' potencirozott romai saturnaliák közé“, valóban nem igen érthető — mintha tán megint a' syllabizálásnál történt volna egy kis rögtönzés 'sat.

Hogy pedig a' népnek némi 's tán nem felette kis számu egyénei nem azon értelemben veendik a' most érintett sorokat, mintha nekik azt mondanák: «Ti jó, de felette rest gyermekek vagytok, és lássátok, bajatoknak ez legfőbb oka; ám dolgozzatok többet, és bajotok kevesedni fog» 'sat; hogy nem ezen értelemben fogják tán venni sokan a' szerkesztőnek, egyébiránt igen hi-

szem, legjobb szándékbul folyó leczkéit: azt abbul gyanítom — és tán psychologice véve nem egészen hibásan — mert a' *szelíd tortúra* (7-ik szám) *Nyilványosság* (8-ik szám) *Bot, vessző, korbács* (26-ik szám) 'sat. vezérczikkek által már olly jó hangulatuvá olly fogékonynyá tétetett a' nép; a' *Birtoktalansági* 9-dik számu, az *Aprócska kény-urak*-hoz szóló 18-dik számu vezérczikkek által pedig — és ha a' most érintett czikkek helyett másoknak kihuzását parancsolja a' nyájas olvasó, minthogy nem szükség a' nagy válogatás, mert mindenikben elég «előre készítő» anyag van, azt sem bánom — vagy ha megelégszik ezekkel is, ám az utolsószor idézett két vezérczikk által pedig annyira feleszméltettetik a' nép, hogy neki sem *planum tabulare*, sem *gratia*, de tán még szabad birtok *ex gratia* sem kell, de egyedül «elidegeníthetlen jogainak visszaadása, emberi méltóságába (!) visszahelyeztetése»; miszerint félre «szokással», «praescriptioval» 'sat. az az, félre minden akadálylyal, minden akadályoztatással, és ekkép minden renddel 'sat. mert «mí uraim, nem koldulunk, de csak igazságot keresünk, csak igazságot, hallják az urak, csak igazságot 'sat.» mikép csak szóljon tovább, valami roszul syllabizáló — és ez megesik néha az emberen — falusi doctrinaire, kivált ollyas, ki még szívében hordja azon méltatlanságot, mellyet a' nagyok követtek el a' szegény ártatlan pórokon Zemplényben, mit a' Pesti Hírlap' szerkesztője olly jószívüleg és egyeztetőileg, és olly országemberi keselyű-éles tekintetileg 14-ik számu lapjában olly szépen előhord: — és ím kész a' leggyönyörűbb, a' Pesi Hírlapban szórul szóra előforduló dictio. 'S ugyanis: „Pajtások, tudjátok-e miért maradtunk mindekkorig annyira el? Azért, mert megszoktuk volt önmagunkrul saját erőnkkel nem gondoskodni; mert megszoktuk, mindent, mit kaptunk, mások' kegyelmétül várni; és mert

nem jutottunk még el a' gondolatnak azon meleg érzetére, hogy a' ki magán segítni igyekszik, azt Isten segíti meg; és azért ne várjunk kegyelmet másoktul, 's milly kegyelmet várhatnánk is azoktul, kik minket kényük kedvük szerint az «ütlegvirtuózok» által számlálatlanul veretnek, bakba huzatnak, gúsba köttetnek (Pesti Hírlap' 7-dik szám) 's pedig nem ám «kivételként» — mi mindenütt megesik a' világon, hiszen a' «tolvaj-szarka» operában is szinte felakasztják a' szarka helyett a' szegény leányzót — de nálunk rendszerint és általánosan, mit a' Pesti Hírlap' szerkesztője ugyan nem mond, de mit mí így «syllabizálunk» — kik minket «hegedűbe» vonatnak, mit ha nem tennének, és kivált nyolczat, kilenczet közülünk kisérne egy pandur, alkalmasint keselyű-hosszúra nőtt körmeinkkel — jó körmös gyermekek levén — mindennek neki szöknénk, nemcsak szemeknek, de mindennek, «mi fényes», és kik minden nyilványosság nélkül kínfaggatnak (Pesti Hírl. 8-ik szám) 's kik minket Mittermayer' «*Menschenwürde und Prügel*»-je daczára nem négy fal közt, de nyilványosan botoztatnak, veszszőztetnek, korbácsoltatnak, holott még az austriai büntető törvénykönyvben is világosan benne van, hogy illyesnek a' fogház' falai közt kell történnie (Pesti Hírl. 26-ik sz.) mi ellen egyébiránt alkalmasint protestálnak a' nyilványosságnak — *sine qua non* — felszenteltjei; — milly kegyelmeket várhatnánk illy szűkkeblüektül, és azért ne is kérjünk, ne is várjunk kegyelmet senkitül is; de kössünk frigyet a' császárral, mint cholera' ideje alatt, és ne kiméljük a' kaputost" 'sat. 'sat. — míg a' drámának vége, és mind a' két részre nézve olly felette hasznos vége: megint a' sok hiába ontott embervér, 's megint a' sok bot, bitó, meg a' két, három vagy négy oszlopu léglak 'sat.

Halad azonban az idő, vastagszik a' könyv, és kinek eddigelé nem tudtam felnyitni szemét, annak én legalább nem birom felnyitni soha is, vagy legalább ez egyszer nem, és azért lépjünk berekesztésül — de ezért nem igérjük, mikép itt ott, ha éppen kedvünk csosszanna, más czikkekben is ne csipkednénk — egyenesen az e' pillanatban utolsó 32-ik, és az ezzel szorosb kapcsolatban levő 14-dik számu vezérczikkek' mezejére, minthogy ezekben még inkább kitünik azon általános «*delendos*» és «*delendas*»-féle thema, melly a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének iratibul — ha körmöt hanggal lehetne összehasonlítani — «*ex ungve leonem*»-ként kihangzik. És használjuk ez alkalmat egyszersmind a' néhány nappal ezelőtt annyira *a tempo*, mintha «meghagyás» után készült volna G. T. betűk alatt a' «*Pesther Tageblatt*»-ban megjelent «Xenien» egy kis taglalására is, melly elmeszülemény mint igazi istenáldás valóban soha nem jöhetett volna illőbb időben szőnyegre, ha nem is az egész álladalomra, legalább rám nézve; minthogy felette sokat könnyítend annak megmutatásán, mikép ha nálunk a' «túl» sem jó, az «innen» még roszabb. «*Contraria juxta se posita 'sat.*»

A' 32-dik számu lap' vezérczikkében, miután az agitatio, discussio és cselekvés' stadiumait fejtegeti a' szerkesztő, és nem tudom, millyféle és honnan jövő, de malaszttеli íhletés után — oh bár érkezett volna ez akár-

honnan is, de csak előbb — ezt mondja: *„minden fő kérdésekben az első stadiumon*—az agitationak stadiumán—*már alkalmasint egészen túl vagyunk“*; az alkalmasintot azért valék bátor kitünőbb betűkkel szabad sajtó alá bocsátni, mert ím ez azon kapocs, minthogy az íhletés alkalmasint az «alkalmasint» helyett «egészen»-t sugalt, azon kapocs, mellyen, hála az égnek, tán valahára megtörténik a' bekanyarulás, és végkép a' felpaprikázott, felborsozott mezőrül a' hidegvérü discussio' mezejére jutunk — miután mondom, a' szerkesztő valódi oraculumként vagy illyesnek sugta után szól, és abban látszik megállapodni, „hogy most a' második stadiumnak, t. i. a' discussio' stadiumának vagyunk derekán, a' harmadik stadiumon pedig nem mindenre nézve vagyunk még, de sokra nézve még is már ott vagyunk“, miben — t. i. hogy az agitationak stadiumán már túl vagyunk — tökeletesen kezet fogok vele; végre miután eddigelé jobbadán «érzelmi táplálékkal», jobbadán csak «szívesemegékkel» tartatánk jól, a' 32-dik számu lap' 3-dik hasábján. ezen felette örvendetes, és legalább előttem felette «váratlan» sorokat olvassuk: *„Az értelem' világa ollyan mint a' nap, azt nem lehet olajlámpaként egy fordítással most lobogtatni, majd lefojtani vagy éppen el is oltani tetszésünk szerint.“*

És Isten mentsen, hogy az értelem' napját, de csak egy kis szikrácskájában is csorbítni kivánnók, távul ettül; mert emberileg, sőt angyalilag is szólva, soha nem lehet az értelem elég nagy. A' kár csak az, hogy miután mesterileg festi a' szerkesztő a' mostani magyar közönség' némi árnyéklatit, és azok mellett, *„die der Dinge harren, die da kommen sollen“* — 's pedig sok illy «kiváncsi» van, tudom — tán csekély személyem is feltünt emlékezetében, mikor azokat festé, *„kik az agitatio' korában magokat szabadelmü javítónak vallották, 's a' szá-*

raz (!) discussio' korában visszavonulnak" 'sat., meg mikor azokat ábrázolgatja „*kik öt hat specialitást tűztek ki czélul magoknak*" 'sat.; csak az kár mondom, hogy azon imént idézett sententiát, mikép t. i. „az értelem' világát nem olthatni el, mint olajlámpát" 'sat. éppen nem azon értelemben vette a' szerkesztő, melly értelemnek annyira örülök én, azaz: annyira örülnék, ha t. i. a' szerkesztő végkép az «érzelmek» üstökös csillaga helyett «az értelem» végre mindennek parancsoló napját tüntetné fel magyar egünkön. De ő körülbelül olly értelemben adja sententiáját, mintha a' velem egy nézetűekhez, vagy — mondjuk ki tartózkodás és minden tétova nélkül — mintha egyenesen hozzám így szólna — és azt tán senki szerénytelenségnek nem tartja, ha a' Pesti Hírlap' szerkesztőjéhez fordulva, illy fenhéjázónak látszó módon, és jobbára engemet illetőleg, magyarázgatom mondását, mit valóban nem is tennék, ha ő a' Nemzet előtt, vagy mit is mondok: Pest vármegye' 1840 November 19-iki közgyülésén a' «legnagyobb magyarrá» engem fel nem emel, mi azonban, jóllehet illy emelés felette magas, korántsem szédített el, sőt rendkivülileg érezteté velem: becsületes szándékomon kivül milly felette «piczike» vagyok — mintha egyenesen így szólna hozzám: Te riasztottad fel a' nemzetet (!) halálos álmábul; Te gyujtád meg a' haladás' fáklyáját; miért akarsz tehát megállni (?) 's miért ellenzed Te azokat irigy szűkkeblűséggel, kik — és most a' 14-ik vezérczikk' 2-ik hasábjára megyek át — „bizodalommal feléd fordulva, első léptedben felkarolnak" — és magátul értetődik: «hordanak a' hová akarnak», *and that's the point*, minthogy legalább mechanicában, a' felkaroló visz és nem a' felkarolt 'sat. — „*ha volna* — és az tán Te volnál — *ki tulságos önhittségben a' világkereket* (!!!) — tán csak nem a' Pesti Hírlap' szerkesztője által forgatott kereket — *megakasztani, vagy*

a' józan (???) *haladásnak, mellyet kormánybölcseség vezet* (???) *kor' szüksége* (?) *parancsol, nemzeti lelkesedés* (!!!) *intéz, utját állani akarná; ha volna illyen — — de hiszen mí erősen hiszszük, hogy nincs. Ha van e' nemzetnek rendeltetése — van pedig* — ezt minden esetre jó tudni — *az bizonyára teljesülni fog velök és általok* (?) — miért általok, hiszen ötödik kerékre sehol nincs szükség — *ha nekik tetszik; nélkülök söt ellenök, ha kell.*" 'S most menjünk megint a' 32-ik lap' általános értelmére, t. i. azon értelemre át, mellyben a' szerkesztő a' fenérintett, többé el nem oltható nap körülti mondását nyujtja, 's ugyanis „Ne törekedjél ennek okáért — azaz én ne törekedjem — azon világot, mellyet gyujtál, mérsékelni vagy irányozni akarni, illyes körül hiába ne pazaroljad erődet; mert az ollyan, mint a' nap, mellyet nem lehet olajlámpaként egy fordítással most lobogtatni, majd lefojtani, vagy éppen el is oltani tetszésünk szerint 'sat.; fejetekre nőtt a' gondolat és a' kor, mellynek kegyelem nem kell (!!) minthogy az csak jogot és igazságot követel (!!!) és azért — 's most ugorjunk megint a' 14-dik vezérczikk' 2-ik hasábja sorainak értelmére egy kissé vissza — menjen az egész míg megy — t. i. tökéletes «lepergésig» — veletek, általatok, ha nektek tetszik; vagy nélkületek söt ellenetek is, ha kell" — ha t. i. nektek nem kell. — A' mi más szavakkal körülbelül ez: Mí szívesen azon ámításban akarunk Titeket hagyni, hogy vezetőink vagytok — mindaddig t. i. míg arrafelé nyomultok, a' merre mí akarjuk — és ekkép ha az ország' hasznára és a' nemzet' dicsőségére ezen valóban ferfiúhoz illő gyönyörű szerepet, mellyet Nektek szántunk, 's melly igen nagyon emlékezetbe hozza az egykori boldogemlékezetű Dózsa-féle diadali járadalomnak kezdetét, el akarjátok fogadni: ám akkor «veletek és általatok»; ha ellenben elég következetlenek vagytok, a' megkezdett munkát bevégezni

nem akarni, vagy máskép mondva: azon katlant, melly azelőtt jéghideg vala, és mellyet Ti tüzeltetek fel, kettépattanásig mindegyre nem tüzelni: akkor «nélkületek», sőt «ellenetek' is!»

És ím előttünk prototypusa azon «túl»-nak, melly szerint — t. i. soknak nézeteként — a' meggyujtott világot mérsékelni, irányzani nem lehet; mert az ollyas, mint a' kézből hajított kő, esik hová esik, éri azt kit ér, gyujt mit gyujt; és ekkép ki azt meggyujtá, vagy legalább annak meggyujtásához járult, annak az általános lobba menést is el kell tűrnie, sőt még, mint valami felette üdvösségest, mellyből aztán uj díszben tünend fel a' hazai test — mert *„Il faut saigner de temps à autre le genre humain“* [13]) még előmozdítni is szent kötelesség, és ki azt nem teszi, vagy «szűkkeblű» vagy «hypocrita». Igy hangzik a' «túl»-párt' okoskodása; és mi nem egyéb, mint bizonyos magyar enthusiasták' lobogói felirása, kik azt hiszik, vagy ha nem hiszik is, másokkal hitetik el, vagy legalább «elhitetni akarják»: hogy az, ki feltétlen velük nem tart, 's feltétlen minden hóbortukban nem osztozik, bármilly érett férfiú, 's bármilly jeleit adta legyen is hazafiságának 's hajtatlan jellemének, már testestül lelkestül eladá magát a' kormánynak, sőt egyenesen a' rosz léleknek; éppen bizony, mintha e' közt, és «jámborságuk» vagy inkább «éretlenségük» közt «férfiúnak» nem volna egyéb választása.

És az egyik *extrème*, melly legelsőben is charybdisbe vezeti a' magyar nemzeti gályát, és csak aztán közvetve a' scyllának ormára, midőn a' másik *extrème*, ennél tán practicusabb, 's maga hasznát jobban értő, minden keringés nélkül egyenesen tart a' scyllának, melly «innen»-nek, vagy hogy világosabb legyek, melly inneni *extrème*-nek prototypusát viszont legszebb világában leljük G. T. Xenien-jében; és azért, hogy lássa a'

szegény magyar, miként sokan őt vagy boldogságának kifejtésében túl-hajtani, vagy azon elemtül, mellyben egyedül lehet boldog — nemzeti és alkotmányos felvirágzásátul t. i. — mindig visszatartani sőt rántani törekednek: ám fordítsuk figyelmünket G. T.-nek olly alkalmas időben nyujtott positiv verseire.

Versekben, jóllehet nem éppen mondhatni: göthei tisztaságuakban, de versekben adja elő mondókáját a' szerző. És ezt jó számolásilag, valóban jó tapintatilag cselekszi; mert ha annyi «prosát» és olly kevés «poesist», mint a' mennyit Xenien-jében nyujt, prosában nyujtana, aligha a' nagyobb szám, legalább nálunk — a' prosának legvastagabb hőseit kivéve — igen is nagyon prosaicusnak nem találná; nálunk, *hol a' törzsök csak azt termi nektek, mi a' földnek, a' fa nemének és az éghajlatnak megfelel, de ezt bőségben termi és díszben* (Xenien Nro. 10) de így elősegíti a' prósát a' fellengző költészet. Nem becsmérlem én azonban a' bizonyos jó czélbul nyujtott «prosát» t. i. a' «csupa anyagit», távul ettül; sőt egy cseppet sem vonakodom itt egyenesen kijelenteni, hogy mostani állásunkhoz, vagy jobban mondva «mostani szökéseinkhez» képest több igazat, több lettdolgot, több tanulságosat egy lapra összesaráglyázva alig olvashatni, mint a' mennyit G. T. 45 dystichonjaiban felhord; csakhogy valamint a' Pesti lapban, melly szinte dús a' legtalpra-esettebbekben, a' «túl», a' «veres fonál» tünik mindenütt elő: úgy itt viszont — a' Xenien-t értem — mindenünnen az «innen», és a' municipalis autonomia helyett mindenünnen a' municipium nélküli autocratia, bizonyos «fekete-sárga fonál» bujik ki.

„*Kérdezzed* — ugymond Xenien Nro. 7. — *a' legjobb hazafiakat, t. i. a' legjobb, a' legbuzgóbb kiabálókat* — nem tudjuk tisztán, kiket ért nyájas G. T.: de azt mondják, hogy bizonyos Pest-városi követ felette jó hazafi, felette

éles hanggal is bír, és nem mindenki által engedi könnyen «befogatni száját» *mikép népesítik meg a' falut, mellyet újra megalapítnak* — errichten — *és megvallják a' honi nyelv' minden tiszteletének daczára, németeket választanak, munkás békeszerető a' nép*" [14]).

És ím, mint magát napsugárzó krokodil, melly azt véli, senki nem veszi észre, előttünk az illy practicusok' politikai hitvallása és rejtett szívvágya, a' mindenünnen kibujó fekete-sárga fonál, melly a' vesék' legelrejtettebb redőiben — 's vannak vannak, kik előtt némi emberek' veséi egészen tárva állnak — körülbelül illyféle themát rejt: Nemzetiség! szép szó, larifari; majd bizony, az okos ember mai időben puszta képzelet után fog vadászni, most midőn az az ember, kinek van — t. i. kinek pénze van — és az az okos, ki a' hivatalos, és ki parancsoló székben ül; bár vinné is azért a' - - - - - - - mind ezen felette alkalmatlan magyar enthusiastákat — de hiszen minden magyar: enthusiasta — kik minden bajainknak okai, 's bár volna Magyarország' lakosa „csupa munkás, békeszerető és szót fogadó nép."

Professorilag elő is hozza azért G. T. — Xenien Nro 6 — hogy „*nem takarék-pénztárok, lóversenyek, casinok* — és itt szegény fejemet sujtja, mi, megvallom, nem kevessé fáj, mert hiszen egykor, midőn tévedőleg azt gondolta — miben több másokkal közös, mit azonban különös jó tapintatánál fogva csak szaporán észrevett, és még jókor «fordult» — én volnék azon nap, melly planeta létére fényt sugározhatna, felém gravitált, és ha emlékezetem egészen meg nem csal, nagy Winkelrieddel hasonlítván egybe, mint ezt a' keblében felfogott szuronyok tették halhatatlanná, úgy ő engem versei által emelt felhőkbe, [15]) mellyekben azonban hála az ég, magamat tekintve, nem szédültem, meg őt tekintve de éppen nem vakultam el; nem azért fáj pedig

sujtott fejem, mintha verseit sínleném, vagy mert ő most rá nézve bizonyosan czélszerüebb nap felé gravitál; de az fáj szívemnek annyira, hogy olly kevessé feleltem meg várakozásának, olly nagyon maradtam költészeti hősén innen, kihez felemelt, és még inkább fáj az, és ez tudja Isten, minden tréfán kivül valóban nagyon fáj — mert illyes honunk' rothadási symptomáihoz tartozik — hogy ő is azon némi magyarországiaknak egyike, kik teli a' legnemesb vágyakkal, csakhogy tán egy kissé tulköltészetileg indulván meg az élet' pályáján, sz. Pál apostolilag rögtön, 's tudja Isten miképp, a' positivitasnak olly annyira lépnek mezejére, miképp őket tán «versesinálásaikon kivül» minden költészet elhagyja; holott azon férfiú, kit én tartok férfiúnak, prosai nélkül sem, de ugyan költészeti eledel nélkül sem létezhetik — *nem takarék-pénztárok, lóversenyek, casinok, hírlapok* — úgymond — *javítják az ország' állását, nem illyesek teszik a' népet megelégedetté. Tegyétek őt munkássá: és gazdaggá és szerencsséssé teszitek őt; saját tűzhelyeik' megalapitói legjobban alapítják meg a' közbirodalmat.*" [16])

És ezen Nro 6. felette sok practicus nézetet foglal magában; mert valóban, ki a' népet munkássá teszi, az rajta sokkal több jót követ el, mint az, ki még a' kész sültet rakná is asztalára, minthán munka az emberi megelégedésnek egyik legfőbb alapja; csakhogy valamint nem támad tyuk minden szegény ember' fazekában rögtön, milly jószívüleg kivánjon is illyest dicsőteljes emlékezetü Henry IV, ha ezen gyönyörű 's felette jóízü kivánat mellé nem ragaszt még valami egyebeket is Henry IV: úgy, mint legalább én tapasztaltam eddigelé, egy puszta parancs után, bármilly nagy energiával parancsoljon is illyest bár a' legnagyobb városi tanácsnok is, sem igen lesz, legalább jókedvüleg, tartósan, 's úgy szólván saját ösztöne után — pedig tán ez

volna a' szegnek feje — igen munkás a' nép, ha még valami egyéb nem ragasztatik a' parancshoz, mi a' népben azon szellemi szinte sz. Páli, de az érintettnél sokkal dicsőbb, habár rögtön tán nem is olly hasznos fordulatot megtegye, hogy egy rest, tunya állati testbül, kiképzett lelkes ember legyen, melly fordulat azonban, ha az eddigi világtapasztalás nem hazudik, éppen olly kevessé megyen bizonyos előkészitmények nélkül végbe, a' millyenek például: szabad, biztos birtok, ezt megelőző jó törvény, ezt megelőző elmesurlódás, ezt megelőző egybepontosítás, ezt megelőző kedvessé tétele a' hazának és bizonyos helyeknek 'sat. mint búza sem igen terem bár a' legjobb földben is, ha ez előlegesen fel nem szántatik, meg nem boronáltatik, gyomtul — és annál több gyomot táplál a' föld minél jobb, mit Magyarországban untig tapasztalunk — ki nem tisztítatik 'sat. mikép még József császár' energiája sem szül előkészitmények nélkül sikert, és annál kevesebbé aránylag olly piczinyek' pezderkedései, mint a' millyenek mí vagyunk, habár még városi tanácsnokok és egyszersmind poeták is vagyunk, ha egy kissé el nem készítgetjük előlegesen azon tért, mellyen a' közjóért nemcsak parancsolással, de haszonhajtással is munkálódni kivánunk, melly térnek elkészitése egyébiránt természetesen egészen más országgazdasági elvek szerint történhetik, mint ha valaki csak önmagácskának törekednék megvetni ágyacskáját, mint ha a' nemzet' feldicsőítéséhez járulása helyett, valaki csak saját személyét felemelőleg töprenkednék felmászni az uborkafácskára. Hogy azonban casinok, lóversenyek, de még azon hiába való takarékpénztárok is ollyas előzményekhez tartoznának, minthogy nem felsőbb parancsok' kifolyásai, mellyek a' népet parancs és fenyíték nélkül munkássá 's ekkép gazdaggá, és ekkép — mint G. T. mondja — szerencséssé is tennék:

azt nem vagyunk elég arczátlanok erősítni akarni — távul ettül; jóllehet sok enthusiasták azon édes altatásban élnek, mintha a' casinok és lóversenyek csak hoztak volna egy egy garast a' nép közé, 's mintha a' takarék-pénztárok igen nagyon segítnék a' munkás takarékosság' szellemét a' népben elő, melly enthusiasmust szegény fejem is tökéletesen osztja, és még akkor is szintolly tökéletesen és őszintén osztaná, habár a' pangás' központjábul venné is eredetét a' takarék-pénztárok' életbe hozása; minthogy azt olvasom a' Xenien Nro. 8. 3-ik versében — én, ki igen fogékony vagyok a' szentirás szerint akárkitül is elfogadni a' jó tanácsot, habár a' tanácsadó maga nem cselekszik is szerinte — hogy: „*távul legyen az erőszak, és mindenek előtt a' lélekismereten gyakorlott kínos erőszak*, [17]) és ekkép természetszerint a' politika-vallás körülti lélekismereten gyakorlott erőszak is, melly tan felette gyönyörű, kivált ha gyakoroltatik, és ha — miként G. T. Xenien Nro. 10. 2-ik verse' végén felette graphice, valóban szinte nyulat fekvésébül ugratóként mondja — *nem hordoztatik fényesen egyedül a'* — magát olly sokszor nemcsak gyanússá, de néha felette nevetségessé is tevő — *szájban.*" [18])

Jóllehet azonban a' most érintett és egyéb kis vállalatinkat mí — hazánk' egykori dicsőségét tekintve, melly köz dicsőség után mí sovárgunk — koránt sem tartók valami nagy előzményeknek: azért megvalljuk, még is azon édes illusioban valánk, mintha azok a' nagy egészhez és ennek kifejtéséhez, egy egy kis tégläcskaként tán még is járulhatnának, sőt — én legalább, és mi tagadás benne — d o l o g t a l a n u n a l m i m b a n — Xenien Nro 12. 3-ik vers [19]) — még olly hiú és olly balgatag is valék, 's mi több, az önmegelégedés' bizonyos kéjérzésével még ekkép is elmélkedni: «Bár tenne nemzeti méhkasunkban mindenki ereje szerint csak annyit, bár

vinne kiki tiszta lelküleg, ha többet nem, csak úgy mint gyenge vállam, egy egy kis mákszemet a' haza' felerősítésére; tán aztán, ha nem rögtön is, de egykor bizonyosan, más fényben ragyogna, oh vajmi más szerepet játszana Europa' színpadán a' keleti raj! mint ha egyedül nemzeti költészet nélküli versekben illustráltatnék és irányoztatnék léte.»

Megvan azonban valamint az álomnak, úgy a' felébredésnek is ideje, 's mennyivel édesb az, annál kínosb ez; 's igy lön, hogy bár kínosan, de tökéletesen felnyitá szemeinket G. T. Xenien-je által, és most midőn látjuk, milly kevés haszonhajtással éltük le napjainkat, elvégre már most azt is felfoghatjuk — mi, megvalljuk, ekkoráig bennünk nem kevés botrányt szült — miért nem járult G. T. pesti polgár, pesti tanácsnok, és a' jó (!) utbul kikalandozókat olly orthodox sententiákkal sujtó létére: soha de egy mákszemmel is sem takarék-pénztárok, casinok, versenyek, gőzhajók, sem az álló híd, gőzmalom, pesti kikötő, 's illyesekhez soha is; sőt ezek, ha véletlenül népszerűtlenek valának, vagy oda fent szurtak szemet, ő benne nevének tökéletes értelmét miért lelék olly állhatatosan? Csak azon okbul, mivel ő mindezeket egyedül nyavalgó képzelet' szüleményinek, magyar hóbortoknak, egyedül hiú viszketegeknek tartá, mikép inkább magasb 's tisztább sphaerákban gyakorlá is talentumait hol nagy uzsorával költé azokat; mert számtalan versei, paranesai és közhasznu intézkedései mellett, mellyekkel gazdagítá a' hont, a' halhatatlanság' azon repkényét is füzé érdemteljes polgár-halántéki körül — miért már áldja őt a' jelenkor, melly előtt ismeretes ez, és miért őt még inkább áldani fogja a' jövő kor, mirül gondom nekem lesz, mert tisztelet annak, kit tisztelet illet - - - - - - hogy több közvetlen munkát szerzett ugyan a' népnek G. T. mint akár-

ki más; de kétlem, hogy az által gazdagabbá és szerencsésebbé is tette volna azt, vagy általán véve javitotta legyen az ország fővárosának és így az országnak létét; midőn minden esetre százszor nagyobban nevelte a' városi port, mint azok, kiket Xenien-je Nro 11. 3-dik és 4-ik versében [20]) gunyol; miszerint tán megbocsátható, ha a' szegény nemes, kit legalább azoknak, kik éppen azzá kivánnának lenni, tán míg még nem azok, jó volna egy kissé kimélni; mert máskép a' Xenien Nro 9. 4-ik verseként „Igen is gyanús a' Ti hatalmas kiabálgatástok" [21]) ha mondom, a' szegény irigylett, gyülölt nemes illyféle kellemek' megvásárlása végett nem szeret igen mélyen nyulni zsebébe, hogy - - - - - 's tán csak azon városiak' kincseit nevelje, kik szinte semmire sem adóznak — és itt felhivom G. T-t, ugyan adózott-e már valamire éltében egy garast is? — de vajmi szívesen beszedik a' «*do ut des*» themáján magokra nézve az a-dó-t, t. i. némellyek, és kik bókolásban nagy mesterek, vajmi áhítatos képpel tudnak hajlongani, habár az emberismerő észreveszi is, mennyire kaczag belsejük, sőt illyes néha néha indiscret negédjükben belőlük még a' kevesebbé mély belátásnak' számára is teljes világban kifakad, míg t. i. «Semmik»; rögtön C betűből a' pompás D betű imposant formáját öltik azonban, ha már «valamik», magukra, 's volna csak annyi hatalmuk, mint van ambitioi szomjuk, és nem egy, kivált hit és politikai vallásban tőlük különböző, ha volna velük dolga, majd csuszhatna 's mászhatna a' porban kis fejedelmi székük előtt. 'S a' nem ritka, de ha ritka volna is, azért mindig felette sajnos tapasztalás valóban azt mutatja, hogy minden hihetőség' ellenére többször igen mint nem, éppen azok lesznek a' legnagyobb lármázók és önkénykedők, éppen azokból válnak a' legcsinosb kis despoták, ha egyszer rájuk

kerül a' sor, kiket illyes, mikor még soron küntiek, leginkább botránkoztat; mihezképest «míg helyen kivüliek» a' legnagyobb szelídség' szerepét is játszák állhatatosan, ha t. i. magokrul néha el nem felejtkeznek; vagy ha igen: magokat mindig elég szaporán össze is birják szedni ismét.

Igen következetes e' nézeteknél fogva tehát, miszerint G. T. ki nemcsak hiszi — Xenien Nro 6. 4-ik vers — hogy a' sajáttűzhelyének megalapitója leginkább megalapítja a' köz birodalmat, de ebben felette dicséretes példaként elől is jár — miért nem is mulaszthatám el ez alkalommal kötelességem szerint, mint választott pesti polgár, közbevetőleg nagy érdemeit egy kissé kitüntetni — valóban igen következetes mondom, mikép G. T. esekély fejemet még erősebben sujtólag — Xenien Nro 12 — ím ezeket hozza elő:

Vakmerőn előidézi a' mélybül a' lelkeket a' merész bűvész, de fékezni azokat rendszerint nem bir erővel: így opponál gyakran «Némi» csupa dologtalan unalombul — az ember azt gondolná: «unalombul» inkább verseket csinál az ember — *és aztán igen bámul a' szapora sikeren. «VILÁG» vala a' jelszó; ez azonban egyedül a' napnak hirdetője; ne neheztelj tehát, ha most éget és megperzsel* [22]) - - - - -

'S most legyen szabad egy félreugrást tennem. De ezzel saját személyemnek tartozom. — Sokan azt vetik szememre, mintha mind szavaim-mind irataimmal igen is sokat forgolódnám saját drágalátos személyem körül, mi nem volna szerény, 's nem volna jól nevelthez vagy legalább illy követeléssel járóhoz egy cseppet is illő. És igaz: illyes rendszerint nagy hiúságra mutat, azon fatalis nyavalyára, mellyben mí magyarok igen nagyon szenvedünk, és ekkép bizonyosan szenvedek én is; minthogy habár nem választásilag is, de magyar vagyok, 's

mivel az vagyok, belőlem legalább, jót állok, soha más nem is lesz. Én is alkalmasint sínlek tehát ezen csunya nyavalyában, jóllehet igen óvakodom tőle, mellynek befolyásánál fogva egy kissé túl szoktuk becsülni magunkat mí magyarföldiek, és így meglehet, hogy valamint a' Pesti Hírlap' szerkesztője azon áltatásban van — mit sehol sem tüntet elő olly kézzel foghatólag, mint mikor hírlapja 31-dik számában olly irgalmatlanul sujtja Egressyt és még azon édes hiszemben, hogy igen szerény — t. i. ő maga a' sujtó — sujtja pedig Egressyt azért, mivel «ez a' színpadi martyr úr vele, éppen vele szemközt mer illy hangon szólani» — lásd nyájas olvasó ezen valóban felette nevezetes elucubratiot, és éljen a' száraz szenvedelem nélküli discussio, mellynek stadiuma a' Pesti Hírlap' szerkesztője által olly bölcsen és olly utánzásra méltólag ki lön tűzve; éljen a' szerénység, melly mint tapasztaljuk, mindig minden hiúság-keverék nélküli is; és éljen mindenek felett azon fellengős reformatori szellem, melly felmagasztalt buzgóságában, vagy is prosában mondva, vak hevében még az intelligentia' sajátát is megtámadja: azon sajátot, melly legszentebb, minthogy ahhoz fáradság és munka után többé kevesebbé a' legszegényebb legény is juthat, 's melly legszebb tulajdont, az értelmi kiképzettséget a' Pesti lap' szerkesztője a' haza' nevében — oh szegény haza, mi minden nem történik nevedben, 's mennyi megy rovásodra — 19-dik lapjában a' szerencsétlen magyar színészekben támadja meg — mit mint hallom, de éppen nem csudálkozom rajta, utána rivalg több más hírlap is — 's igazi Döbrögi szellemben mint rablókat állítja pelengérre, 's valljon miért? mert olly drágára tartják, noha mások által el nem zárt — igaz — de alkalmasint önként sokszor elzárt négy falak és sok studium után kiképzett talentumaikat, 's

bizonyos taxáért mint béresek nem akarnak beállani. Vagy a' talentumokat is nivellálni akarja a' szerkesztő? ki, ha szabott árok, tariffák és czéhek ellen ragad tollat, tudom, rögtön megint azok ellen vet papirosra felrázó philippikát, kik a' hazát, illy középkor-gondolta békók és bilincsek közt tartani merészlik — valamint mondom, hihető, hogy a' Pesti Hírlap' szerkesztője azon illusioban van, hogy az ő szenvedései a' hazáért olly nagyok valának, mikép a' haza, nagy színpadán játszott szerepe, úgy szólván fejedelmi szerep volna azon kis szolga-csoport szerepekhez képest, mellyekbe a' sors Egressyvel együtt számtalan más kis nullitásokat helyzett; G. T. pedig tán azt hiszi, annyira fénylik már felmagasztalt fejére a' fejedelmi nap' sugára, mikép a' velejébül pattant «Minerva» 's ennek versek által kibocsátott szava nagy súly, 's ugyancsak mint a' német mondja, *Ein Wort zu seiner Zeit wäre*: úgy tán én is azon illusioban vagyok, hogy a' Pesti Hírlap' szerkesztője engem forgatott eszében, midőn 32-dik és 14-dik vezérczikkeit írá; holott meglehet, hogy senkire nem gondolt kevesebbé, mint éppen rám, és így tán a' körül is csak önkecsegtető illusioban vagyok, mintha a' *vakmerő bűvész, a' dologtalan maga-unt opponens* által csekély személyemet, és a' nagy betűkkel kitűzött «VILÁG» által pennámbul folyt olajmécsecskémet akarta volna Winkelriedileg érinteni G. T.; holott szintén úgy meglehet, hogy neki sem volt esze-ágacskájában is csekélységecském.

Legyen a' dolog egyébiránt akármiként, nem mulaszthatom el, hogy valamint már eddig untig tettem, ezentul is még többször és még hosszasabban csekély személyemmel a' nyájas olvasónak terhére ne legyek. és ugyan is ha nem mondja a' Pesti Hírlap' szerkesztője: «Te Sz. I. Te indítottad meg a' mozgonyt, és

ekkép csak hajtsad tovább is», bizonyosan van sok más jó barát, ki engem illy magasra állítván, illyest mond; 's szintúgy van még számtalanabb jóakaró, ki hozzám fordulván, vagy inkább tőlem igen savanyú képpel elfordulván, megint azt mondja, ha G. T. nem mondja: «Kár volt vakmerően világot gyujtani; most *per se* viszsza szeretnők tartani azt, de ahhoz gyengécskék vagyunk, és ekkép ha most minden zavarban megy, az egyenesen csak a' Te munkád»! — Nem mulaszthatom el ennélfogva, korholva a' felette-sárga fonalasoktul, miért nem ettem megelégedve és csendesen mint ők, én is a' bécsi zsemlét; korholva viszont a' veres fonalasoktul, miért nem ülök az érzelmek' tátosára 's miért nem vezetem a' szittya fajt a' magyarnak már Besse is kereste de nem találta — pénzemet vitte 's vissza nem adta, de azért nevemet szabad sajtó alá bocsátotta — honába; — 's illy körülmények közt *libentissime* felfüggesztve egy részrül, ha illyes kis műtétel botrány nélkül történhetnék; édes-örömest, rosz hazafinak, szűkkeblü oligarchának, csak színlett szabadelmünek, hypocrytának nyilatkoztatva megint más részrül, 's ma holnap, ki tudja — mert *l'appetit vient en mangeant* — nagyobb világosság megszokása végett tán még egy kissé valami lámpácskához is felvonva; — illy körülmények közt mondom, hol úgy szólván — mint a' szegény uj magyarral volt az eset, ki bizonyos alkalommal, noha a' legkisebb vala, még is a' fő szerepet ő játszá — saját bőröm körül forog a' kérdés, nem veendi tán senki is rosz néven, és részemrül szerénytelenségnek, ha mint úgy szólván két oldalrul vádolt *delinquens*, mentségeim közt néha *in persona*, vagy legalább *in effigie* fellépek is, hogy megmenekedjem azon jó szív gondolta — de hiszen a' szív nem gondolhat, tehát sugta — dilemmábul, mellyben sok anynyira igazságos, és még inkább jól nevelt olly igen szí-

vesen szeretne mindig tartani. 'S ugyanis: ha vádlott személyemet nem védem, akkor: „Aha! — úgymond felette mély felfogást áruló képpel — rosz a' lélekismerete, bámészkodik, megijedt a' mozgalmon, nem mer válaszolni, elismeri tehát bünét, és nagy bölcsen hallgat, pedig ő mindennek oka"; ha pedig védelmemre kelek, akkor megint e' szavak esnek ki a' jó nevelést követelő, és ekkép nagy udvarisággal ránczba szedett szájbul: „Ej be szemtelen hiú ember ezen Sz. I., mindig magárul szól, mintha bizony sokat nyomna, és ő volna valami nevezetesbnek oka!" — 'S kérdem őszintén, nincs-e így, vagy tán máskép van?

Legyen tehát szabad, szerénység' megsértése nélkül, néha saját kis személyemet a' beszédbe szőni, és annál inkább, mivel tulajdonkép nincs rólam szó; mert hiszen én semmit nem indítottam meg, sem semmit nem tartandok fel, sem semminek irányt sem nem adtam, sem nem adok; de én csak, tán mert idősb mint sok más; vagy függetlenebb, vagy mert más nem tette, egyedül alakot adtam a' köz sejtésnek, egyedül szavat a' sokakban levő gondolatnak, és ekkép úgy szólván egyedül csak czíme vagyok a' dolognak, melly czímet egyébiránt szintén nem én magam adtam magamnak, hanem mellyet mind «túli» mind «inneni» ragasztott rám egyenlőleg, jóllehet kétféle okbul, 's ugyanis: a' jószívü «túli» azért, hogy kicsapongásainak — mellyeket, mint állítja, nem mérsékelhetni, vagy tán hibátlanabbul mondva, mérsékelni nem volna mindenkire (!) nézve hasznos — alapjául személyemet mutassa be a' hazának, mit ha elismerni vonakodom, és illy imputatiot indignatioval lökök vissza, gyáva következetlenséggel vádol, és széttépetésemmel — de tán csak nem a' keselyű-körmökre kinyuló ujjakkali széttépetésemmel — fenyeget; a' még jobb szívü «inneni» pedig azért ragasztja rám a' hazai bajak' czí-

mét nagylelküleg, hogy a' szegény magyarnak egykori Kaspar Hauser-féle voltára, mellyben a' szerencsétlent tartani ő kegyeskedett, egy kis fátyolt vonjon, mikép őt ne csak ne érje méltatlan (?) boszú, de ha tán nem volna még késő, még egy utolsó kis kisérletet tehessen, vallјon nem lehetne-e eszközleni és végbevinni valami módʼ, még mindig egy magasb (!) szempontbul felfogott, általános közbirodalmi assimilatiot.

Illy körülmények közt, hol 's mint látjuk, éppen nem valami felmagasztaltatási vágybul, de egészen ellenkezőleg: engem lebilincselni, 's mozgalmink' nyavalygós kinövéseit rám kenni akaró «jószívüségbül» személyem némileg a' köz ügygyel azonositva lön; illy körülmények közt tehát, mondom — Istenben bizom — lesz még magyar egünk alatt igazságos ember, ki magát tökéletesen helyzetembe gondolván — 's csak így itélhetni másrul igazságosan — megbocsátandja, ha *in persona* állok ki mind a' veres mind a' fekete-sárga zsinórosak ellen a' síkra.

'S most alkalmasint fölöttem mint két részrül illy hangu itéletnek hallom hozását: „Aha! tehát a' «*juste milieu*» hőse az úr, mit már rég gyanítgatánk; jó, hogy egy kissé felingerlettük, mikép egészen 's tagadhatlanul kimutatta tollát, 's most legalább mindegyik rész a' felső és alsó is tudja, hogy nem veheti hasznát!" — Igen, alkalmasint illy sententiában pontosuland össze a' két legvastagabb színezetü résznek irántami itélete; 's bár pontosulna nézete és itélete illy egybehangzólag olly tárgyak körül is össze, mellyek a' hazának nagyobb érdekeit illetik.

Az 1832-ik évi Februar' 13-án — azon időtájban mikor legelőször ültük a' most épülésnek indult budapesti álló híd' névnapját — névnapját; minthogy születésnapja jóval előbbre esik — 's többen az általam meghivott ülnökök, de nem táblabirák, hanem csak hid-ülnökök közül azt gondolván: nagyon érett szegény főm már a' soha meg nem érő Váczra, igen nagyon lekaczagtak, «mennyit nem akarna a' szarka» 'sat. — 1832-dik Februar' 13-kán meglátogattam Pesten bizonyos kereskedőt; okos és gazdag a' frater, de nemzetiség, nemzeti kifejlés, nemzeti dicsőség, mindannyi fel nem oldható és ekkép hasztalan hieroglyphok előtte; 's bár mikép buzogtam is őt a' költészet' magasb körébe felesigázni egy kissé, hol nem méretik minden a' 24 órai szükségek, kereskedői *Soll* és *Haben* tabellák, haszonrőfök és gyümölcsöző kamatok czirkalma szerint, de a' halandó nemesb

vágyainak is olthatja némileg szomját; azonban hiába, nem érté nyelvemet, 's nem birtam őt — mikép nemzeti felébredésünk' tekintetében az ő részvétét is megnyerjem, és ez vala czélom — de csak egy hüvelknyi magasságu felemelkedésre is számoló asztalátul, mellyhez leszegezettnek látszék. Más nap, 1832-iki Februar' 14-kén megint bizonyos táblabirót keresek fel, ki viszont különös lelkületü, vajmi szép zománczozatu teremtés, csakhogy ezt megint sehogy sem valék képes a' költészeti körbül, de csak egy pillanatra is levonni a' 24 órai életunalmak' mezejére, melly mező rideg ugyan, mellyen azonban, akár tetszik akár nem, keresztül gázolnod elkerülhetlenül kell, ha nem akarsz több lenni, mint ember, melly vágy egyébiránt ide lent mindig ellenkezőleg sikerül, azaz, kevesebb, csak «fél ember» leszesz: ezt pedig azért keresém fel: venne egy kis részvényt valami anyagi vállalatomban, miszerint egyenlő lépttel teste és lelke is nőne a' honnak; de szintén hasztalan. Biz én elszalasztám mind a' kettőt, vagy inkább mind a' kettő — egyik üres kebellel, a' másik üres kézzel — engem szalasztott el. Minden haszon nélkül azonban még sem pergett le előttem e' kis jóllehet mindennapi, de rendszerint még sem mindig nagy figyelemre méltánylott tapasztalat; mert véletlenül, de biztos kutfőbül értésemre jutott — 's tudja Isten miért; mert hiszen politiát nem tartok, sőt ez tart inkább engem, de nekem az emberek felette sokat meg szoktak sugni — hogy a' felhozott' vagy jobban mondva, a' fel sehogy sem hozható kereskedő sok tisztelettel ugyan, de még is némi szánakozással illyest monda rólam: milly gyönyörű gróf volnék én, «bár csak egy kissé practicusabb volnék, és ne nyargalódznám annyit a' levegőben»; a' táblabiró viszont szinte sok tisztelettel, de még is némi szánakozással megint ekkép nyilatkozott felőlem: „hiszen

igaz, igaz, sokat fárad ezen jó gróf; bár csak ne merítné ki minden tehetségét aránylag olly alárendelt anyagi kifejlések körül; minthogy a' szellem ád nemzetnek életet és erőt; oh, csak ne volna olly pénz után hajhászó banquier!"

'S ím — legjobb oldalrul tekintve, minden későbbi rendszerint kölcsönös viszontorlásbul eredett keserűség és indulatosság' keveréke nélkül — az Innenieknek úgy, mint a' Tuliaknak néhány fő vonásokkal ábrázolt rajza. Az egyik azt mondja: „hagyjatok békét az enthusiasmussal", és a' gumpoldskircheni korcsmárosként, mindig illyféle ritornellre kerül vissza: „beszéljünk egyszer okosan, és együnk tehénhust"; a' másik viszont: „kíméljetek meg illy anyagival, hadd lakjam inkább jól elvvel és ügygyel"; midőn én a' harmadik, vagy ha tetszik a' közép hasábon álló megint azt mondom: „Ide a' tehénhussal — én nem bánom, ha ez bécsi is; minthogy a' bécsi jobb a' pestinél — de ám ide a' jó ügygyel, a' szeplőtelen szabadsági elvvel is; éljen bennünk a' számoló banquier, de azért a' költő se alugyék el; szóval: adjuk meg — a' mint számtalanszor, 's hol csak lehetett, pengetém már — a' testnek úgy mint a' léleknek is, eledelét"; miszerint üljön nem ám számoló asztalához mindig, de néha pegasusra is az érintett kereskedő; a' szép lelkületü táblabiró viszont tanulja elvégre meg — mi egy cseppet sem fog ártani, sőt elkerülhetlenül szükséges — a' *Soll* és *Haben* kettős számolási könyvvitelt, mihezképest soha ne felejtse el, hogy nálunk annyi tekintetben kettőn áll a' vásár, és hogy az, kire nézve a' «*Haben*», kivált a' gyakorlati értelem' sulyát tekintve, szenvedőleg mutatkozik, az okvetlen a' «*Soll*»-nak, mi magyarul annyit tesz mint «kell», szenvedésteli kelepczéjébe jut, honnét nincs kibujás. 'S ki ezt nem érti, annak megint bonyolodott helyzetünk' annyi külön tekintetek által feltételezett kér-

dése olly hieroglyph, milly hieroglyph vala a' felhozott kereskedőre nézve, ha úgy mondhatni: nemzet-költészeti nyelvünk.

Az emberek mindenütt így szakadoznak: prosaiakra és poetákra, egyik nem érti a' másiknak nyelvét, igaz; csakhogy részint heterogen egybeköttetésünknél, részint saját heterogen létünknél fogva — mert nem egyedül magyar lakja Hunniát — ha valahol, bizonyosan Magyarországban éri el ezen «elszakadozás», ezen «egymást nem érthetés» legkönnyebben és leghihetőbben, azon akmét — ha t. i. mind a' két színezet, míg idő van, saját haszna sőt legsürgetőbb szüksége végett nem nyitja fel szemét, és egymás hajlaminak viszonlag engedve, nem egyesül — melly akmére, ha személyes hajlamok mellett még politikai nézetek is feltüzelik, felszenvedelmezik a' közönséget, hol az egyik rész csak a' sárga-fekete, a' másik ellenben a' veres lobogóban, az egyik a' száraz földön, a' másik a' puszta levegőben véli feltalálhatni üdvét; melly akmére mondom ha feltüzelve, felszenvedelmezve lesz a' közönség: elvégre olly nyomorra, az élet' olly kínteli napjaira mérgesül minden társasági lét, és annál bizonyosabban honunknak olly kevert léte, mint a' házas élet' körülményei is okvetlen pokoliakká válnak, ha a' társak külön elemüek, külön irányuak, 's nincs annyi felfogás, nincs annyi értelem bennük: egymás felé hajlani, vagy legalább egymás' hajlamit kimélni 's kellő tekintetben tartani.

'S most alkalmazzuk a' mondottakat azon kettős, vagy inkább két oldalu gáncsra, melly szegény fejemet mind a' sárga-fekete mind a' veres zsinórosak' részérül éri, ha t. i. a' dolog' könnyebb fejthetése végett csakugyan gyenge személyemet akarjuk a' magyar nemzeti felébredés' és az ujabb mozgalmak' egyik okául kitűzni.

G. T. a' Xenien' irója, és a' vele egy zsinóron levők azzal vádolnak: „miért indítám meg a' hazai erőművet; miért irtam a' Hitelt, a' Világot, Stadiumot 'sat.; miért törekedtem szóval és tettel — 's tudja az ég: éjjel és nappal, mennyire csak birta gyarló erőm — mozgásba hozni a' magyart; miért nem hagytam mind ezt a' kormánynak át? most borúra sötétednék az ország 's veszély fenyegetne mindenünnen, mit jobbadán csak nekem lehetne köszönni; mert mind az, mit ma olvasunk, minek ma vagyunk szemtanui, csak az én munkámbul tükrödzik ki, csak az én mondásimnak viszhangja; minélfogva ha nem egyedül roszul fékezett enthusiasmusnak, nem egyedül valami pillanat-sugta szép álomnak következményei volnának cselekvéseim, de én mind azt, mit tettem, terv, előlegesen kiszámitott terv szerint cselekszem: akkor valóban minden jobb gondolkozásunak (!) megérdemleném gyülöletét, megvetését 'sat.“ Mire feleletem — mindig föltéve, mintha valósággal szegény fejem lett volna illy nagy, vagy legalább egyénhez aránylag még is igen nagy eseményeknek mozdító oka: holott én alig voltam a' nemzet' csak egy töredékének is csak érzelmi tolmácsa is — feleletem ez:

Mind azt, mit tevék, egyedül azért tevém, mert magyar vagyok. Elaljasodásunkat, szégyenteli állásunkat, mellyben «nemzeti költészet», egyes lelkesek' kínos panaszait kivéve, alig vala már, nem birta eltűrni, habár olly sokszor az agyagra sülyedő, de néha jóllehet csak villámként, még is a' legfenségesbhez is felemelkedő lelkem! — Törjék, szakadjon bár — gondolám magamban — az egész, még ez is nyereség; mert nemzeti önfertőztetés okozta koreslétnél minden jobb, még a' tüsténti halál is százszorta jobb. Induljon tehát az egész romnak vagy ujjászületésnek. — 'S Ti lelkesek, kik értitek e' nyelvet, kikben a' lélek' fenségét nem nyomá még

egészen el a' mindennapi kenyér után fejledező testi anyag! ugyan bűnhödjék-e fejem azért, mivel az Isten' kezébül tisztán született magyar létemre illy érzelmektül hevült keblem? Én azonban, noha hosszú évekig hordtam — mint már fentebb érintém, hol úgy is annyit szólék magamrul, hogy alkalmasint gáncsnak teendem ki magamat; de én is felkiálthatok, 's tán több joggal, mint sok más: „Nem kegyelmet, csak igazságot követelek" — noha azonban hosszú évekig hordtam mondom, a' legkínosb fájdalmakat keblemben, kitörni azokat mindaddig még sem engedém, míg nem fénylett előttem, és nem érzelem sugta, de értelem mutatta-ki reménysugár, miszerint felébresztése honunknak, ha némi kis koczkáztatással járna is, még sem volna olly «szerencsejáték», mint például a' veres- és feketének [23]) vagy a' pharaonak játéka, hol egyedül a' vak véletlen uralkodik, a' legmélyebb combinatio is csuffá lesz, és hol elvégre csak mindig egy — t. i. a' banquier — nyer. Csak akkor, midőn illy világban tünt előttem fel nemzetünk' állása, vagy akkorrul szólva inkább «fekvése», 's tisztán állott előttem az is, hogy dynastiánknak soha nem volt valódilag hasznos híve az, ki a' magyarnak elaltatását, a' többiekkel lassankénti összeolvasztását tanácslá; mert „vedd el szabadságát, gyilkold meg benne a' nemzetiséget, 's azt hiszed: megtöréd, elolvasztád? Igen, selejtesét; de nem a' keleti független rajnak virágát, melly megsemmisűlhet ugyan, de kores soha sem lesz;" — csak akkor, midőn tisztán állott előttem mind ez, 's hogy a' magyarban van még feltámadhatási erő, a' magyar még «lehet», és ez bennem nem volt andalgó szívábrándnak csalfa képe, de hidegvérű, sok keserű tapasztaláson megtört velőm' mutatványa: akkor nagy enthusiasmussal ugyan, de sem enthusiasmusbul, sem álomjárásban, hanem mennyire birtam, előlegesen kiszámolt terv

szerint, mennyi erőt az Isten csak adott, megindítni törekedém a' honi erőművet — egy cseppet sem tagadom. De egy pillanattal sem tevém ezt előbb, mielőtt ezen tiszta ismerethez nem jutottam volna, valóban nem; mert noha szabadsági bálványzásom, és azon kimondhatlan vágy: nemzetünket felemelkedve látni, sokszor, mert ki nem törhete, csak a' legnagyobb kínok közt fért epedő keblembe: azért még sem birta e' vágy kettétörni soha is azon emberi szent kötelességet, melly szerint valamint felette nagy bűn másokat vezetni akarni ahhoz való hivatás nélkül: szintugy nem kis vétek, másokat erővel olly elembe ragadni akarni — például a' prosait a' költészetibe, és a' fellengősöket viszont a' rideg élet' mezejére — melly elem nem az övék, csak a' mienk, és mellyet ha megkedveltetni lehet, egyedül lassanként, 's egyedül győző okok által kedveltethetni meg. — Minden csepp véremben sejtém, lelkem' legbelsőbb rejtekiben érzém azonban, nem, de még a' tiszta csalhatlan számok is azt mutaták, hogy a' fejedelemtül lefelé Hunniának minden lakosa, vagy emberileg szólva — mert ugyan hol nincs kivétel — a' lehető legnagyobb szám fogna nyerni, ha a' kiképzett nemzetek' sorába állna a' magyar; minélfogva nem csak feloldva érzém magamat azon kinos bűvölet alul, melly szerint olly sokáig magamba fojtám nemzeti nagyság után sovárgó szomjamat, sőt azon kötelességérzet támadt bennem legélénkebben fel: tenni, mit csekély erőmhez képest csak tehetek, hogy végre felébredjen a' magyar.

És kérdem: mióta mi ujabbak lépénk fel, és a' magyar nemzetiség' dolga biztosb lábra tétetett, és az alkotmány többszöri surlódások alá került, szóval: mióta felébredt a' magyar, valljon vesztett-e az egész, — az egész, mondom, és országtudományilag csak errül lehet szó, mert hogy egyesek még a' lehető legüdvösb 's leg-

csendesebb átmenetelekben is, hol a' közönség a' legnagyobb zavar- és sötétségbül a' legnagyobb rendre és világosságra tér át, legalább ideig óráig éppen ne károsítassanak, az kün fekszik a' gyarló ember' sőt tán még az Isten' tehetségén is, ki, mint legalább e' földön látjuk, sokszor megrövidít az egésznek java végett egyeseket, mint például járókelőket az utakat elrontó, de a' nagyobb számnak üdvös esők által 'sat. — ugyan vesztett-e az egész? kisebbedett-e Magyarország' tekintete, 's mi ennél sokkal több, «becssúlya»; sokkal több pedig azért, mert valamint egyesnél, úgy nemzetnél is sokkal nagyobb tekintet az, hogy «ne legyen baja», ha azt hiszik is: «van baja», mint ha ezt nem hinnék, sőt ellenkezőt hinnének, de «volna baja». Vagy felléptünk óta tán csorbult a' közbirodalom' hatalma? vagy tán a' velünk egy honban lakó más fajtáju nemzetségek' természeti jogain üttetett seb? vagy végre: az emberiség' közös jogai egyesek' nagyobb bitorlásai alá kerültek-e azóta? Én nem hiszem; mert ha nem akarunk azon édes költészeti képekben elmerülni — mellyek azonban koránt sem azon nemzeti nagyság' költészeti képei, mellyek után én sovárgok — miszerint Visegrádnak felette szűk ormain ült a' legnagyobb király, Mátyás' budai palotája volt a' leghíresb, kár hogy romjának egyetlen egy — kissé tisztességesb — kövére nem akadunk, Szent István volt a' legbölcsebb országalapító, a' magyar alkotta a' legelső boszorkány-elleni törvényt, *extra Hungariam non est vita* 'sat.; ha nem akarunk ezen édes költészeti képekben tökéletesen elmerülni, és némi minden vágásbul «kicsapongóval» azt hinni, hogy Magyarország már vén, mert ezer évig tudunk valamit róla, és ekkép nem lehet belőle már semmi; ha, mondom, mind ezen szép, csakhogy rákféle enthasiasmusokat, és felette mély gyakorlati észbül forrt nézeteket nem osztjuk, és a'

külföldet is nem csak könyvek 's mappák után, de tettleg ismerjük: ám akkor nehéz lesz tagadni, hogy csak ujabb idők óta, 's főkép mióta a' Duna használata javított félig meddig honunk' zsák-létén, kezd egy kissé ismeretesb lenni Hunnia, csak azóta emelkedik némileg belbecse, mióta a' birtoknak biztossága nőtt némileg, és nem sokárai tökéletes megalapulást igér; 's csak mióta az «Enyim» és «Tied» közti viszony, 's egyáltalában minden kötelék lassanként kivétetik a' patriarchalis nexusnak noha nagyon szépen hangzó 's regékbe vajmi szépen illő, de míg szenvedelem uralkodik a' gyarló emberen, még is felette bizonytalan köréből, hogy a' törvények' ha nem is tökéletes, de minden esetre biztosb mezejére állíttassanak a' polgári élet' minden viszonyai. 'S valljon nem az ujabb idők' szüleménye-e az is, miképん a' kormánynak némi jelesb férfiaiban mintegy isteni íhletés által feltámadt elvégre azon mély felfogási eszme is — bár szaporodnék számuk és növekednék hatalmuk — helyrehozni a' régi hibákat, és Magyarországot, az austriai birodalom' ezen legkifejthetőbb kincsét örökleg parlagon nem hagyni, és ellenkezőleg a' közállomány' legvilágosb érdekeit mindig félreértett régiebbekkel, szakadatlanul nem gázolni a' magyarnak éppen virágán, azon részén, melly önálló, 's mert az, 's ekkép nincs oka valamihez támaszkodni vagy mástul koldulni fényt, egyiránt hű nemzetéhez 's koronás fejedelméhez, mellyet azonban csak sajátsága szerint használhatni, vagy sehogy sem; melly isteni íhletés egyébiránt: méltánylani 's megbecsülni tudni a' nemzetnek olvasztatni, szabadságibul magát kivetkeztetni nem engedő részét, ha ezelőtt nem szállta meg a' kormány' embereit, 's most sem szállja tán meg mindnyáját, valóban nem csuda; mert volt hazánknak mindig bizonyos prosai, se nemzetiségre se alkotmányra nem tartó része, melly közvetlen

haszonért, anyagi kéjekért, némi kis álfényért, minden nemzeti zománczábul magát kivetkeztetni mindig *paratissimus et obsequentissimus* vala, 's most is elég van illyes; mikép ha a' kormány ki nem birta látni a' mindenhez simulók' a' legtökéletesb amalgamizálásra mindig készeknek zavart vegyületébül, hol leginkább magyar gázolta a' magyart, milly dicső lehetne még a' magyar «telivér». ha nemzeti kifejtésében 's olly nemes szabadsági vágyában magasb szempontilag segítetnék elő a' nemzet; ha ezt a' kormány ki nem birta látni mondom, és ezen életkérdés körül sok főember még ma is ingadoz: ám tudja az ég, 's téged hivlak bizonyságul nemzetünk' nemtője, az soha nem vala a' mi ugyanazon politicai hitvallásu eldődink' hibája, sem nem saját hibánk. — És azért, ha egyet és mást, mit kifejlésünkre nézve üdvösnek tartánk, a' kormány' segitsége nélkül kezdénk meg és iparkodánk végbevinni, azt Isten és igazságos ember előtt nem roszalhatja senki; minthogy a' kormánytul azon rosz szag- és hitelnek következtében, mellyben előtte, habár érdemetlenül, állánk, nem lehete sokat várnunk. 'S valljon a' honunkban létező szláv, német, görög és oláh nemzetségekre sebet ütének-e mí ujabbak az által, hogy miután ők anyanyelvük' dolgában úgy is olly annyira biztosítvák, és mí is szeretnénk élni, nem őket, de a' latánt megtámadva, a' holt helyett az élő — és egyedül csak Hunniában élő — magyar nyelvnek vívtuk ki a' hivatalos állást? A' szláv, kinek nemzetiségi urodalma Pétervártul Ragusáig terjed; a' német, ki Grönlandtul Brassóig függ szakadatlan lánczolatban; a' görög, kinek uj hazája támad; az oláh, kinek szintén van saját elkülönzött bölcseje és hazája; oh az nem veheti rosz néven, feltéve, ha félig meddig igazságos, 's nem akar alattomosan elnyomni, mikor a' legkisebb nyomás ellen olly élénken kikel, oh bizony nem veheti rosz néven a' szláv, német.

görög, oláh: ha a' magyar is élni akar, és felébredési 's életmentési küzdésiben egyes tagjai a' kölcsönös igazság 's méltánylat' határin néha túl törnek; mit azonban a' meggondoltabb rész a' „*quod tibi non vis fieri*" 'sat. törvénye szerint soha nem hagyott 's nem is hagyand helyben. — 'S kérdem elvégre: hazánk' lakosinak azon nagy száma, melly nem csak hogy ki vala egészen zárva az emberiség' legszebb jogaibul, de mintha úgy szólván sokak által készakarva tartatott volna sötét butaságban, nem lépett-e ki már némileg a' kényuraság' undok hatalma alul; 's nem valánk-e mí ujabbak azok, kik Hunnia' minden lakosinak barátságos kezet nyujtván, a' hazafiság' szent kötelékével iparkodánk körülfűzni és egyeztetni minden vallást, minden lépcsőzetet? 'S ha visszatekintünk ős apáink' sas-röptére, kiknek Berzsenyiként ércz buzogány rezegett kezeikben, és egyszersmind a' 18-ik század' derekán élt szoba-idomított hajporos magyarnak nevetséges képe is feltünik előnkbe, 's feltünik továbbá: már már, hála az ég, kidülő magyarkáink' kártya közti, pénz-fecsérlő, időt és nemzetet ölő unalomteli tengése: valljon — 's legyünk igazságosak nemcsak le- de felfelé is — nem úgy látszik-e, mintha a' mai szerencsésb születésü ivadék még visszaütthetne ük apáira, és a' M. Theresiai magyar, mikor a' nemzet csak pihent, nem jelenik-e meg, mintha egyedül dajkája lett volna a' mai nemzedéknek?

Nem csak legkisebb megbánást nem érzek tehát, hogy az Istentül rám bizott tőkét fajtám' megmentése 's felemelkedése végett, mennyire birtam, a' lehető legnagyobb uzsorára iparkodám adni ki, valóban nem; de áldom sorsomat, hogy körülményeim kedvezőleg fordultak, 's kötelességem' érzete bennem, még mielőtt rám nézve késő lett volna, tettleg is felébredt, 's nem valék hazámnak sem korcsa, sem heréje; 's ám, bár jőjek még százszor

még százszor a' világra illy körülmények között, és ha éppen nem is mindent — mert ugyan melly halandó nem kalandozott néha ki a' józan útbul — de legfőbb vonásokban, hazámat 's politikai hitvallásomat tekintve, hazámhoz és magamhoz változatlanul hű, ugyanazt cselekedendem mindenkor, mit cselekvém eddigelé, 's ezt ünnepélyesen nyilatkoztatom; midőn egyszersmind kérdezem, nem volna-e nekem 's a' velem egynézetüeknek, nem volna-e nekünk, szintugy jogunk G. T-t a' Xenien' iróját, 's kivált hatalmasb rokon keblüeit szintén felelet' terhe alá vonni, és tőlük viszont azt tudakolni, valljon mi joggal merészlenek ők — kiknek a' haza «semmit» de éppen «semmit» nem köszönhet, csakhogy tán az ő makacsságuk okozza jobbadán azon visszahatási tulságot, mellyben, egyes makacsokat még mindig a' többségnek tartván, a' Pesti Hírlap' szerkesztője és annyi más engedődzik, 's jobbra balra jót és roszat egyenlően sujt, holott nemzeti kifejlődésünk legfőbb kérdéseiben már már megnyertük a' diadalt, és ha ismét visszalöketünk, az nem egyéb, mint a' túlhajtási visszahatás' szoros tudományilag bekövetkezni kénytelen okozatja — kérdem, mi joggal merészlenek ők nekünk szemrehányást tenni, ők, kik miatt már rég elsülyedett volna, nem, de minden pillanatban örökre elsülyedhetne a' magyar. De e' joggal élni, vagy inkább időt hiába veszteni nem akarok; mert ezen osztálynak megrögzött része, ha tán még akarna is javulni, nem javulhat, minthogy, mint mondják, a' csonttá vált prosát soha nem olvaszthatja fel többé semmi. Az egészen meg nem csontosult-felék pedig, kik fiatal korukban teli valának poesissal, férfi korukban viszont prosátul csordulnak fel, életük' alkonyán alkalmasint maguk is rá jőnek — és ez okbul kár volna unalmukra válni, vagy inkább velek bajlódni — hogy valamint semmi

ember az, ki fészkét becsületesen elrendelni nem törekszik — Xenien Nr. 6. vers 4: *Saját tűzhelyeik' megalapítói legjobban alapítják meg a' közbirodalmat* — úgy, ha nem kevesb, bizonyosan nem is több, mint félember megint az, ki mindig csak másra támaszkodván, soha saját, de mindig csak az erősbnek viseli czímét, mi felvisz ugyan néha felette magasra, ha jó tapintattal jár, de egyet, minek szükségét fiatalsági hevében, ambitioi ittasságában sok nem érzi ugyan, mi nélkül azonban annál kínosabbak az agg kornak napjai, midőn elpárolognak az illusiok, egyet a' legnagyobb fény, kincs és bókolás közepette még is mindig nélkülez, t. i. az önmegbecsülhetést. 'S hogy illy körülmények közt a' Xenien, Pia desideria-k 'sat. irói és magasb társaik rám mindaddig nem tarthatnak számot, és velük soha semmi politikai együttmunkálásra kezet nem fogok, míg magyar nemzetünket tekintve, inkább kevesebb verseket faragván, egy kissé költésziebben nem éreznek, azt tán nem szükség erősítnem, minthogy az, úgy hiszem a' mondottakbul eléggé kiviláglik.

Ha azonban, gyarló emberi felfogásom' következtében még is tévutakba bonyolódtam volna, 's tévutakba csábítám a' magyart, mellyekbül nem volna menekvés, 's mellyeken ő ellentállhatlanul sodortatnék végveszélybe, és e' gyászos borút én idéztem volna fel hazánk' egére: ám akkor törjék velőmet ketté, érje nevemet átok, legyen nevemen utálat' bélyege, szél hordja el por gyanánt halandó részemet, 's legyen sorsom megsemmisülés, eltűröm. — Nem szomjaztam felemelésem, saját dicsőségem után, e' bűntül ment vagyok; czélom őszinte és nemes vala; a' világi egyetemben egy féreg, egy észrevehetetlen parány, még is sovárgott lelkem a' legnemesb felé, és ha porhüvelyem' elbomlása után

soha nem ébredek is fel többé, mert eléggé ki nem képzett és eléggé ki nem tisztult lelkem nem bírhatná el az örök égnek világosságát, a' megdicsőültek' menynyei kéjeit: nem ragadhatja el, míg eszmélek, tőlem semmi erő azon kéjérzetet, azon öntudatot, hogy előttem is megnyilt néha az ég, és emberi gyarlóságim árja között honomért mindig hűn dobogott szívem.

De azért, mert fel van tüzelve, meg van indítva az erőmű, miért kellene annak egész kettépattanásig is peregnie; mert érezzük és átlátjuk, hogy honi lakunk — — a' nagy számot tekintve — felette szűk, 's nem olly czélszerű 's kényelmes, mint lehetne, és azt illyessé módosítni törekedünk, miért volna elkerülhetlen annak tökéletes felforgatása; mert felébredt a' magyar és létét érzi, miért volna azért kénytelen ellentállhatlan rohanni végveszélynek; 's végre, mert a' magyar' felébresztésében, némi káros korlátok' meggyengítésében, a' honi erőműnek feltüzelésében 's megindításában részt vettem, ugyan miért kellene éppen nekem illy tulságokhoz járulnom; — mind ezt csekély logikám szerint én valóban nem látom át. — „Mindenütt így ment" — mondják — „azért nálunk is így kell menni, hol fejünkre nőtt a' gondolat, 's érzelmünket sérti a' kor, mellynek kegyelem nem kell, melly jogot 's igazságot követel." Egyedül emberveszteség találtatá fel a' mentség-szellentyűt, és ekkép nálunk is csak illy áron találhatni azt fel; mindenütt embervérrel vásároltatott meg a' köz szabadság, és így a' magyar sem vásárolhatja meg e' köz áldást olcsóbban. — Valóban gyönyörű okok! Mert másutt roszul mentek a' dolgok, és a' ki nem fejlett népek fölött tévedésbül vagy előbbi tapasztalás' híja miatt az értelem' világa helyett mindig az érzelem' világát gyujták fel, melly világot a' Pesti Hírlap' szerkesztője is örökleg

összekever — és ez büne — az értelem' világával, 's erröl csak szól, midőn mindig a' másikat lobogtatja, és csak azzal világít, egyedül azzal csábít; azért, mert másutt roszul mentek; ekelleniloг fejlődtek a' dolgok, azért nálunk is így menjenek, és tán mi is éppen olly keserű könyűkkel. 's tán még éppen annyi embervérrel is vásároljuk meg a' czélszerübb 's általános polgári állomány' állásit, mint földgolyónk' előttünk járt népei az emberi közcsinosodásnak olly sötét lépcsőin vásárlák meg mostani állásukat? Valóban, ez felette szép volna! 'S pedig, ha az érzelem' fáklyája világít. mellynek a' sokáig sötétségben tartott közönség olly visszatartózhatlan rohan, mint oktalan állat a' tűznek: akkor olly bizonyosan bekövetkezik a' könyek' sűrű zápora, de még embervérnek gyászos ontása is, mint bizonyos az, hogy az érzelemnek határa 's maga ereje általi megállapodása nincs. — Valóban fejledező nemzetünknek igen nagy becsületére válnék, ha most, magának annyi századok óta csudateli fentartása után, mikor már már közelít a' «köz polgárosodás» gyönyörű öblébe, úgy esnék az egykori angol és ujabbi franczia forradalmak' vonaglásiba — 's ne felejtsük. hogy ugyanazon ok mindenütt ugyanazon okozatot szüli — mint cholera' idejében egy ostoba falu a' másik ostoba falut követé kicsapongásiban a' nélkül, hogy csak legkevesbé is okult 's tanult volna tapasztalásán, mint medve. mint farkas, melly ma úgy esik kelepczébe vagy verembe, melly neki ügyesen rakatik és ásatik, mint esett Noe' sikeres hajózása, sőt földgömbünknek medvékkel és farkasokkal ellátott teremtése óta! 'S kivált azok' ajkai közt hangzik illy tökéletes felrázásnak 's minden mocskok' egyszerrei felhordásának szüksége nagyon szépen, vagy inkább vajmi «gyanú-szépen», kik annyi lelkesedéssel fogják fel 's olly költészeti ecsettel festik az emberi

méltóságot, az emberi nemnek tökélyesülhetését, és a' sajtószabadság' isteni adományát. Én is a' tökélyesülhetésnek vagyok szószólója; előttem is szent az ember méltósága, mert magam is ember vagyok; én is az emberek által nyert minden diadalmaknak elébe teszem a' sajtószabadságnak az emberiség' jogait bizonyosan kivivó áldását. De éppen azért, mert illy világban tünteti előmbe az emberiség' kifejtését, 's az erre szolgáló legsikeresb eszközt velőm, éppen azért hiszem mostani létünk' átmenetét egy jobb létre, minden olly erőltetett crisis nélkül lehetőnek, mint a' mellyet a' Pesti Hírlap' szerkesztője okvetlen hazánkra kényszerít, ha, míg idő van, nem gyujtja fel az «érzelmek' minden érdekeket visszás helyzetbe tevő fáklyája helyett — mellyet egyenesen el kellene oltani — az értelem' minden részeket őszszeegyesítő napját». Mostani létünknek minden erőltetett crisis nélküli átmenetelét egy jobb létre pedig azért hiszem lehetőnek, jóllehet egy cseppet sem gyermeki játéknak, mert hiszen tárva előttünk más nemzetek' eddigi tapasztalása, tárva a' sajtószabadságnak, habár csak eddig külföldi, de azért még is roppant haszna, és mindenek felett bennünk még — ha szavára hallgatni akarunk — annyi viharok közt szerzett öntapintatunk, mikép, ha mí is esünk, ha mí is bukunk, mint az előttünk járt — alkotmányi tekintetben — minden előbbi tapasztalás és minden utmutatás nélküli népek: a' bűn csak azoké, kik a' régibb tapasztalásnak szavára nem hallgatván, a' szabad sajtó' eddigi gyümölcseit nem ismervén, vagy jól meg nem emésztvén, 's a' magyarnak eddigi viharaibul semmi mélyebb tapintatot nem merítvén, a' Lamennais-i szívábrándnak veres lobogóját hordozzák elől. — Tökéletesen el is távolítom ennélfogva személyemmel együtt a' velem egy véleményüektül azon méltatlan ráfogást, mellyhez képest nekünk kellene tulajdonítni

a' netalán bekövetkező teljes conflagratiot; éppen bizony, mintha azok okoznák a' gőzkatlan' kettépattanását 's az azzal járó átkot, kik azt jéghideg létbül felmelegíték; és nem-e inkább egyenesen azok, kik minden tapasztalást félretevén, minden intést gyanúszinbe állítván, minden segítséget mint félelem' okozatát, maguktul lökvén, édes ön-túlbecsülésükben mindegyre hordják hordják a' tüzet a' katlan, vagy is inkább a' nemzeti nagy áldozat alá. Nem is hallgathatok ezért; mert valamint bűn lett volna, vagy legalább én annak tartanám, ha politikai pályán éppen nem, vagy más uton indulok, 's én is «innen» maradok; és még sokkal nagyobb bűn, ha, mint sok más, én is az igen is «túl»-ban kezdem, és onnét az igen is «innen»-re estem volna át: szintugy hinném magamat bünösnek, 's minden férfiúi következetesség 's minden jellem nélkülinek, ha most a' népszerüség' varázsátul elragadtatva, 's egyedül hiúságomnak áldozva, nem csak nem emelném a' tapasztalás' intő szavát, sőt honfitársaim' szenvedelmeit saját ephemer kis hír- 's fényem' emelése, vagy más czélok' elérése végett használva, még én vinném elől a' mindent okvetlen lobba hozó érzelmek' és szívábrándok' lobogóját; most, midőn nem vagyunk már — mint a' Pesti Hírlap' szerkesztője is felette bölcsen észreveszi, de azért még sem követi — az agitationak, a' feltüzelésnek stadiumán, de az érzelmi körbül ki, egyedül az értelem' körében eszközölhetünk nemzetünkre nézve kettős, nemzetiség' és alkotmány' feladatában kivihető 's valódi jót. — És kérdem, ha én is engedném magamat a' most felette kicsi, de vajmi nagyra nőhető cometa által sodortatni, nehogy egészen elveszitsem népszerűségemet, milly felével aztán, oh irgalmas Isten, valóban ugyan sok szépet lehetne mivelni (!!) — kérdem: nem kellene-e minden jobb magyarnak, ha ezen mámor egyszer megszü-

nik, és én de csak nem is motszantam volna, szánakozással, sőt az utálat' legmegvetőbb érzésével tőlem elfordulnia? minthogy annak — itéletem szerint — ki függetlenül felszólalt «felfelé», annak elengedhetlen kötelessége «függetlenül» szólalni «lefelé» is, ha kell. Valamint nem vagyok tehát azoknak barátja, sőt valóban nem igen nagy becsben tartom őket. kik prosai felfogásuknál fogva mindig csak a' «hasznosbhoz», 's nem ritka esetileg, mindig csak a' «hasznosb baráthoz» szinak: úgy nem fogok a' Pesti Hírlap' szerkesztőjével is kezet; mert ő megint szívábrándi, költészeti, és nem az életbül, de theoriábul merített rögtönzésivel olly mezőre viszi a' magyart, mellyen a-tul z-ig mindennek le kell peregni. Mit midőn állitok, attul sem vonakodom egy cseppet is, ezennel legünnepélyesebben kinyilatkoztatni, hogy felfogásom szerint nagy nimbusánál fogva bizonyosan tönkre teszi a' Pesti Hírlap' szerkesztője a' magyart — ha rögtön ki nem lép az érzelmi szenvedelmek' felingerlő körébül, azon körbül, mellyben már már támadnak őt is túlhaladó hősök: és ha ezt önmaga rögtön saját szántábul nem cselekszi; önmaga saját szántábul pedig azért, mert minden felsőbb megszorítás, minden idegen kéztül rakott alabor csak visszahatást okozna, 's kivált most, miután itt van ideje, hogy egy kissé saját lábainkra hagyassunk, de azokon állni meg is tanuljunk valaha már, mi felett ha valakinek, valóban a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének volna tiszte őrködni; minthogy nem kevesebbet várt, de azt — úgy hiszem — megérdemletten is várta tőle a' haza. És csak Istenért ne ámítsa magát, mintha ujjászületésünk' folyamatának éppen azon úton kellene történni, mint a' melly úton a' külföld érte el mostani állását, 's mintha nekünk is, ha azon munkálaton átestünk, olly kifejlés és olly magas állás jutna osztályrészül, mint a' millyenben, más nem-

zetekhez arányozva áll Gallia, 's kivált a' földgolyónak parancsoló országa, Britannia. — Ha nemzetiségünk erős lábon állna, még akkor is irtóznám minden erőszakos szerektül, mert azok szükségtelenek, sőt hátralökők, de ám akkor még is eltürhetném, minthogy habár felette drága áron is, 's mert mint szokták mondani: «több veszett Bécs alatt», végkép meg volna valamikép vásárolva a' szebb polgári lét, mint azt Franczia- 's kivált Angolországban látjuk: ám menne akkor minden zavarnak 's tökéletes forradalomnak, türném és némileg megbarátkozhatnám a' gondolattal; de kérdem: ingadozott-e ott nemzetiség úgy, mint — ha csalni nem akarjuk magunkat és a' világot — ingadoz az nálunk, hol megállapodása csak hosszabb időnek lehet munkálatja, kérdem ezt? Mihezképest ha mostani állásában szoríttatik a' magyar az ujjászületési forradalom' lombikába, és a' végett, hogy aztán abbul ujra öntve szebb alakban lépjen ki: meglehet ugyan, egészen ujjászületve lép abbul valami nemzet ki, de a' magyart hiába fogja keresni az illy műtételt kisérlő vegytanár a' lombikban, 's természetesen; minthogy ha mind azon keser és savany, azon elfojtott keser és savany, melly annyi kebelben lappang a' szegény magyar ellen, forrásba, kényszerített forrásba jő, mikor sem municipium, sem országgyülés, de mindenütt vészharang, felsőbb segítség' szüksége, provisorium 'sat.: lehetetlen, hogy végkép el ne olvaszsza 's tökéletesen meg ne semmisítse a' magyart, kitűzött kettős czélunknak érdekesbét, nemzetiségünket t. i., melly nélkül — ne felejtsük — vajmi rideg pálya a' hosszú élet! 'S ím ezt a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének lelkére kötöm. Nem; spanyol kastélyok-, kártyaházakként valóban nem játszhatni a' magyar' olly szövevényes létével.

Előre látni nem volt egyébiránt nagy mesterség, mint fognának magok körül kapkodni a' hosszú álom-

kórságbul felébredők, ha egyszer észre fognák venni: milly közel valának már a' leggyávább, még szánakozást is alig érdemlő elsülyedéshez; 's mint fogná sok — mint vízbe fuladó cselekszik haláliszonyatában — még visszalökni is a' neki segítségül nyujtott kezet, 's a' mentésére sietőt magával huzni az örvénybe. Mind ennek az emberi természet' egy tulságbul másikba rögtön szökni szokott tulajdonánál fogva elkerülhetlen be kellett következni; 's ekkép el is vártam. De hogy a' Pesti Hírlap' szerkesztőjét is, kit olly magasra emelt a' közvélemény, e' sorban, 's ebben legalább még most — de nem fog sokáig tartani, mert ha szenvedelem korbácsol szenvedelmet, nincs akkor többé megállapodás, mikép bizonyosan nem sokára rajta is túltesznek mások — hogy őt e' sorban legalább még most legelől lássam, az, ha — megvallom — előttem nem vala is egészen váratlan, legnagyobb szomorúságba sülyeszt; mert ha azok nem élnek a' hatalommal jól, sőt azzal visszaélnek, kiket a' közvélemény olly hatalommal ruházott fel, mint felruházá a' Pesti Hírlap' szerkesztőjét, most, midőn heterogen összeköttetésünknél fogva lehető legnagyobb érdekünk azt parancsolja: csak Istenért semmiben se ragadni el a' gyeplőt, hol az megtágítaték, nehogy azt ismét szorosabbra vonják, vagy visszahatási czélbul egészen neki ereszszék: oh akkor kérdem, ránk kisebb hatalmuakra nézve nem sisyphusi munkává lesz-e anyaföldünk' kifejtése körülti minden törekvésünk, 's nem válik-e illy minden tapintat nélküli eszközlések által nemzeti létünk valódi tantalusi kínná; most, midőn saját lábainkon egy kissé szabadabban állni, és nemzet-kifejlési dolgainkat sajátlag rendelgetni el volna az — mert hiszen mí magyarok tudhatjuk leginkább, ha tudni akarjuk, mi bajunk — minél üdvösbet nem csak ránk, de az austriai közbirodalomra nézve is elérni alig lehetne; most, midőn olly

szép indulásba jött már honi erőművünk, mihezképest tökeletesen napi renden van is már — úgy hiszem — azon alap' megrakásához járulni elvégre, mellynek eddigelé mindigi hijával valánk, azon alapnak t. i., mellyen Magyarország mint az austriai birodalomnak integrans része ugyan, de tökeletes sajátságában, 's nem csak papiroson, diplomák és elvek után, de tettleg és egészen kifejlett életileg emelkednék a' saját 's keveretlen zománczozatu nemzetek' sorába; mikor, minden elnyomási, elolvasztási szándékkal örökre felhagyva, egymást viszonlag tisztelve, végre őszintén kezet fogna magyar és német, 's nem egymásnak utjába állva, hanem egymást barátságosan elősegítve, futnák a' végzéstül rendelt egymás melletti ugyan, de azért még is külön 's egymástul független pályát. Illy üdvös alapot azonban, mellyen emberi prosa nemzeti költészettel karöltve emelkednék, 's melly alapnál ránk nézve üdvösségesb nincs, valljon mikép lehetne a' sikernek de csak legtávulabbi hihetőségével is rakni, ha a' haladó rész' vezetői, a' fejledező közvéleménynek leghathatósb irányzói, nem birnak azon saját kormányzási tapintattal, melly tapintattal ki mai időben nem bír, olly okvetlen jut vezető kézbe, valamint a' gyermeknek sem oldja fel járszalagát a' dajka mindaddig — ha t. i. szívén fekszik a' kisded, és azt, mert néha alkalmatlankodik, nem gyülöli — míg mindenbe fejét nem ütvén, nem bír egy kissé saját lábacskáján is állni biztosabban. Nem, illy tapintat nélkül, üdvös alap' rakásárul de csak álmodni sem lehet: 's ne nyargaljunk e' kérdés körül a' légben, de ismerjük meg végkép a' dolgok' valódi fekvését száraz miléttükben, mert máskép — bizony mondom — soha ki nem bír lépni a' magyar a' provincialis fénykörnek vajmi halavány holdvilágábul.

Nemzeti hitelünket nevelni, ím ez a' legfőbb feladat. Saját kormányzási tapintat' híja azonban nemzetek' hitelét nem igen szokta nevelni, valóban nem, de úgy állítja azokat sequestrum alá, valamint a' pénz' hitelét vesztett egyed is a' sequestrumi házasság' vajmi csendes ugyan, de — kivált nemzetileg érezve — nem felette dicső házi szerencséjére kerül.

A' Pesti Hírlap' szerkesztője azonban — mint hallom — és felette sok más, kik közt némi felette komoly tekintetű — mit megint bizonyosan tudok — azt mondják: „Hiszen mit a' Pesti Hírlap tart, azt a' Hitel, a' Világ, a' Stadium 'sat. rég megpendíté már; miszerint ha én merném szavamat a' Pesti Hírlap ellen emelni, akkor csak egyenesen saját állításimmal czáfoltatnám meg, saját fegyverimmel sujtatnám le, és saját, egykor olly annyira körmölő körmeimmel szakítatnám ketté."

Dicsőséges logika, mellyen, jóllehet felette szomorú lelkem, még is jóízűt kell kaczagnom, 's ennél megczáfolási bevezetésnek valóban nem cselekedhetem egyebet; minthogy tökéletesen emlékezetembe hozza bizonyos angol idomár' felette mély kutfőbül eredt veterinarius tudományát, ki mindig irgalmatlanul vágatá keze alatt lévő lovainak ereit; „Istenért — igy szólék egyszer hozzá — bizony megöli lovait, hiszen már alig másznak; miért csapolja le minden vérüket!" „Én? — vala a' felelet — én csapolnám le? Korántsem; hiszen én csak úgy cselekszem mint Robinson [24]) 's azért soha nem is vágok eret, mint csak akkor, mikor «kell», és akkor sem eresztek soha is több vért, mint éppen csak annyit, mint a' mennyi kell." — Felséges utánzási ügyesség, vajmi mély felfogás! — „Mi a' tatár! nem üthetem fel a' tojást; galambocskám mit mivelt?" „Csak én is úgy megfőztem, mint a' szakács; hogy tán egy kissé továbbá főtt, hiszen az mindegy!" — *„Per amorem Dei,*

megfuladok!" „Mi baja?" „Fánkocskát ettem a' Vicelspány úr' példájára; igaz, 101 darabot, mint a' hány ágyút el szoktak lőni Urunk' születésnapján 'sat." — Vagy több példát is hozzak elő? tán azt, mikor a' legyet gazdája fején akarta agyonütni bizonyos komornok, 's a' legyet elhibázta, de a' gazdát ugyancsak jól eltalálta! 'sat.; — még több példát hozzak elő, kérdem, miből még inkább kivilágoljék: hogy, valamint érvágás és érvágás, tojásfőzés és tojásfőzés, fánkevés és fánkok evése, légyütés és a' légy helyett ember-ütés közt, igen igen nagy különbség van, jóllehet a' thema mindig ugyanazon egy: úgy lehetnek és vannak a' politikai mozgalmaknak is, vagy más szavakkal, a' közönség-felostorozási és felkínzási műtételeknek is, a' felébresztő szertül kezdve a' heleborusig, mellytül a' halak kiugrálnak a' vízbül, bizonyos árnyéklatai és lépcsőzetei, mellyek szintúgy, mint az igen is kevés étel is rosz, az igen is sok pedig még roszabb, minden következmény nélküliek, vagy következményük nem kevesb, mint lángba lobbanás és okvetlen halál.

Ne mondja tehát senki, hogy a' Pesti Hírlap is csak azt miveli, a' mit én miveltem; mert ha ezt mondja, nem állít annál de legkisebbé is bölcsebbet, mint ha azt akarná erősítni, hogy mivel egy, tíz, száz is szám, azért egyenlő szám; mert egy font és ezer mázsa hasonlólag súly, azért ugyanazon súly; mert egy palaczk bor üdvös és kedvemelő lehet, azért egy hordó bornak is üdvösnek 's kedvemelőnek, és tán még öregbítő fokozatban annak kell lenni; mert a' hat láb hosszú felette kényelmesen fürdik öt láb mélységü vízben, azért ha nem tud is uszni, bátran belé lökhetni őt a' Dunába akárhol is 'sat. 'sat.

Távul vagyok azonban mind ezek által azt mondani akarni, vagy legkisebbé azt követelni, mintha csak

én értenék az érvágáshoz, csak én tudnám, mikor és mennyit kellene a' veres nedvbül lecsapolni; vagy egyedül én volnék az ügyes szakács, kellőleg megfőzni a' tojást; vagy egyedül én birnám kiszabni minden gyomorra a' fánkok' aránylagi üdvös számát; csak én volnék azon ezermester, úgy elütni a' gazda orrárul a' legyet, hogy orra' vére igen nagyon meg ne eredjen; vagy végre csak én volnék azon nagy homoeo-vagy allo-patha, ki mint valami nemzeti ordinarius monopolizálni merhetném a' magyarnak helyreállítását; mind ezt nem követelem, itéljen errül, valamint a' Pesti Hírlap' szerkesztője közt és köztem, egy harmadik, itéljen rólunk a' jövő kor; csakhogy ne mondja senki is, hogy a' Pesti Hírlap szerkesztője csak azt miveli, a' mit én miveltem, csak ő is azon uton jár, mellyen én jártam; mert ezt mindig kereken tagadni fogom. 'S ím ezért — mert igazolásomra sem ok, sem hely — ezennel felszólítom a' Pesti Hírlap' szerkesztőjét, álljon ki a' síkra, hol úgy szeretne — mint mondják — velem szemközt találkozni. Ám bonczolja politikai pályám' minden lépteit, hozza napra minden mondásim- 's irásimat, bár kutathatná ki legrejtettebb gondolatimat: 's vajmi édesen érzi keblem, hogy széttéphet, a' nagy szám előtt gyanussá, gyülöletessé tehet ugyan, de politikai következetlenséget minden ügyessége mellett sem fog, legalább a' szenvedelem nélküli igazságos rész előtt, rám bizonyíthatni soha is. És azért adjon bátran szabad utat azon fulánknak — hiszen úgy sem bírja elég ügyesen rejteni — mellyet minden felsőbb 's kivált a' szerencsétlen fő rendüek ellen, kik neki nem hódolnak, érez keblében; 's ki tudja, ha egyszer *con amore* és minden tartózkodás nélkül kitálalhatja az olly nehezen elfojtott neheztelésnek, sőt gyülöletnek, keblében rejtező árját: ám akkor tán megszünend, azon szerencsétlen egymásra

fogási és viszontorlási szenvedélyességet, melly a' fő rendek és a' nemesi rend közt valódi átokként már úgy is olly élénken létezik, még nevelni; minthogy tán akkor felébredend azon édes illusiobul, mintha ez által, tudja az ég, mi nagy jót nem tenne a' hazának; és kérdek minden elfogulatlant — 's tagadja, ki meri — ugyan nem tátong-e ezen eloszlási, naprul napra inkább elágzó örvény azóta százszorta aggasztóbban, és nem szakadozunk-e kézfogási, egyetakarási tekintetben, mint vert had, naprul napra kisebb csoportokra, mióta egünkön feltámadt a' Pesti Hírlapnak lángözöne? Néhány hónapja csak, 's miként siet már most is, mint végvonaglásnak induló testben, minden egy tökéletes szétbomlásnak. 'S azért pontosítsa össze a' Pesti Hírlap' szerkesztője mind azon nemes indignatiot, mellyet személyében rejt, egyenesen rám; öntse felette jó, de sokak ellen felette elkeseredett szívének minden felesordultát fejemre: 's tán megszabadul a' haza azon, minden szenvedelmeket felingerlő, 's minden érdekeket ellentétbe hozó themának valóban bámulatos munkássággal componált változataitul, mellyek ha nem variálnak minket fejledező állapotbul lázlobba, és meglehetős tág körbül felette szűk körre, akkor azok éppen ellenkezőjét fogják szülni mind annak, mit eddigelé a' viszszahatás' törvényei szerint minden túlzások okvetlen hoztak az emberi nemre; és akkor e' diesőség kirekesztőleg a' Pesti Hírlap' szerkesztőjeé lesz.

Csakhogy senki ne mondja, mintha mí — a' Pesti Hírlap' szerkesztője és én — ugyanazon egy uton járnánk, és ő is csak azt mivelné, mit én miveltem: mi ellen — remélem — annál kevesb kifogás lesz, miután a' most legközelebbi 37-ik Hírlapban a' 304-ik lapon maga a' szerkesztő állítja felette bölcsen azt: mikép *„nem*

ritka dolog, hogy a' két fonal örökös hosszát, mellyeknek egyike égnek, másika pokolnak visz, ugyanazon egy guzsalyrul orsóztuk"; mit egyébiránt korántsem az okbul hozok fel, mintha én a' fonál' végét az egekbe orsózni tudó ügyességet követelném, hanem csak azért, mivel a' Pesti Hírlap ugyanotti felszólítását ösztönül veszem, hogy egymás iránt türelemmel legyünk a' véleményben.

De ha szórul szóra, betürül betüre, 's éppen annyi mennyiségben 's szintazon vegyületben teszi is adományát a' Pesti Hírlap' szerkesztője a' haza oltárára, valamint én nyujtám azt a' közönségnek, mit nehéz lesz bebizonyítni: lehetne-e azért mondani, hogy ő is csak azt eszközli, mit eszközlék én, az ő működése is csak azon hatást fogja szülni, mit az én törekedésem hozott maga után. Ugyan lehetne-e ezt igazsággal mondani, kérdem? vagy nem sül-e inkább ellenkezőleg az ki — ha t. i. emlékezetünkbe akarjuk hozni: mikor irtam, mikor agitáltam én, és mikor teszi mint ezt a' Pesti Hírlap' szerkesztője, és ha honi körülményeink' akkori és mostani egészen megváltozott miségét felfogni is képesek vagyunk — nem sül-e akkor tökéletesen ki, hogy, ha én fel felébreszgetém a' mélyen alvókat, 's a' honi erőmű' jéghideg katlana alá tüzet hordottam, a' Pesti Hírlap' szerkesztője a' már tökéletesen felébredteket lázba, a' már úgy is elég meleg katlant szétpattanásra hajtja; mert ugyan — 's tagadja ezt ki meri — nem áll-e néhány, 10 — 15 év' leforgása óta nemzeti diagnosisunk homlokegyenest ellenkezőleg, és nem ment-e azóta a' nagyobb szám az igenis innenbül 's legmélyebb alvásbul, az igenis túlba, a' lehető legnyugtalanabb éberségre át, és nem, vesz-e nemzeti gályánk, midőn egy partnak szerencsésen elkerülénk ormait, naprul napra aggasztóbb irányt a' más partnak örvényei és sülyesztő

zátonyai felé? Ki nem lát itt különbséget, kérdem? — Mire azt felelhetni: csak azok nem, kik szenvedelemtül tüzelve, mint a' magyar szokta mondani «vérszemet kaptak», és nem látnak semmit józanul többé.

Néhány évvel ezelőtt, mikor az „*Extra Hungariam non est vita*“ nevetséges dölyfe vala napi renden, mikor a' *Partis 1-mae Titulus 9-us*' kis szigetében minden lehető veszélytül menten biztosan elérni remélette végnapját a' kiváltságos, mikor mindent, mi magyar, vakon dicsérni kötelesség vagy legalább közdivat vala, hibát találni viszont és kereken ki is mondani azt alig merte valaki, szóval midőn nemzeti és alkotmányos tekintetben azon vastag álmát alutta a' magyar, melly — ha csalni nem akarjuk magunkat — közel járt haláli álomhoz, és ő még is annyira egészségesnek hitte magát, mikép úgy szolván bámulást sőt irigy versenygést követelt a' külföldtül: akkor, azt hiszem, ingerlő, felébresztő szerek valának az illők, miszerint azokkal úgy tartom egy kissé bátrabban is szabad vala előállani. — Ha marasmusbul nem akar ébredni valaki, még spanyol viaszszal is szokták égetni talpát, mi, mint mondják, sokszor felette jól sikerült; de midőn marasmusábul már egyszer felébredt a' nyavalygó, és nem csak felébredt, hanem ezentul megint legkisebbé sem tud pihenni, sőt tökéletes helyreállítási küzdésiben nyughatatlanságtul késztve saját erején túl akar cselekedni: akkor én legalább csekély eszemmel azt hiszem, nem csak égető spanyol viasznak nincs helye többé, de éppen ellenkezőleg, csilapító, nyugtató szereknek szüksége lép a' teendők sorába.

Istenem! ha visszatekintünk mind azon borzadalmakra, mellyek az erőszak és önkény által csak kevéssel ezelőtt anyaföldünkön végbevitettek, lehet-e nem pirulnunk, 's nem áll-e tisztán előttünk — mert minden

embertelen tettnek beérkezik boszuló órája — hogy annyi bűnök, és mi több: annyi el nem ismert bűnök közt, mellyek terhelék a' hont, Isten' áldása nem lehete anyaföldünkön; mihezképest «teljék mibe telik» ketté is kellett szakítatni azon elbizott önámításnak, melly szerint ha nem is mindenki, de a' sokkal nagyobb rész azt hitte: mind azon szívtelenségeknek, mellyekkel ember illete embert, 's egyáltalában mindennek, mi szokássá csontosult Magyarországban, okvetlen változatlanul meg kellene maradni, nehogy tönkre dülne az egész.

Tökéletesen megfordult azonban e' tekintetben a' közvélemény, és ha nem is mindenki, de bizonyosan a' nagyobb rész átlátja 's elismeri már, hogy «sok bűn terheli a' hont, és közjavulásra, ha élni akarunk, lehető legsürgetőbb szükségünk van».

Nem mondom, hogy, kivált polgári viszonyainkban már elértünk volna valami nevezetesb lépcsőt, távul ettül; hiszen úgy szólván semmit, mi már életbe lépett volna, nem értünk még el — legalább ahhozképest, mit saját itéletem szerint elérnünk kell — mert hiszen még ma is állatilag teng vérünk' legnagyobb része, és jóllehet sokkal kisebb mértékben, de azért úgy verik, úgy korbácsolják, úgy tömlöczözik, úgy akasztják őt, és szintén olly alant áll ő még most is, mint azelőtt; de azon fordulaton csakugyan átestünk már — és e' tengely körül forog honi létünk' egészen megváltozott diagnosisa — hogy ezelőtt a' nagyobb rész éppen nem kételkedett, sőt tökéletesen meg volt győződve arrul, mikép bot, vessző, akasztófa éppen olly szükséges a' magyar pórnak, mint nevetség őt saját lábaira állítni és minden polgári jogokban részesülésre felemelni akarni — — — most azonban, ha mátul holnapra nem lép Hunniában mindenki magasb lépcsőre, és még nem jutott minden magyar emberhez illőbb állásra, az nem azért van,

mintha illyest a' nagyobb rész tőle ezentúl is megtagadni akarna, hanem azért, mert az eszme' tettlegi alkalmazása nem olly könnyű, mint annak javaslása és papirosra vetése.

E' körül forog a' dolog! És abban csalatkozik a' Pesti Hírlap' szerkesztője sok mással, hogy nem fogván fel honi létünk' általános létét 's voltát, bizonyos tenni nem akaró, makacs egyéneket tart egyedül szeme előtt, miszerint mindig azon hiedelemben van, mintha a' többség még mindig nem akarna, holott jót állok, hogy a' többség már akar, de nem tud, azaz szívesen bevenne alkotmányi bárkájába mindenkit, ha tudná, ezt mikép eszközölhetné saját elmerülése nélkül; és csak azért vonakodik, mert nem látja még át, hogy a' legnagyobb igazság a' leghasznosb tett is, és becsületességnél jobb számítás e' földön nincs.

Az akarat már megvan: kezet fogni, előre menni, és Magyarország egykori dicsőségnek talpkövét megvetni, 's e' tekintetben egyedül a' tulhajtás lökhetne ismét vissza; mert ha megízlette az ember egyszer, milly kéjérzés minden felebarátját szerető szívéhez szoríthatni saját károsítása nélkül, semmi nem tartja őt illy öröm megszerzésétül többé vissza — a' hogy a' tapasztalás mutatja — mint tapintat nélküli kényszerítés; minthogy kényszerítés kettétöri az önmegelégedés. ezen legszebb jutalom utáni sovárgásnak minden báját, és a' helyett, hogy előmozdítna, inkább ellenszegülést szül.

Mí kiváltságosok és magunkat jobban bírók most. hála az ég, Magyarország' kiváltságtalan és tehetetlenebb része iránt olly hangulatban vagyunk, mint valánk ujabb időkben a' lengyelek iránt: «Teli készséggel segítni rajtuk, de nem tudva, mikép», azon különbséggel mindazáltal, hogy legjobb akarattal sem vala igen tehetsé-

günkben segítni a' lengyelen, midőn saját vérünkön bizonyosan segíthetünk 's nem magunk' megrövidítésével, hanem éppen ellenkezőleg saját létünk' felemelésével, biztosításával - - - de csak akkor, ha a' szívábrándozási körbül kilépvén — minthogy illy szövevényes műtételhez «akarat» nem elég, de «tudás» kell — ki bírjuk jelelni a' «miképen»-t.

Ez van tehát napi renden, kimutatni t. i. a' «miképen»-t; mert hogy tennünk kell 's tennünk hasznos, azt már nem csak elismeri a' nagyobb rész, sőt ezen érzelemtül kelletén túl fel is csordul.

Felette szűk és nedves házunkrul, mellyben laktunk és most is lakunk, csak kevéssel ezelőtt a' nagyobb rész azt állítá: „milly dicső lak ezen régi lak, kár volna csak egyetlen egy tégláját is kimozdítni helyébül". — Kérdem, milly gyógyszer illett illy állapothoz? Nézetem szerint a' felingerlő, észrehozó bors, attieus só, szurás, vágás, pióeza 'sat. Mit mond azonban most a' nagyobb rész? „Bizony felette rosz lak ezen régi lak, a' kevésnek sincs aránylag kényelmes és biztos helye benne, a' nagy rész pedig egészen ki van zárva fedele alul; romboljuk azért le, és építsünk ujat 's dicsőt". 'S ezért most megint mi van a' teendők során? Nemde, vagy legalább az én logikám szerint, éppen nem a' régi építménynek tulságos gáncsolása többé, mert annak hibás részeivel a' benne levő minden jó is az egy tulságbul a' másikba menő sokaságnak anathemája alatt fekszik, hanem «valami jobb ujnak okszerinti kimutatása», és a' «réginek mindaddigi megtartása, mig a' kész ujat és valósággal jobbat helyibe is lehessen állítni — ha kívántatik — rögtön»: mert valóban, jóllehet már az is felette nevetséges, szűk és nedves lakban «palotai illusiok közt döbrögieskedni», azért még sokkal nevetségesb tetőtül talpig lerombolni a' bármilly szűk és ned-

ves lakot is, hogy aztán az egész nemzet szabad - - - igen, a' szabad ég alatt lelje magát, mielőtt az uj vagy a' reformálandó építmények' rakása nem csak megkezdve nincs, sőt terve sem kész még; mi más szavakkal vagy más képpel előadva nem volna egyéb, mint bizonyos «négylábunak» esete, melly az árnyékért elejté a' fogai közt levő konczot; milly szerepben én legalább magyar rokonomat látni nem kivánnám!

Ha valaki tehát azt mondja: «a' Pesti Hírlap' szerkesztője és én csak egy methodust követünk», az körülbelül illyeseket is elmondhat éppen annyi logikával: Mert igen hasznos és szükséges az indulni nem akaró vagy rest lónak egy kis sarkantyut adni, azért a' jó indulóban levőt kétszeresen, a' kantárt ragadót pedig háromszorosan kell sarkantyuzni. Mert hegynek fel ostor-bontás és a' csapatnak összeszedése nem árt sőt szükséges, azért völgynek le még szükségesebb a' feltüzelés és az ostornak meg nem szünő pattogása. Mert a' tudatlannak és még is elbizottnak néha néha egy kis leczkét adni tán czélszerű, azért a' «bölcseségnek diadala»: a' nyakra főre tanulókat, a' hazai bűneiken mindegyre pirulókat leczkézni, leczkézni, leczkézni végtelenig. Mert tökéletesen rendén van az illetlen bánásmódot férfiuilag elintézni, és elégtétel nélkül becsületsértést tűrni a' jobb vér nem fog, azért szeme közé kell annak csapni, ki például nyájas udvarisággal ebédre hív. Mert czélirányos: jó móddal és ahhoz való sippal a' madarakat a' háló közelihez csábítgatni, azért «felette mély felfogás» — mint kótyavetyén — dobra verni, hogy aztán annál inkább megszeressék a' vad szabadságért ajánlott cserét. Mert Istentül adott állásunk szerint minekünk kiváltságosoknak szabad sőt kötelességünk, noha illendőséggel, de még is férfiui elszántsággal védni alkotmányunk' alapjait minden sőt fejedelmi megtámadá-

sok ellen is, azért ugyancsak talpra esett következetesség minden kormányi lépés és intézvény ellen mint vak légy szegülni, és abban keresni független tartást — mint van köztünk némi uraság — hogy Urunk 's fejedelmi családja' egyéneivel szemközt egyenesen áll mint nyárs 'sat. 'sat. 'sat. 'S éljen a' jó logika, és mindenek előtt a' mély felfogás. O' Connellnek e' tekintetben — sejtem — finomabb tapintata 's jobb logikája van.

Egyébiránt kérdem, nincs-e különbség könyv és ujságlap közt? — Az egyik egyszerre, bizonyos öszszefüggésben, és csak az érettebb közönségnek nyujtatik, úgy szólván mint «pezsgő» nagyobb alkalmaknál; midőn a' hetenkénti két ujságlap meg nem szünő ingerlésben tartja a' közönségnek nem csak érettebb, de illy eledelhez el nem készült nagyobb részét is, mikép olly hatással is van, mint pezsgő és fűszer, melly naponta nyujtatik.

Mondják tehát, hogy a' Pesti Hírlap' szerkesztője eltalálta a' czélt, és én elhibázám azt; hogy ő józanabb szempontbul fogá fel honunk' diagnosisát mint én; hogy ő áldást terjesztend a' hazára, midőn én annak csak kárt tevék: ám legyen, eltűröm, itéljen köztünk a' jövendő; csakhogy senki ne mondja, hogy egy uton járunk, és az ő methodusa az enyim.

A' fő kérdés az, mit akarunk? azon keserűséget enyhítni-e — és mint a' német mondja «*uns Luft machen*» — melly keserűséget minden magyar, ha szereti hazáját, keblében hord, hord pedig azért, mert érzi, hogy részint saját, részint mások hibája által olly mélyre sülyedt, mikép bizony nincs min örülnie, minthogy egy olly egyénhez hasonlítható, ki nem felette jó haszonnal tölté idejét, és ekkép ha a' jobb érzés őt egészen el nem hagyá még, sem helyzetével sem magával egészen meg nem elégedhetik; ha ez legfőbb czélunk, ám akkor toljuk egymásra 's kivált a' kormányra hát-

ramaradásunk' okát, ingereljük, boszantsuk egymást 's mindenkit tehetségünk szerint, törjünk borsot minden orrok alá, fuvattyúzzuk a' viszálkodás és türelmetlenség' honunkban már olly sok szépet és dicsőt (!!) végbevitt tüzét, mennyire bírjuk, és emeljünk a' szívsugalási szenvedelmek daemonának oltárt: 's higyük el, rövidebb idő alatt mint gondolnók, megnyilik előttünk a' sír, mellyben habár nem díszes is, még is enyhülésre némul elvégre minden képzelt és valóságos kín. — Ha azonban czélunk ennél magasb, 's élni 's mint nemzet nagyra nőni kivánunk, akkor adjunk bucsút minden lágyszívű gyermeki andalgásnak, nyomjunk el keblünkben minden keserű negédet, uralkodjunk szenvedelminken, 's hozzuk józan 's hidegvérű számolásink által helyre nemzeti életünkön ütött mind azon csorbát, mellyek után még most is annyira sínlődik a' magyar.

És azért ne ingereljünk, ne ébreszszünk szenvedelmeket, és ezeket ne uszítsuk egymásra systematice, 's szakadatlan, mint a' Pesti Hírlap' szerkesztője; systematice 's szakadatlan mondom, mert hogy itt ott 's kivételenként nem volna többé szükséges a' kis buzdítás, sőt itt ott még a' megszégyenítés is, azt nem akarom állítni. Minden még tenni való; 's jóllehet gyönyörű lelkülettel bír honunk' reménye, a' mostani nemzedék, és minden nemesre kész, azért van még elég selejtes is anyaföldünk' határai közt, kire még igen illik — jóllehet kiestünk már idejébül — mindenféle «szelíd tortura»; csakhogy illyes ne legyen, kivált olly lapnak meg nem szünő themája, melly olly nagy nimbusban áll, mint a' Pesti Hírlap, de ez inkább egyenesen a' «miképen»-t mutassa ki jó számolásilag, melly szerint mostani aránylag alacsony állásábul biztosan magasra emelkedjék Hunnia.

Az időbül kifogytam, 's jobbadán: mert, hála az ég, más, és mondhatom jobb 's tán egy kissé hasznosb dolgom is van, mint szónokolni 's irkafirkálni egyedül, mi noha szép — ha t. i. szép — még sem tett, 's csak annyiban neveli a' nemzet' szellemi 's anyagi kincsét 's ekkép hatalmát, a' mennyiben hasznos tettre gerjeszt, 's hasztalan 's káros tetteknek elejét veszi: minthogy szó és betű nem több mint szerszám, melly magában semmi, de csak alkalmazása által válik hasznos- vagy károssá; mikép sokszor a' legélénkebben éljenezett szónoklat és declamatio, meg a' legnagyobb divatu könyv sem ér valódilag annyit, ha t. i. tettbe és életbe nem megy át haszonhajtólag, mint ér a' szántóvetőnek minden tanu és taps nélküli csak egy órai szántása is.

Csonka munkát vagyok tehát kénytelen benyujtani a' közönségnek, valóban felette csonkát és csak általánost, mellyet azonban, ha élek 's csak egyetlen egy magyar van is, ki tiszta szándékomat félre nem ismeri, okkal móddal folytatandok.

Mielőtt berekesztném azonban e' soraimat, nem mulaszthatom el itt még némieket felhozni, mik a' mondottakkal szorosb, és részemrül úgy szólván igéreti összeköttetésben vannak, és mik propylaeumokúl szolgáljanak azon «Miként»-nek, melly szerint én hiszem a' magyarnak felemelését lehetőnek, 's mit — mennyire tehetségem és a' körülmények engedni fogják — minélelőbb közitélet alá bocsátni szándékozom.

Néhány évvel ezelőtt egy híres prókátort látogaték meg Pesten. Alig végzettük magunk közt a' tisztelkedési szóváltást, bizonyos német könyvet ad kezeimbe, melly — ha jól emlékezem — körülbelül e' czím alatt: „*Was ist ein Liberaler?*" mint valódi szörnyeteget, gyujtogatónál, rablónál, anthropophagnál feketébb színekkel festi a' szerencsétlen liberalisokat. Megtéritésemre czélzott a' derék ügyész, és — mert feketék' mosásával igen, de szerecsenek' mosásával nem szoktam bajlódni, 's ekkép nem válaszolék és csak mosolylyal hallgatám az antiliberalis anthropophag atrocitásit — *quasi re bene gesta* azon tanácscsal végzé be jó szándéku, 's mint mondá, practicus szivességét: Bár szereznék inkább egypár jövedelmes házat, mintsem hogy köz dolgokban fáradnék, és én is iparkodnám lenni «valami» — t. i. egy kis «hivatali» — minthogy ez józanabb volna, 's inkább biztosítna köz megtiszteltetést, mint a' liberalismus 'sat. — A' jó öreg Verbőczianus nem akarta, vagy szenvedelmes antiliberalismusa mellett valósággal nem bírta felfogni, hogy a' liberalis nem ollyan elhatározott valami, mint például medve, mellyrül egyrül mint másikrul, mint menageriében szokás, el lehet bizonyos formulare után petyegni hazáját, szokásait, ösztöneit, 's miként eszik mézet ha szert tehet rá, 's miként nyalja viszont talpát, ha télen más mulatsága nincs. 'S így elérthető, miért gyülölé ő annyira a' liberalist; mert ha a' liberalis valóban nem egyéb, mint ugyanazon egy kaptafára vont, más birtoka 's kivált felesége után sovárgó, mindent helyébül kimozdító, minden bevett elvet 's szokást lábaival tapodó, minden vallást becsmérlő, minden felsőbbséget bemocskoló, 's tán itt ott néha néha okkal móddal egy egy ezüst kalánkát vigyázatlanságbul vagy természeti ösztönbül magával vivő izé, és nincsen nemes, erényteli liberalismus, és ennek nincsenek bizonyos árnyéklatai, mellyek kö-

rülményektül 's akaratinktul föltételezvék: akkor, tudom, minden becsületes ember rögtön hátat fordít minden liberalismusnak, és túlságig antiliberalis leszen. Ámde ezen szó «Liberalis» éppen olly kevessé elhatározott szó, mint például «fa», «hal», sőt «ember»; mihezképest ha ki azt mondja: „gyülölöm a' liberalisokat", az éppen olly józanul illy következményeket is vonhat, mint például: «Mert fenyőfa nem alkalmas fa szebb bútorra, tehát egy fa-nemnek sem lehet e' czélra venni hasznát»; «Mert egy kis menyhal alkalmas táplálék a' gyengébb emésztőnek, tehát — minthogy hal csak hal — bizonyosan egy kis harcsa, sőt egy kis czápa sem lehet gyomorháborító»; «Mert felette sok gyülöletes ember van — minthogy ember csak ember — az emberiségre uj vízözönt kell előidézni»; «Mert végkép a' liberalismus' emberszerető köntösében sok hypocrita lappang, meg még több sült bolond jár, azért mind azokat is Auto-da-fe-ra kell elitélni, kik az Isten' minden teremtésével őszinte rokonszenvet éreznek, és kik emberszeretetet nem csak ajkon hordva, de tettleg gyakorolva, nagyobb szerencsét is birnak az emberiségre 's hazára árasztani, mint néha néha egy kis krajczárka alamizsnát.»

Meg kell határozni előbb szorosan, mi a' liberalismus, mi a' philosophia; mert mindaddig, míg ez nem történik — 's illy szoros elhatározások' nem léte: oka annyi emberi nyomornak — barát 's testvér meg nem szünőleg fog egymás keblében dúlni.

És így van a' profanált, nevetségessé tett «*juste milieu*»-vel is, 's elannyira, hogy alig meri valaki magát a' régi «*medium tenuere beati*» papjának vallani, jóllehet mind az «igenis inneninek» mind az «igenis tulinak» czéliránytalanságát a' régi Sangrado' és Brown' [25]) systemáitul kezdve a' politikának ujabb szövevényes pályájáig, mindenben tapasztaljuk.

De ugyan ki a' «közepes»? — Ha az, ki 100 forinttal tartozik Isten 's ember előtt valakinek, és neki az ő képzelte «*juste milieu*» szabályai szerint 50 forintot ajánl; ha az, ki a' rábizott sajátot éppen e' szabály következésében, csak feliben őrzi híven meg; ha az, ki felebarátját csak fél testtel rántja ki a' tűzbül; ha az, ki az embert mint ember csak félig akarja emelni ki a' lelketlen portéka és állati tengés' miségébül 'sat. ha illyes a' «közepes», ám akkor teli torokkal: Ki — Le — sőt Fel vele!

Én azonban más értelemben veszem a' «közepest», és miután nálunk azt szokták «*juste milieu*» hősének nevezni, ki sem a' kormány' sem a' divat' bálványinak színét nem viseli; minélfogva, mint mondják, bennük soha nem bízhatni tökéletesen: ez uttal ismét és ismét kijelelem, mint már többször tevém, azon mezőt, mellyen a' kormány és haza közt én állok, és melly mezőn halni is remélek, és ha erőm tökéletesen el nem hágy 's idiota nem leszek, minden bizonynyal fogok is.

Vért és életet — vagy, mert vérrel és életvesztéssel nem használhatni mindenkor, ámbár ezekkel is, ha kell — de minden esetre munkát, megtörhetlen állhatatosságot, nappali verítéket és éjjeli virasztást legőszintébben síromig azon kormánynak, melly őszintén nyujt kezet nemzeti 's alkotmányos fölemelkedésünkre. Ha ezt azonban nem cselekszi: oppositio' tagja vagyok, de tisztelő megbecsüléssel mindig; mert dynastiánk' legtöbb tagját nem csak mint előkelőt, hanem mint embert is tisztelem; egy sem méltatott sokra, egynek sem köszönök sokat, egytül sem várok semmit is; és ekkép nem háladatbul vagy valami kedvezésnek fejében szólok így, hanem mert meg akarom adni, mi Istené, 's éppen így a' fejedelemtül lefelé minden embertársomnak, ha nem is hizelkedve, de szoros igazság szerint, mi az

övé; 's mert nem hihetem, hogy okszerinti de illendő ellenzés, hol arra szükség van, végkép ne vezetné dynastiánkat azon útra, melly rá nézve is a' leghasznosb és legdicsőbb; mert ma a' felvilágosodás' idejében, úgy hiszem, nem csak határtalanul dicsőbb, de minden kétség nélkül hasznosb is, erőtül pezsgő, egy testü, egy lelkü nemzetet kormányozni, mint uralkodni elnyomott, magát emésztő népen. — Szintugy esküszöm hűséget és ajánlok fáradhatlan 's legőszintébb, 's bármilly alárendelt együttmunkálást minden hazámfiának, a' polgári lét' akármilly alacsony lépcsőjén álljon is, ki ész, tudomány és tapasztalás jelelte-ki uton a' nemzetiség' és alkotmány' lobogóját viszi elől; midőn erőm szerint munkás leendek azok' felébresztésében, kik alig bujának még a' tojásbul ki, 's jóllehet felette egyszerü viszonyaikat sem birják elrendelni férfiúilag, 's házaikban nem ők, de az asszony és házi barát az úr, még is már respublicákat, 's tudja az ég, milly nagyszerü sikerleteket terveznek, és mint personificált inditványok, erővel akarják uj mintába önteni a' hont; pedig vannak vannak sok illyfele jó lelkek. Nekem sem a' sárga-fekete lobogó nem kell, de ugyan a' franczia propaganda büze sem tetszik: és illy értelemben «közepes» voltam, vagyok és leszek is, habár a' lehető legnagyobb singularisban is, síromig.

E' közlemény' 109-dik lapján ezt mondám: „Keblem, erszényem minden engedményre tárt, minden teherhordásra nyilt", 's egy uttal azt igérém, hogy később lepleg nélkül és tökéletesen ki fognám tárni, mennyire nyilt keblem és erszényem kézfogásra, vállvetésre. — Részletesen errül azért nem szólék fentebb, mert szűk vala a' hely; most pedig azért nem szólhatok részletesen és okokkal támogatva a' dologrul, mert kifogytam az időbül. Elmellőzni minden szó nélkül azonban az egészet még sem akarom; és azért addig is, míg ismét gyakor-

latilag alkalmazva és az életbe hozva fogok okoskodhatni a' tárgyrul: általános szabályokban ím ezekkel ajánlkozom, némi föltételek alatt mindazáltal, mellyekrül később, vagy inkább «máskor.»

Kész vagyok aránylagosan minden köz terhekben részt venni. 'S értsük egymást; nem bizonyos terhekben egyedül, mint például a' házi pénztár' viselésében, hanem kivétel nélkül minden lehető terhekben, 's nem szabad ajánlkozásként egyedül, de törvényes kötelességileg; 's mi több, a' rám vett adónak mire fordítását sem kivánom ellenőrözni mindaddig, mig a' polgár és pór illyesbül ki van szorítva; mert — köztünk maradjon a' szó — egyedül nem-fizetési ürügynek tartom, 's nem egyébnek mint hypocrisisnek ezen sokszor hallott szójárást: „Szívesen adózom, ha felelős a' ministerium"; mi más szavakkal nem egyéb ezen — egyébiránt senkit, ki csak egy kissé okosabb, többé rá nem szedhető — syllogismusnál: «A' ministeriumot papiroson tán igen, de gyakorlatilag feleletteher alá nem vehetjük; miután illyes tehát mai körülményeink közt életbe nem fog lépni: ám pengessük csak szép hanggal, hogy édesörömest mí is úgy viselnők a' köz terhet, mint a' polgár, mint a' pór, mint a' zsidó, csak felelettel tartoznék a' minister, és a' liberalitas' nem csak legszebb, de ugyancsak constitutionalis szagában állunk a' többség előtt 'sat." Illy olcsón sőt «ingyen» én legalább nem kivánom megvásárlani vagy inkább bitorlani a' liberalitas' színét; de midőn soha nem kivánok és nem fogok dolgozni a' restért, és szerzeményemet mindenki ellen erőm szerint védendem, a' haza' terhét testvérileg vagyok kész hordani hazám' minden szülöttjével, és mindaddig legkisebb feleletteher' kivánása nélkül is, míg az ő adójárul sem számolnak. — Legyünk ebben tökéletesen egy lábra állítva, 's azt hiszem, semmi nem

fog testvéri 's nemzeti egybeolvasztásunkra sikeresebben működni - - - -. A' hiányok sokfélék, 's még a' bűnnek, a' gyalázatnak is van bizonyos hiúsága, mit sokszor tapasztalhatni; mert hányszor nem halljuk, milly fenhangon 's milly megelégedett büszke negéddel emlegeti sok, állati kicsapongásit és elszórt életét. Igy sok azzal dicsekszik — mi Magyarországban nem felette ritka thema — hogy soha semmit közhaszonra nem dolgozott, és soha semmit közhaszonra nem adózott; midőn inkább — nekem legalább úgy látszik — az lenne dicsekedési tárgy, ha valaki igen sokat dolgozik és igen nagy részt vesz a' köz terhek' hordásában, és amaz nem volna egyéb, mint «fitogatás». Én mindenek felett gyülölöm a' herének szerepét, 's szívesebben sülyedek köz teher alatt - - - ha nemzeti, köz rokonkeblü összetartás nem bírja kivívni magának az ellenőrség' jogait - - - - -. Illyes alkotmányos fő elv azonban csak akkor léphet életbe 's igazi gyakorlatba, mikor nem csak egy része a' nemzetnek, de a-tul z-ig az egész nemzet követel «adó-mire-forditási számadást». És ám addig, míg tökéletesen felnemzetesül a' magyar, kész vagyok, mint mondám, három évrül három évre, t. i. minden országgyülésen szintúgy ellenőrség nélkül kivetni magamra is az adót, mint most vetjük ki azt Magyarország' kiváltságtalan lakosira - - - - .

Büntető törvényt rám, családomra és az ország' minden lakosira egyenlőt, és szigorút kivánok. Ki állati, büntettessék állatilag, és szünjék meg végkép azon botránkoztató különbség, melly szerint éppen az legyeztetik egyben, mi irgalmatlanul sujtatik másban; de józan irányba hozassék más részrül azon puhaszívü ábrándozás is, mintha ki lehetne küszöbölni közülünk minden állati büntetést, márul holnapra, és mielőtt köz nevelés kiemelé legalább a' nagyobb részt, az állati tengés' köreibül.

A' haza védelmére irják össze velem és fiaimmal együtt az ország' minden lakosit különbség nélkül, hadd huzzunk sorsot mindnyájan 'sat. 'sat. 'sat.

Systemámat, hogy t. i. a' szívnek országlásban más szerepet nem szabad játszani, mint javaslóit, felbuzdítóit, és egyedül a' hideg észt illeti a' kormányzás — melly systemát, jóllehet régi mint a' világ, elég szerénytelenül «systemámnak» nevezem; de csak azért, mert a' szív' működéseinek teljes kirekesztésével minden tétova és habzás nélkül rendszerezve azt soha sem nem olvastam, sem nem hallottam más által előadva még — e' systemát is ez uttal terjedelmesben, és alkalmazási tekintetben kivántam volna szőnyegre hozni; de nem győztem, és ekkép ennek is később szándékozom adni tökéletesb felvilágosítását.

Mi pedig a' Pesti Hírlap' czikkeit 's kivált vezérczikkeit illeti: hogy ezeknek is sokkal nagyobb részét *quasi re infecta* kell ez uttal és mindig csak a' hely és idő' szűke, 's könnyen 's szaporán dolgozni éppen nem tudó tulajdonnál fogva minden érintés nélkül hagyni, különösen sajnálom; sajnálom pedig azért, mert egy kissé több üres idővel felette sokat hozhattam volna fel annak megmutatására, milly időkünti és mostani nemzeti diagnosisunkhoz éppen nem illő modor szerint, kezelte a' Pesti Hírlap' szerkesztője köz polgárosodásunk' legérdekesb themáit. Leginkább sajnálom, hogy a' Pesti Hírlap 9-ik számu vezérczikkébeni azon tisztes öregnek, ki mint mondja, magyar, de nem nemes, valóban nagyon pompás, de azért és tán éppen azért még is felette nevetséges declamatiojára nem válaszoltathatok részletesen és *ex asse* akárki — nem bánom a' legközönségesb bécsi alma- és körte-eladónő — által, ki csak félig meddig bír gyakorlati észszel, melly válasznak csontváza körülbelül volna: Ne nevettesse ki magát,

's hagyjon fel illy szivandalgási felcsordulással, jó öreg úr; bizony mintha nem tudná, 's csak most venné tátott szájjal észre, hogy a' nemtelen nem bir Magyarországban ingatlant; az úr talán azon magyar, ki Napoleont felemelkedési phasisaiban csak a' consulságig kisérte [26]), és ha az: ám megsugom az úrnak — mert hiszen már a' bécsi közpiaczon is megtudtuk mindnyájan, és ekkép csuda, hogy illyes az úr előtt titok maradt; vagy tán csak csintalanul dévajkodik és csak úgy tetteti magát, mintha nem tudná — hogy a' legutolsó országgyülés óta — $18^{39}/_{40}$ 9-ik t. cz. 7-dik §-a — mindenki szerezhet urbéri ingatlant Magyarországban, és már már csak hajszálon függ az ősiség, és bizonyára nem sokára le is szakad, mikor aztán szerezhet maga is, ha van pénze, untig valót; és csak az által erősödhetik azon hajszál, mellyen függ az ősiség, ismét erősebb kötéllé, ha túlhajtják a' dolgot és jacobinus sapkát vonnak hegyibe; minthogy sok ollyan ember van, ki mint ló, az árnyéktul sőt mindennapi eledelétül, az ártatlan szénátul is megijed. Ne lamentáljon tehát olly színházi- és szívszaggatólag, mint kérges fuvattyú, ne is keressen elavult adatokat a' codexben, mert hiszen az már nem szükséges, minthogy a' közös haszonnak argumentuma már győzött, és kár azt gyengébbekkel beködözni 's betömkelegezni; de keressen inkább pénzecskét zsebében, és másokat felingerlő praedicatiok helyett vásároljon urbéri telket 's majd hamar allodiumot; minthogy «ingyen» elosztani a' hazát és minden szerzeményt, a' sült galambot váró tunya, tudatlan, hóbortos 'st. eff. színezetüek közt egyenlőn, soha nem vala senkinek is szándoka, azokat tán kivéve, kik - - - -

Azért szerettem volna pedig ez életkérdésrül részletesben szólni, hogy megczáfolhatlanul adhassam elő, a' «mit és miképen kellene tehát eszközleni» hosszú

során mennyire volna azon óvakodás is felette szükséges, hogy

Olly tárgyakat, mellyek köz kedvezést nyerének. 's már már ki lehet tűzni felettük a' diadali dandárt, mert hasznuk bizonyos és elismert, a' Corpus Jurisnak tömkelegibe többé vissza ne vigyünk; 's pedig egyedül azon egyszerű okbul, mivel a' mostani században a' közhaszon olly ok, mellynek a' többség nem, de csak egyes ügyesek szegülnek ellen, kiknek hasznuk nem a' köz haszon; ámde ha a' világos oknak nyilvános me zejérül a' Corpus Jurisnak éppen nem nyilvános mezejére vitetik a' kérdés, mint például az ősiség dolgában, nem játszatik-e az egész dolog egyenesen illy egyes ügyesek' kezeibe, 's nem alacsonyul-e le a' legtisztább és leggyönyörűbb országkérdés egy szövevényes prókátori vitatásra, minthogy — és e' körül ne csaljuk magunkat — ha B talál idomtalan könyveinkben valamire argumentumokat, C fog ismét ellen-argumentumokat találni bizonyosan, és kész minden szövevényivel és időveszteségivel a' tabularis pör, 's míg latolásban van az elv, teng sőt bukik az ügy, 's rútul ki van játszva a' köz kivánat. — Nem mondom, hogy tiszta elhatárzott törvényeinket gyámokul ne hozzuk fel, 's kivált ott, hol még győzni kell; korántsem állítom ezt, Isten mentsen, sőt azt ohajtanám, bár lennének törvényeink olly világosak, olly okszerintiek, és módosítatnának időrül időre 's okkal móddal nemzetünk' növéséhez annyira, hogy azoknál erősebb gyámokokat ne kellene keresni; ámde elavult törvényeket 's kivált, ha azokra már nincs szükség, és ekkép egyedül egy kis prókátori tudománynak fitogatása végett előidézni, nem csak a' most fentebb érintett okbul, hogy t. i. valami jó és világos mezőrül soha nem kell valamit rosz és ködös mezőre vonni, a' legszerencsétlenebb tactika, de legfőkép azért is,

mert ha mí magunk rázzuk meg a' praescriptionak alapját, mi emberek közt a' stabilitásnak legerősb és legtöbb esetben egyedüli sarkalatja — olly kevessé tökéletes az emberi lét — ám akkor igen sokat vesztünk, sőt Magyarországot is egyenesen és rögtön a' szláv nemzetségnek kezére kell szolgáltatnunk, minthogy anyaföldünket sem bírjuk más jognál, mint a' praescriptionak jogánál fogva. Nem is menti meg és emeli fel hazánkat e' szerint, valamint mást sem emel soha is fel, «ügyészi ügyesség», és elavult törvények' kikeresése 's ügyes magyarázgatása, valóban nem — ; illyes nagyobbszerű sikerére ennél több kell, 's mi nem egyéb, mint országtudományi magasb felfogás.

A' «Mi»-nek és «Miként»-nek minélelőbb életbe léptető sorát illetőleg pedig szintén legnagyobb általánosságban, és addig is, míg minden tárgyra egyenként ismét visszajőni alkalmam lesz, és egyebeket 's fontosabbakat, csakhogy jelenleg nem annyira napi rendüeket is hozhatok szőnyegre, ím ezeket tüzöm ki ez uttal is némi propylaeumokul:

A' magyarság' terjesztésével, mint már fentebb érintém, felette csinnyán kell haladni, 's köz neheztelés érje azt, vagy inkább köz ellenzés, ki bár legtisztább szándékbul is, de olly móddal jár el ezen minden magyarnak legszentebb tisztében, mikép eszközlésének nem haladást, hanem okvetlen visszahatást kelljen következtetnie. E' helyett azonban az alkotmánynak mindenkire terjesztése mozdítassék elő lehető legsebesebben, mi természetszerint éppen nem eszközöltetik «túlhajtás», hanem egyedül azon lépesőzet által, melly aristocratiai létünknél fogva az alkotmányban 's nem az alkotmányon kün fekszik; minthogy akármennyire terjedjen is vágyunk *in ultima analysi*, anarchia nélkül nem haladhatunk egyéb formákban elő mint aristocratiaikban, anarchiábul pedig ránk nézve nemzetiség' tekintetében soha nem forrhat ki ujjászületés, de szövevényes állapotunk- vagy inkább nyavalyánknál fogva okvetlen be kell következni a' halálnak; mit soha nem szabad felejtenünk. — E' kérdést egyébiránt most se részletesebben se világosabban nem magyarázhatom.

Ereink' vagy inkább: erőink' egy egy czélra öszszesítése végett elmulhatlanul központot kell alkotni, melly parancs nélkül és egyedül varázsa által minden színü 's minden körülményü magyart néha magába vonzzon, és hosszabb időre is ott tartson; minthogy egyedül illy központ hozhatja illő arányba azon szétágzást, melly municipális alkotmányunk' következménye. Bécs központja a' közbirodalomnak ugyan, de nemzeti kifejlés tekintetében egyedül Buda és Pest válhatik a' magyarnak természetes gyülpontjává; Budát és Pestet kell tehát, 's ha máskép nem lehetne, nemzeti közerővel vagy legalább nemzeti pártolással nem csak minden lehető és kivált vízveszelytül gyökeresen megóvni, de minden magához vonzó varázszsal is ellátni; — — 's mennyire lehetséges sőt aránylag könnyű ennek eszközlése, 's elannyira, hogy kevés év' leforgása alatt senki rá nem foghatna ismerni Buda- és Pestre, 's mind nyári mind téli lakásra e' két város Europának legkellemesb városaihoz lenne a' legszigorúbb igazság szerint sorozható; ezt be tudom bizonyítni, 's engedjenek szabad kezet, 's pártoljon csak a' nemzet okszerintileg, végbe is viszem.

Az ősiségnek az ország' belbecsét 's ekkép egészségi erejét elnyomó zsibbadéka — minden visszaható erő, és a' fiscalitási jogok csorbítása nélkül egyébiránt, okkal móddal — mirül szinte máskor — minél előbb küszöböltessék ki anyaföldünkrül. — Emeltyűre van szükségünk, mind azon kincsek kiemelése végett, mellyeket most sivatag és mocsár föd. A' föhlbirtokost kell tehát hypothekával megajándékozni mindennek előtt — ez a' szegnek feje — mert csak ez vonz maga után nem mesterkélt, de valódi közgazdagságot: nagy hypothekája azonban mindaddig Magyarországban általán véve a' földbirtokosnak nincs, míg igazi tulajdona nincs, igazi tulajdon pedig és ősiség összeférhetlen ellentet.

Miután szabad és biztos közlekedés nélkül éppen olly bágyadt egészségü és beteg a' hon, mint azon test sem pezseghet erőtül, de csak hervadólag teng, mellynek ereiben szabadon 's élénken nem foroghat a' vér: készüljön — minthogy hazánkat lehető legjobb egészségre emelni minden módon kell, és ehhez minden magyarnak a' legnagyobbtul a' legkisebbig tehetsége szerint járulni legszentebb kötelessége — készüljön mondom, Magyarországon keresztként átvezető biztos közlekedés keletrül nyugotnak és éjszakrul délnek Pesten keresztül, legyen az bár kő- bár vas-út, bár vízcsatorna, mi hely és körülmény szerint legczélszerűbbnek fog mutatkozni. Ezek' eszközlése társulatokra legyen bízva, mellyek azonban, hogy meg is alakulhassanak, és ne csak papiroson veszszenek el, vagy már kezdetkor bukjanak meg, úgy álljanak az ország' pártolása alatt, mikép a' vállalatnak száztul öt tiszta jövedelmét minden esetre biztosítsa a' hon, ha t. i. a' nemzeti ellenőrség alatt álló vállalatok nem vergődhetnének legalább is illyes jövedelemre azon vámpénz után, melly a' törvényhozás meghatározásával, vagy ha illyes részletekbe nem kivánna ereszkedni, annak legalább helybenhagyásával mindenki által volna fizetendő. — A' már tervezett, vagy mi több: már életbe lépett közlekedési módokat pedig, mellyek azonban köz bizodalom 's egyedül, mint gondolom, ennek híja miatt, mint például a' Pozson-Nagyszombati vasút, nem birják az idő' mostoha fordulatának, vagy inkább a' mesterségesen (!) ránk hozott eseményeknek most egyszerre olly rögtön berohanó árja ellen sajátlag, minden segítség nélkül kivívni a' sikert, az efféle hasznos vállalatokat is szintilly pártolásra méltassa az ország; mert bár hol mutatkozzék is a' nemzeti testben rothadási jel — tönkre dülő vállalatok pedig nem egyebek — az egész test sínlik utána.

Miután nemzetet tekintve éppen olly balfogás pénzt nem venni fel, vagy mesterséges pénzt nem készítni, hol erre bizonyos hypotheka van, mint balfogás adósságokba vergődni, vagy papiros pénzt kibocsátni, hol viszont arra hypotheka nincs: ám alakuljon legalább is 50 millio pengő forintnyi mesterséges pénzt kibocsátó nemzeti bank; minthogy ha illy kibocsátásoknak van helye valahol a' világon, 's nem csak haszonhajtási de hypotheka-nyujthatási tekintetben is: ugyan hol volna annak helye inkább mint Magyarországban; mert kérdem, hol van több lappangó, és csupán csak pénz' híja miatt annyi ki nem fejlett kincs, mint éppen Magyarországban. Életbe is kell ezért léptetni illy intézetet minel hamarább, 's nem csak a' köz meggazdagulás olly fontos tekinteténél, hanem azon még sokkal fontosabb oknál fogva is, miszerint, miután vérünk is sokkal élénkebben kering most, mint azelőtt, 's ekkép a' cselekvési és kiállítási vágy is sokkal nagyobb bennünk, mint vala, tágabb cselekvési 's erejét valamiben gyakorlói mezőt is kell nyitni a' magyarnak, mint a' millyennel eddigelé birt; előlegezett pénzerő nélkül azonban illy mező meg nem nyilhat, minthogy illy előleges hypomoclion nélkül a' legszebb, legjózanabb vágy is bizony csak vágy marad örökleg, vagy rosz hatást vevén, mint mikor a' töltött puskának csőjc be van hegedve 's elsül, felette nagy szerencsétlenséget okozhat; mit jó volna azoknak, kiket ezen óvakodási sor illet, néha egy kis gondolóra venni.

De sokkal fontosb mind ezeknél a' köz nevelés' tárgya. — Én csak kevéssel ezelőtt az általános nevelés ellen valék — mit sok tudom borzadással fog hallani — de nem különczségbül valék ellene, vagy azért, mert kedvem éppen így csosszant, mi tán nem egy fényes indítványnak legmélyebb sarkalata; hanem egyedül azért, mert valamint nem tartom jó logikának — pedig csak

ez visz sima uton czélhoz — ha valaki növendéket illetőleg azt mondaná: «csak nőjjön, csak erősödjék, csak vastaguljon előbb, majd megtágítjuk köntöseit azután»; de azt tartom jó logikának, ha valaki, úgy is tudván hogy nőni fog a' növendék' teste, már előlegesen tágítatja ruháit, mikép nem csak semmi ne hátráltassa növését, sőt ezt mozgás, gyakorlás 's egyáltalában gymnastica által még nevelni is lehessen, és a' nélkül hogy szétszakadjon a' köntös: úgy azt sem tartom józan logikának — ha t. i. egy tökéletes forradalmon nem akarjuk áthajtani a' nemzetet, hanem ingadozás nélkül kivánunk nagy nemzetté emelkedni — ha nevelés által még mesterségesen is tágítatik a' már magátul is mindegyre növekedő nemzeti test, mielőtt elég tág köntöse, azaz «elég tág politikai léte» volna, mellybe azt megbomlási veszély nélkül úgy szólván, belé is lehetne nevelni. — Forradalom ránk nézve legveszélyesb halálos betegség, nemzeti élet pedig a' legfőbb czél; ám reformáljuk tehát magunkat ingadozást okozó crisis nélkül, és e' tekintetben már már meg van nyerve némileg a' csata, ha most némi nemzeti sakkjátszók' túl-tüze de inneni felfogása miatt nem megy minden ismét veszendőbe; mert hiszen «kezd kezd lenni, sőt van van Magyarország' minden lakosinak tágacskább politikai léte már», és ekkép hála az ég, valamint a' terhes nyavalyábul kilépettnek, ha bizonyos fokra felerősödött, szabad mozogni, és egygyel mással élni is, mi csak kevéssel ezelőtt tilos vala: úgy a' haláli álmábul felébredt magyarnak nevelésérül is lehet veszély nélkül, sőt kell ezentul már gondoskodni, 's adjon Isten erőt, 's ezen legfontosb, legszentebb tárgynak okszerinti vizsgálásával is eléállok minélelőbb.

Jóllehet első felfogásra, sőt hosszabb megfontolás után is a' nevelés' tárgya mutatkozik nagy nemzeti sakkjátékunk' azon vonásának, mellynek józan logika

szerint minden más vonást alá kellene rendelni; mert ha nem akarjuk tagadni, bajaink' legfőbb oka tán az, hogy nincs hazánkban, mint szokás mondani, elég «gátra való alkalmas legény», de e' helyett inkább csak szónok. irkafirkász, vagy egyedül nagyokat 's kiesapongókat tervező van általánosan köztünk, és hibázik viszont azon józan, és minden lárma 's pompa nélkül tenni 's cselekedni tudó osztály, mellyből minden hivatalra 's minden dologra lehetne találni elég, választásra alkalmas egyént, mi azonban korántsem lelki tulajdonunk vagy értelmi sulyunk hijábul, hanem egyedül nevelésünk' fonák és még is olly bonyolódott létébül veszi eredetét; mert valóban, ha csalni nem akarjuk magunkat, sehol sincs annyi «sokat tanult» 's még is annyi egészen haszonvehetlen ember, mint nálunk, azoknak pedig, kik köztünk életbe vágóbb szerepet kivánnak játszani, kivált hivatali tekintetben — mert annyi a' törvény, rendelet, szokás, tudnivaló 'sat. — valóban mindenhez értőknek 's igazi ezermestereknek kell lenni, ha rögtön meg nem akarnak akadni, vagy ki nem esni; nevelésünk egészen elhibázott, és így mint mondám, úgy látszik, mintha semmi nem lehetne sürgetőbb, mint ennek minélelőbbi elrendelése, 's kivált most, miután már már tágul az általános politikai lét, 's e' szerint a' legjózanabb logika után is minden kettészakítási veszély nélkül lehet növeszteni a' nemzeti testet és lelket; de mind e' mellett a' nevelés' tárgya még sem a' most teendő legelső vonás, 's nem csak azon logikai, némileg még most is álló okbul, hogy a' nemzeti politikai köntös noha sokkal tágabb már, még sem elég tág még — és sima uton emelni a' hont a' legfőbb szempont — hanem legfőkép azon okbul nem a' legelső vonás, mert ezen tárgynak idővesztés nélküli 's talpra esett elrendelése nem függ egyedül magunktul; mihezképest olly vonások

vannak napi renden, mellyek ha nem volnának is teljesen szabad kezileg a' leglogikaibb vonások, az által lesznek azokká, hogy egészen tőlünk függnek, és eszközlésükben nincs hatalom, melly hátráltathatna - - - -. Más két tüsténti vonást ajánlok tehát addig is, míg e' nagy nemzeti kérdés megérik, 's jót állok, mikép ha tettleg életbe lépnek, elmulhatlan be fog következni hazánkra boldogság és nemzetünkre dicsőség. 'S ugyanis:

Ne toljuk ezentul a' hibákat 's nemzeti hátramaradásunk' okát, mint eddigelé vala szokás, általán véve mindig egymásra, 's kivált a' kormányra, 's viszont; jóllehet ezt igen sokszor tehetnők igazsággal: de keressük azokat egyenesen magunkban; mert ha nem lelünk is minden hibát és hátramaradási minden okot magunkban, ám találunk váltig valót, egy cseppet se kételkedjünk, miken ha javítunk, rögtön óriási előmenetelt tesz honunk; mert semmi, de egyáltalában semmi nem neveli, legyünk errül bizonyosak, valamelly nemzetnek valódi erejét annyira — és erre van szükségünk — mint ha minden tagja ugyancsak derekasan betölti és férfiasan megállja maga helyét; illy jó gondolatra — és nem hiszem, hogy ennél, fejledező nemzetünket tekintve, jobb gondolat lehetne — azonban csak akkor szokott jőni az ember, mikor mindigi másutt keresés és másra tolás helyett, magával számoló hangulattal saját keblébe nyul; 's azért tegyük ezt minél előbb 's minél többen, és felette rövid idő alatt olly előmeneteleknek leszünk tanúi, mellyeken magunk is fogunk csudálkozni. kivált ha nem mulasztjuk el az ennél nem kevesebbé sőt tán még üdvösb vonást is minél előbb életbe léptetni, melly nem egyéb, mint

Bizonyos «kötelességérzet»-nek felébresztése és közönségessé tétele, melly minden magyart, bár nagyot bár kicsit, bajnoki érzéssel kössön hazájához. mint

egy elhagyott, 's védlést 's pártolást még mindig annyira megkivánó honhoz. Állna honunk erős lábon, ám akkor némileg fel volnánk oldva azon hőslelkü kötelességérzettül, melly minden derékben, ha nem alszik vagy nem felejti el magát, minden lépteiben tettleg él: «Védni a' gyengét». — Ámde kit magyarrá teremtett a' legmagasb Ur, és nem szégyenli elhagyott, még annyira gyenge vérének nem fogni bajnokilag pártját: az, ha nem alszik — és jó volna e' részben elvégre egészen felébrednie — ha nem alszik mondom, és éber létben képes minden segítség nélkül magára hagyni a' gyámolást még mindig annyira megkivánó hont, az, bármilly magas, fényes helyzetü legyen is — legalább az én szótárom szerint — nem derék. Bajnoki pártolása honunknak azonban korántsem azon fellengős enthusiasmus, melly szerint úgy szólván, mindenki a' kolomp' elővitelére hiszi magát meghíva lenni, vagy éppen a' mai nagy divatú corteskedés, éppen nem; de egyenesen — a' mennyire néhány szóval kitehetni illy felette fontost — bizonyos zarándoki komoly maganmegtagadás, mellynél fogva inkább abbahagyni mint ártani, sokkal inkább használni a' honnak, mint fényleni sajátlag, kivánunk 's törekedünk, és melly megtagadási hangulatnál fogva soha bármilly kicsire is, mi a' hazát illeti, igen nagyoknak nem, de mindenre inkább igen kicsinyeknek és elégteleneknek hiszszük magunkat, 's nem csak szóval, holt betűkkel, és mások' cselekvéseinek gáncsolásával, de hasznos tettel is neveljük a' köz állomány' egészségét.

Ébreszszük és tápláljuk lelkünkben e' zarándoki érzést minden alkalommal, míg úgy szólván szokássá nem válik az bennünk, 's öntsük azt azokba is bé, kikben az még nem létezik; minek következtében minél előbb ki birjunk lábolni nemzeti életünk' azon stadiumábul, hol még nem a' néma és csendes kiállító erő

látszik tetszeni annyira, mint a' maga bőrébe férni nem tudó ifjusági negéd, melly csak ront de nem alkot - - - - - és Álljunk ennekokáért mindenek felett, 's mennyire csak képesek vagyunk, minden tetteinkben, az értelem' mezejére, 's legyünk, valamint több előkelő nemzetek, természeti hangulat és régibb surlódás után felette sokban, legyünk mí a' kelet' népe elv szerint, 's ekkép ha lehet mindenben: az «oknak népe».

A' budai hegyekben állítsunk temetőt, egy szabad ég alatti Valhallát. Legyen vérünk' jobb része, vagy ha buknunk kell, legyen a' magyar, kinek ehhez kedve van, halálban legalább egyesülve, ha nem tudott életben egyesülni és nem birta értelme által az elsülyedéstül megmenteni magát - - - -

Most azonban kezembül esik a' toll; magamra vett tisztem máshová hív: ám induljon azért a' csonka munka bevégeztelenül sorsának.

Mi személyemet illeti, sejtem sokak általi lesujtatásomat, minthogy szenvedelmektül forró időkben könyvvel, úgy hiszem, lehetetlen győzni hetenkénti ujságlapnak éles, és ha eltompult, igen könnyen köszörülhető fegyvere ellen, 's e' felett természetes, hogy annak több és tapsolóbb közönsége van, ki a' szívandalgások' gőzkocsijával ajánlkozik a' közönségnek, és a' háttérben kész ebédet fest, mint ki a' hideg észnek lassú társzekerével áll egyedül elő, 's csak felette sok munka után igér kiki maga főzte levest - - - ez azonban mindegy. — Több barátim és jóakaróim' tanácsa sőt kérése ellen indultam ez utnak - - - «sok keserű pillanatot fognék a' jövendőben magamnak készítni, ha szándékommal fel nem hagynék», ezt jóslák, és igaz lehet; mert gyanússátétel, félreismertetés, a' hazafiak' elhidegülése, tőlünk elfordulása 'sat. kivált a' sírhoz közelebb, midőn gyengűlnek az idegek, mód nélkül fáj; de kötelességemnek érzém tenni

mit teszek, és azért bizony csak magam tanácsa szerint teszek. — Adja az ég, mikép némileg eltaláltam vagy legalább egészen el nem hibáztam legyen azon czélt, mellyet ez uttal kitűztem magamnak, 's melly nem egyéb, mint elérni azt: mikép kivilágoljék, hogy a' magyar népnek ezen Europában olly annyira elkülönzött és elszigetelt heterogen keleti rajnak kifejtése és virágzó nemzetrei felemelése nem olly felette könnyű, mint azt sok igen szép lelkületű és meleg kedélyű gondolja. Ha kiviláglik ez, ám akkor tán óvakodóbban fog ezentul némi, ki még maga lábán áll, haladni, mint tevé eddigelé; minek nyeresége felette nagy leend, minthogy a' magyar politikai pályán bizonyos kártétel nélkül valóban csak a' lehető legnagyobb körülnézéssel haladhatni; mikép Isten és ember előtt sokkal nagyobb érdem is azon éppen nem haladni, mind szívsugalási andalgások és képzeleti phantasmagoriák után indulni.

A' Pesti Hírlap' szerkesztőjérül sokan azt hiszik: legjobb akarattal sem tudna többé "engesztelő és csendes reformatioi szellemben írni, olly annyira volna forradalmi anyaggal saturálva; mikép ez már nedv- 's vérébe ment volna át." És ez könnyen meglehet. Én azonban nem tudom, nem akarom hinni. Miszerint azon kéréssel végzem is be e' soraimat, hogy tépje bár személyemet a' hogy tetszik minden ceremonia nélkül, de csak Istenért ne használja nimbusát és népszerüségét Magyarországnak zavarba hozására. — Még mindenre van idő, és azért iparkodtam minélelőbb lépni fel; de nem sokára többé nem lesz, mert mindennek megvan bizonyos pillanata, melly ha lepergett, valamint örökre oda van erény 's becsület, úgy oda van élet is és minden remény.

JEGYZETEK.

1) Több évvel ezelőtt Londonban késő őszszel azon sötét ködös napok' egyikének reggelén, mellyek' borongós létérül a' szárazföld' lakosának alig lehet fogalma, 's mikor nekem legalább mindig úgy rémlett, mintha az egek' ura az angol nemzetnek nagyobb értelmi súlyt osztott ugyan, de ennek rovására gyérebben szolgáltatta volna ki a' nap' sugárit mint más népeknek, Mr. Bowring, ki magyar irodalmunk iránt, mint köz ismeretű dolog, annyi részvétet mutatott, kezében emlékkönyvével, hol nevezetesb magyar szerzőink' többjei neveikkel saját kezűleg feljegyezve valának, szíves volt engem felkeresni, mikép nevemmel és egy kis jó gondolattal én is szaporitnám emlékkönyvében foglalt honosim' sorát. Felütöm a' könyvet, 's noha távul a' hontul, úgy érzem, mintha vérrokonim lebegnének körülöttem, mikor — fájdalom — kirekesztőleg csak latin sententiákat tapasztalok e' magyarságnak szentelt emléktárában, 's már viszszás érzéssel félreteszem, ha véletlenűl — úgy hiszem, a' legutolsó lapon — nem fénylik előmbe Virág Benedeknek e' közleményem' jelszavául választott, a' magyar életbül olly mélyen kutatott «emléksora». — Milly keserédes kínra olvadozott szívem, ezen dicső honpolgárnak e' kézvonalmin, ki éltében annyit nélkülözött, 's mint élő olly kevessé volt méltatva, nem mondhatom; 's ez idő óta, jóllehet annyival érdemetlenebb, és külkörülmények által még is annyival szerencsésb állapotba helyzett nálánál — külkörülmények által mondom, mert nagy

erényeinél fogva lelkében alkalmasint boldogabb volt mint én — az idő óta imádságként naponta elmondám én is mint ő: „Jó hazafinak lenni vajmi nehéz 's kivált Magyarországban, de azért még: nem lehetetlen“.

2) *Frankenstein:* czíme bizonyos angol regénynek, mellyben bizonyos hocus-pocus szerint valami «élő lény» készül, melly azonban nem jól üt ki, de a' helyett «csinálójára üt», 's pedig irgalmatlanul.

3) Nézzed Schillernek *„Die Männerwürde“* czímű költeményét.

4) *Ibykus,* midőn az olympiai játékokhoz sietne, meggyilkoltatott, de a' fölötte elvonuló darúk, mellyeket boszúra felhítt, eláruláк gyilkosait.

5) *Kára-katona:* bizonyos gémnek faja, melly nem ritka Magyarországban, és melly, mint mondják, mindig olly éhes, hogy soha nem bír jóllakni.

6) *Bunkershill:* Boston' közelében fekvő domb, hol a' függetlenségért küzdött éjszak-amerikai nép hidegvérű 's jól irányzott puskalövései által igen kitünteté magát, és saját ügyét tekintve jót segített magán.

7) Azt mondják, hogy Kelet-Indiában bizonyos díjért 14 sőt több napokra is el hagyják temettetni magokat bizonyos fakir-bűvészek, kik azonban olly altató szert vesznek be előbb, melly őket mély alvásba sülyeszti. Ha ez igaz, mit sokan mint ollyast erősitnek, ám akkor természet' utján véletlenül is megtörténhetik néha az, mi bizonyos szerek' okozatja, miképp a' sírbani felébredés ellen nincs is jobb specificum, — de ez aztán felette jó — mint vagy szívét venni ki vagy fejét vágni le minden eltemetendőnek. Bár volna az életben is minden baj ellen illy soha nem hibázó specificum!

8) *Demerara*: déli Amerikának bizonyos nagy erdeje.

9) *Justin*: a' franczia forradalom' idejében megjelent, utálatos képekkel megtelt, igazi sodoma-gomorrhai könyvnek czíme.

10) „*L' enthousiasme commence, le délire accompagne, le repentir suit les revolutions*" gr. Corberon-nak legujabban megjelent munkájábul.

11) „'S így kormányozzák, így alakítják ujra a' népeket."

12) *Valmont*: a' híres „*Les liaisons dangereuses*" — «Veszélyes összeköttetések» — czímü regénynek' hőse, hogy megnyerné a' csábítási czélba vett elnöknének olvadni nem könynyen akaró szívét, kiküldi komornokát, keresne nyomoruságot, mellyet ő aztán «jószívüleg» ápolna, az elnökné pedig ezt valami véletlen által megtudná, és megcsudálván szép lelkületét, hálójába esnék; mi meg is történt — a' franczhoni regényben t. i. —

13) „Az emberi nemnek néha néha érvágás szükséges"; melly recipét bizonyos Marat híres nemzeti orvos találta fel. —

14) „Frag' Patrioten nur aus, die besten, die eifrigsten Schreier,
Wie sie bevölkern das Dorf, das sie errichten aufs neu.
Und sie gesteh'n trotz aller Verehrung der heimischen Sprache,
Deutsche wählen sie sich, fleissig ist, friedlich das Volk."

15) Nem tudom: csal-e emlékezetem, vagy nem kereshetem fel saját kis személyemnek nagy Winkelrieddel G. T. irta összehasonlítását. Elég, hogy azzal jelenleg nem szolgálhatok. Szolgálhatok azonban — addig is, míg ez tán előjő — más, ugyanazon kéz által halántékim körül füzött virágokkal, miszerint láthassa az olvasó, hogy volt idő, mikor meglehetősen állék G. T. gratiájában.

A' Budán megjelent „Der Spiegel“ czimü divatlap' 1831-ki 90 és 91-dik számaiban ezek olvashatók:

„Literatur.

Világ. Irta Gróf Széchenyi István. 1831. (Licht. Vom Grafen Stephan Széchenyi. 1831.)

Sorglos entblättert den Baum des eigenen Lebens der Staatsmann,
Bis er im Lande gepflanzt schattige Palmen des Wohls.

Graf Széchenyi ist jener wenigen Männer einer, die, gleichsam Wekuhren des fortschreitenden Zeitgeistes, ihrer Heimath nicht nur mit allmächtigem Fortrüken treu die emportauchenden Augenblike angeben, sondern auch, wenn es Noth thut, die Trägen aus dem dunklen Schlaf zur lichtvollen That rütteln. Einer jener Selteneren ist er, die im Schoosse des Glüks, in der Ueberfülle jugendlichen Dranges nach Wahrheit und Lebensgenuss weder untergingen, noch ihr besseres Theil einbüssten, sondern aus den Feuern der Erkenntniss ihre Seele wie Asbest unversehrt und flekenlos herauszogen. Nach verbrauseter Jugend sammelte er alle seine Kräfte, die nur voller angeschwollen waren, zu einem Strome, und trieb ihn mit Macht dem vielgeliebten Vaterlande zu. Hier fand sein durstender Geist, sein nimmersattes Herz endlose Nahrung, die er anderwärts fruchtlos gesucht, und an dem himmelanstrebenden Werke der Beglükung seines Vaterlandes arbeiten rastlos seither alle seine Kräfte. Was ihm der Zufall Bedeutendes an Glük und Macht zuwarf, was ihm die Natur Umfassendes an Talenten gab, was Segenvolles der Himmel in sein Herz gelegt: es ist nicht sein Eigenthum, seine Habe, sein Stand und Reichthum; Talent und Herz scheinen ihm als ein vom Vaterlande anvertrautes Gut zu sein, das er mit emsiger Sorgfalt wahrt und nuzbringend anlegt; dessen Früchte aber der treue Hüter nicht für sich, nur für die theure Heimath sammelt. Wenn wir ihn in seiner Totalität auffassen, so ist er dem mächtigen Schiffe zu vergleichen, das mit vollen Segeln und prangenden Wimpeln, bald von dieser, bald von

jener, ja von jeder Gegend daherzieht, und fort und fort köstliche Güter abladend, mit neuen köstlicheren unermüdet anlangt, und neben der Fülle, die es an Schäzen und langentbehrten Gütern mit sich führt, des Geschüzes furchtbare Wehr zu Kampf und Vertheidigung im Innern hegt.

Wir glaubten der Beurtheilung gegenwärtigen Werkes dies Bild des Verfassers, wie es sich in seinen Thaten und literarischen Werken abspiegelt, voraussenden zu müssen, weil sich in ihm Mensch und Schriftsteller innigst verschmelzen, weil seine Schriften und Lehren ein Theil seines Lebens sind, und dieses jene fortsezt und ergänzt. Um uns in den engen Raum, den gegenwärtige Blätter bedingen, zu fügen, wollen wir den aufgehäuften Reichthum des Werkes in zwei Abtheilungen zusammenfassen. Die eine möchten wir des Verfassers Tendenzen und deren Postulate nennen, die andere die philosophischen Ideen desselben im Allgemeinen, obschon beide, in Wechselwirkung begriffen, im innigsten Zusammenhange stehen. Auch diesmal tritt der Verfasser gleich bei Beginn des Werkes, nur noch geharnischter und angreifender, der in behaglicher Ruhe fortvegetirenden Halbheit und Selbstsucht entgegen, und reisst ihr die gleissende Heuchlerlarve ab. Er fordert alle Partheien in die Schranken, ein Feind der Schwächen, Mängel und Vorurtheile Aller. Er hebt den Schleier, den Heuchelei um die wahren Fleken des Landes geschlungen, und weist mit treffender Hand auf seinen betrübten Zustand in politischer, publicistischer, kommerzieller und intellektueller Hinsicht. Er meint, dass wenn unsre Vorfahren sich noch so trefflich auf den Streitkolben verstanden, wir bei aller Verehrung derselben ein Weiteres zu thun hätten, als drein zu schlagen, und dass man friedlich neben einander wandelnd eine grössere Streke zum Ziele zurüklege, als in ewiger gegenseitiger Befehdung. Er glaubt, dass alle Vorrechte den höhern Ständen keine auf fremdes Eigenthum geben und begreift unter lezterem sogar ausgeliehene Gelder. Er nennt ein Schuldenmachen solcher Art Betrug und meint, dass dieser selbst durch lebens-

wierige Prozesse zu nichts Edlerem sich versteine. Er ruft Jene, die im Dunkeln schleichen, beim Namen und heisst sie ein Eulengeschlecht, das er mit seiner strahlenden Leuchte aufscheucht. Er zeigt die Verfechter des *status quo* in ihrer ganzen Erbärmlichkeit, in der ekelhaften Blösse niedriger Selbstsucht.

Nachdem er dergestalt den Verstand in sein voriges Recht eingesezt und unwiderlegbar die Nothwendigkeit eines Fortschrittes dargethan, beruhigt und gewinnt er auch die Zaghaftesten und Selbstsüchtigsten, indem er ihnen mit eben so vielem Scharfsinn als Gewandtheit beweist, dass ihr eigener Vortheil Hand in Hand mit dem Gemeinwohl gehe und sich steigere. Das leitende Doppelgestirn auf der Bahn der Besserung ist dem Verfasser Nationalität und Gemeinintelligenz.

Für Alles, was beide fördert, gegen Alles, was sie hemmt, spricht er mit Flammenzungen der Begeisterung. Daher räth er über die vielfach zerstükte Nation den Zauberstab vaterländischer Sprache zu schwingen, damit sie sich ganz und lebendig als majestätische Riesenschlange wieder erhebe. Der theure Laut, fast schon als Klageton nur mehr über den Gräbern der Ahnen verhallend, erklinge von dem Katheder, in den Sälen der Tribunale, an den gesezgebenden Tafeln des Reichstags, erbaue und veredle von einer Nationalbühne herab, und werde ein festes Band, das die zerklüfteten Theile vor gänzlichem Zerfallen zusammenhält. Daher wekt er schonungslos den höchsten Stand aus dem lethargischen Schlummer, in den er verfallen, und redet nachdrükliche Worte der Wahrheit, wenn er ihn ermahnt, seiner höheren Sendung und der Rechenschaft eingedenk zu sein, die er für so viele auf ihn gehäufte Segnungen dem Vaterlande schuldet. Daher greift er mit starker Hand an die verjährten Vorurtheile des Adels, und zieht die scharfe Linie zwischen wahrer Freiheit und einseitiger Zügellosigkeit. Daher bedauert er, dass der Bürger vieler Orte ein Fremder im Lande sei, und wünschte dessen Herz dem Ungarthume und die Lippen dem süssen Wohllaute der Heimathsprache zu erschliessen. Daher wird er zum feurigen Anwalt des akerbauenden Standes,

der, an den Pflug gefesselt, keinen weiteren Gesichtskreis kennt, als den ihm die enge Umzäunung der Felder gönnt, die man ihm und dem übrigen Gespann zur Bearbeitung überlassen. Daher dringt er mit dem Rechte der Vernunft und dem Scharfblike der Erfahrung und ahnender Voraussicht auf Eigenthumsrecht für das Volk, als die unerlässliche Bedingung seiner und der allgemeinen Wohlfahrt. Daher erhebt er sich gegen die Zehnten und Frohnarbeiten. Nachdem er so dem Lieblingswunsche der Ungarn nach Kräftigung der Nationalität, nach dauerhaften Garantien für ihre Existenz begeistert das Wort geredet, verficht er es nicht minder tapfer vor der Regierung, dass sie bei Entwiklung und dem Aufschwunge der Nationalität nicht gefährdet sei, vielmehr mit dem Volke miterstarke. Zwischen Thron und Volk sich stellend, versucht er es, beider Hände zum ewigen Bunde versöhnend ineinander zu legen. Aber er verhehlt es nicht, dass die Regierung, ihrer Lage nach, dadurch bereits die Hand geboten, dass sie sie nicht dagegen erhebt. Dem Einflussreichen also, den Günstlingen des Glüks lieg' es ob, des Landes Wünsche zu verwirklichen. Dazu seien die Nachbarstädte Pesth und Ofen der beste Concentrationspunkt. Hier könne und soll man die Hände vielfach zu Vereinen und Zusammenwirkungen jeder Art verschlingen, und Institute, wie die ungarische Akademie, das National-Casino, das Wettrennen seien aus demselben Zweke entsprungen und haben vorzugsweise dies Ziel zu verfolgen.

Auf gleiche Weise sei dem gelähmten Handel, vorzüglich jenem mit Wolle, Holz, Mineralien, Weinen, unter die Arme zu greifen und hierbei lässt sich der Verfasser in die praktischen Anweisungen ein. Dies die Tendenzen desselben. Wir kommen nun auf die zweite Abtheilung, die wir oben philosophische Ideen im Allgemeinen nannten. Hierunter begreifen wir, was der Verfasser über Zufriedenheit, die vier Grundstüzen, worauf er sie zurükführt, ferner über den Schöpfungshang und das Streben nach Nuzen, als Triebfedern menschlicher Handlungen, über Sprache, Charakterfestigkeit, über Geist und Herz mit anspruch-

losem Tiefblike, oft ebenso überraschend als ehrenvoll für seine Gesinnung, vorträgt. Somit hätten wir in Hauptzügen den reichhaltigen Inhalt des Werkes gegeben, der sich selbst sein volles Recht spricht.

Wenn man die tiefgewurzelten Gebrechen des Landes, den widerstrebenden Geist mancher Partheien, den Stand und Reichthum des Verfassers, die Grösse der Opfer, denen er sich durch seine Vorschläge unterzieht, die bisherige Taubstummheit der berechtigten Wortführer bedenkt; wenn man erwägt, dass er der erste und eben so allein als einzig die Stimme erhob: so ist es nur ungenügend, wenn wir von diesem Lichte, dem vorliegenden Werke, behaupten, es sei ein Vorbote der Feuersäule, die uns Ungarn dereinst durch eine unfruchtbare, dunkle Wüstenei zum gelobten Lande leitet; die Dämmerung des strahlenden Sternes, welcher Machthabern und dem Volke den Weg zum neugebornen Heiland weist; es sei ein Leuchtthurm, der auch dann noch seine tröstende Helle weithin sendet, wenn an seinem unerschütterten Fusse die dunkeln Wogen in Graus und Nacht sich stürmend zerschlagen.

Sollte bei so grossem Lichte kein Schatten sein? Wir wollen sehen. Ausser den höhern Zweken, die der Verfasser in diesem Werke verfolgt, schlägt er noch den Angriff des sonst um Land und Literatur hochverdienten Grafen Desewffy zurük. Wir müssen aufrichtig gestehen, dass wir diesen Kampf für einen ungerechten halten, weil es uns vorkommt, als ob Graf Széchenyi mit zermalmenden Keulen nach pikenden Vögeln schleudere. Die illiberale Tendenz, die geringe Beweiskraft des Angriffs hätten ihn von selbst zu nichte gemacht; doch ist andererseits zu erwägen, dass die gewichtigen Zweke des *Világ* keinen noch so unerheblichen Anfall und Widerspruch unberüksichtigt lassen konnten. Dies gern zugestanden, sind wir doch immer in Verlegenheit mit dem überflüssigen Köcher, den wir voll kaustischer Pfeile zu sammeln hatten.

Ein zweiter möglicher Einwurf gegen das Werk wäre, dass es unsystematisch zu viele Kreise auf einmal beschreibe,

und diese willkührlich in einander verschlinge. Jedoch wie wenig haltbar dieser Einwurf sei, erhellt daraus, dass Gemeinnuzen, des Werkes nächster Zwek, nur durch das möglich grösste Publikum zu erreichen, dieses aber allmählig heranzubilden war, dass endlich auch dies Werk nur eine Säule ist, worauf der Verfasser, wie auf den bereits gesezten und noch zu sezenden, den freien, schirmenden Tempel seines Systems nach und nach aufzuführen gedenkt. Vielmehr müssen wir bekennen, dass der Verfasser, indem er mit Resignation den anlokenden Kranz für ein umfassendes Ganzes zurükschob, dadurch einen grössern auf sein Haupt drükte, dass er der hungrigen, entblössten Gegenwart doppelt gab, indem er schnell gab.

Nach Anzeige des Verfassers steht eine deutsche Uebersezung des Werkes, und zwar die einzige authentische, vom Verfasser mitdurchgesehene, von Michael Paziazi zu erwarten. Wir freuen uns dessen, weil wir uns vor dem Auslande der Gebrechen und Mängel der Heimath weniger zu schämen haben, weñ wir vor demselben eingestehen, dass auch wir sie kennen und daran sind, ihnen abzuhelfen, als wenn wir, Kindern gleich, Mund und Augen verschliessen, um in unserer Blösse nicht wahrgenommen zu werden. (Széchenyis „Világ" ist in Wigand's (jetzt Heckenast's) Buchhandlung in Pesth zu haben.) Tr. "

Ugyanazon divatlap' ugyanazon évi 97-ik számában pedig ez áll :

„Graf Stephan Széchenyi *).

Die Blume.

Reicht euch in prangendem Kreise zum Kranz, ihr holden Gespielen,
Ihr, auch purpurnen ihr, gebet euch zierlich die Hand.
Uns Zartfarbigen ziemt umduftend sein Haupt zu bekränzen,
Uns anmuthiger Schaar, männlicher Schöne Symbol.

---

*) Der hochherzige Verfasser des erfolgreichen „HITEL" und „VILÁG" wurde den 21. November 1831 in der königl. Freistadt Pesth von der ehrsamen Wahlbürgerschaft mit 80 Stimmen, unter 91 Wählenden, zu ihrem Mitgliede erwählt.

Der Lorber.

Kräftig und stolzkühn führt e r den lehrenden Griffel für Heimath,
So wie er ehemals schwang muthig das kriegende Schwert.
Knospende Zwillingskränze verflecht' ich aus rauschenden Aesten,
Werth zu rühmen vereint Thaten des Griffels und Schwerts.

Die Strahlen.

Ehren und Reichthum goss ihm der räthsellaunige Zufall
Aus buntwimmelndem Horn reichlich bei seiner Geburt;
D'rum umfunkeln sein Haupt wir, schmiegsam gesammelt zum Nimbus,
Mit hinleuchtendem Schein, mächtig verlokender Pracht.

Die Eiche.

Grünende Reiser verschling' ich, sprossende Zweige des Wipfels,
Ernst zu schmüken sein Haupt, schattig mit kräftigem Laub.
Heimathliebe beseelt ihn, die Himmelgeborne, Sanfte,
Herzenbändigerin, Seelen begeisternde Kraft.

Der Stern.

Fügt euch zusammen, ihr Pilger, in bläulicher Oede des Himmels,
Bildet ein Lichtdiadem hellen und lauteren Strahls.
Ihm, dem Freunde des Lichts, dem Strebenden schmüke das Haupt es,
Ihm, dem Künder und Schirm freien beglükenden Worts.

Die Dornen.

Hass, rachgieriger Neid, giftvolle, verfolgende Schmähung
Harrt sein; denn er verficht gleiches, gemeinsames Recht.
D'rum verschlinget euch dicht zur dürren und schmerzenden Krone,
Die den Muthigen ziert, welche dem Dulder gebührt.

Das Immergrün.

Jeglicher Schimmer erbleicht, des Frühlings Sprösslinge welken,
Aber ich dauere fort nimmer vergänglichen Scheins.
Schaffende Bürgertugend, die stilleinfache, besitzt er,
D'rum zu lohnendem Kranz wind' ich bescheidenes Grün.

Aber erröthend erschaut er alle die Kronen und Kränze,
Welche der Genius hält über sein sinnendes Haupt,
Und er wählet nur zwei aus all dem gleissenden Schmuke,
Jene von Dornen gedreht, diese vom ewigen Grün.

Tretter."

Oh Istenem! milly iszonyú magasítás, vagy is inkább milly minden mérték nélküli «felhőkbe repülés!» 's pedig szegény fejemet nem kevesebbé illustrálta G. T. tíz évvel ez előtt; 's most olvassuk a' tíz évvel később született Xenien-t, 's szerényen kérdem: valljon mellyikünk a' más irányt vett, a' más felé gravitáló? ügyem roszabbult-e annyira? vagy tulajdonkép mi, vagy inkább ki roszabbult?

Valóban nemcsak annak, ki néha eltér az igaz-szólás' utjárul — mint a' latán közmondás igen helyesen tartja — de politikai versiróknak is felette hasznos a' «jó emlékezet», minthogy máskép felette gyanúsak legőszintébb szavaik is.

16) „Nicht Sparcassen-Verein', Wettrennen, Casino's, Journale
Bessern die Lage des Land's, machen zufrieden das Volk.
Machet es arbeitsam, so macht ihr es reich und auch glüklich;
Gründer des eigenen Herd's gründen am besten den Staat."

17) „Fern sei Zwang, vor Allem der peinliche Zwang des Gewissens."
18) „ - - - - - - - führet ihr glänzend im Mund."

19) „So opponirt oft Mancher blos aus müssiger Langweil",

20) „Aber eure Person trägt keinen Heller hinzu bei,
Nützt das Pflaster nur ab, machet gewaltigen Staub."

21) „Gar zu verdächtig ist sonst euer gewaltiges Schrei'n."

22) „Keck entlocket der Kluft die Geister der kühne Beschwörer,
Aber zu bändigen sie, fehlet ihm meistens die Macht:
So opponirt oft Mancher blos aus müssiger Langweil',
Und erstaunet dann sehr über den raschen Erfolg.
„**Licht**" war die Losung, doch dies ist ja nur der Sonne Verkünd'ger,
Und so grolle denn nicht, wenn sie nun sticht und versengt."

23) „*Rouge et noir*": szerencsétlen szerencsejáték.

24) Nem „Robinson Crusoe", hanem egy newmarketi igen ügyes idomár.

25) *Sangrado* — mint mondják — vízzel, *Brown* borrál gyógyított leginkább.

26) Bizonyos tisztes öreg — a' millyen, kivált egy kissé ez előtt közdivatu vala, mikor mí a' latánság bilincsei közt levén, Törökországban is több nyilványosság vala mint nálunk — elvonulva a' világtul, 's annak eseményeirül nem sokat tudva, tudakolá egykor őt meglátogatott és házánál magyar vendégszeretettel fogadott öcsétül: „ugyan mi njság volna?" mire ez semmi különöst előhozni nem tudván, ismét 's ismét sürgetteték a' magyar patriarchátul, ám csak mondana még is valami ujat, míg elvégre ez azon mindenki által ismert eseménynyel állott elő, hogy bizony Elba szigetére vivék Napoleont. Min felette csudálkozva, e' szavakat ejté a' tisztes magyar: „Mellyik Napoleont? tán csak nem azt a' consult?" — Valamint t. i. a' 9-dik vezérczikk' hőse nem tudott vagy nem akart tudni semmit is mind arrul, mi az ingatlanbirhatás' tárgyában történt köztünk ujabb időkben, szintúgy nem kisérte ezen jegyzet hőse Napoleont is a' consulságnál tovább. 'S illyes néha megesik.

Pest, Junius 8-kán, 1841.

Gr. Széchenyi István.

